BILANCEs Bibliotēka

Inita Apsīte

Uzņēmuma gada pārskats

LIETIŠĶĀS INFORMĀCIJAS DIENESTS

Inita Apsīte

Uzņēmuma gada pārskats

LIETIŠĶĀS
INFORMĀCIJAS
DIENESTS
Rīga 2003

UDK 657:339
Ap776

Inita Apsīte
Uzņēmuma gada pārskats

Sērija «Bilances Bibliotēka»

Redaktori Ilmārs Berezovskis, Ināra Zēberga
Recenzente Velta Dziļuma
Literārā redaktore Ināra Zēberga
Maketētājs Andris Millers

Izdevējs: SIA «Lietišķās informācijas dienests»
Adrese: Graudu ielā 68, Rīgā, LV-1058
Tālrunis 7606110
Fakss 7606120

ISBN 9984-9461-7-7

PRIEKŠVĀRDS

Izdevniecība *Lietišķās informācijas dienests* un žurnāla *Bilance* redakcija parūpējušies par vēl vienu patīkamu jaunumu grāmatvežiem: klajā nākusi Initas Apsītes sagatavotā grāmata «Uzņēmuma gada pārskats».

Grāmatas nosaukums norāda uz tās saturisko dominanti – gada pārskata sagatavošanu. Tā atspoguļo ļoti plašu un vispusīgu pieeju jautājumam par gada pārskatiem: tiek aplūkota gada pārskata sagatavošanas normatīvā bāze, ņemta vērā praktiskā pieredze un teorētiskais pamatojums. Grāmatā skaidrots ne vien katrs finanšu pārskata elements, bet arī atsevišķi šā pārskata posteņi. Liela vērība pievērsta arī nodokļu jautājumiem. Grāmatā tiek aplūkota kontu plāna, inventarizāciju un novērtēšanas nozīme gada pārskata kvalitātes nodrošināšanai. Nav aizmirsts arī vadības ziņojums, starpperioda pārskati, atkarības pārskats. Uzņēmumiem reizēm rodas nepieciešamība labot kļūdas gada pārskatos vai mainīt grāmatvedības politiku. Grāmatā pievērsta uzmanība arī šim aspektam. Gada pārskata sagatavošana ilgst vairākus mēnešus, šajā periodā notiek svarīgi notikumi, un izdevumā skaidrots, kā tie skar vai neskar gada pārskatu. Par lietderīgu ir uzskatāms mēģinājums sniegt izmantojamu informāciju par Starptautiskajiem grāmatvedības standartiem vai turpmāk – Starptautiskajiem finanšu pārskatu standartiem (grāmatā izmantota standartu 2000. gada redakcija).

Izdevums būs izmantojams ne vien gada pārskata sagatavošanas periodā, bet arī ikdienā veicot dažādu uzņēmuma saimniecisko darījumu iegrāmatošanu un nodokļu piemērošanu.

Protams, grāmatas lasītājiem ir jāsaprot, ka vienmēr var vēlēties kaut ko pilnīgāku, un, kritiski pieejot, var atrast arī nepilnības, jo vienā grāmatā nav iespējams aptvert visas uzņēmuma grāmatvedības praksē sastopamās situācijas. Tomēr šī apjomīgā grāmata ir nozīmīgs ieguldījums grāmatvedības un uzņēmumu gada pārskatu kvalitātes uzlabošanā. To var izmantot gan praktizējoši grāmatveži kvalifikācijas celšanai, gan kā mācību līdzekli kursos.

VELTA DZIĻUMA, zvērināta revidente

SATURS

IEVADS

Uzņēmuma grāmatvedība ir plānveida, pilnīga un sistemātiski sakārtota visu uzņēmuma saimniecisko operāciju reģistrācija, pamatojoties uz attaisnojuma dokumentiem. Grāmatvedības galvenie uzdevumi ir:

1) nodrošināt uzņēmuma vadību ar informāciju saimnieciska rakstura lēmumu pieņemšanai;
2) nodrošināt kontroli pār uzņēmuma materiālo, darbaspēka un finanšu resursu izmantošanu un uzņēmuma īpašuma saglabāšanu;
3) nodrošināt finanšu pārskatu lietotājus (ieguldītājus, piegādātājus, pircējus, valsts institūcijas un citus lietotājus) ar patiesu un pilnīgu informāciju par uzņēmuma saimnieciskās darbības rezultātiem un finansiālo stāvokli.

Uzņēmumā izšķir:

- *finanšu grāmatvedību* – tā ir uzņēmuma grāmatvedības sastāvdaļa, kuras galvenais uzdevums ir finanšu pārskatu sagatavošana uzņēmuma īpašniekiem, vadībai un citiem finanšu pārskata lietotājiem ārpus uzņēmuma. Tā ietver izmaksu, ieņēmumu, līdzekļu un saistību atspoguļošanas sistēmu, kas nepieciešama finanšu pārskatu sagatavošanai saskaņā ar likumu prasībām un grāmatvedības standartiem;
- *vadības grāmatvedību* – tā ir uzņēmuma vadīšanā nepieciešamās informācijas (finanšu un operatīvās) klasifikācijas, mērīšanas, uzkrāšanas, analīzes, sagatavošanas, interpretēšanas un paziņošanas process, lai plānotu, novērtētu un kontrolētu uzņēmuma iekšējo darbību un nodrošinātu resursu optimālu izlietojumu un uzskaiti. Vadības grāmatvedība ietver plānošanu, plāna kontroles procesu un pašizmaksas kalkulācijas;
- *nodokļu grāmatvedību* – tā ir uzņēmuma grāmatvedības daļa, kas nosaka nodokļu aprēķināšanas bāzi, aprēķina nodokļus un nodevas, kā arī sagatavo un iesniedz valsts institūcijās nodokļu pārskatus.

Finanšu, vadības un nodokļu grāmatvedības uzskaites salīdzinājums

Nr. p. k.	Salīdzināmie rādītāji	Finanšu uzskaite	Vadības uzskaite	Nodokļu uzskaite
1.	Uzskaites veids	Divkāršā ieraksta sistēma	Jebkura uzskaites sistēma, kas dod vēlamo rezultātu	Nodokļu likumdošanā noteiktā nodokļa aprēķina sistēma
2	Uzskaites obligātums	Pēc likumdošanas prasībām	Pēc uzņēmuma vadības lēmuma	Pēc nodokļu likumdošanas prasībām
3.	Uzskaites mērķis	Finanšu informācijas nodrošināšana lietotājiem ārpus uzņēmuma	Finanšu informācija uzņēmuma vadībai plānošanai, vadīšanai un kontrolei	Nodokļu aprēķināšana un pārskatu sagatavošana nodokļu institūcijām
4.	Informācijas lietotāji	Personas ārpus uzņēmuma	Dažāda līmeņa uzņēmuma struktūras	Nodokļu institūcijas
5.	Bāze	Bilances pamatvienādojums: aktīvi = saistības + pašu kapitāls	Dažāda – atkarībā no informācijas izmantošanas mērķa	Dažāda – atkarībā no nodokļu aprēķināšanas metodikas
6.	Izvēles ierobežojumi (galvenie nolikumi)	Vispārpieņemtie uzskaites principi	Nav ierobežojumu un normu; galvenais kritērijs – tās derīgums	Nodokļu likumdošanas prasības
7.	Uzskaites mērītāji	Naudas izteiksmē	Jebkuri naudas un naturālie mērītāji	Naudas izteiksmē
8.	Informācijas objekts	Uzņēmums kopumā	Uzņēmuma struktūrvienības	Uzņēmums kopumā, katrs nodokļu maksātājs atsevišķi
9.	Informācijas precizitātes pakāpe	Neliels daudzums aptuvenu aprēķinu	Daudz aptuvenu aprēķinu	Tikai precīzi aprēķini
10.	Pārskata periods	Pārskata gads, kas sastāv no 12 mēnešiem	Atkarībā no vadības prasībām parasti, pārskata periodam beidzoties (mēnesis, dekāde utt.)	Nodokļu likumdošanā noteiktie periodi, parasti mēnesis

Nr. p. k.	Salīdzināmie rādītāji	Finanšu uzskaite	Vadības uzskaite	Nodokļu uzskaite
11.	Iesniegšanas termiņi	4–7 mēnešus pēc pārskata perioda	Pārskata periodam beidzoties (mēnesis, dekāde utt.)	Nodokļu likumdošanā noteiktie termiņi
12.	Ticamības pakāpe (piesaiste laikā)	Prasa objektivitāti, piemīt «vēsturisks» raksturs, jo pamatojas uz jau notikušām saimnieciskām operācijām	Galvenokārt subjektīvi gaidāmie nākotnes notikumi, ievērojot iepriekšējo saimniecisko operāciju attīstības tendences	Prasa objektivitāti, piemīt «vēsturisks» raksturs, jo pamatojas uz jau notikušām saimnieciskām operācijām
13.	Atbildības pakāpe	Neliela iespējamība tikt sodītam atbilstoši likumdošanai	Būtībā nav nekāda	Sods par katru pārkāpumu atbilstoši attiecīgajam nodokļa likumam

Integrētā grāmatvedības (uzskaites) sistēma ir grāmatvedības uzskaites sistēma, kurā ir ietverta finanšu, vadības un nodokļu grāmatvedības informācija, ko izveido, paplašinot finanšu grāmatvedībai nepieciešamo kontu plānu. Šī uzskaites sistēma ir piemērota grāmatvedības datu apstrādei, izmantojot elektroniskās skaitļošanas mašīnas un attiecīgās datorprogrammas. Tajā grāmatvedībai nepieciešamā informācija tiek uzkrāta un atspoguļota, izmantojot vienoto kontu plānu, kurā vienotā savstarpēji saskaņotā sistēmā ir apvienoti izmaksu uzskaites un finanšu grāmatvedības konti.

Integrētās uzskaites sistēmas priekšrocība ir tā, ka ietaupās uzņēmuma administrēšanai nepieciešamais laiks un izdevumi, jo jāsaglabā tikai viena veida grāmatvedības reģistru kopums, un katrs darījums tiek iegrāmatots tikai vienu reizi.

Taču šai sistēmai ir arī trūkumi:

- tā ir sarežģīta, jo izdevumi un izmaksas jāklasificē atbilstoši gan finanšu grāmatvedības, gan izmaksu uzskaites vajadzībām;
- darbietilpīga;
- dārga, jo prasa datorprogrammu nodrošinājumu;
- prasa ievērot savlaicīgumu un precizitāti;
- ir lielāka iespējamība kļūdīties kodēšanas vai grāmatošanas procesā;
- ir iespēja pilnībā neapmierināt kādu no tai uzliktajām prasībām; šādos gadījumos priekšroka ir finanšu grāmatvedības noteikumiem.

Lai gan integrētās uzskaites sistēmas ietvaros tie paši dati tiek izmantoti uzņēmuma finanšu, nodokļu un vadības grāmatvedības ierakstiem vienotajā kontu sistēmā, tomēr dažkārt ērtāk ir lietot citas izmaksu uzskaites sistēmas. Šādos gadījumos izmaksas ik mēnesi reģistrē šim nolūkam īpaši iekārtotos

grāmatvedības reģistros – tabulās, bet, mēnesim beidzoties, faktiskās vispārējās izmaksas izvieto pēc izmaksu rašanās vietām un pārdala starp attiecīgajām struktūrvienībām.

Šādai metodei ir vairākas priekšrocības:

- krājumu novērtēšanā tiek izmantotas iepriekšējā mēneša faktiskās izmaksas;
- ir mazākas iespējas kļūdīties izmaksu klasificēšanā un kodēšanā;
- nepieaug darbietilpība un līdzekļu patēriņš.

Savukārt trūkums ir tāds, ka varētu būt pārdotās produkcijas ražošanas izmaksu ievērojamas svārstības mēnešos, ja mainās produkcijas ražošanas apjoms un šā iemesla dēļ ir lielas krājumu novērtējuma un vispārējo izmaksu pieskaitījuma izmaiņas.

Grāmatvedības sistēmas izvēle ir atkarīga no uzņēmuma īpatnībām un vadītāja uzskatiem par katras sistēmas priekšrocībām un trūkumiem.

GADA PĀRSKATA SAGATAVOŠANU UN TĀ SATURU REGLAMENTĒJOŠIE NORMATĪVIE AKTI

Finanšu pārskati ir daļa no finanšu informācijas sniegšanas procesa.

Finanšu pārskatu mērķis ir:

1) sniegt informāciju par uzņēmuma finansiālo stāvokli, darbības rezultātiem un izmaiņām tā finansiālajā stāvoklī, kura dotu iespēju finanšu pārskatu lietotājiem pieņemt saimnieciska rakstura lēmumus;
2) atbilst finanšu pārskatu lietotāju vairākuma kopējām vajadzībām. Tomēr pārskati nesniedz visu informāciju, kas nepieciešama to lietotājiem, lai pieņemtu saimnieciska rakstura lēmumus, jo finanšu pārskati ir galvenokārt uzņēmuma vēsture, ataino pagātnes notikumu finansiālo rezultātu, bet ne vienmēr sniedz cita veida informāciju;
3) raksturot uzņēmuma vadīšanas kvalitāti un uzņēmuma vadības atbildību par tai uzticētajiem resursiem, lai varētu pieņemt lēmumu par ieguldījumu turēšanu vai pārdošanu, kā arī par uzņēmuma vadības atbilstību ieņemamajam amatam u.tml.

Gada pārskata sastādīšanas normatīvā bāze

Gada pārskatu sastādīšanu reglamentē likumi «Par grāmatvedību» un «Par uzņēmumu gada pārskatiem», attiecīgie MK noteikumi, piemēram, ir pieņemti MK noteikumi Nr. 583 par uzņēmuma mantas, arī prasījumu un saistību novērtēšanu grāmatvedībā un atspoguļošanu finanšu pārskatos uzņēmuma vai tā struktūrvienības darbības izbeigšanas gadījumā.

Likuma «Par grāmatvedību» 15.[1] pants nosaka, ka valsts politiku grāmatvedības jautājumos izstrādā un īsteno Finanšu ministrija. MK izveido Grāmatvedības padomi, kuras darbības mērķis ir veicināt finanšu pārskatu kvalitātes paaugstināšanu un finanšu pārskatu sagatavošanu reglamentējošo standartu un noteikumu saskaņošanu ar Starptautiskajiem grāmatvedības standartiem (SGS).

Likuma 15.[2] pants nosaka, ka Grāmatvedības padome organizē un vada Latvijas grāmatvedības standartu (tie ir ar grāmatvedību reglamentējošiem

normatīvajiem aktiem, Eiropas Kopienu tiesībām un Starptautiskajiem grāmatvedības standartiem saskaņoti vispārīgi un daudzkārt piemērojami norādījumi finanšu pārskata posteņu atzīšanai, novērtēšanai un skaidrojumu sniegšanai par tiem) un to grozījumu projektu izstrādāšanu, apspriešanu un saskaņošanu, izdod un aktualizē Latvijas grāmatvedības standartus un sniedz par tiem skaidrojumus. Padome finanšu ministram sniedz priekšlikumus grāmatvedības reglamentējošo normatīvo aktu pilnveidošanai.

Saskaņā ar likuma 15. pantu MK nosaka obligāti piemērojamos Latvijas grāmatvedības standartus un subjektus, kuriem tie būs jāpiemēro.

Likuma «Par grāmatvedību» pārejas noteikumi paredz, ka līdz attiecīgo MK noteikumu spēkā stāšanās dienai, bet ne ilgāk kā līdz 2003. gada 1. novembrim ir piemērojami šādi MK noteikumi:

1) MK 2000. gada 25. jūlija noteikumi Nr. 243 «Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju»;
2) MK 2000. gada 25. jūlija noteikumi Nr. 244 «Kases operāciju uzskaites noteikumi».

MK 2003. gada 21. oktobrī ir pieņēmis divus jaunus normatīvos aktus:

1) noteikumus Nr. 584 «Kases operāciju uzskaites noteikumi», kas stājās spēkā 29.10.2003.;
2) noteikumus Nr. 585 «Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju», kas stājās spēkā 30.10.2003.

Savukārt likuma 15.[1] panta 2. un 3. daļa un 15.[2] pants stājas spēkā vienlaikus ar attiecīgajiem grozījumiem likumā «Par valsts budžetu 2003. gadam».

Tomēr, ja Latvijas grāmatvedību reglamentējošie normatīvie akti nevar sniegt izsmeļošus norādījumus par konkrētu grāmatvedības jautājumu, ieteicams izmantot Starptautiskos finanšu pārskatu standartus (agrāk to nosaukums bija Starptautiskie grāmatvedības standarti), turpmāk tekstā – SFPS, tiktāl, cik tie nav pretrunā ar Latvijas likumdošanu. Taču gadījumā, ja nav konkrēta SFPS, būtu jāievēro Starptautisko Grāmatvedības standartu padomes izstrādātās Finanšu pārskatu sagatavošanas un izklāsta pamatnostādnes.

Gada pārskata lietotāji un viņiem vajadzīgā informācija

Finanšu pārskati, kuri parasti tiek sagatavoti un sniegti vienu reizi gadā, ir orientēti uz finanšu pārskatu lietotāju vajadzībām pēc informācijas.

Finanšu pārskatu sagatavošanas un izklāsta pamatnostādnēs ir teikts, ka finanšu pārskata lietotāji ir pašreizējie un potenciālie ieguldītāji, uzņēmuma darbinieki, darījumu partneri, valsts institūcijas un sabiedrība, kuri finanšu pārskatus lieto, lai apmierinātu vajadzības saņemt dažādu informāciju.

1. *Ieguldītāji.* Riska kapitāla ieguldītājus un to konsultantus interesē savu ieguldījumu risks un to atdeve. Šiem lietotājiem ir vajadzīga informācija,

kas palīdzētu noteikt, vai kapitāla daļas, akcijas ir izdevīgi pirkt, turēt vai pārdot, kā arī ļautu izvērtēt uzņēmuma spēju nākotnē maksāt dividendes.

2. *Darbinieki.* Viņus interesē informācija par sava darba devēja stabilitāti un rentabilitāti, kā arī informācija, kas ļauj izvērtēt uzņēmuma spēju nodrošināt darba samaksu, pensijas, sociālās garantijas un saglabāt darba vietu.
3. *Aizdevēji.* Viņus interesē informācija, kas ļauj noteikt, vai laikā tiks atmaksāti aizdevumi un aprēķinātie procenti par tiem.
4. *Kreditori.* Piegādātājus, darbuzņēmējus un citus darījumu kreditorus interesē informācija, vai uzņēmuma parādi tiem tiks atmaksāti laikā un vai uzņēmums nepārtrauks savu darbību.
5. *Klienti.* Klientus (pircējus, pasūtītājus un citus debitorus) interesē informācija par uzņēmuma darbības turpināšanu, it sevišķi, ja ar klientiem ir slēgti ilgtermiņa līgumi vai eksistē kaut kāda atkarība no uzņēmuma.
6. *Valsts institūcijas.* Tās interesē resursu sadale un līdz ar to uzņēmuma darbība, kā arī finanšu pārskati nepieciešami, lai veidotu nodokļu politiku un izmantotu šo informāciju statistikai par ienākumiem valstī utt.
7. *Sabiedrība.* Šī informācija nodrošina plašu lietotāju loku ar informāciju par uzņēmuma darbības virzieniem, tendencēm tā attīstībā, kā arī iespēju nodrošināt vietējos uzņēmumus ar pasūtījumiem u.tml.

Finanšu pārskati nevar apmierināt visas šo pārskatu lietotāju vajadzības pēc informācijas, tomēr ir vajadzības, kas kopīgas visiem finanšu pārskatu lietotājiem. Piemēram, ja sagatavo finanšu pārskatu atbilstoši ieguldītāju vajadzībām, kuri ir uzņēmuma riska kapitāla nodrošinātāji, šāds pārskats atbildīs arī lielākajai daļai pārējo finanšu pārskatu lietotāju.

Par uzņēmuma gada pārskata sagatavošanu un sniegšanu atbild galvenokārt uzņēmuma vadība, nodrošinot likumā «Par uzņēmumu gada pārskatiem» noteikto informāciju. Atbilstoši savām vajadzībām uzņēmuma vadība ir tiesīga noteikt finanšu pārskatos neietvertās papildinformācijas formu un saturu un tās sniegšanas nepieciešamību.

Gada pārskata sagatavošanas vispārīgie principi

Gada pārskatu sastādīšanu reglamentē likumi «Par grāmatvedību» un «Par uzņēmumu gada pārskatiem». MK noteikumos, SFPS, kā arī Finanšu pārskatu sagatavošanas un izklāsta pamatnostādnēs ir definēti grāmatvedības principi, pēc kuriem jāvadās, sastādot finanšu pārskatus.

1. *Divkāršā ieraksta princips.* Viena un tā pati saimnieciskā operācija par vienu un to pašu summu tiek atspoguļota divas reizes savstarpēji saistītā grāmatvedības kontu sistēmā, viena konta debetā un cita konta kredītā, ievērojot uzņēmumā noteikto kontu plānu un saimnieciskā darījuma būtībai atbilstošu kontu korespondenci.

Par pamatu šim principam kalpo bilances vienādojums:
līdzekļi = saistības + pašu kapitāls (A = P + K).

2. *Strādājoša uzņēmuma vai darbības turpināšanas princips*, t.i., uzņēmums darbojas, darbosies arī turpmāk, un paredzamā nākotnē tā darbība netiks apturēta. Tiek pieņemts, ka uzņēmumam nav nepieciešamības likvidēties vai būtiski samazināt darbības apjomus. Ja šāda iespējamība ir, uzņēmuma gada pārskatā posteņu novērtēšanai jāizmanto citi principi.
3. *Piesardzības princips.* Ieņēmumi ir jānorāda tikai tad, kad tie jau saņemti vai to saņemšanas ir droši paredzama, bet izdevumi jārāda jau tad, kad tie paredzami. Tāpat jāaprēķina un jāņem vērā visas vērtības samazināšanās un nolietojuma summas neatkarīgi no tā, vai pārskata gads ir noslēgts ar peļņu vai zaudējumiem. Piesardzība nozīmē ievērot apdomību, veicot vajadzīgās aplēses nenoteiktības apstākļos (piemēram, tādiem notikumiem kā šaubīgo debitoru parādu piedziņa, garantijas prasību skaits u.tml.), lai aktīvus vai ienākumus nenovērtētu par augstu, bet saistības vai izdevumus – par zemu. Tomēr piesardzība neattaisno pārmērīgu uzkrājumu veidošanu, aktīvu vai ienākumu tīšu novērtēšanu par zemu vai saistību vai izdevumu tīšu novērtēšanu par augstu, jo tad zūd finanšu pārskatu neitralitāte un ticamība.
4. *Uzkrāšanas un saskaņošanas princips.* Ieņēmumi un izdevumi jāatspoguļo, ņemot vērā to rašanās laiku, nevis naudas vai tās ekvivalentu saņemšanas vai izdošanas laiku, un tos iegrāmato un uzrāda to periodu finanšu pārskatos, uz kuru tie attiecas.
5. *Būtiskuma princips.* Finanšu pārskatos jānorāda visi posteņi, kuri būtiski ietekmē gada pārskatu lietotāju novērtējumu vai lēmumu pieņemšanu. Būtiskumu nosaka posteņa vai kļūdas lielums – būtiskuma kritēriji, kuri nekur nav norādīti, bet tiek izmantoti, ir šādi:
   - 2% no apgrozāmajiem līdzekļiem vai pamatkapitāla;
   - 10% no tīrās peļņas;
   - 0,5–3% no apgrozījuma.

   Var nenorādīt maznozīmīgus posteņus, kuri būtiski nemaina gada pārskatu, bet padara to pārāk detalizētu.
6. *Saskaņotības (pastāvīguma) vai salīdzināmības princips.* Pārskata gadā jāizmanto tās pašas grāmatvedības un novērtēšanas metodes kā iepriekšējā pārskata gadā (vismaz divus gadus pēc kārtas). Tātad līdzīgu darījumu un citu notikumu finansiālo rezultātu novērtēšanai un parādīšanai ir jābūt konsekventai visā uzņēmumā un visā tā darbības laikā, ja vien nerodas svarīgi iemesli metožu maiņai. Metožu maiņas pamatojums jādod gada pārskata pielikumā. Tā kā finanšu pārskata lietotāji grib salīdzināt uzņēmuma finansiālo stāvokli, saimnieciskās

darbības rezultātus un izmaiņas finansiālajā stāvoklī laika gaitā, ir nepieciešams, lai finanšu pārskati parādītu attiecīgo informāciju par iepriekšējo periodu.

7. *Formas pakļaušana saturam vai atspoguļošana pēc būtības.* Uzņēmuma saimnieciskie darījumi jāiegrāmato un finanšu pārskatos jāatspoguļo, ņemot vērā to ekonomisko saturu un būtību, nevis tikai juridisko formu. Darījumu būtība ne vienmēr atbilst tam, kas šķietami izriet no to juridiskās vai iecerētās formas.
8. *Izmaksu princips.* Iegūtie līdzekļi un saņemtie pakalpojumi sākotnēji ir jāuzskaita pēc to iegādes vai ražošanas izmaksām. Šis princips ir objektīvs tāpēc, ka līdzekļu novērtējums ir pamatots ar attaisnojuma dokumentiem un par tiem tika samaksāta vai arī ir jāsamaksā noteikta naudas summa.

Gada pārskata sastāvdaļas

Saskaņā ar likuma «Par grāmatvedību» 13. panta 3. daļu uzņēmumā par katru pārskata gadu jāsastāda gada pārskats, kas kā vienots kopums sastāv no finanšu pārskata un vadības ziņojuma par uzņēmuma attīstību pārskata gadā. Finanšu pārskats kā kopums sastāv no bilances, peļņas vai zaudējumu aprēķina, naudas plūsmas pārskata, pašu kapitāla izmaiņu pārskata un pielikuma.

Finanšu pārskata sastāvdaļas ir savstarpēji saistītas, jo tās atspoguļo vienu un to pašu darījumu vai citu notikumu dažādus aspektus. Kaut gan katra pārskata sastāvdaļa sniedz atšķirīgu informāciju, tomēr neviena no tām nav domāta tikai vienam nolūkam un katra atsevišķi nevar nodrošināt visu informāciju, kas nepieciešama finanšu pārskatu lietotāju konkrētām vajadzībām.

Bilance ir finanšu pārskats, kas pēc stāvokļa uz noteiktu datumu parāda uzņēmuma līdzekļu, saistību un pašu kapitāla apmērus. Tā ir tabula, kuras divas daļas – aktīvs un pasīvs – ir līdzsvarā. Aktīvā atspoguļo saimnieciskos līdzekļus (īpašumu) – materiālos resursus, naudas līdzekļus, ilgtermiņa ieguldījumus (atlikušajā vērtībā) un debitoru parādus. Pasīvā parāda saimniecisko līdzekļu avotus (kapitālu) – pašu kapitālu, uzkrājumus un ilgtermiņa un īstermiņa kreditoru parādus (saistības). Bilance raksturo galvenokārt uzņēmuma finansiālo stāvokli.

Peļņas vai zaudējumu aprēķins atspoguļo uzņēmuma ieņēmumus un izdevumus, kā arī iegūto peļņu vai radušos zaudējumus. Šā pārskata pamatshēmas ir noteiktas likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 11.–14. pantā. Šis pārskats dod informāciju par uzņēmuma saimnieciskās darbības rezultātiem.

Naudas plūsmas pārskats atspoguļo uzņēmuma naudas ieņēmumus un izdevumus sadalījumā pa noteiktiem darbības virzieniem, kā arī naudas un tās ekvivalentu pieaugumu vai samazinājumu pārskata periodā. Šis pārskats saistībā ar bilanci un peļņas vai zaudējumu aprēķinu sniedz arī informāciju par to, kādā

apjomā un kādu faktoru ietekmē ir izveidojusies starpība starp pārskata perioda peļņu un naudas un tās ekvivalentu atlikumu.

Pašu kapitāla izmaiņu pārskats saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» sadaļā «Likumā lietotie termini» doto definīciju ir finanšu pārskata sastāvdaļa, kurā sniedz datus par uzņēmuma pašu kapitāla un tā sastāvdaļu apjoma izmaiņām noteiktu saimniecisko darījumu ietekmē pārskata periodā, kā arī par šā perioda neto ienākuma vai zaudējumu kopsummu, tajā ietverot arī tieši kapitālā ieskaitītās vai no tā norakstītās summas.

Pielikums ir paskaidrojums pie gada pārskata par bilances, peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņiem un citiem faktoriem, kas ir svarīgi finanšu pārskatu lietotājiem. Tajā var būt nepieciešamie skaidrojumi par naudas plūsmas pārskatu un pašu kapitāla izmaiņu pārskatu.

Vadības ziņojums satur informāciju par apstākļiem, kas nav atspoguļoti bilancē, peļņas vai zaudējumu aprēķinā un pielikumā, bet ir nozīmīgi uzņēmuma līdzekļu un saistību, kā arī uzņēmuma finansiālā stāvokļa un pārskata gada finanšu rezultāta novērtēšanā (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 55. pants).

Gada pārskata sastādīšana, ievērojot Starptautiskos finanšu pārskatu standartus (SFPS)

Saskaņā ar 1. SGS «Finanšu pārskatu sniegšana» 11. punktu uzņēmumam, kura sagatavotais finanšu pārskats atbilst SFPS, šis fakts ir jānorāda. Ja šie pārskati neatbilst katra piemērojamā standarta un katra piemērojamā Pastāvīgās skaidrojumu komisijas skaidrojuma visām prasībām, šādu atzīmi nedrīkst veikt.

Saskaņā ar šā standarta 13. punktu tikai ļoti retos gadījumos, kad standarta prasības ievērošanai būtu maldinoša ietekme un tāpēc šo prasību nevar ievērot, lai nodrošinātu patiesu informācijas sniegšanu, uzņēmumam jāskaidro:

a) ka vadība ir secinājusi: finanšu pārskats patiesi parāda uzņēmuma finansiālo stāvokli, darbības rezultātus un naudas plūsmu;
b) ka tas visos būtiskos aspektos ir ievērojis piemērojamos SFPS, lai nodrošinātu patiesu informācijas sniegšanu;
c) kādu iemeslu dēļ uzņēmums nav ievērojis standartu, kā arī pieeju, kuru pieprasa standarts; kāpēc standarta pieeja būtu maldinoša konkrētajos apstākļos un kāda ir izmantotā pieeja;
d) kāda ir standarta neievērošanas finansiālā ietekme uz uzņēmuma neto peļņu vai zaudējumiem, aktīviem, saistībām, pašu kapitālu un naudas plūsmu katrā uzrādītajā periodā.

Ir jānorāda arī fakts, ka saskaņā ar standarta konkrētajiem nosacījumiem SFPS tiek lietots pirms tā stāšanās spēkā.

Latvijā daudzi uzņēmumi jau tagad finanšu pārskatus sagatavo saskaņā ar SFPS, ievērojot ārvalstu investoru, akcionāru vai sadarbības partneru prasības.

Sākot ar 2005. gada 1. janvāri, uzņēmumiem, kuru akcijas tiek kotētas Eiropas Savienības biržās, un to meitas uzņēmumiem finanšu pārskati būs jāsagatavo saskaņā ar SFPS. Lai varētu atspoguļot arī salīdzinošos rādītājus par iepriekšējo gadu, t.i., 2004. gadu, jau 2004. gada finanšu pārskats būtu jāsagatavo saskaņā ar SFPS.

Pārējie uzņēmumi SFPS piemēro gadījumos, kad Latvijas grāmatvedību reglamentējošos aktos nav detalizētas informācijas par kādu konkrētu jautājumu, piemēram, novērtējot un uzskaitot nemateriālos ieguldījumus.

KONTU PLĀNS – GRĀMATVEDĪBAS IERAKSTU GRUPĒŠANAS ATSLĒGA ATBILSTOŠI GADA PĀRSKATA POSTEŅIEM

Kontu plāna veidošana

Uzņēmuma grāmatvedība ir jāorganizē, izmantojot kontu plānu, kas kalpo saimniecisko operāciju ierakstu grupēšanai atbilstoši uzņēmuma gada pārskata posteņiem. Grāmatvedības kontu plāns jāapstiprina uzņēmuma vadītājam. Parasti kontu plānu, ja rodas tāda nepieciešamība, būtiski maina tikai pārskata gada sākumā, kamēr vēl nav veikti pārskata gada saimniecisko operāciju grāmatojumi. Papildināt to var arī pārskata gada laikā, atverot jaunus vai slēdzot neizmantotos kontus.

Kontu plāns uzņēmumā tiek veidots, lai tajā atspoguļotā informācija atbilstu uzņēmuma saimnieciskajai darbībai. Grāmatvedības kontu plāns uzņēmumā jāizstrādā ilglaicīgai lietošanai, pamatojoties uz likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 2. nodaļas «Bilances sastādīšanas, kā arī peļņas vai zaudējumu aprēķina shēma», nodokļu aprēķināšanas un uzskaites prasībām, detalizējot to atbilstoši uzņēmuma saimnieciskās darbības īpatnībām, kā arī paredzot iespēju kontu plānā ieviest papildu kontus (specifiskiem saimnieciskiem darījumiem).

Kontu plāns jāveido kā sistematizēts sintētisko kontu saraksts pēc hierarhijas principa, t.i., kontu plānu veido kontu grupas un tām pakārtoti konti. MK 2003. gada 21. oktobra noteikumu Nr. 585 «Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju» 13. punkts nosaka, ka katrā grāmatvedības kontā uzkrāj finanšu pārskatu sagatavošanai nepieciešamo informāciju naudas izteiksmē par šā konta nosaukumam atbilstošiem uzņēmuma līdzekļiem, saistībām, pašu kapitāla posteņiem, ieņēmumiem un izdevumiem pārskata perioda laikā. Nav ieteicams vienā kontā uzskaitīt dažādu veidu saimnieciskās operācijas. Kontu grupās tiek summēti pakārtoto kontu grāmatojumi, tādējādi iegūstot kontu apgrozījuma starpsummas.

Kontu numuru (kodu) sistēma atvieglo grāmatvedības kontu izvietošanu virsgrāmatā un kontu apgrozījuma pārskatā, kuros kontu nosaukumus ieraksta to numuru (kodu) secībā. Kontu numurus izmanto arī attaisnojuma dokumentos un

grāmatvedības reģistros atsaucei par saimniecisko darījumu summu ierakstīšanu kontos (darījuma iegrāmatošanai).

Visi grāmatvedības kontu plānā iekļautie kodi parasti ir sadalīti vairākās ekonomiski vienveidīgās grupās. Tās apvienotas divās lielās iedaļās: bilances kontos un operāciju kontos. Koda pirmā zīme norāda konta grupu.

I Bilances kontu grupas:

1 Ilgtermiņa ieguldījumi
2 Apgrozāmie līdzekļi
3 Pašu kapitāls
4 Uzkrājumi
5 Kreditori

II Operāciju kontu grupas:

6 Saimnieciskās darbības ieņēmumi
7 Saimnieciskās darbības izdevumi
8 Dažādi ieņēmumi un izdevumi, peļņa vai zaudējumi.

III Ārpusbilances kontu grupas:

9 Savstarpējie darījumi un starpkonti.

Koda otrā un trešā zīme tiek izmantota kontu sīkākam sadalījumam apakšgrupās, bet ceturtā un tālākās koda zīmes – kontu apzīmējumiem kontu grupās un apakšgrupās.

Bilances kontu uzdevums ir parādīt uzņēmuma līdzekļu, saistību un pašu kapitāla apgrozījumu un atlikumus.

Operāciju kontu uzdevums ir visā pārskata periodā uzkrāt datus uzņēmuma darbības finansiālā rezultāta – peļņas vai zaudējumu – noteikšanai.

Ārpusbilances kontu grupas, t.i., 9. kontu grupas, pielietojums var būt dažāds, to var izmantot:

- lai noteiktu viena uzņēmuma savstarpējo darījumu starp filiālēm, struktūrvienībām norēķinu stāvokli, aprēķinot peļņu vai zaudējumus no savstarpējiem darījumiem;
- pielietojot datorprogrammas, lai veiktu dažādus pārgrāmatojumus, kur nepieciešami starpkonti, piemēram, ieskaita darījumos, kad vienam un tam pašam klientam ir dažādi statusi – debitors un kreditors;
- pielietojot datorprogrammas, lai varētu kontrolēt dažādos darījumos nepieciešamās summas, piemēram, deklarācijā uzrādīto, bet samaksai atlikto PVN par ievestajiem pamatlīdzekļiem.

Uzņēmuma vadības grāmatvedības vajadzībām (izmaksu grupēšanai, sadalei un pārdalei, kā arī pašizmaksas kalkulācijai un citiem aprēķiniem) uzņēmuma grāmatvedības kontu plānā var paredzēt īpašus kontu nosaukumus un kontu kodus.

Lai nodrošinātu vienotu uzskaiti un palielinātu grāmatvedības nozīmi uzņēmuma vadīšanā, katram uzņēmumam jāizstrādā uzņēmuma grāmatvedības organizācijas dokumenti, kuros apraksta uzņēmuma raksturīgākās saimnieciskās operācijas un to atspoguļošanu uzņēmuma grāmatvedībā.

Ierakstus veic divkāršā ieraksta sistēmā, pamatojoties uz attaisnojuma dokumentiem vai viendabīgu dokumentu kopsavilkumu, t.i., vienu un to pašu saimniecisko darījumu ieraksta viena konta debetā un otra konta kredītā, ievērojot uzņēmuma kontu plānu un šā darījuma būtībai atbilstošu grāmatvedības kontu korespondenci. Kontu korespondenci (grāmatojumu) norāda uz attaisnojuma dokumenta vai viendabīgu dokumentu kopsavilkuma, izmantojot kontu kodus, un atbilstoši šim grāmatojumam izdara ierakstus attiecīgajos kontos.

Kontu plāna shēma

Ar 1994. gada 1. janvāri apstiprinātais vienotais grāmatvedības kontu plāns (FM 1993. gada 13. maija pavēle Nr. 63 «Par uzņēmumu, uzņēmējsabiedrību un organizāciju vienoto grāmatvedības kontu plānu») patlaban vairs nav spēkā, tomēr uzņēmumi to var izmantot par pamatu sava kontu plāna veidošanā.

Lai grāmatā varētu veikt saimniecisko darījumu grāmatojumus, izveidoju kontu plānu, par pamatu ņemot vienoto kontu plānu.

Grāmatojumos pie kontu koda reizēm būs norādīts pirmais vai pirmie divi koda cipari, bet tālāk tiks izmantots apzīmējums «x» gadījumos, kad grāmatojums attieksies ne vien uz konkrētu kontu plāna kontu, bet arī uz vairākiem vienas grupas kontiem, piemēram, ja grāmatojums skars visu 12. – pamatlīdzekļu kontu – grupu, grāmatojumā tiks norādīts 12x, nevis 121, 122 un 123.

Kontu plāna paraugs

Bilances konti

1 Ilgtermiņa ieguldījumi

11 Nemateriālie ieguldījumi

111 Pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas
112 Koncesijas, patenti, licences, tirdzniecības zīmes un līdzīgas tiesības; datoru programmas
113 Citi nemateriālie aktīvi
114 Uzņēmuma nemateriālā vērtība
115 Avansa maksājumi par nemateriālajiem aktīviem
116 Nemateriālo ieguldījumu izveidošanas izdevumi

119 Nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstītā daļa (pasīvā)
1191 Pētniecības darba un uzņēmuma attīstības vērtības norakstītā daļa
1192 Koncesiju, patentu, licenču, tirdzniecības zīmju un līdzīgu tiesību, datoru programmu norakstītā daļa
1193 Citu nemateriālo ieguldījumu norakstītā daļa
1194 Uzņēmuma nemateriālās vērtības norakstītā daļa

12 Pamatlīdzekļi

121 Zemes gabali, ēkas, būves, ilggadīgie stādījumi un citi nekustamā īpašuma objekti
122 Iekārtas un mašīnas
123 Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs
124 Pamatlīdzekļu izveidošanas izmaksas
125 Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem
126 Ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos
129 Pamatlīdzekļu nolietojums (pasīvā)
1291 Ēku, būvju un citu nekustamā īpašuma objektu nolietojums
1292 Iekārtu un mašīnu nolietojums
1293 Pārējo pamatlīdzekļu nolietojums
1294 Ieguldījumu nomātajos pamatlīdzekļos norakstītā daļa

13 Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi

131 Līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā
132 Aizdevumi radniecīgajiem uzņēmumiem
133 Līdzdalība asociēto uzņēmumu kapitālā
134 Aizdevumi asociētajiem uzņēmumiem
135 Pārējie vērtspapīri
136 Pārējie aizdevumi
137 Pašu akcijas un daļas
138 Aizdevumi uzņēmuma dalībniekiem un valdei

2 Apgrozāmie līdzekļi

21 Krājumi

211 Izejvielas un materiāli
212 Nepabeigtie ražojumi
213 Gatavie ražojumi un preces pārdošanai
214 Nepabeigtie pasūtījumi
215 Mazvērtīgais inventārs

216 Mazvērtīgā inventāra norakstītā daļa
219 Avansa maksājumi par precēm

23 Norēķini par prasībām (ar debitoriem)

231 Norēķini ar pircējiem un pasūtītājiem
2311 Norēķini ar pircējiem un pasūtītājiem
2312 Šaubīgo debitoru parādi
232 Par piegādēm un pasūtījumiem saņemtie vekseļi
233 Radniecīgo uzņēmumu parādi
234 Asociēto uzņēmumu parādi
235 Norēķini ar citiem debitoriem
236 Norēķini par parakstītā sabiedrības kapitālā neiemaksātām summām
237 Īstermiņa aizdevumi sabiedrības dalībniekiem un vadībai
238 Norēķini par prasībām pret personālu un īstermiņa aizdevumi personālam
2381 Norēķini ar norēķinu personām
2382 Norēķini par iztrūkumiem
2383 Aizdevumi personālam
239 Pārmaksātie nodokļi, iepriekš samaksātie nodokļi
2391 Norēķini par PVN
23911 Piegādātājiem nesamaksātais PVN
23912 PVN no saņemtajiem avansiem
23913 PVN no samaksātajiem avansiem
23914 PVN – nerezidentu
23915 PVN – muitā samaksātais par precēm
2392 Pārmaksātie nodokļi (sadalījumā pa nodokļu veidiem)

24 Nākamo periodu izdevumi

241 Nākamo periodu izdevumi
242 Uzkrātie ieņēmumi

25 Vērtspapīri apgrozāmo līdzekļu sastāvā un īstermiņa līdzdalība kapitālos

251 Radniecīgo uzņēmumu akcijas un daļas
252 Asociēto uzņēmumu akcijas un daļas
253 Pašu uzņēmuma akcijas un daļas
254 Pārējie vērtspapīri un līdzdalība kapitālos

26 Naudas līdzekļi

261 Kase (sadalījumā pa valūtu veidiem)

262 Norēķinu konti bankās (sadalījumā pa valūtām un bankām)
264 Akreditīvi, čeki un īpašu norēķinu formu konti
265 Citi konti bankās
267 Pārējie naudas līdzekļi (naudas līdzekļi ceļā)

3 Pašu kapitāls

31 Pamatkapitāls vai līdzdalības kapitāls, «agio», ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve

311 Pamatkapitāls vai līdzdalības kapitāls
312 Akciju emisijas uzcenojums («agio»)
313 Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve
3131 Nemateriālo ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve
3132 Pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezerve
3133 Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve

33 Rezerves

331 Rezerves kapitāls
333 Citas likumā paredzētās rezerves
334 Rezerve pašu akcijām un daļām
335 Statūtos paredzētās rezerves
336 Pārējās rezerves

34 Nesadalītā peļņa vai nesegtie zaudējumi

341 Pārskata gada nesadalītā peļņa
342 Iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa

4 Uzkrājumi

42 Uzkrājumi paredzamiem nodokļiem

421 Uzkrājumi paredzamiem nodokļiem

43 Citi uzkrājumi

431 Uzkrājumi šaubīgiem debitoru parādiem
432 Uzkrājumi atvaļinājuma rezervei
433 Uzkrājumi krājumu zudumiem

5 Kreditori

51 Norēķini par aizņēmumiem

511 Norēķini par līzinga darījumiem
5111 Īstermiņa līzinga saistības
5112 Ilgtermiņa līzinga saistības
514 Citi aizņēmumi
5141 Īstermiņa citi aizņēmumi
5142 Ilgtermiņa citi aizņēmumi
515 Īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm
516 Ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm

52 Norēķini par saņemtajiem avansiem

521 Norēķini par saņemtajiem avansiem

53 Norēķini ar piegādātājiem un darbuzņēmējiem

531 Norēķini ar piegādātājiem un darbuzņēmējiem
532 Norēķini ar kreditoriem par uzkrātām saistībām

54 Maksājamie vekseļi

541 Norēķini par pašu izdotiem vekseļiem

55 Norēķini ar uzņēmumiem, dalībniekiem un personālu

551 Norēķini par parādiem radniecīgiem uzņēmumiem
552 Norēķini par parādiem asociētiem uzņēmumiem
553 Norēķini par parādiem uzņēmumiem, ar kuriem ir līgums par līdzdalību
554 Norēķini par parādiem citiem uzņēmumiem un dalībniekiem
555 Norēķini par parādiem personālam

56 Norēķini par darba samaksu un ieturējumiem (izņemot nodokļus)

561 Norēķini par darba algu
562 Norēķini par ieturējumiem no darba algas (izņemot nodokļus)
563 Deponētā darba alga

57 Norēķini par nodokļiem

571 Norēķini par UIN
572 Norēķini par IIN

573 Norēķini par sociālajām iemaksām
574 Norēķini par PVN
575 Norēķini par uzņēmējdarbības riska valsts nodevu
576 Norēķini par nekustamā īpašuma nodokli

58 Norēķini par dividendēm

581 Norēķini par pārskata gada dividendēm
582 Norēķini par iepriekšējo gadu neizmaksātajām dividendēm

59 Nākamo periodu ieņēmumi

591 Nākamo periodu ieņēmumi

Operāciju konti

6 Ieņēmumi no uzņēmuma saimnieciskās darbības

61 Ieņēmumi no pārdošanas, kas apliekami ar nodokļiem vispārējā kārtībā

611 Ieņēmumi no pamatdarbības – PVN 18%
612 Ieņēmumi no pamatdarbības – PVN 9%
613 Ieņēmumi no pamatdarbības – PVN 0%

62 Ieņēmumi no pārdošanas, kas citādi apliekami ar nodokļiem

621 Ar nodokļiem neapliekamie pārdošanas ieņēmumi

63 Komisijas, starpniecības un citi ieņēmumi

631 Komisijas un starpniecības ieņēmumi
632 Ieņēmumi no atkritumu pārstrādes un realizācijas
633 Ieņēmumi no taras realizācijas
634 Ar nodokļiem neapliekamie apgrozījumi

64 Ieņēmumus samazinošas atlaides

641 Piešķirtās skonto atlaides
642 Piešķirtie bonusi
643 Piešķirtie rabati un citas tirdzniecības atlaides
649 Ieņēmumus samazinošās pircēju pretenzijas
6491 Ieņēmumus samazinošās pircēju pretenzijas – PVN 18%
6492 Ieņēmumus samazinošās pircēju pretenzijas – PVN 9%
6493 Ieņēmumus samazinošās pircēju pretenzijas – PVN 0%

65 Pārējie uzņēmuma ieņēmumi

651 Ieņēmumi no vērtspapīru kursa paaugstināšanās
653 Ieņēmumi no pamatlīdzekļu iznomāšanas
654 Ieņēmumi no apgrozāmo līdzekļu pārdošanas
655 Ieņēmumi no pamatlīdzekļu pārdošanas
656 Ieņēmumos pārskaitītais rezervju un uzkrājumu samazinājums
657 Iepriekšējo gadu nodokļa samazinājums
658 Citi ieņēmumi
659 Pašu uzņēmuma kapitālieguldījumiem izpildītie darbi

66 Gatavās produkcijas un nepabeigto ražojumu krājumu un vērtības izmaiņas

661 Gatavās produkcijas krājumu un vērtības izmaiņas
662 Nepabeigto ražojumu krājumu un vērtības izmaiņas
663 Nepabeigto pasūtījumu atlikumu un vērtības izmaiņas

7 Saimnieciskās darbības izdevumi

71 Izdevumi izejvielu, materiālu un preču iepirkšanai

711 Izejvielu un materiālu iepirkšanas un piegādes izdevumi
712 Preču iepirkšanas un piegādes izdevumi
713 Saņemtās atlaides
714 Taras izdevumi
715 Muitas un ievednodevas
716 Pārējie ārējie izdevumi
717 Samaksa par darbiem un pakalpojumiem no ārienes
718 Pārējie materiālie izdevumi (nodoklis par dabas resursu izmantošanu, celmu nauda u.c.)
719 Pirkto materiālu un preču krājumu un vērtības izmaiņas

72 Personāla izmaksas

721 Strādnieku algas
722 Pārvaldes personāla un administratīvā personāla algas
723 Sociālās infrastruktūras iestāžu un pasākumu darbinieku algas
724 Pārējās personāla izmaksas

73 Sociālās nodevas un izmaksas

731 Sociālās iemaksas
- 7311 Darba devēja sociālās iemaksas strādnieku darba algām
- 7312 Darba devēja sociālās iemaksas pārvaldes personāla un administratīvā personāla algām

732 Pārējās sociālās izmaksas

74 Pamatlīdzekļu nolietojums un citu ieguldījumu vērtības norakstījumi

741 Nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīšana
742 Pamatlīdzekļu nolietojums
743 Mazvērtīgā inventāra vērtības norakstīšana
744 Apgrozāmo līdzekļu vērtības norakstīšana
- 7441 Norakstīšana normas robežās
- 7442 Virsnormatīvie zudumi
- 7443 Uzkrājumu veidošanas izdevumi šaubīgiem debitoru parādiem vai bezcerīgo debitoru parādu norakstīšana
- 7444 Uzkrājumu veidošana krājumiem

75 Pārējie saimnieciskās darbības izdevumi

751 Darba aizsardzības izdevumi
752 Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas samazinājumi
753 Pamatlīdzekļu izslēgšanas izdevumi
754 Apdrošināšanas maksājumi (izņemot darbinieku apdrošināšanu)
755 Pārējie saimnieciskās darbības izdevumi
756 Strādnieku vervēšanas un apmācības izdevumi
757 Komandējumu izdevumi
759 Neatskaitāmais PVN (iekļaujams izmaksās)

76 Preču pārdošanas izdevumi

761 Iesaiņojamais materiāls, tara
762 Preču transporta izdevumi
763 Preču transporta apdrošināšana
764 Samaksātās komisijas naudas
769 Citi pārdošanas izdevumi

77 Administrācijas izdevumi

771 Sakaru izdevumi
772 Kantora (biroja) izdevumi
773 Juristu pakalpojumu apmaksa
774 Gada pārskata un revīzijas izdevumi
775 Naudas apgrozījuma blakusizdevumi
776 Transporta izdevumi administrācijas vajadzībām
777 Citi vadīšanas un administrācijas izdevumi

8 Dažādi ieņēmumi un izdevumi, peļņa vai zaudējumi

81 Dažādi ieņēmumi

811 Ieņēmumi no līdzdalības, vērtspapīriem un aizdevumiem
812 Pārējie ieņēmumi no procentiem un tiem pielīdzināmi ieņēmumi
813 Vekseļu diskonta ieņēmumi
814 Ziedojumi un citi tiem pielīdzināmi ieņēmumi
815 Ienākumi no valūtu kursa paaugstināšanās
8151 Pircēju un piegādātāju valūtas kursa svārstības
8152 Valūtas kursa svārstības no aizņēmumiem
8153 Valūtas kursa svārstības no naudas kontiem
816 Saņemtās soda naudas un līgumsodi
817 Peļņa no ārzemju valūtas pārdošanas vai pirkšanas
819 Citi ieņēmumi

82 Dažādi izdevumi

821 Īstermiņa finanšu ieguldījumu vērtības norakstīšana
822 Samaksātie procenti un tiem pielīdzināmie izdevumi
823 Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu vērtības norakstīšana
824 Ilgtermiņa aizdevumu procentu samaksa
825 Zaudējumi no valūtu kursa pazeminināšanās
8251 Pircēju un piegādātāju valūtas kursa svārstības
8252 Valūtas kursa svārstības no aizņēmumiem
8253 Valūtas kursa svārstības no naudas kontiem
826 Samaksātās soda naudas un līgumsodi
827 Zaudējumi no ārzemju valūtas pirkšanas vai pārdošanas
829 Citi izdevumi

83 Ārkārtas ieņēmumi

831 Ārkārtas ieņēmumi

84 Ārkārtas izdevumi

841 Ārkārtas izdevumi

86 Peļņa vai zaudējumi

861 Peļņa vai zaudējumi

88 Nodokļi no peļņas un citi saimnieciskās darbības izdevumos neiekļaujamie nodokļi

881 Uzņēmumu ienākuma nodoklis
- 8811 Uzņēmumu ienākuma nodoklis par pārskata gadu
- 8812 Atliktais uzņēmumu ienākuma nodoklis

882 Nodoklis par dabas resursu izmantošanu no peļņas maksājamā daļā
883 Nekustamā īpašuma nodoklis

9 Starpkonti un ārpusbilances konti

91 Norēķini par līzinga darījumiem

91239 PVN no procentiem
91241 Līzinga procenti
91510 Norēķini ar līzinga devēju
91825 Valūtas kursa svārstības no ārpusbilances kontiem

92 Norēķini par savstarpējiem darījumiem

92231 Norēķini par sniegtajiem pakalpojumiem
92531 Norēķini par saņemtajiem pakalpojumiem
9257 Norēķini par nodokļiem
- 92572 Norēķini par algas nodokli
- 92573 Norēķini par sociālajām iemaksām
- 92574 Norēķini par PVN

9261 Ieņēmumi no savstarpējiem darījumiem
- 9261 Atskaitījumi – saņemtie
- 9262 Ieņēmumi no sniegtajiem pakalpojumiem

9271 Izdevumi par savstarpējiem darījumiem
- 9271 Atskaitījumi – maksājamie
- 9272 Saņemtie savstarpējie pakalpojumi

92861 Peļņa vai zaudējumi no savstarpējiem darījumiem

93 Ievesto pamatlīdzekļu atliktais PVN

93239 PVN par ievestajiem pamatlīdzekļiem
93574 VID uzskaitē ņemtais PVN par ievestajiem pamatlīdzekļiem

94 Dažādi starpkonti

941 Starpkonts ieskaita un maiņas darījumos

INVENTARIZĀCIJAS – GADA PĀRSKATA SAGATAVOŠANAS PAMATS

Inventarizācija ir gada pārskata pamats. Tā kalpo, lai pārbaudītu gada pārskata posteņu esamību un veiktu to novērtējumu, un precizētu grāmatvedības datus, izlabojot pārskata gada laikā pieļautās kļūdas. No inventarizācijas precizitātes un grāmatvedības pamatprincipu ievērošanas ir atkarīga gada pārskata kvalitāte.

Inventarizācijas norises kārtība

Inventarizācija ir uzņēmuma ilgtermiņa ieguldījumu un apgrozāmo līdzekļu apjoma noteikšana dabā un prasību un parādu summu salīdzināšana ar debitoriem un kreditoriem, kas ietver šo objektu daudzuma, lietošanas ilguma un pilnvērtīguma (kvalitātes, derīguma) novērtēšanu ar vispārīgi izmantojamiem paņēmieniem, t.i., apskatot, saskaitot, nosverot, izmērot, vai, ja nepieciešams, ar speciāliem paņēmieniem, t.i., ar dažādiem mērījumiem, tehniskiem aprēķiniem un analīzēm un pieaicināto ekspertu slēdzieniem. Šo novērtēšanu piemēro uzņēmuma īpašumā, valdījumā, turējumā vai glabājumā esošām ķermeniskām lietām, t.i.:

- ilgtermiņa ieguldījumiem (pamatlīdzekļiem, vērtspapīriem u.c.);
- apgrozāmajiem līdzekļiem;
- ārpusbilances aktīviem;
- atbildīgā glabāšanā nodotiem krājumiem;
- krājumiem, kas atrodas pārstrādes vai remonta procesā.

Nemateriālo ieguldījumu un citu bezķermenisku lietu, prasību un parāda summu inventarizāciju veic, pārbaudot to atbilstību attiecīgajiem dokumentiem.

Likuma «Par grāmatvedību» 11. pants nosaka, ka uzņēmumam inventarizācijas ir jāveic, uzsākot darbību, likvidācijas vai reorganizācijas gadījumā un maksātnespējas pasludināšanas gadījumā, kā arī katra pārskata gada beigās.

Īpašuma un lietojuma objektu, prasību un parādu novērtēšanu veic likumdošanā noteiktajā kārtībā.

Inventarizācijas – uzņēmuma īpašumu saglabāšanas kontroles līdzekļa – galvenie uzdevumi ir:

- precizēt uzskaites datus, lai tie atbilstu visu vērtību faktiskajam atlikumam;
- salīdzināt preču – materiālo vērtību – un naudas līdzekļu faktisko atlikumu ar uzskaites datiem;
- pamatot krājumu novērtējumu un uzrādīšanu bilancē, ievērojot pārskata perioda izmaiņas šo krājumu daudzumā un vērtībā;
- pārbaudīt vērtību glabāšanas noteikumu ievērošanu;
- atklāt neizmantotos materiālus, rezerves daļas, inventāru un neuzstādītās iekārtas;
- pārbaudīt, vai norēķini un visi citi bilances posteņi atbilst īstenībai.

Periodiskas (papildu) inventarizācijas jāveic gada laikā uzņēmuma nolikumā noteiktajos termiņos, ievērojot, lai tās notiktu pēkšņi (attiecībā uz precēm – materiālajām vērtībām – un naudas līdzekļiem), kā arī šādos gadījumos:

- kad konstatēti izlaupījumu vai citu ļaunprātību, zādzību un aplaupīšanas fakti;
- pēc dabas katastrofām (pēc ugunsgrēka, plūdiem u.c.);
- kad viena materiāli atbildīga persona nodod vērtības citai – atbilstoši darba līguma vai koplīguma noteikumiem par darbinieka materiālo atbildību;
- kad izdara dokumentārās revīzijas pēc tiesu izmeklēšanas orgānu un valsts kontroles orgānu pieprasījuma, kā arī pēc uzņēmuma īpašnieku un vadītāja norādījuma.

Likuma «Par grāmatvedību» 12. pants nosaka, ka uzņēmuma pārskata gada slēguma inventarizācijas nav obligāti jāveic pārskata gada pēdējā dienā, ja grāmatvedības dati ļauj arī bez dabā veiktas inventarizācijas noteikt patiesos materiālo vērtību veidus, daudzumus un novērtējumu naudas vienībās. Pārskata gada inventarizāciju var veikt triju mēnešu laikā pirms pārskata gada beigām vai mēneša laikā pēc pārskata gada beigām. Ja inventarizācija nav veikta pārskata gada pēdējā dienā, inventarizācijā konstatētie atlikumi ir jāpārrēķina pēc grāmatvedības datiem, ņemot vērā šo objektu kustību periodā no inventarizācijas datuma līdz gada pārskata slēgšanas dienai.

MK 2003. gada 21. oktobra noteikumu Nr. 585 «Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju» 51. punktā noteikts, ka par inventarizācijām uzņēmumā ir atbildīgs uzņēmuma vadītājs, kurš izveido inventarizācijas komisijas atsevišķu objektu (struktūrvienību, noliktavu u.c.) inventarizēšanai un ar rakstisku rīkojumu nosaka komisijas personālsastāvu, inventarizācijas sākšanas un beigšanas termiņus, kā arī komisijas atbildības līmeni par veicamo darbu.

Inventarizācijas veic saskaņā ar uzņēmumā izstrādātām un apstiprinātām inventarizācijas instrukcijām, kurās nosaka inventarizācijas sagatavošanas, veikšanas un dokumentēšanas termiņus un kārtību.

Inventarizācijas komisijai īsā laikā jānosaka materiālo vērtību veidi, daudzumi un to novērtējums naudas izteiksmē. Komisijas sastāvā jābūt ne mazāk kā trim personām, kuras piedalās visā inventarizācijas gaitā.

Inventarizāciju veic materiāli atbildīgās personas klātbūtnē, uzaicinot uzņēmuma revidentus vai to pilnvarotās personas novērot tās gaitu, savukārt revidenti attiecīgu objektu novērtēšanai var pieaicināt arī ekspertu, par to ziņojot uzņēmuma vadībai likumdošanas aktos paredzētajā kārtībā. Uzņēmuma vadītājs ārkārtējos gadījumos (materiāli atbildīgās personas bezvēsts prombūtnes, nāves un citos gadījumos, kad nav iespējama trešās personas pilnvarošana) pieņem lēmumu par inventarizācijas veikšanu bez materiāli atbildīgās personas klātbūtnes. Tomēr šādos gadījumos jānodrošina neieinteresētas personas klātbūtne (pašvaldību, policijas vai revidentu pārstāvji).

Līdz inventarizācijas uzsākšanai jābūt pabeigtai visu attaisnojuma dokumentu apstrādei par materiālo vērtību saņemšanu un izsniegšanu, jābūt izdarītiem ierakstiem attiecīgajos grāmatvedības reģistros un aprēķinātiem atlikumiem. Materiāli atbildīgās personas ar parakstu apliecina, ka līdz inventarizācijas uzsākšanai visi vērtību saņemšanas un izsniegšanas dokumenti iereģistrēti un iesniegti grāmatvedībā. Attiecīgi paraksti jāsaņem arī no norēķinu personām, kurām ir izsniegti avansi saimnieciskām vajadzībām vai pilnvaras materiālo vērtību saņemšanai.

Inventarizācijas rezultātus atspoguļo inventarizācijas sarakstos, kurus noformē, ievērojot šādus noteikumus:

1) jāieraksta obligātie rekvizīti – uzņēmuma (struktūrvienības) nosaukums, dokumenta nosaukums, datums un numurs, pamatojums (vadības rīkojums), inventarizējamā objekta kodi (numuri) un nosaukumi, mērvienības, daudzums, cena, summas u.c. (kontrolsummas – daudzuma un vērtības kopsummas – norāda uz katras lapas), komisijas un materiāli atbildīgo personu paraksti;
2) ja inventarizāciju veic, mainoties materiāli atbildīgajām personām, sarakstus paraksta gan vērtību saņēmējs, gan vērtību nodevējs;
3) ja sarakstos ieraksti jālabo, jābūt redzamam to sākotnējam saturam un labojumu ar parakstiem apstiprina visi komisijas locekļi un materiāli atbildīgās personas.

Pēc objektu vai bilances posteņu inventarizācijas pabeigšanas komisija uzņēmuma nolikumā noteiktajā kārtība sagatavo inventarizācijas sarakstus, pievieno tiem inventarizācijas gaitā iegūtos vai sagatavotos dokumentus, paskaidrojumus un priekšlikumus un iesniedz tos uzņēmuma vadībai, kura tos pārbauda. Ja uzņēmuma vadība uzskata par nepieciešamu, tā organizē kontrolpārbaudes par inventarizācijas veikšanas pareizību un, atklājot nopietnus pārkāpumus, uzdod veikt atkārtotu inventarizāciju.

Inventarizācijas noslēgums un rezultātu aprēķināšana

Pēc objektu vai bilances posteņu inventarizācijas pabeigšanas inventarizācijas komisija vai attiecīgā inventarizācijas darba grupa visus inventarizācijas materiālus (sarakstus, paskaidrojumus un priekšlikumus) iesniedz uzņēmuma vadītājam (grāmatvedībai).

Grāmatvedim saskaņā ar amata pienākumiem rūpīgi jāizskata iesniegtie materiāli un jāpārbauda, vai:

- ir iesniegti inventarizācijas saraksti par visiem rīkojumā noteiktajiem inventarizējamiem objektiem un bilances posteņiem;
- inventarizācijas saraksti ir noformēti atbilstoši noteiktajai kārtībai;
- iegūtie inventarizācijas rezultāti ir noteikti atbilstoši inventarizācijas instrukcijai;
- iesniegtie paskaidrojumi un priekšlikumi ir pamatoti;
- ir pareizi kopsummu saskaitījumi.

Lai aprēķinātu inventarizācijas rezultātus, uzņēmuma grāmatvedībai jāsastāda salīdzināšanas saraksti, kuros atspoguļo starpības starp grāmatvedības uzskaites un inventarizācijas sarakstu datiem. Salīdzināšanas sarakstos, kur aprēķina inventarizācijas rezultātus precēm un materiāliem noliktavās, gataviem izstrādājumiem, pamatlīdzekļiem, mazvērtīgajam inventāram un citām vērtībām, kuras uzskaita daudzumos un summās, jāieraksta dati par atsevišķiem priekšmetiem vai pēc attiecīgo vērtību nosaukumiem tādā pašā sadalījumā un tādā pašā novērtējumā, kādos tos uzskaita analītiskajos kontos grāmatvedībā. Pamatlīdzekļu, mazvērtīgā inventāra inventarizācijas rezultātu salīdzināšanas sarakstos jāuzrāda to sākotnējā jeb uzskaites vērtība, uzkrātais nolietojums un pamatlīdzekļu atlikusī vērtība, jo finanšu pārskata sastādīšanas nosacījumi paredz visu bilances posteņu inventarizāciju pārskata sastādīšanas dienā.

Pamatojoties uz uzņēmuma vadītāja norādījumiem, saskaņā ar inventarizācijas komisijas paskaidrojumiem un atbilstoši attiecīgajos likumdošanas un citos normatīvajos aktos un uzņēmumā noteiktajai kārtībai starpības starp grāmatvedības uzskaites un inventarizācijas sarakstu datiem grāmatvedībā atspoguļo šādi:

- pārpalikumus iegrāmato, novērtējot tirgus cenās un iekļaujot uzņēmuma ieņēmumos;
- iztrūkumus un zudumus vispirms aprēķina saskaņā ar uzņēmumā pieļaujamām dabisko vai plānoto zudumu normām;
- virsnormatīvos zudumus noraksta uz vainīgo personu, bet, ja tādas nav, tos iekļauj uzņēmuma zaudējumos peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Neatkarīgi no tā, cik bieži veic inventarizāciju, pēc katras inventarizācijas tiek noteikts tās rezultāts – iztrūkumi vai pārpalikumi, sastādot salīdzināšanas sarakstus. Minētajos sarakstos norāda inventarizācijā konstatēto grāmatvedības

uzskaites un inventarizācijas sarakstu datu starpību, lai saskaņā ar inventarizācijas rezultātiem varētu precizēt ierakstus bilances kontos.

Inventarizācijā konstatētās novērtējuma starpības (skaitu, vērtību) iegrāmato, izdarot ierakstus attiecīgajos grāmatvedības kontos saskaņā ar uzņēmuma vadītāja norādījumiem. Ja inventarizācijā ir konstatēts iztrūkums un komisija atzinusi, ka iztrūkumā vainojama materiāli atbildīgā persona, iztrūkums grāmatojams uz norēķiniem ar šo vainīgo personu. Protams, ja vainīgā persona labprātīgi nepiekrīt atmaksāt iztrūkumu, jāgatavo dokumenti iesniegšanai tiesā un līdz tiesas lēmumam iztrūkuma summa no vainīgās personas nav ieturama.

Inventarizācijas rezultāti jāiegrāmato uzņēmuma grāmatvedības kontos tajā mēnesī, kurā veikta inventarizācija, bet ne vēlāk kā 15 dienu laikā pēc tā mēneša beigām, kurā inventarizācija bija veikta. Pārskata gada slēguma inventarizācijas rezultāti obligāti jāattiecina uz pārskata gadu un jāiegrāmato ar pārskata gada beigu dienas datumu arī tad, ja inventarizācija veikta un tās rezultāti aprēķināti pēc šīs dienas.

FINANŠU PĀRSKATA ELEMENTI

Finanšu pārskata elementu definīcijas

Lai mazinātu finanšu pārskatu atšķirības, kuras rodas sociālu, ekonomisku un juridisku apstākļu dēļ un kuru iespaidā rodas dažādas finanšu pārskatu elementu (aktīvu, saistību, pašu kapitāla, ieņēmumu un izdevumu) definīcijas un kritēriji, pēc kuriem posteņi tiek atzīti finanšu pārskatos, un to novērtēšanas metodes, finanšu pārskatu sagatavošanā vajadzētu izmantot Starptautisko Grāmatvedības standartu padomes (SGSP) izstrādātās Finanšu pārskatu sagatavošanas un izklāsta pamatnostādnes.

Šīs pamatnostādnes attiecas uz visiem valsts un privātā sektora visu veidu uzņēmumu finanšu pārskatiem, arī uz konsolidētajiem finanšu pārskatiem.

Finanšu pārskatu sagatavošanas un izklāsta pamatnostādnēs ir definēts šo pamatnostādņu mērķis, un tas ir:

1) palīdzēt SGSP izstrādāt turpmākos Starptautiskos finanšu pārskatu standartus un pārskatīt esošos grāmatvedības standartus;
2) palīdzēt SGSP valdei veicināt ar finanšu pārskatu sagatavošanu un sniegšanu saistīto normatīvo aktu, grāmatvedības standartu un procedūru savstarpēju saskaņošanu;
3) palīdzēt dažādu valstu standartnoteicējām institūcijām veidot nacionālos grāmatvedības standartus;
4) palīdzēt finanšu pārskatu sagatavotājiem lietot Starptautiskos finanšu pārskatu standartus (SFPS), kā arī risināt jautājumus, kuri nav ietverti SFPS;
5) palīdzēt revidentiem sagatavot atzinumus par finanšu pārskatu atbilstību SFPS;
6) palīdzēt finanšu pārskatu lietotājiem interpretēt informāciju, kas ietverta finanšu pārskatos, kuri sagatavoti saskaņā ar SFPS.

Saskaņā ar pamatnostādnēm finanšu pārskatu elementi ir kategorijas, atbilstoši kurām finanšu pārskati ataino darījumu un citu notikumu finansiālos rezultātus,

grupējot tos pēc ekonomiskajām īpašībām. Finanšu pārskatu elementus atspoguļo bilancē un peļņas vai zaudējumu aprēķinā, sadalot tos apakšgrupās.

Finanšu pārskata elementi, kas attiecas uz finansiālā stāvokļa novērtējumu, ir aktīvi, saistības un pašu kapitāls (kontu plānā – bilances konti). Saskaņā ar pamatnostādnēm tos definē šādi:

- *aktīvi* ir resursi, kurus uzņēmums ieguvis savā rīcībā pagātnes notikumu rezultātā un no kuriem tas paredz nākotnē gūt ekonomiskos labumus;
- *saistības* ir uzņēmuma pienākums, kas ir spēkā un ko radījuši pagātnes notikumi, un ir sagaidāms, ka, to izpildot, no uzņēmuma aizplūdīs ekonomiski izdevīgi resursi, t.i., samazināsies uzņēmuma aktīvi;
- *pašu kapitāls* ir starpība starp uzņēmuma aktīviem un saistībām.

Savukārt finanšu pārskata elementi, kas attiecas uz saimnieciskās darbības rezultātu novērtējumu un ir peļņas vai zaudējumu aprēķina elementi, ir ienākumi un izdevumi (kontu plānā – operāciju konti). Saskaņā ar pamatnostādnēm tos definē šādi:

- *ienākumi* ir ekonomisko labumu palielinājums pārskata periodā aktīvu saņemšanas dēļ, kā arī samazinoties saistībām, kas rada pašu kapitāla palielinājumu, izņemot pašu dalībnieku ieguldījumus pašu kapitālā;
- *izdevumi* ir ekonomisko labumu samazinājums pārskata periodā, kas rodas, izpildot iepriekšējās saistības, veicot maksājumus par tām, aktīvu vērtības samazināšanās dēļ, kā arī rodoties jaunām saistībām, kuras samazina pašu kapitālu, izņemot gadījumus, kas saistīti ar pašu kapitāla sadalīšanu dalībniekiem.

Finanšu pārskatu elementu definīcijas definē to pamatbūtību, bet nenosaka kritērijus, kuri jāievēro, lai tos atzītu bilancē vai peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Izvērtējot, vai postenis atbilst jēdzienu «aktīvi», «saistības» un «pašu kapitāls» definīcijai, jāpievērš uzmanība ne tikai tā juridiskajai formai, bet arī būtībai un ekonomiskajam saturam.

Ienākumu definīcija ietver gan ieņēmumus, gan peļņu no uzņēmuma pamatdarbībai neatbilstošām saimnieciskām operācijām. Ieņēmumi veidojas no uzņēmuma pamatdarbības, un tie, piemēram, ir ieņēmumi no gatavās produkcijas pārdošanas, sniegtajiem pakalpojumiem, starpniecības pakalpojumiem un preču pārdošanas. Peļņa ir cita veida ieņēmumi, kas rodas no pārējās uzņēmuma darbības, piemēram, no pamatlīdzekļu pārdošanas, un tos parasti peļņas vai zaudējumu aprēķinā rāda atsevišķi un bieži vien kā neto peļņu, atskaitot ar to saistītos izdevumus.

Izdevumu definīcija ietver gan izdevumus, kas rodas no uzņēmuma pamatdarbības (preču iegādes vai gatavās produkcijas ražošanas izmaksas, pamatlīdzekļu amortizācija, darba un sociālās izmaksas), gan zaudējumus. Zaudējumi ir citi izdevumi, kas atbilst izdevumu definīcijai, bet nerodas uzņēmuma pamatdarbības rezultātā. Tie rodas ilgtermiņa ieguldījumu izslēgšanas, stihisku

nelaimju un zādzību rezultātā. Zaudējumus peļņas vai zaudējumu aprēķinā parasti atspoguļo atsevišķi, kā arī uzrāda kā neto zaudējumus, atskaitot ar tiem saistītos ieņēmumus.

Finanšu pārskata elementu atzīšana

Saskaņā ar pamatnostādnēm atzīšana ir process, kura norises laikā bilancē vai peļņas vai zaudējumu aprēķinā iekļauj posteni, kas atbilst jēdziena «elements» definīcijai un pamatnostādnēs noteiktajiem atzīšanas kritērijiem, aprakstot to vārdos un naudas izteiksmē. Postenis ir jāatzīst, ja:

- eksistē liela varbūtība, ka jebkuri ekonomiskie labumi, kuri saistīti ar šo posteni, nākotnē tiks saņemti vai maksāti;
- postenim ir izmaksas vai vērtība, kuru var ticami novērtēt.

Veicot posteņa atzīšanas procesu, ir jāievēro būtiskuma princips.

Daudzos gadījumos izmaksas vai vērtība ir jāaplēš, tomēr, ja nevar veikt saprātīgu aplēsi, posteni nedrīkst atspoguļot bilancē vai peļņas vai zaudējumu aprēķinā. Ja bilances postenis atbilst finanšu pārskata elementa definīcijai, bet neatbilst atzīšanas kritērijiem, to skaidrošana pielikumā vai piezīmēs var būt nepieciešama gadījumos, kad informācija par šo posteni ir būtiska finanšu pārskatu lietotājiem, novērtējot uzņēmuma finansiālo stāvokli, saimnieciskās darbības rezultātus un izmaiņas finansiālajā stāvoklī.

Finanšu pārskata elementu novērtēšana

Saskaņā ar pamatnostādnēm novērtēšana ir process, ar kura starpniecību naudas izteiksmē nosaka summas, kādās finanšu pārskata elementus atzīst un uzskaita bilancē vai peļņas vai zaudējumu aprēķinā. Novērtēšanas principi, kurus lieto finanšu pārskatos, ir šādi::

1) *sākotnējās izmaksas.* Aktīvus atspoguļo iegādes izmaksās, bet saistības uzskaita summās, kas atbilst apmaiņā pret parādu saņemto līdzekļu daudzumam;
2) *kārtējās izmaksas.* Aktīvus uzskaita summās, kuras atbilst naudas vai tās ekvivalentu daudzumam, kas būtu jāmaksā, lai konkrētajā brīdī nopirktu tādus pašus vai līdzvērtīgus aktīvus. Savukārt saistības uzskaita summās, kuras atbilst naudas vai tās ekvivalentu summai, kas vajadzīga, lai konkrētajā brīdī norēķinātos par parādu;
3) *realizācijas (pārdošanas) vērtība.* Aktīvus uzskaita summās, kuras atbilst naudas vai tās ekvivalentu daudzumam, ko varētu saņemt, ja konkrētajā brīdī tos pārdotu. Saistības uzskaita atbilstoši to norēķinu vērtībām, kuras atbilst naudas vai tās ekvivalentu daudzumam, kas vajadzīgs, lai dzēstu parādu un saglabātu normālu uzņēmuma darbību;

4) *pašreizējā vērtība.* Aktīvus uzskaita summās, kuras atbilst pašreizējai diskontētai vērtībai no nākotnes naudas plūsmas, ko uzņēmums prognozē saņemt no attiecīgā posteņa, saglabājot uzņēmuma normālu darbību. Saistības uzskaita summās, kuras atbilst pašreizējai diskontētai vērtībai no nākotnes naudas izmaksas, ko paredz izdot, lai dzēstu parādu, saglabājot normālu darbību.

Visbiežāk uzņēmumi finanšu pārskatu posteņu novērtēšanai lieto sākotnējās izmaksas principu, kuru izmanto kopā ar citiem novērtēšanas principiem. Piemēram, likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 32. pants nosaka, ka krājumi jānovērtē atbilstoši ražošanas vai iegādes pašizmaksai, vai zemākajām tirgus cenām bilances sastādīšanas datumā, bet obligāti jāizmanto zemākā novērtējuma cena.

BILANCE UN BILANCES POSTEŅU NOVĒRTĒJUMS UN PIELIKUMĀ SNIEDZAMĀ INFORMĀCIJA PAR BILANCES POSTEŅIEM

Lai sastādītu kvalitatīvu bilanci, ir jāievēro divi svarīgi nosacījumi – līdzekļu klasifikācija un novērtējums.

Līdzekļu klasifikācija ir atkarīga no uzņēmuma darbības veida, izmantojamo līdzekļu veida, kā arī no citiem apstākļiem. MK 2003. gada 21. oktobra noteikumu Nr. 585 «Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju» 41. punkts nosaka, ka grāmatvedības organizācijas dokuments ir arī ilgtermiņa un apgrozāmo līdzekļu klasifikācijas kritēriji. Veidojot sava uzņēmuma līdzekļu klasifikācijas kritērijus, jāievēro izdevumu periodizācijas un izmaksu un ieņēmumu saskaņošanas princips.

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 25. pantu līdzekļu novērtēšanas principi ir šādi:

- uzņēmuma darbības turpināšanas princips;
- konsekvences princips;
- piesardzības princips.

Darbības turpināšanas princips paredz līdzekļus novērtēt, pieņemot, ka uzņēmums darbojas, darbosies arī turpmāk un paredzamā nākotnē tā darbība netiks apturēta. Ja paredzams, ka uzņēmums varētu likvidēties (gaidāms bankrots vai pašlikvidācija), uzņēmuma gada pārskatā posteņu novērtēšanai jāizmanto citi principi, jo likvidējamos uzņēmumos nevar būt ilgtermiņa ieguldījumi, kā arī turpmāk ieņēmumi būs sagaidāmi nevis no saimnieciskās darbības, bet gan no uzņēmuma īpašumu pārdošanas.

Konsekvences (pastāvīguma vai salīdzināmības) princips paredz izmantot tādas pašas grāmatvedības un novērtēšanas metodes kā iepriekšējā pārskata gadā (vismaz divus gadus pēc kārtas), lai finanšu pārskata lietotāji varētu salīdzināt uzņēmuma finansiālo stāvokli, saimnieciskās darbības rezultātus un izmaiņas finansiālajā stāvoklī.

Piesardzības princips paredz, ka līdzekļi jānovērtē atbilstoši ražošanas vai iegādes pašizmaksai, vai zemākajām tirgus cenām bilances sastādīšanas datumā, bet obligāti jālieto zemākā novērtējuma cena, kā arī jāaprēķina un jāņem vērā

visas vērtības samazināšanās un nolietojuma summas neatkarīgi no tā, vai pārskata gads ir noslēgts ar peļņu vai zaudējumiem.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 5. nodaļā ir doti gada pārskata posteņu novērtēšanas noteikumi.

(Bilances sastādīšanas shēmu, pamatojoties uz grāmatā doto kontu plānu, skatīt I pielikumā 307. lpp.)

Ilgtermiņa ieguldījumi

Ilgtermiņa ieguldījumi ir līdzekļi, kas paredzēti ilgai lietošanai vai ieguldīti ilglietojamā īpašumā (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 15. pants).

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 16. pantu par katru ilgtermiņa ieguldījumu posteni bilancē vai pielikumā ir jāuzrāda šāda informācija:

1) iegādes cena vai ražošanas izmaksas atbilstoši iepriekšējā gada bilancei;
2) palielinājumi, ieskaitot uzlabojumus pārskata gadā;
3) likvidācija pārskata gadā sākotnējā vērtībā;
4) jebkura pārvietošana no posteņa uz posteni pārskata gadā;
5) pārvērtēšana pārskata gadā;
6) kopējā pārvērtēšanas summa līdz bilances datumam, ieskaitot 5. punktā norādīto;
7) nolietojums un vērtības norakstīšana pārskata gadā;
8) iepriekšējo gadu nolietojuma un vērtības norakstīšanas korekcijas, ieskaitot likvidēto un no darbības izņemto līdzekļu nolietojuma un vērtības norakstīšanas korekcijas;
9) kopējais nolietojums un vērtības norakstīšana līdz bilances datumam, ieskaitot 7. un 8. punktā norādīto.

Ilgtermiņa ieguldījumi grāmatvedībā jāuzskaita atbilstoši to sākotnējai vērtībai, t.i., iegādes izmaksām vai ražošanas pašizmaksai. Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 26. pantā ir dota šo vērtību aprēķināšana.

Iegādes izmaksas ir pirkšanas cena, kurai pieskaitīti visi izdevumi, kas saistīti ar iegādāto objektu līdz brīdim, kad to nodod ekspluatācijā. Pirkšanas cena ir naudā vai tās ekvivalentos samaksātā summa vai aktīva iegādei nodotās atlīdzības patiesā vērtība laikā, kad aktīvs tika iegādāts vai radīts. Patiesā vērtība ir summa, par kuru aktīvu var apmainīt starp labi informētām, savstarpēji ieinteresētām un finansiāli nesaistītām pusēm.

Ražošanas pašizmaksa veidojas, saskaitot izejvielu un materiālu izmaksas un citus izdevumus, kas tieši saistīti ar attiecīgā objekta izgatavošanu. Tajā drīkst iekļaut arī tādu izmaksu daļas, kas netieši saistītas ar objekta izgatavošanu, ja vien šīs izmaksas ir attiecināmas uz to pašu laika posmu.

Ja uzņēmumam ir gan ar PVN apliekami, gan neapliekami darījumi, ilgtermiņa ieguldījumu iegādē ir jāaprēķina neatskaitāmā PVN summa, kura jāiekļauj to iegādes vērtībā.

Visiem ilgtermiņa ieguldījumiem ir vairākas kopīgas pazīmes:

- to darbība uzņēmuma saimnieciskajā darbībā ilgst vairāk nekā vienu gadu;
- saimnieciskajā darbībā tie pakāpeniski nolietojas un zaudē savu vērtību. Šo vērtības samazinājumu ik gadu pa daļām iekļauj saimnieciskās darbības izmaksās (atbilstoši uzņēmumā izstrādātajam nolietojuma aprēķināšanas nolikumam);
- bilancē tie uzrādāmi atlikušajā vērtībā, kuru aprēķina, sākotnējai vērtībai gada sākumā pieskaitot palielinājumus (iegāde, pārvērtēšana, rekonstrukcija) un atskaitot samazinājumus (pārvērtēšana, likvidācija) pārskata gadā un aprēķinātā nolietojuma atlikumu gada beigās.

Ilgtermiņa ieguldījumi ir nemateriālie ieguldījumi, pamatlīdzekļi un finanšu ieguldījumi.

Nemateriālo ieguldījumu (aktīvu) uzskaite

Latvijas likumdošana nepietiekami regulē nemateriālo ieguldījumu uzskaiti, tāpēc šo ilgtermiņa ieguldījumu būtība, novērtēšanas kritēriji grāmatā ir skaidroti, izmantojot 38. SFPS «Nemateriālie aktīvi».

Saskaņā ar šo standartu nemateriālais aktīvs ir identificējams nenaudas aktīvs bez fiziskas formas, kas izmantojams uzņēmuma saimnieciskajā darbībā, iznomāšanai citām personām vai administratīviem mērķiem. Nemateriālais aktīvs tiek atzīts, ja:

a) ir iespējamība, ka nākotnē uzņēmums saņems ekonomiskos labumus no šā aktīva izmantošanas;
b) aktīva iegādes vērtība ir ticami nosakāma.

Gan Latvijas likumdošana (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 25. pants), gan 38. SFPS nosaka, ka nemateriālie ieguldījumi jānovērtē iegādes izmaksās vai ražošanas pašizmaksā.

Nemateriālais aktīvs, kas radies pētniecības darbu sakarā (šie darbi ir sākotnējas un plānotas izpētes ar nolūku iegūt jaunas zinātniskas vai tehniskas zināšanas un izpratni), netiek atzīts. Izdevumi, kas saistīti ar pētniecības darbu, jāatzīst par izmaksām to rašanās brīdī un jāatspoguļo peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Nemateriālais aktīvs, kas radies attīstības pasākumu sakarā (šie pasākumi ir pētniecības atklājumu vai citu iegūto zināšanu pielietojums, lai plānotu vai izstrādātu jaunu vai būtiski uzlabotu materiālu, iekārtu, produktu, procesu, sistēmu vai pakalpojumu ražošanu pirms komerciālās ražošanas vai pielietošanas uzsākšanas), tiek atzīts tikai tad, ja uzņēmums spēj pierādīt:

- tehnisko pamatojumu, ka nemateriālo aktīvu iespējams pabeigt tā, lai tas būtu izmantojams vai pārdodams;
- nodomu pabeigt nemateriālā aktīva veidošanu, lai to izmantotu vai pārdotu;
- savu spēju izmantot šo nemateriālo aktīvu vai pārdot to;
- ka šis nemateriālais aktīvs nākotnē radīs iespējamos ekonomiskos labumus. Uzņēmumam jāspēj pierādīt, ka eksistē nemateriālā aktīva tirgus vai arī paša nemateriālā aktīva lietošanas lietderība uzņēmuma vajadzībām;
- nemateriālā aktīva attīstības pabeigšanai un tā izmantošanai vai pārdošanai nepieciešamo tehnisko, finansiālo un citu resursu pieejamību;
- savu spēju ticami novērtēt izdevumus, kas saistīti ar nemateriālo aktīvu tā attīstības laikā.

Ja uzņēmums ar nemateriālo posteni saistītus izdevumus iepriekšējā perioda finanšu pārskatos vai starplaika finanšu pārskatos ir norakstījis izmaksās, vēlāk tos nedrīkst atzīt par nemateriālo aktīvu, t.i., pārgrāmatot no izmaksu kontiem uz nemateriālo aktīvu kontiem.

Izdevumi, kas saistīti ar nemateriālo aktīvu pēc tā pirkšanas vai pabeigšanas, atzīstami par izmaksām to rašanās brīdī, izņemot gadījumus, kad:

a) ir iespējamība, ka šie izdevumi ļaus aktīvam radīt vairāk nākotnes ekonomisko labumu, pārsniedzot tā sākotnēji novērtētos darbības standartus, un
b) šos izdevumus var ticami novērtēt un attiecināt uz nemateriālo aktīvu.

Veicot nemateriālā aktīva pārvērtēšanu, patiesā vērtība nosakāma, vadoties pēc aktīvā tirgus, t.i., tāda tirgus, kurā darbojas šādi nosacījumi:

- vienības, kuras tiek pirktas un pārdotas, tirgū ir viendabīgas;
- preci var nopirkt un pārdot jebkurā laikā;
- cenas ir pieejamas plašai sabiedrībai.

Ja nemateriālais aktīvs tiek pārvērtēts, jāpārvērtē arī visi pārējie aktīvi, kas pieder pie tās pašas grupas, izņemot gadījumu, kad šiem aktīviem neeksistē aktīvs tirgus.

Ja nemateriālā aktīva uzskaites summa pārvērtēšanas dēļ palielinās, šāds pieaugums jāieskaita pašu kapitālā kā pārvērtēšanas rezerve. Taču pārvērtēšanas pieaugums jāatzīst par ienākumu tik lielā apmērā, cik tas pārsniedz tā paša aktīva pārvērtēšanas samazinājumu vai ja šis pārvērtēšanas samazinājums iepriekš ir ticis atzīts par izmaksām.

Ja nemateriālā aktīva uzskaites summa pārvērtēšanas dēļ samazinās, šāds samazinājums ir jāatzīst par izmaksām. Taču pārvērtēšanas samazinājums ir tiešā veidā jāatņem no jebkuras saistītās pārvērtēšanas rezerves tik lielā mērā, cik šis samazinājums nepārsniedz summu, kas attiecībā uz šo pašu aktīvu veido pārvērtēšanas atlikumu.

Izmaksas, kas saistītas ar nemateriālo ieguldījumu izveidošanu, ir sistemātiski jānoraksta lietderīgās lietošanas laikā, un iegādes izdevumus nedrīkst norakstīt izmaksās tūlīt pēc to iegādes (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 35. pants). Nolietojumu sāk rēķināt no brīža, kad aktīvs ir kļuvis pieejams izmantošanai. Ar uzņēmuma dibināšanu un kapitāla palielināšanu saistītās izmaksas jāatspoguļo bilances aktīvā, bet tās jānoraksta triju gadu laikā (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 34. pants). 38. SFPS ir izteikts pieņēmums, ka nemateriālo aktīvu lietderīgās lietošanas laiks parasti nevar būt ilgāks par 20 gadiem.

Uzņēmumā vismaz katra pārskata gada beigās jāpārskata nemateriālo aktīvu amortizācijas periods un amortizācijas metodes, lai novērstu gadījumus, kad būtiski ir mainījies šā aktīva lietderīgās lietošanas laiks un notikusi tā vērtības samazināšanās, īpašu uzmanību pievēršot tādiem aktīviem, kuri vēl nav pieejami lietošanai.

Nemateriālo aktīvu izslēdz no grāmatvedības uzskaites gadījumos, kad tā izmantošana tālāk vairs nav lietderīga vai no tā izmantošanas nākotnē vairs nav sagaidāmi nekādi ekonomiskie labumi

Finanšu pārskata pielikumā par katru nemateriālo aktīvu grupu jāatklāj papildu informācija, uzņēmumā radītos nemateriālos aktīvus nodalot no citiem nemateriālajiem aktīviem:

- to lietderīgās izmantošanas laiks vai nolietojuma normas;
- izmantotās amortizācijas metodes;
- sākotnējā uzskaites vērtība un uzkrātā nemateriālo aktīvu vērtības norakstītā daļa perioda sākumā un beigās;
- nemateriālo ieguldījumu kustība pārskata periodā (saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 16. pantu);
- ja aktīvu lietderīgās izmantošanas periods ir ilgāks par 20 gadiem – iemesli šāda lietderīgās izmantošanas laika noteikšanai;
- tādu nemateriālo aktīvu, kuru īpašumtiesības ir ierobežotas, eksistence un uzskaites summa, un tādu nemateriālo aktīvu, kuri ir ieķīlāti kā saistību nodrošinājums, uzskaites summa;
- par izmaksām atzītās pētniecības darbu un attīstības pasākumu izdevumu kopsummas.

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. pantu bilances shēmā ilgtermiņa nemateriālo ieguldījumu uzskaitei ir paredzēti šādi konti:

111 Pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas
112 Koncesijas, patenti, licences, tirdzniecības zīmes un līdzīgas tiesības; datoru programmas
113 Citi nemateriālie aktīvi
114 Uzņēmuma nemateriālā vērtība
115 Avansa maksājumi par nemateriālajiem aktīviem
116 Nemateriālo ieguldījumu izveidošanas izdevumi
119 Nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstītā daļa (pasīvā)
1191 Pētniecības darba un uzņēmuma attīstības vērtības norakstītā daļa
1192 Koncesiju, patentu, licenču, tirdzniecības zīmju un līdzīgu tiesību, datoru programmu norakstītā daļa
1193 Citu nemateriālo ieguldījumu norakstītā daļa
1194 Uzņēmuma nemateriālās vērtības norakstītā daļa

Pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas

Šajā kontā grāmato visas izmaksas, kas saistītas ar pētniecības programmām vai izdevumiem jaunu produkcijas veidu radīšanai, kvalitātes uzlabošanai vai tehnoloģiskā procesa pilnveidošanai, kā arī ar tādām uzņēmuma attīstības izmaksām kā jaunas tehnoloģiskās iekārtas palaišana un novadīšana līdz plānotajai jaudai.

Katrai pētniecības programmai, uzdevumam vai uzņēmuma attīstības pasākumam jāatver atsevišķs analītiskais konts.

Kad programma izpildīta vai pasākums pabeigts, uzkrātās izmaksas ik gadus var norakstīt uzņēmuma pamatdarbības izmaksās ne ilgāk kā piecu gadu laikā.

Tomēr, ja šāda veida izmaksas ir pastāvīgas un nepieciešamas uzņēmuma veiksmīgai saimnieciskajai darbībai, tās var uzskaitīt kā kārtējos izdevumus, jo bieži vien kopējie rezultāti pēc šādu izstrādņu ieviešanas ir jaušami ļoti tālā nākotnē.

Uzņēmumam pašam ir jāizstrādā pamatots nolikums par pētniecības un uzņēmuma attīstības programmām un izmaksu norakstīšanu.

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. panta 4. daļu šādu nemateriālo ieguldījumu nolietojums nodokļa aprēķināšanas vajadzībām nav norakstāms, un tātad, sastādot uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarāciju, par šo summu jāpalielina apliekamais ienākums.

Bilancē šīs pētniecības un uzņēmuma attīstības izmaksas atspoguļo atlikušajā vērtībā, t.i., no sākotnējās iegādes vērtības atskaitot jau norakstīto vērtības daļu.

111 «Pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas» konts ir aktīva konts, saldo var būt tikai debetā, palielinājumu raksta debetā, samazinājumu – kredītā.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Saņemts izpildīto darbu rēķins	111	531
- rēķinā iekļautais PVN	2391	531
2. Veikts skaidras naudas norēķins	111	261
- maksājuma dokumentā iekļautais PVN	574	261
3. Iesniegts avansa norēķins par samaksātiem pakalpojumiem	111	238
- rēķinā iekļautais PVN	574	238
4. Aprēķināta nemateriālo ieguldījumu norakstāmā (amortizējamā) daļa	741	1191
5. Izslēgti no uzskaites, sasniedzot pilnu nolietojumu	1191	111
6. Norakstot izmaksās, kad to tālāka atmaksāšanās nav lietderīga:		
- uzkrātais nolietojums	1191	111
- atlikusī vērtība	741	111

Koncesijas, patenti, licences, tirdzniecības zīmes un līdzīgas tiesības

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 18. pants nosaka, ka tikai par samaksu iegūtās koncesijas, patentus, licences, tirdzniecības zīmes un līdzīgas tiesības var uzskaitīt ilgtermiņa ieguldījumu sastāvā. Par pašu uzņēmumā veikto pētniecības darbu saņemtos patentus un licences un pašu izstrādātās datorprogrammas šeit uzskaitīt nedrīkst, jo to veidošanas izdevumi vai nu ir iekļauti pētniecības darbu izmaksās, vai norakstīti saimnieciskās darbības izdevumos (VID 2001. gada 8. marta rīkojuma Nr. 152 «Par Metodiskajiem norādījumiem par uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas kārtību» V daļas 13.2. punkts). Tāpat te neuzskaita tādas tiesības, kuru darbības laiks ir īsāks par vienu gadu.

Koncesija – līgums starp valsti un privātuzņēmumu par valstij piederošo ražošanas uzņēmumu, dabas resursu izmantošanas tiesībām. Viena puse vienmēr ir valsts, jo koncesija ir valstij piederošo dabas bagātību, uzņēmumu un citu saimniecisko objektu nodošana juridiskai personai.

Patents – dokuments, kurš apliecina autortiesības, kā arī dod tiesības nodarboties ar tirdzniecību vai amatniecību.

Licence – valsts orgānu izdota atļauja tirgoties ar noteiktām precēm, ievest vai izvest tās, kā arī atļauja izmantot izgudrojumu u.tml., ko aizsargā autortiesības, kā arī atļauja dažādu darbību veikšanai.

Īpašuma nomas tiesības – tiesības lietot zemi vai ēkas un citus īpašumus saskaņā ar ilgtermiņa nomas līgumu (nomas maksu noraksta izmaksās tā perioda laikā, uz kuru ir iegūtas lietošanas tiesības).

Tirdzniecības zīme – reģistrēts simbols vai nosaukums, kuru izmanto ražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu identificēšanai.

Lietošanas tiesības – dažādas lietošanas tiesības (attiecībā uz tehnoloģijām, formulām, ārējo izskatu u.tml.), kuras iegūst saskaņā ar noslēgtajiem nomas vai pirkuma līgumiem.

Šajā kontā uzskaitāmas licences par datoru programmproduktiem, kā arī lietotāja licences par grāmatvedības uzskaites programmu, kuras norakstāmas izdevumos to derīgās lietošanas laikā (parasti tie ir 5 gadi).

Šādus nemateriālos ieguldījumus saimnieciskās darbības izdevumos noraksta sistemātiski to lietderīgās lietošanas laikā pēc lineārās metodes, nolietojumu sākot rēķināt ar nākamā mēneša pirmo datumu pēc to iegādes un beidzot ar nākamā mēneša pirmo datumu pēc to vērtības pilnīgas norakstīšanas vai to pārdošanas vai likvidācijas.

Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. panta 4. daļa nosaka, ka nodokļu vajadzībām nemateriālo ieguldījumu izveidošanas izmaksas par koncesijām, patentiem, licencēm un preču zīmēm noraksta sistemātiski, pielietojot lineāro metodi, un normas ir šādas:

- koncesijām – 10 gadi;
- patentiem, licencēm un preču zīmēm – 5 gadi.

MK 2000. gada 19. septembra noteikumu Nr. 319 «Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» normu piemērošanas noteikumi» 78. punktā teikts: ja koncesija piešķirta uz mazāku laiku nekā 10 gadi un patenti, licences vai preču zīmes uz mazāku laiku nekā 5 gadi, to vērtība norakstāma šo nemateriālo ieguldījumu lietošanas termiņā.

Savukārt datoru programmproduktiem nodokļu vajadzībām piemērojamas likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. pantā noteiktās III kategorijas likmes.

Katram nemateriālo ieguldījumu veidam nodokļu vajadzībām atver nemateriālo ieguldījumu nolietojuma uzskaites un aprēķina karti (VID metodisko norādījumu 8. pielikums).

Bilancē šie nemateriālie ieguldījumi atspoguļojami atlikušajā vērtībā, t.i., no sākotnējās iegādes vērtības atskaitot jau norakstīto vērtības daļu.

Konts 1120 «Koncesijas, patenti, licences, tirdzniecības zīmes un līdzīgas tiesības» ir aktīva konts, saldo ir tikai debetā, palielinājums jāgrāmato debetā, samazinājums – kredītā.

Citi nemateriālie aktīvi

Šajā kontā uzskaitāmi visi pārējie nemateriālie aktīvi, kuri atbilst nemateriālo aktīvu definīcijai un atzīšanas kritērijiem, bet kuri nav uzskaitīti iepriekš minētajos kontos.

Nemateriālo ieguldījumu grāmatojumi (kontiem 112 un 113)

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Iegādāti nemateriālie ieguldījumi:		
	- saņemts nodokļu rēķins (pēcapmaksa)	11x	531
	- rēķinā iekļautais PVN	574	531
2.	Iegādāti nemateriālie ieguldījumi, veicot avansa maksājumu:		
2.1.	veikts avansa maksājums	115	262x
	- PVN no avansa	574	23913
2.2	saņemts nemateriālais ieguldījums	11x	531
	- rēķinā iekļautais PVN	23913	531
2.3.	pārgrāmatots samaksātais avanss	531	115
3.	Saņemti kā ieguldījumi pamatkapitālā	11x	311
4.	Pārgrāmatoti pabeigto nemateriālo ieguldījumu izveidošanas izdevumi	11x	116
5.	Nemateriālo ieguldījumu pārvērtēšana:		
5.1.	vērtības pieaugums		
	- amortizācijas norakstījums	119x	11x
	- atlikušās vērtības palielinājums	11x	3131
5.2.	vērtības samazinājums		
	- norakstīts uzkrātais nolietojums	119x	11x
	- atlikušās vērtības samazinājums, ja iepriekš bijusi pārvērtēšana uz augšu	3131	11x
	- ja iepriekš nav bijusi pārvērtēšana uz augšu vai arī ja		

	vērtības samazinājums ir lielāks nekā iepriekšējais vērtības palielinājums par pārsnieguma summu	741	11x
6.	Aprēķināta nemateriālo ieguldījumu norakstāmā (amortizējamā) daļa	741	119x
7.	Norakstīti (izslēgti no uzskaites) pilnībā nolietojušies nemateriālie ieguldījumi	119x	11x
8.	Izslēgti pilnībā nenolietojušies nemateriālie ieguldījumi:		
	- uzkrātā amortizācija	119x	11x
	- atlikusī vērtība	741	11x
9.	Norakstīta likvidēto nemateriālo ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve	3131	656

Uzņēmuma nemateriālā vērtība

Šajā bilances postenī uzskaita summas, kas radušās, pērkot visu uzņēmumu vai tā daļu, pieņemot ilgtermiņa nomā vai nomā ar izpirkuma tiesībām valsts vai pašvaldību uzņēmumu, kā arī citos visa uzņēmuma pirkumam pielīdzināmos gadījumos.

Šīs summas aprēķina kā starpību starp visa uzņēmuma pirkšanas cenu (valsts vai pašvaldību uzņēmuma ilgtermiņa nomas un nomas ar izpirkuma tiesībām gadījumos kā starpību starp uzņēmuma novērtējumu pēc nosacītās vai vienošanās cenas) un šāda uzņēmuma visu bilances aktīva līdzekļu patieso vērtību, no kuras atņemtas pircēja pārņemtās uzņēmuma saistības pret kreditoriem.

Patiesā (īstā) vērtība ir summa, par kādu pamatlīdzekļi un cita kustamā un nekustamā manta, vērtspapīri un citi līdzekļi var būt apmainīti starp neatkarīgu, zinošu, labprātīgu pircēju un neatkarīgu, zinošu, labprātīgu pārdevēju darījumos pēc to savstarpējas vienošanās.

Saskaņā ar 22. SFPS «Uzņēmumu apvienošana» 39. punktu un FM 1996. gada 17. janvāra norādījumu «Par uzņēmuma iegādes atspoguļošanu grāmatvedībā» 6.2. punktu iegādāto aktīvu un saistību patiesās vērtības noteikšanā jāizmanto šādas norādes:

1) pārdodamie vērtspapīri jānovērtē atbilstoši to pašreizējai tirgus vērtībai;
2) pārējos vērtspapīrus un ilgtermiņa finanšu ieguldījumus novērtē atbilstoši to gaidāmajai tirgus vērtībai, izmantojot līdzīgu vērtspapīru vērtības pieauguma tempus līdzīgos uzņēmumos;
3) debitoru parādi novērtējami pēc saņemamo summu pašreizējās vērtības. Ja starpība starp debitoru parādu pašreizējo vērtību un nominālvērtību nav būtiska, pašreizējo vērtību neaprēķina;

4) krājumi:
   - gatavie ražojumi un preces pārdošanai jānovērtē to pārdošanas cenās, no kurām atņemtas gaidāmās pārdošanas izmaksas un peļņa, kas noteikta, pamatojoties uz peļņu no līdzīgu krājumu pārdošanas,
   - nepabeigtie ražojumi jānovērtē pārdošanas cenās, no kurām atņemtas to pabeigšanas izmaksas, pārdošanas izmaksas un peļņa, kas noteikta, pamatojoties uz peļņu no līdzīgu ražojumu pārdošanas,
   - izejmateriāli novērtējami pēc pašreizējām aizstāšanas izmaksām;
5) zemes gabali un būves jānovērtē pēc to tirgus vērtības;
6) ražotnes un iekārtas jānovērtē pēc to tirgus vērtības. Ja to nevar izdarīt, tad – atlikušajā vērtībā;
7) nemateriālie aktīvi jānovērtē pēc to patiesās vērtības;
8) īstermiņa kreditoru parādi (maksājamie rēķini), ilgtermiņa kreditoru parādi un saistības, uzkrātie maksājumi un citas maksājamās prasības vērtējamas pēc šo prasību pašreizējās vērtības, kuras ir patlaban jāmaksā, lai nokārtotu šīs saistības. Tāpat kā debitoru parādiem, arī īstermiņa kreditoru parādu pašreizējo vērtību nerēķina, ja starpība starp to nominālvērtību un pašreizējo vērtību nav būtiska;
9) ar iegādi saistītās neizdevīgo līgumu laušanas un ražotņu slēgšanas izmaksas jānovērtē atbilstoši summām, kas maksājamas pašlaik;
10) uzkrājumi iegādātā uzņēmuma darbības pārtraukšanai vai sašaurināšanai (kompensācijas darbiniekiem u.tml.) vērtējami pēc summas, kas noteikta saskaņā ar 37. SFPS «Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi».

Saskaņā ar FM norādījumiem «Par uzņēmuma iegādes atspoguļošanu grāmatvedībā» uzņēmuma nemateriālā vērtība atspoguļo maksājumu, kurš izdarīts sakarā ar paredzamiem ieņēmumiem nākamajos periodos, tāpēc saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 35. panta 1. daļu uzņēmuma nemateriālo vērtību pieņemts sistemātiski norakstīt izdevumos tās atmaksāšanās laikā

Ja starpība starp visa uzņēmuma pirkšanas cenu (valsts vai pašvaldību uzņēmuma ilgtermiņa nomas un nomas ar izpirkuma tiesībām gadījumos kā starpību starp uzņēmuma novērtējumu pēc nosacītās vai vienošanās cenas) un šāda uzņēmuma visu bilances aktīva līdzekļu patieso vērtību, no kuras atņemtas pircēja pārņemtās uzņēmuma saistības pret kreditoriem, veidojas ar mīnuszīmi, tā ir uzņēmuma negatīvā nemateriālā vērtība. Ja nav iespējams minēto starpību pilnībā dzēst, samazinot iegūto līdzekļu uzskaites vērtību (aprēķina metodika dota FM norādījumu «Par uzņēmuma iegādes atspoguļošanu grāmatvedībā» 5. punktā), šī izveidojusies negatīvā nemateriālā vērtība jāuzskaita nākamo periodu ieņēmumu kontā un sistemātiski 5 gadu laikā jāpārgrāmato pārskata perioda ieņēmumos.

Gada pārskata bilancē šis negatīvās nemateriālās vērtības atlikums jāuzrāda izvērsti (īstermiņa un ilgtermiņa) un jādod paskaidrojumi gada pārskata pielikumā.

Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. panta 4. daļā noteikts, ka uzņēmuma nemateriālās vērtības izmaksās norakstītā daļa netiek ņemta vērā nodokļa aprēķinā. Nosakot ar uzņēmumu ienākuma nodokli apliekamo ienākumu, uzņēmuma negatīvā nemateriālā vērtība to samazina.

Konts 114 «Uzņēmuma nemateriālā vērtība» ir aktīva konts, saldo var būt tikai debetā, palielinājumu raksta konta debetā, samazinājumu – konta kredītā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Aprēķināta uzņēmuma nemateriālā vērtība, pieņemot apmaksai rēķinu:		
- nemateriālie ieguldījumi	11x	531
- pamatlīdzekļi	12x	531
- finanšu ieguldījumi	13x	531
- krājumi	21x	531
- naudas līdzekļi, dokumenti	26x	531
- nākamo periodu izdevumi	241	531
- kreditoru parādi	531	5xx
- uzņēmuma nemateriālā vērtība (pozitīva)	114	531
- uzņēmuma negatīvā nemateriālā vērtība	531	591
2. Aprēķināta nemateriālo ieguldījumu norakstāmā (amortizējamā) daļa	741	1194
3. Aprēķināti pārskata perioda ieņēmumi, ja uzņēmuma nemateriālā vērtība ir negatīva	591	658
4. Izslēdzot no uzskaites pēc pilnīgas norakstīšanas izdevumos	1194	114
5. Norakstīta nemateriālā vērtība, ja tālāka atmaksāšanas nav lietderīga:		
- uzkrātais nolietojums	1194	114
- atlikusī vērtība	741	114

Avansa maksājumi par nemateriālajiem ieguldījumiem

Šajā kontā uzskaita avansā samaksātās summas par nemateriālajiem ieguldījumiem, ja šādi maksājumi ir paredzēti pirkuma–pārdevuma līgumos. Samaksātos avansus uzskaita konta debetā, bet, norēķinoties pilnībā, avansu noraksta norēķinos ar pārdevēju. Būtībā šā konta norēķini ir norēķini ar debitoriem, bet tie ir iekļauti kontu grupā «Nemateriālie ieguldījumi», jo no debitoriem ir paredzēta nevis samaksa naudā, bet gan nemateriālo ilgtermiņa ieguldījumu objektu ieguve.

Analītisko uzskaiti kontā iekārto par katru samaksāto avansa summu par katru nemateriālo ieguldījumu objektu.

Konts 115 «Avansa maksājumi par nemateriālajiem ieguldījumiem» ir aktīva konts, saldo ir tikai debetā, palielinājums jāraksta konta debetā, bet samazinājums – konta kredītā.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Samaksāts avanss piegādātājam	115	26x
	- PVN no avansa	574	23913
2.	Avanss ieskaitīts galīgā norēķinā	531	115
3.	Avanss atdots atpakaļ	26x	115
	- pārgrāmatots avansa PVN	23913	574

Nemateriālo ieguldījumu izveidošanas izdevumi

Šajā kontā uzņēmumi uzkrāj pašu veidoto nemateriālo ieguldījumu un pa posmiem izpildīto nemateriālo ieguldījumu projektu izmaksas.

Pēc pieņemšanas–nodošanas akta parakstīšanas un projekta pieņemšanas darba kārtībā tās pārgrāmatos uz attiecīgo nemateriālo ieguldījumu kontu, atverot katram šādam ieguldījumam uzskaites kartīti un nosakot kalpošanas laiku saskaņā ar uzņēmumā apstiprināto nolikumu.

Analītisko uzskaiti kontā iekārto par katru veidojamo nemateriālo ieguldījumu objektu.

Konts 116 «Nemateriālo ieguldījumu izveidošanas izdevumi» ir aktīva konts, saldo ir tikai debetā, palielinājums jāgrāmato konta debetā, bet samazinājums – konta kredītā.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1.	Saņemts nodokļu rēķins (pēcapmaksa)		
	par nemateriālo ieguldījumu izmaksām	116	531
	- rēķinā iekļautais PVN	2391	531
2.	Saņemts rēķins par nemateriālajiem ieguldījumiem, veicot avansa maksājumu:		
2.1.	veikts avansa maksājums	115	262x
	- PVN no avansa	574	23913
2.2	saņemts nemateriālais ieguldījums	116	531
	- rēķinā iekļautais PVN	23913	531
2.3.	pārgrāmatots samaksātais avanss	531	115
3.	Pašu veidoto nemateriālo ieguldījumu izmaksas:		
	- nesējmateriāli (CD utt.)	116	21x
	- darba algas	116	561
	- sociālās iemaksas (darba devēja)	116	573
	- citas izmaksas, kuras attiecas uz nemateriālā objekta izveidošanu	116	7xxx
4.	Pārgrāmatoti izveidotie nemateriālie ieguldījumi	11x	116

Nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstītā daļa (pasīvā)

Šajā kontā uzkrāj nemateriālo ieguldījumu norakstīto (amortizēto) vērtības daļu, lai bilances kontos saglabātu gan nemateriālo ieguldījumu sākotnējo vērtību, gan arī to vērtības jau norakstīto daļu.

38. SFPS teikts, ka, nosakot nemateriālā aktīva lietderīgās lietošanas laiku, jāņem vērā šādi faktori:

1) uzņēmums ir paredzējis šo aktīvu izmantot – un vai to varētu izmantot citi pārvaldītāji;
2) tehniskā, tehnoloģiskā vai cita novecošanās;
3) attiecīgā aktīva tipiskie izmantošanas laika cikli un līdzīgu aktīvu lietderīgās izmantošanas laiks;
4) nozares, kurā tie darbojas, stabilitāte un izmaiņas tirgus pieprasījumā pēc produkcijas;
5) konkurentu vai potenciālo konkurentu paredzamā rīcība;
6) uzturēšanas izdevumu apjoms, kas vajadzīgs, lai iegūtu sagaidāmos labumus no aktīva, un uzņēmuma spēja un nodomi tos sasniegt;

7) periods, cik ilgi eksistē kontrole pār aktīvu, un juridiskie vai citi ierobežojumi tā izmantošanai;
8) vai aktīva lietderīgās lietošanas laiks ir atkarīgs no citu uzņēmuma aktīvu lietderīgās lietošanas laika.

Lai noteiktu uzņēmuma nemateriālās vērtības lietderīgās lietošanas laiku, jāņem vērā daudzi faktori, un saskaņā ar 22. SFPS «Uzņēmumu apvienošana» tie ir:

1) iegādātā uzņēmuma raksturs un paredzamais pastāvēšanas laiks;
2) iegādātā uzņēmuma nozares stabilitāte un paredzamais pastāvēšanas ilgums;
3) ekonomisko faktoru ietekme uz iegādāto uzņēmumu;
4) konkurentu vai potenciālo konkurentu paredzamā rīcība;
5) nozīmīgāko darbinieku vai darbinieku grupu paredzamais kalpošanas ilgums, kā arī tas, vai iegādāto uzņēmumu varētu efektīvi vadīt cita vadītāju komanda;
6) uzturēšanas un līdzekļu apjoms iegādātā uzņēmuma darbības nodrošināšanai;
7) laika periods, cik ilgi ir nodrošināta kontrole pār iegādāto uzņēmumu.

SFPS lietotais pieņēmums paredz, ka nemateriālo ieguldījumu lietderīgās lietošanas laiks parasti nav ilgāks par 20 gadiem.

Sakarā ar neskaidrībām ir attaisnojama lietderīgās lietošanas laika novērtēšana, vadoties pēc piesardzības principa, bet nav pieļaujama nereāli īsa lietderīgās lietošanas laika noteikšana. Katra finanšu gada beigās uzņēmuma nemateriālās vērtības lietderīgās lietošanas laiks ir jāpārskata, jo var mainīties gaidāmo ieņēmumu apjoms, ko ietekmē dažādi faktori, piemēram, uzņēmumam nelabvēlīgas ekonomiskās attīstības tendences, konkurences apstākļu maiņa, likumu grozījumi u.c.

Šajā kontu grupā katram nemateriālā ieguldījuma veidam atver amortizācijas subkontu (kā konta ceturto zīmi izmanto nemateriālā aktīva konta ceturto zīmi):

1191 Pētniecības darba un uzņēmuma attīstības vērtības norakstītā daļa
1192 Koncesiju, patentu, licenču, tirdzniecības zīmju un līdzīgu tiesību; datoru programmu norakstītā daļa
1193 Citu nemateriālo ieguldījumu norakstītā daļa
1194 Uzņēmuma nemateriālās vērtības norakstītā daļa

Nemateriālo ieguldījumu norakstīto vērtību uzskaita konta kredītā.

Konti 119x «Nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstītā daļa (pasīvā)» ir pasīva konti, saldo var būt tikai kredītā, palielinājums jāraksta konta kredītā, bet samazinājums – konta debetā.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Aprēķināta nemateriālo ieguldījumu norakstāmā daļa	741	119x
2. Nolietojuma norakstīšana nemateriālo ieguldījumu pārvērtēšanas procesā	119x	11x
3. Norakstīta izslēdzamo nemateriālo ieguldījumu uzkrātā amortizācija	119x	11x

Nemateriālo ieguldījumu inventarizācija

Nemateriālos ieguldījumus inventarizē, pēc attiecīgajiem attaisnojuma dokumentiem pārbaudot iegrāmatoto summu pamatojumus atsevišķiem nemateriālo ieguldījumu posteņiem, kā arī pārbaudot, vai:

- šajos posteņos ir iekļauti tikai tādi nemateriālie ieguldījumi, kas atbilst to definīcijai un atzīšanas kritērijiem;
- ir iekārtota šo aktīvu analītiskā uzskaite pēc to veidiem un objektiem;
- sākotnējā vērtība atbilst to iegādes un izveidošanas izmaksām;
- nemateriālo ieguldījumu iegādes un izveidošanas izmaksu norakstīšana notiek sistemātiski un saskaņā ar spēkā esošiem noteikumiem, vai tās netiek norakstītas uzreiz – iegādājoties;
- šo ieguldījumu sastāvā nav tādas ilgtermiņa izmaksas, kuras būtībā jau ir uzņēmuma zaudējumi, t.i., no kurām vairs nav paredzami sagaidāmie ienākumi. Par to inventarizācijas sarakstā izdarāma īpaša atzīme.

Nemateriālo ieguldījumu inventarizācijas rezultāti atspoguļojami inventarizācijas sarakstā, kurā jāuzrāda inventarizēto nemateriālo ieguldījumu nosaukumi pēc veidiem (licences, patenti) un objektiem (patents Nr. 1 u.c.), no kura laika un pamatojoties uz kādiem dokumentiem tie iegrāmatoti, to dokumentētā sākotnējā vērtība, vērtības norakstījumi un precizētā atlikusī vērtība.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Konstatēti iztrūkumi, ir vainīgā persona:		
- nemateriālo ieguldījumu norakstītā daļa	119x	11x
- to atlikusī vērtība	238	11x
- PVN	238	574
2. Norakstīti iztrūkumi vai zudumi:		
2.1. nemateriālo ieguldījumu norakstītā daļa	119x	11x
- to atlikusī vērtība	741	11x

2.2.	nederīgi tālākai lietošanai:		
	- uzkrātais nolietojums	119x	11x
	- atlikusī vērtība	741	11x
3.	Vērtības izmaiņas pēc inventarizācijas:		
	- palielinājums	11x	3131
	- samazinājums	3131, 752	11x
4.	Iegrāmatoti pārpalikumi	11x	658

Pamatlīdzekļu uzskaite

Saskaņā ar 16. SFPS «Īpašumi, ražotnes un iekārtas» īpašumi, ražotnes un iekārtas ir uzņēmuma materiālie aktīvi:

a) kuriem lietošanas termiņš ir ilgāks par vienu pārskata gadu;
b) kuri paredzēti, lai tos izmantotu uzņēmuma saimnieciskajā darbībā, iznomāšanai vai administrācijas vajadzībām;
c) nav paredzēti pārdošanai saskaņā ar uzņēmuma pamatdarbību.

Lai pamatlīdzekļus sadalītu atbilstoši uzņēmuma vajadzībām un arī iegūtu nepieciešamo informāciju bilances veidošanai, pamatlīdzekļu uzskaitei uzņēmumā var izveidot kontu grupas, kurām pakārto attiecīgos pamatlīdzekļu uzskaites kontus.

Pamatlīdzekļu sastāvā jāuzskaita šādi ilgtermiņa ieguldījumi:

- zemes gabali, ēkas, būves un citi nekustamā īpašuma objekti;
- iekārtas un mašīnas;
- pārējie pamatlīdzekļi (mēbeles un biroja aprīkojums, biroja tehnika utt.) un inventārs, kas izmantojams administrācijas, ražošanas un saimnieciskajām vajadzībām.

Pamatlīdzekļu un to nolietojuma uzskaitei uzņēmumā ir izmantojami šādi konti:

121 Zemes gabali, ēkas, būves, ilggadīgie stādījumi un citi nekustamā īpašuma objekti
122 Iekārtas un mašīnas
123 Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs
124 Pamatlīdzekļu izveidošanas izmaksas
125 Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem
126 Ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos
129 Pamatlīdzekļu nolietojums (pasīvā)

Katrā kontā uzskaiti iekārto par katru pamatlīdzekli, piešķirot inventāra numurus un iekārtojot pamatlīdzekļu kartītes.

Pamatlīdzekļu uzskaites konti ir aktīva konti, saldo ir tikai debetā, palielinājumu grāmato debetā, samazinājumu – kredītā.

Pamatlīdzekļi grāmatvedībā jāuzskaita to iegādes izmaksās vai ražošanas pašizmaksā (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 26. pants).

Pamatlīdzekļu objektiem vai līdzīgu pamatlīdzekļu grupām, kuru derīgās lietošanas laiks ir ierobežots, to iegādes vai izgatavošanas izmaksas vai arī pārvērtēšanā iegūtais vērtības pieaugums pakāpeniski jānoraksta paredzētajā kalpošanas laikā (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 27. pants).

Pamatlīdzekļu derīgās lietošanas laiku uzņēmuma finanšu un saimnieciskās darbības vajadzībām apstiprina uzņēmuma vadītājs, viņš arī izvēlas nolietojuma aprēķināšanas metodi un periodu (mēnesi, ceturksni vai gadu) un nosaka mazas vērtības objektu (inventāra) uzskaites un vērtības norakstīšanas kārtību.

Pamatlīdzekļu iegāde, to novērtējums

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 26. pants nosaka, ka pamatlīdzekļi jānovērtē atbilstoši to sākotnējai vērtībai, t.i., iegādes izmaksām vai ražošanas pašizmaksai.

16. SFPS un FM 1994. gada 30. maija vēstulē Nr. 02 – 5/357 «Norādījumi par pamatlīdzekļu un to nolietojuma (amortizācijas) uzskaiti» teikts, ka pamatlīdzekļu iegādes vērtība ietver to pirkšanas cenu, muitas nodokļus (nodevas) un citus ar pirkumu saistītos neatlīdzināmos nodokļus (dabas resursu nodokli u.tml.), kā arī visas pēc tam ar šo objektu tieši saistītās izmaksas līdz tā nodošanai ekspluatācijā. Pie tieši saistītajām izmaksām pieder:

- ekspluatācijas vietas sagatavošana un aprīkošana (pamatu būve, nožogojuma ierīkošana, projekta izstrādāšana u.tml.);
- objekta piegādāšanas izdevumi;
- uzstādīšanas izmaksas;
- darba algas un sociālās apdrošināšanas iemaksas, ja darbinieku darbs tieši saistīts ar pamatlīdzekļu objektu.

Administrācijas un citas virsizmaksas nevar iekļaut pamatlīdzekļu sākotnējā uzskaites vērtībā, ja vien tās nav tieši saistītas ar attiecīgā pamatlīdzekļa iegādi vai nodošanu ekspluatācijā. Sākotnējos pamatdarbības zaudējumus, kas rodas, līdz pamatlīdzeklis sasniedz plānotos darbības rezultātus, neiekļauj tā sākotnējā vērtībā, bet atzīst par izdevumiem pārskata periodā, kad tie radušies.

Pamatlīdzekļu izveidošanai izmantoto aizņēmumu procentus par periodu līdz objekta pieņemšanai ekspluatācijā var iekļaut jaunizveidotā objekta pašizmaksā, ja pašizmaksa ar šiem procentiem nepārsniedz pamatlīdzekļa patieso vērtību. Procentu iekļaušana pašizmaksā jāatspoguļo pielikumā (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 26. pants).

Ir dažādi viedokļi par zemes pirkšanas procesā radušos papildu izdevumu (aģentu un advokātu atlīdzības, arī valsts nodevas) iekļaušanu zemes iegādes vērtībā. Saskaņā ar VID prasību praksē parasti visas šīs izmaksas iekļauj zemes

iegādes cenā. Savukārt šāda prasība nav iekļauta ne 16. SFPS, ne arī iepriekš minētajos FM norādījumos, kā arī, ievērojot piesardzības principu, šīs izmaksas ir jāatzīst par tā pārskata gada izmaksām, kurā veikta to samaksa.

Saskaņā ar FM norādījumu 2.4. punktu meži un līdzīgi atjaunojošies dabas resursi, kā arī zemes uzlabošanas izmaksas nav pamatlīdzekļu uzskaites objekts, bet ir jāuzskaita attiecīgi nemateriālo ieguldījumu vai nākamo periodu izmaksās un jānoraksta no bilances šāda veida ieguldījumiem vai izmaksām paredzētajā kārtībā.

Ja zeme ir nopirkta kopā ar ēkām un būvēm vai mežu, kas uz tās atrodas, bet pirkuma līgumā nav norādīta katra objekta vērtība, šo iegādes vērtību nepieciešams sadalīt atbilstoši šiem objektiem. To var izdarīt, par pamatu ņemot kadastrālo vērtību vai arī izmantojot sertificētu vērtētāju pakalpojumus.

Ēku un būvju iegādes vērtībā ietilpst to iegādes cena, atsevišķos gadījumos arī remonta un citi izdevumi, kas saistīti ar pamatlīdzekļa nodošanu ekspluatācijā.

Ceļot objektus pašu spēkiem, to vērtībā ietilpst celtniecības projektu, zemes gabalu izpētes izmaksas, kā arī izmaksas, kas parasti ir raksturīgas celtniecības pasākumiem un var tikt attiecinātas uz konkrēto pamatlīdzekļu objektu.

Ārvalstu valūtā iegādāto pamatlīdzekļu vērtību pārrēķina latos pēc Latvijas Bankas kursa to iegādes dienā. Pamatlīdzekļu tālākā uzskaite veicama latos, bet iegādes vērtību ārvalstu valūtā var saglabāt informācijai.

Pēc pamatlīdzekļa nodošanas ekspluatācijā tā sākotnējo vērtību drīkst palielināt tikai par kapitālieguldījumiem, ja to rezultātā uzlabojas pamatlīdzekļa ekonomiskie parametri salīdzinājumā ar sākotnējiem rādītājiem, t.i., ja:

- paildzinās pamatlīdzekļa izmantošanas laiks;
- palielinās jauda, ietilpība un tamlīdzīgas spējas;
- būtiski uzlabojas izgatavojamās produkcijas kvalitāte vai būtiski samazinās ražošanas izmaksas.

Pamatlīdzekļiem ir trīs dažādas vērtības:

a) pamatlīdzekļa sākotnējā jeb iegādes vērtība, t.i., pamatlīdzekļu objekta iegādes vai izveidošanas pašizmaksa;
b) pamatlīdzekļa atlikusī jeb bilances vērtība, t.i., no tā sākotnējās vērtības atņemts uzkrātais nolietojums;
c) pamatlīdzekļa atjaunošanas vērtība, t.i., izdevumu summa, kura jāizlieto, lai iegādātos vai no jauna izveidotu tādu pašu pamatlīdzekļu objektu.

Pamatlīdzekļu pieņemšana ekspluatācijā notiek saskaņā ar pamatlīdzekļu pieņemšanas (nodošanas) aktu, iekārtojot katram pamatlīdzeklim tā īpašuma tiesības pamatojošu dokumentāciju un atverot pamatlīdzekļu uzskaites kartīti, kura tiek reģistrēta pamatlīdzekļu sarakstā.

Grāmatojumu apraksti

Pamatlīdzekļu iegāde ar priekšapmaksu

Noslēdzot līgumu ar piegādātāju par pamatlīdzekļu iegādi ar priekšapmaksu, pircējs veic maksājumu pamatlīdzekļa piegādātājam saskaņā ar saņemto PVN rēķinu un noslēgtā līguma noteikumiem. Rēķins netiek grāmatots, bet ir pamatojums priekšnodokļa grāmatošanai un avansa maksājuma veikšanai, kurai atver kontu 125 «Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem».

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Rēķina pilna summa (priekšapmaksa)	125	262x
- PVN no priekšapmaksas	574	23913
2. Pamatlīdzekļa iegādes vērtība (saņemšanas dokuments)	12x	531
- PVN summa	23913	531
3. Priekšapmaksas pārgrāmatojums	531	125

Pamatlīdzekļu iegāde ar pēcapmaksu

Iegādājoties pamatlīdzekļus, katram pamatlīdzekļu objektam, pamatojoties uz attaisnojuma dokumentu, atver pamatlīdzekļu kartīti. Tā tiek reģistrēta pamatlīdzekļu sarakstā.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Pamatlīdzekļa iegādes vērtība	12x	531
- PVN summa	574	531

Pamatlīdzekļu imports

Noslēdzot līgumu ar piegādātāju par pamatlīdzekļu iegādi ar priekšapmaksu, pircējs veic maksājumu pamatlīdzekļa piegādātājam saskaņā ar saņemto rēķinu un noslēgtā līguma noteikumiem. Ja līgumā ir paredzēta pēcapmaksa vai maksājumi pa daļām, uzņēmums tos veic līgumā noteiktajos termiņos. Pamatlīdzekļu importa gadījumā parasti ir dažādas papildu izmaksas (pieskaitījumi) saistībā ar muitu, noformēšanu, transportu utt., kuras attiecas uz konkrētā pamatlīdzekļa iegādi un kuras jāiekļauj pamatlīdzekļa vērtībā.

Ja ieved pamatlīdzekli ražošanas tehnoloģiskajam procesam Ministru kabineta noteiktajā kārtībā un muitas deklarācijā norādīto PVN nemaksā, tas uzskaitāms ārpus bilances. Lai varētu veikt grāmatojumu datorprogrammās, 9xx kontu grupā izveido kontu grupu 93 «Ievesto pamatlīdzekļu atliktais PVN», kurā izveido

divus kontus: 93239 «PVN par ievestajiem pamatlīdzekļiem» un 93574 «VID uzskaitē ņemtais PVN par ievestajiem PL». Ja šādu pamatlīdzekli gada laikā pēc ievešanas nepārdod un neiznomā, uzskaitīto nodokli var noņemt no kontroles, izslēdzot no ārpusbilances kontiem. Ja grāmatvedības uzskaitē neizmanto datorprogrammas, šo atliktā PVN summu tikai kontrolē, bet negrāmato.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Priekšapmaksas veikšana, ja tāda paredzēta	125	26x
2.	Pamatlīdzekļa iegādes vērtība	12x	531
	- pieskaitījumi	12x	531, 238
3.	Priekšapmaksas pārgrāmatojums, ja tāds ir	531	125
4.	Atliktā PVN maksājuma ņemšana uzskaitē	93239	93574
5.	Pēc gada:		
	- PVN noņemšana no uzskaites, ja PL nav pārdots vai iznomāts	93574	93239
6.	PVN samaksa, ja tas pārdots vai iznomāts pirms noteiktā termiņa beigām	826	574
	un arī izslēgts no uzskaites	93574	93239

Pamatlīdzekļu iegāde ar papildu izmaksām un darbiem

Ja pamatlīdzekli pēc iegādes nevar nodot ekspluatācijā bez papildu darbiem (montāža, regulēšana utt.), kā arī ja pamatlīdzekļa pašizmaksa veidojas no vairākām izmaksām, kas iegrāmatojamas pēc vairākiem dokumentiem, tā iegādi grāmato 124 kontā «Pamatlīdzekļu izveidošanas izmaksas», kurā uzkrāj visas ar šo pamatlīdzekli saistītās izmaksas. Kontā obligāti izveido analītisko uzskaiti pēc veidojamo pamatlīdzekļu objektiem.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Pamatlīdzekļa iegādes vērtība	124	531
	- PVN summa	574	531

Par veiktajiem montāžas, regulēšanas u.c. darbiem tiek saņemts rēķins vai pavadzīme no izpildītāja.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Pakalpojumu summa	124	531
- PVN summa	2391	531

Pamatlīdzekļu izveidošana pašu spēkiem

Pamatlīdzekli var veidot, darbus veicot pašu spēkiem. Šādā gadījumā visas izmaksas, kas saistītas ar pamatlīdzekļa izveidošanu, tiek norakstītas attiecīgā pamatlīdzekļu objekta izveidošanas izmaksās.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Pamatlīdzekļu izveidošana, veikta pašu spēkiem:		
- materiāli	124	21x
- darba alga	124	561
- sociālās iemaksas	124	573

Kad pamatlīdzeklis ir pabeigts, to saskaņā ar komisijas parakstītu un vadības apstiprinātu pieņemšanas–nodošanas aktu pieņem ekspluatācijā, atverot pamatlīdzekļu uzskaites kartīti un piešķirot tam inventarizācijas numuru.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Pamatlīdzekļa pilnā iegādes vērtība	12x	124

Pamatlīdzekļi – ieguldījums pamatkapitālā

Mantiskā ieguldījuma priekšmets ir naudas izteiksmē novērtēta ķermeniska vai bezķermeniska lieta, kuru uzņēmums turpmāk varēs izmantot savā saimnieciskajā darbībā. Nedrīkst ieguldīt lietas, uz kurām saskaņā ar likumu var vērst piedziņu. Saskaņā ar Komerclikumu mantisko ieguldījumu nedrīkst veikt pa daļām. Mantisko ieguldījumu novērtē eksperts, kurš iekļauts Uzņēmumu reģistra apstiprinātajā sarakstā. Paši dalībnieki mantiskā ieguldījuma novērtēšanu drīkst veikt, ja mantisko ieguldījumu kopējā vērtība nepārsniedz Ls 4000 un tā veido mazāk kā pusi no pamatkapitāla. Atzinumā par mantisko ieguldījumu novērtēšanu ietver katra ieguldījuma priekšmeta aprakstu, tā piederību un novērtēšanas metodes, kā arī atbilstību uzņēmuma saimnieciskās darbības veidam.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Pamatlīdzeklis ieguldīts pamatkapitālā	12x	311

Pamatlīdzekļu iegāde – dotācija, subsīdija, dāvinājums vai ziedojums

Saskaņā ar 20. SFPS «Valdības dotāciju uzskaite un valdības palīdzības skaidrojums» valdības dotācijas, kuras reizēm sauc arī par subsīdijām vai prēmijām, ir valdības palīdzība uzņēmumam resursu pārvedumu veidā par to, ka uzņēmums pagātnē ievērojis vai nākotnē ievēros attiecīgus nosacījumus, kuri attiecas uz tā pamatdarbību. Uz aktīviem attiecināmas tādas dotācijas, kuru galvenais nosacījums ir tas, ka uzņēmumam par piešķirto dotāciju ir jāiegādājas, jāuzceļ ilgtermiņa ieguldījums, turklāt var būt ierobežojumi attiecībā uz ilgtermiņa ieguldījuma atrašanās vietu vai iegādes termiņiem. Dotācijas (subsīdijas) valsts piešķir dažādos veidos, arī nododot bez atlīdzības kustamu vai nekustamu mantu, piemēram, zemi, ēkas.

Valdības dotācijas sistemātiski jāatzīst par ienākumiem periodos, kuros tās nepieciešams saskaņot ar attiecīgajām izmaksām, kuras paredzēts kompensēt. Valdības dotācijas nedrīkst tieši ieskaitīt akcionāru līdzdalībā.

Dāvinājumi un ziedojumi var tikt saņemti no fiziskām un juridiskām personām, kā arī no dažādiem fondiem kustamas mantas veidā.

Dāvinājumus un ziedojumus iegrāmato tādā novērtējumā, kāds norādīts dāvinājuma (ziedojuma) līgumā vai citā dāvinājuma dokumentā. Ja dāvinājuma (ziedojuma) nominālvērtība izteikta ārvalstu valūtā, to novērtē latos, izmantojot Latvijas Bankas noteikto kursu dāvinājuma saņemšanas dienā.

Dotāciju, subsīdiju, dāvinājumu un ziedojumu atspoguļošanai grāmatvedībā un finanšu pārskatos tiek izmantotas divas vispārīgas uzskaites metodes:

- pašu kapitāla metode;
- ieņēmumu metode.

Pašu kapitāla metode nosaka, ka dotācijas, subsīdijas, dāvinājumi un ziedojumi ir neatmaksājama palīdzība, tāpēc tie grāmatojami pašu kapitāla uzskaites kontu kredītā, parasti šādām vajadzībām atverot attiecīgu rezervju kontu. Šādi saņemto pamatlīdzekļu aprēķināto nolietojumu pārskata periodā neattiecina uz uzņēmuma izdevumiem, bet noraksta no šā rezervju konta vai arī, ja noraksta izdevumos, tad aprēķinātā nolietojuma apmērā samazina rezerves, iekļaujot pārskata perioda ieņēmumos.

Ieņēmumu metode ir metode, kuras pamatojumā ir šādi atzinumi:

- tā kā dotācijas, subsīdijas, dāvinājumi vai ziedojumi nav saņemti no uzņēmuma dalībniekiem (īpašniekiem), tās atspoguļojamas nevis pašu kapitāla sastāvā, bet gan ieņēmumos;

- tās tiek saņemtas konkrētam mērķim, un tāpēc, izpildot šos nosacījumus, veidojas izdevumi (pamatlīdzekļu nolietojums u.c.), kurus paredzēts segt ar tām.

Ja dāvinājumu un ziedojumu saņemšanas grāmatošanai uzņēmumā izmanto ieņēmumu metodi, dāvinājumā saņemtie pamatlīdzekļi jāgrāmato nākamo periodu ieņēmumu kontā. Pārskata periodā aprēķināto nolietojumu noraksta saimnieciskās darbības izdevumos un nolietojuma summas apmērā nākamo periodu ieņēmumus pārgrāmato uz pārskata perioda ieņēmumiem.

Gada pārskata pielikumā par saņemtajiem dāvinājumiem un ziedojumiem sniedz paskaidrojumus arī par to, kura grāmatvedības metode sistemātiski tiek lietota to uzskaitei un atspoguļošanai finanšu pārskatos.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Pašu kapitāla metode:		
1.1.	pamatlīdzekļa vērtība	12x	336
1.2.	aprēķināts pamatlīdzekļa nolietojums	336	129x
	vai pamatlīdzekļa nolietojums	742	129x
	un samazināta rezerve nolietojuma apmērā	336	658
2.	Ieņēmumu metode:		
2.1.	pamatlīdzekļa vērtība	12x	591
2.2.	aprēķināts nolietojums	742	129x
2.3.	pārgrāmatoti ieņēmumi	591	658

Pamatlīdzekļu pārvērtēšana

16. SFPS «Īpašumi, ražotnes un iekārtas» un FM norādījumi par pamatlīdzekļu un to nolietojuma (amortizācijas) uzskaiti nosaka, ka pēc tam, kad pamatlīdzekļu objekts sākotnēji ir atzīts par aktīva objektu, tas jāuzskaita pēc pārvērtētās summas, kas pielīdzināma tā patiesajai vērtībai pārvērtēšanas datumā, no kuras atņemts viss uzkrātais nolietojums. Patiesā vērtība ir summa, pret kuru uzņēmums var apmainīt šo pamatlīdzekļu objektu labi informētu, savstarpēji ieinteresētu un nesaistītu personu darījumā. Turklāt pamatlīdzekļu pārvērtēšana ir jāveic regulāri, lai uzskaites dati būtiski neatšķirtos no to patiesās vērtības bilances sastādīšanas datumā. Pārvērtēšanas biežums ir atkarīgs no tā, kā mainās pamatlīdzekļu patiesā vērtība. Parasti pamatlīdzekļu patiesā vērtība ir to tirgus vērtība, kuru nosaka profesionāli vērtētāji vai arī pēc publiski pieejamiem ziņu avotiem (statistikas datiem, biržas cenām u.tml.).

Ja ilgtermiņa ieguldījumu vērtība nepārejošu apstākļu dēļ (sakarā ar bojājumu vai tehnoloģisko novecošanos u.tml.) ir zemāka par atlikušo vērtību, tā jāsamazina atbilstoši zemākajai vērtībai (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 28. pants).

Pamatlīdzekļus, kuru vērtība ir būtiski lielāka par to iegādes vai izgatavošanas pašizmaksu vai to novērtējumu iepriekšējā gada bilancē, var novērtēt atbilstoši augstākajai vērtībai, ja var pieņemt, ka vērtības paaugstinājums ir ilgstošs (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 29. pants).

Zemes gabala sākotnējo vērtību nedrīkst pakļaut norakstīšanai – amortizācijai (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 27. pants).

Saskaņā ar 16. SFPS, ja veic viena pamatlīdzekļa pārvērtēšanu, ir jāpārvērtē visa attiecīgā pamatlīdzekļu grupa, turklāt šī pārvērtēšana jāveic vienlaikus.

Pārvērtējot pamatlīdzekļus, jāievēro piesardzības princips, jo tos nedrīkst novērtēt par augstu.

Ir vairākas pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezultātu atspoguļošanas metodes:

1) *indeksācijas metode*, kuru pielietojot pārrēķina un uzrāda no jauna gan pamatlīdzekļa sākotnējo vērtību, gan uzkrāto (no pamatlīdzekļa nodošanas ekspluatācijā līdz pārvērtēšanas dienai aprēķināto) nolietojumu. Tādējādi iegūst jaunu pamatlīdzekļa atlikušo vērtību, kura ir identiska ar pārvērtēšanā noteikto pamatlīdzekļa patieso vērtību pārvērtēšanas brīdī;
2) *pēc tirgus vērtības* – neņem vērā pamatlīdzeklim aprēķināto nolietojumu, t.i., likvidē uzkrāto nolietojumu uz pārvērtēšanas dienu, un pārvērtēšanā noteikto pamatlīdzekļa patieso vērtību pieņem par tā jauno uzskaites vērtību. Šo metodi pielieto, pārcenojot pamatlīdzekļus pēc tirgus cenas.

Saskaņā ar 16. SFPS un FM norādījumiem pamatlīdzekļu vērtības pieaugums jāiegrāmato kontā 3132 «Pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezerve» iedaļā «Pašu kapitāls», izņemot summu, kādā tas sedz tā paša pamatlīdzekļu objekta iepriekšējā pārvērtēšanā noteikto un izmaksās norakstīto vērtības samazinājumu. Šī summa jāatspoguļo kā attiecīgā pārskata perioda ieņēmumi. Savukārt pamatlīdzekļa vērtības samazinājumu noraksta uzņēmuma pārskata perioda izmaksās, izņemot summu, kurā šāds samazinājums ir norakstāms no iepriekšējā pārvērtēšanā uzskaitītās attiecīgo objektu pārvērtēšanas rezerves summas.

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 29. panta 3. daļu, ja šāds pārvērtēts pamatlīdzeklis tiek izslēgts no grāmatvedības uzskaites, netiek vairs izmantots vai vērtības palielinājumam vairs nav pamata, ieņēmumos tiek norakstīta arī šā pamatlīdzekļa pārvērtēšanas rezerves summa.

Vērtības pieaugumu finanšu grāmatvedībā izdevumos noraksta pakāpeniski, pamatlīdzekļa atlikušajā derīgās lietošanas laikā pēc tādas pašas metodes, kāda tiek izmantota pamatlīdzekļu nolietojuma rēķināšanai, vai arī ar pārvērtēšanas brīdi nosakot jaunu lietderīgās lietošanas laiku.

Izmantojot *indeksācijas metodi*, tiek pārrēķināta gan pamatlīdzekļa iegādes vērtība, gan uzkrātā nolietojuma summa. Aprēķina starpības starp jauno un iepriekšējo pamatlīdzekļa vērtību un uzkrāto nolietojumu. Tādējādi pārcenošanā iegūtā atlikusī vērtība ir pamatlīdzekļa patiesā vērtība uz pārcenošanas brīdi. Lai labāk redzētu šādas pārvērtēšanas gaitu un to pārbaudītu, pārrēķina datus un rezultātus var sakārtot tabulā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Pamatlīdzekļa vērtības pieaugums:		
- pamatlīdzekļa atlikušās vērtības pieaugums		
a) ja pamatlīdzeklis nav bijis pārvērtēts	12x	3132
b) ja pamatlīdzeklis bijis iepriekš pārvērtēts samazinājuma summas apmērā	12x	658
- pamatlīdzekļa nolietojuma pieaugums	12x	129x
2. Pamatlīdzekļa vērtības samazinājums:		
a) pamatlīdzeklis bijis iepriekš pārvērtēts uz augšu		
- pamatlīdzekļa atlikušās vērtības samazinājums	3132	12x
- pamatlīdzekļa atlikušās vērtības samazinājuma pārsniegums pār iepriekšējo pieaugumu	752	12x
- pamatlīdzekļa nolietojuma samazinājums	129x	12x
b) pamatlīdzeklis nav bijis iepriekš pārvērtēts		
- pamatlīdzekļa atlikušās vērtības samazinājums	752	12x
- pamatlīdzekļa nolietojuma samazinājums	129x	12x

Pielietojot pārvērtēšanas metodi – *pārcenojot tos pēc tirgus cenas*, vispirms uz pārcenošanas datumu aprēķina pamatlīdzekļa nolietojumu, tad visu uzkrāto nolietojumu izslēdz no grāmatvedības uzskaites un aprēķina starpību starp pamatlīdzekļa atlikušo vērtību un jauno tirgus vērtību, kuru piegrāmato pamatlīdzekļa atlikušajai vērtībai (pamatlīdzekļa vērtības pieauguma gadījumā) vai arī par kuru samazina pamatlīdzekļa atlikušo vērtību (pamatlīdzekļa vērtības samazinājuma gadījumā).

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Pamatlīdzekļa vērtības pieaugums:		
- norakstīts uzkrātais nolietojums	129x	12x
- atlikušās vērtības pieaugums		
a) ja pamatlīdzeklis nav bijis pārvērtēts	12x	3132
b) ja pamatlīdzeklis bijis iepriekš pārvērtēts samazinājuma summas apmērā	12x	658
2. Pamatlīdzekļa vērtības samazinājums:		
- norakstīts uzkrātais nolietojums	129	12x
- atlikušās vērtības samazinājums		
a) ja pamatlīdzeklis bijis iepriekš pārcenots uz augšu	3132	12x
b) ja pamatlīdzeklis iepriekš nav bijis pārcenots vai arī ja vērtības samazinājums ir lielāks nekā iepriekšējais vērtības palielinājums par pārsnieguma summu	752	12x

Pārvērtētam pamatlīdzeklim nolietojumu turpina rēķināt pēc tādas pašas metodes un atlikušajā lietderīgās lietošanas laikā vai arī pārvērtēšanas brīdī no jauna nosaka kalpošanas ilgumu un nolietojumu sāk rēķināt ar nākamā mēneša pirmo datumu pēc pārcenošanas datuma. Ja pamatlīdzekli pārvērtē, šī pārvērtētā vērtība kļūst par pamatlīdzekļa jauno uzskaites vērtību un visas turpmākās darbības (nolietojuma aprēķināšana, jauna pārvērtēšana, izslēgšana) tiek veiktas, par pamatu ņemot šo jauno pamatlīdzekļa vērtību.

Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. panta 3. daļa nosaka, ka pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezultāts netiek ņemts vērā, nosakot pamatlīdzekļu atlikušo vērtību nodokļu vajadzībām, izņemot sakarā ar uzņēmuma privatizāciju un atbilstoši MK noteikumiem veiktās pārvērtēšanas rezultātus.

Informācija par pamatlīdzekļa pārcenošanu ir jāieraksta pamatlīdzekļa uzskaites kartītē un jāsaglabā līdz tā likvidēšanai.

Piemēri pamatlīdzekļu pārvērtēšanai

1. piemērs – izmantota indeksācijas metode

Nosaukums	Vērtība pirms pārvērtēšanas	Koeficients	Vērtība pēc pārvērtēšanas	Pārvērtēšanas starpības
Ēka				
Sākotnējā vērtība	10 000,00	1,5	15 000,00	5 000,00
Uzkrātais nolietojums	8 500,00	1,5	12 750,00	4 250,00
Atlikusī vērtība	1 500,00	1,5	2 250,00	750,00

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa**
1. Pamatlīdzekļa vērtības pieaugums:			
- nolietojuma pieaugums	12x	129x	4250,00
- atlikušās vērtības pieaugums	12x	313x	750,00

2. piemērs – izmantota indeksācijas metode

Nosaukums	Vērtība pirms pārvērtēšanas	Koeficients	Vērtība pēc pārvērtēšanas	Pārvērtēšanas starpības
Ēka				
Sākotnējā vērtība	10 000,00	0,75	7 500,00	-2 500,00
Uzkrātais nolietojums	8 500,00	0,75	6 375,00	-2 125,00
Atlikusī vērtība	1 500,00	0,75	1 125,00	-375,00

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa**
1. Pamatlīdzekļa vērtības samazinājums:			
- nolietojuma samazinājums	129x	12x	2125,00
- atlikušās vērtības samazinājums	75x	12x	375,00

3. piemērs – izmantota indeksācijas metode

Nosaukums	Vērtība pirms pārvērtēšanas	Koeficients	Vērtība pēc pārvērtēšanas	Pārvērtēšanas starpības
Ēka				
Sākotnējā vērtība	7 500,00	1,2	9 000,00	1 500,00
Uzkrātais nolietojums	6 600,00	1,2	7 920,00	1 320,00
Atlikusī vērtība	900,00	1,2	1 080,00	180,00

Ēka pirms gada bija pārvērtēta – vērtības samazinājums Ls 375 bija norakstīts izdevumos, un tā apmērā nākamās pārvērtēšanas atlikušās vērtības pieaugums jānoraksta ieņēmumos.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa**
1. Pamatlīdzekļa vērtības pieaugums:			
- nolietojuma pieaugums	12x	129x	1320,00
- atlikušās vērtības pieaugums	12x	65x	180,00

4. piemērs – izmantota indeksācijas metode

Nosaukums	Vērtība pirms pārvērtēšanas	Koeficients	Vērtība pēc pārvērtēšanas	Pārvērtēšanas starpības
Ēka				
Sākotnējā vērtība	15 000,00	0,75	11 250,00	-3 750,00
Uzkrātais nolietojums	13 200,00	0,75	9 900,00	-3 300,00
Atlikusī vērtība	1 800,00	0,75	1 350,00	-450,00

Ēka pirms gada bija pārvērtēta, vērtības pieaugums Ls 750 bija iegrāmatots kontā 313x «Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve», un šīs summas apjomā var norakstīt nākamās pārvērtēšanas atlikušās vērtības samazinājumu.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Pamatlīdzekļa vērtības samazinājums:			
- nolietojuma samazinājums	129x	12x	3300,00
- atlikušās vērtības samazinājums	313x	12x	450,00

5. piemērs – izmantota pārvērtēšana pēc tirgus cenas metodes

Nosaukums	Vērtība pirms pārvērtēšanas	Vērtība pēc pārvērtēšanas	Pārvērtēšanas starpības
Ēka			
Sākotnējā vērtība	10 000,00	-	-
Uzkrātais nolietojums	8 500,00	-	-
Atlikusī vērtība	1 500,00	2 250,00	750,00

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Pamatlīdzekļa vērtības pieaugums:			
- nolietojuma norakstīšana	129x	12x	8500,00
- atlikušās vērtības pieaugums	12x	313x	750,00

6. piemērs – izmantota pārvērtēšana pēc tirgus cenas metodes

Nosaukums	Vērtība pirms pārvērtēšanas	Vērtība pēc pārvērtēšanas	Pārvērtēšanas starpības
Ēka			
Sākotnējā vērtība	10 000,00	-	-
Uzkrātais nolietojums	8 500,00	-	-
Atlikusī vērtība	1 500,00	1 125,00	-375,00

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Pamatlīdzekļa vērtības samazinājums:			
- nolietojuma norakstīšana	129x	12x	8500,00
- atlikušās vērtības samazinājums	75x	12x	375,00

7. piemērs – izmantota pārvērtēšana pēc tirgus cenas metodes

Nosaukums	Vērtība pirms pārvērtēšanas	Vērtība pēc pārvērtēšanas	Pārvērtēšanas starpības
Ēka			
Sākotnējā vērtība	1 500,00	-	-
Uzkrātais nolietojums	300,00	-	-
Atlikusī vērtība	1 200,00	1 600,00	400,00

Ēka pirms gada bija pārvērtēta – vērtības samazinājums Ls 375 bija norakstīts izdevumos, un šīs summas apmērā nākamās pārvērtēšanas atlikušās vērtības pieaugums jānoraksta ieņēmumos.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa**
1. Pamatlīdzekļa vērtības palielinājums:			
- nolietojuma norakstīšana	129x	12x	300,00
- atlikušās vērtības palielinājums summā, kas iepriekš bija norakstīta izdevumos	12x	65x	375,00
- atlikušās vērtības pieaugums summā, kas pārsniedz iepriekš izdevumos norakstīto summu	12x	313x	25,00

8. piemērs – izmantota pārvērtēšana pēc tirgus cenas metodes

Nosaukums	Vērtība pirms pārvērtēšanas	Vērtība pēc pārvērtēšanas	Pārvērtēšanas starpības
Ēka			
Sākotnējā vērtība	1 800,00	-	-
Uzkrātais nolietojums	360,00	-	-
Atlikusī vērtība	1 440,00	500,00	-940,00

Ēka pirms gada bija pārvērtēta, vērtības pieaugums Ls 750 bija iegrāmatots 313x «Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve» kontā, un šīs summas apjomā var norakstīt nākamās pārvērtēšanas atlikušās vērtības samazinājumu.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Pamatlīdzekļa vērtības samazinājums:			
- nolietojuma norakstīšana	129x	12x	360,00
- atlikušās vērtības samazinājums summā, kas iepriekš bija vērtības pieaugums	313x	12x	750,00
- atlikušās vērtības samazinājums summā, kas pārsniedz iepriekšējo vērtības pieaugumu	75x	12x	190,00

Pamatlīdzekļu nolietojums

16. SFPS un FM norādījumi par pamatlīdzekļu un to nolietojuma (amortizācijas) uzskaiti nosaka, ka īpašumu, ražotņu un iekārtu posteņa nolietojamā summa ir sistematizēti jāsadala visā tā lietderīgās lietošanas laikā. Katra perioda aprēķinātā nolietojuma summa ir jāatzīst par pārskata perioda izdevumiem, izņemot gadījumus, kad to iekļauj kāda cita aktīva uzskaites vērtībā.

Atbilstoši 16. SFPS lietderīgās lietošanas laiks ir periods, kurā uzņēmums paredz izmantot šo pamatlīdzekli vai arī kurš tiek noteikts, pamatojoties uz produkcijas vai līdzīgu vienību skaitu, ko uzņēmums paredz iegūt no pamatlīdzekļa.

Lai noteiktu pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laiku, saskaņā ar 16. SFPS ņem vērā šādus apsvērumus:

1) paredzamo lietošanas laiku uzņēmumā, kuru nosaka, pamatojoties uz pamatlīdzekļa paredzamo jaudu vai produkcijas apjomu;
2) paredzamais fiziskais nolietojums, kas ir atkarīgs no pamatlīdzekļa lietošanas faktoriem (ekspluatācijas intensitāte, uzturēšana utt.);
3) tehniskā novecošanās;
4) juridiskie vai citi pamatlīdzekļa lietošanas ierobežojumi.

Tā kā pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laiku nosaka, ņemot vērā tā gaidāmo derīgumu uzņēmumam, pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laiks var būt īsāks par tā saimnieciski lietderīgo mūžu. Bieži pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laiku nosaka, pamatojoties uz uzņēmuma pieredzi, izmantojot līdzīgus pamatlīdzekļus.

Pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laiks ir regulāri jāpārskata, jo var būt, ka pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laiks atkarībā no pamatlīdzekļa uzlabojumiem var paildzināties vai arī, piemēram, izmaiņas produkcijas tirgos var samazināt šo laiku. Tāpēc šādos gadījumos ir jākoriģē pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laiks un nolietojuma normas turpmākajiem periodiem. Ja pamatlīdzekļa

nolietojuma aprēķināšanas metode tiek mainīta, finanšu pārskata pielikumā ir jāsniedz skaidrojums par maiņas nepieciešamību un tās izraisītajām sekām.

Pamatlīdzekļa izveidošanas izmaksas un pārvērtēšanā iegūtais vērtības pieaugums pakāpeniski ir jānoraksta pamatlīdzekļa derīgās lietošanas laikā, kuru nosaka uzņēmuma nolikums par pamatlīdzekļu un inventāra nolietojumu. Šajā nolikumā tiek paredzēts pamatlīdzekļu derīgās lietošanas laiks, nolietojuma aprēķināšanas metodes un kalendārais grafiks.

Zemei nevar noteikt derīgās lietošanas laiku, tāpēc uzņēmuma īpašumā esošā zemes gabala sākotnējo vērtību nedrīkst pakļaut norakstīšanai (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 27. pants). Savukārt 16. SFPS nosaka, ka zemes gabali un būves, kas uz tiem atrodas, ir uzskaitāmi atsevišķi arī tādos gadījumos, ja tie iegādāti kopā. Zemei nolietojumu nerēķina, bet būves ir pakļautas nolietojuma aprēķinam.

Pamatlīdzekļa objektu, kuriem ir kultūras vai vēsturiska vērtība, vērtības norakstīšana izmaksās nav pieļaujama.

Pamatlīdzekļu nolietojumu sāk rēķināt ar nākamā mēneša pirmo datumu pēc pamatlīdzekļu nodošanas ekspluatācijā un pārtrauc rēķināt ar nākamā mēneša pirmo datumu pēc to izslēgšanas vai pēc amortizējamās vērtības pilnīgas iekļaušanas izmaksās.

Pamatlīdzekļa tehnisko apkopju, remonta un rekonstrukcijas laikā nolietojuma aprēķināšana netiek pārtraukta.

Pamatlīdzekļa kopējā nolietojuma summa nedrīkst pārsniegt tā sākotnējo vērtību, tāpēc, aprēķinot pēdējo nolietojumu, noraksta arī visas nolietojuma aprēķināšanas starpības.

Pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķina metodes ir šādas:

- lineārā metode, kura nodrošina nemainīgu nolietojuma summu visā lietderīgās lietošanas laikā;
- atlikuma samazināšanas metode, kas paredz nolietojuma summas samazināšanu lietderīgās lietošanas laikā, t.i., nolietojums ekspluatācijas sākumā ir lielāks, bet vēlāk tas samazinās (aritmētiski vai ģeometriski degresīvā metode);
- vienību kopsummas metode, kura paredz, ka nolietojuma summa ir atkarīga no izpildīto darbu apjoma.

FM norādījumu par pamatlīdzekļu un to nolietojuma (amortizācijas) uzskaiti 5.1. punktā ir teikts, ka uzņēmuma vadītājs (īpašnieks) nosaka pamatlīdzekļu derīgās lietošanas laiku un nolietojuma aprēķināšanas metodi uzņēmuma finanšu un saimnieciskās darbības vajadzībām, ietverot to uzņēmuma nolikumā par pamatlīdzekļu uzskaiti. Parasti pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķināšanai uzņēmumā izvēlas to metodi, kura izslēdz konkrētā pamatlīdzekļa vai pamatlīdzekļu grupas ekspluatācijas ietekmi uz uzņēmuma darbības rezultātu. Degresīvo metodi izvēlas tādiem pamatlīdzekļiem, kuru uzturēšanas izdevumi

ekspluatācijas sākumā ir mazāki, bet, palielinoties to nolietojumam, ievērojami pieaug.

Pamatlīdzekļu nolietojuma uzskaitei izmanto kontu grupas 129x «Pamatlīdzekļu nolietojums (pasīvā)» kontus, kurus iekārto analogi 12xx kontu grupas sadalījumam, lai varētu noteikt un kontrolēt šo pamatlīdzekļu kontu atlikušās vērtības, kuras jārāda bilancē. Pamatlīdzekļu nolietojuma uzskaitei uzņēmumā ir izmantojami šādi konti:

1291 Ēku, būvju un citu nekustamā īpašuma objektu nolietojums
1292 Iekārtu un mašīnu nolietojums
1293 Pārējo pamatlīdzekļu nolietojums
1294 Ieguldījumu nomātajos pamatlīdzekļos norakstītā daļa

Šie pamatlīdzekļu nolietojuma konti ir pasīva konti, saldo var būt tikai kredītā, palielinājumu grāmato kredītā, samazinājumu – debetā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Aprēķināts pamatlīdzekļu nolietojums:		
- saimnieciskajā darbībā izmantojamiem PL	742	129x
- administrācijas vajadzībām izmantojamiem PL	77x	129x
2. Norakstīts nolietojums, izslēdzot pamatlīdzekli	129x	12x
3. Nolietojuma palielinājums pamatlīdzekļu pārvērtēšanā	3132	129x
4. Nolietojuma samazinājums pamatlīdzekļu pārvērtēšanā	129x	3132

Piemēri pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķinam finanšu grāmatvedībā

1. piemērs – izmantota lineārā metode

Pamatlīdzeklis iegādāts martā, finanšu gads sakrīt ar kalendāro gadu, tā iegādes vērtība ir Ls 600, lietderīgās lietošanas laiks – 5 gadi vai 20% gadā (100%/5 gadi = 20%), lūžņu vērtības nav.

Finanšu gads	Nolietojuma aprēķina formula	Aprēķinātais nolietojums gadā	Sākotnējā vērtība gada beigās	Uzkrātais nolietojums gada beigās	Atlikusī vērtība gada beigās
Pirmais	600/5/12×9	90,00	600,00	90,00	510,00
Otrais	600/5	120,00	600,00	210,00	390,00
Trešais	600/5	120,00	600,00	330,00	270,00
Ceturtais	600/5	120,00	600,00	450,00	150,00
Piektais	600/5	120,00	600,00	570,00	30,00
Sestais	600/5/12×3	30,00	600,00	600,00	0

2. piemērs – izmantota ģeometriski degresīvā metode

Pamatlīdzeklis iegādāts martā, finanšu gads sakrīt ar kalendāro gadu, tā iegādes vērtība ir Ls 600, lietderīgās lietošanas laiks – 5 gadi vai 20% gadā (100%/5 gadi = 20%), nolietojuma norma ir divkārša – 40% gadā, lūžņu vērtības nav.

Finanšu gads	Nolietojuma aprēķina formula	Aprēķinātais nolietojums gadā	Sākotnējā vērtība gada beigās	Uzkrātais nolietojums gada beigās	Atlikusī vērtība gada beigās
Pirmais	600×40%/12×9	180,00	600,00	180,00	420,00
Otrais	420×40%	168,00	600,00	348,00	252,00
Trešais	252×40%	100,80	600,00	448,80	151,20
Ceturtais	151,20×40%	60,48	600,00	509,28	90,72
Piektais	90,72×40%	36,29	600,00	545,57	54,43
Sestais	54,43×40%	21,77	600,00	567,34	32,66*

* Šo atlikušo vērtību noraksta pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika pēdējā gadā, jo, izmantojot šo nolietojuma aprēķina metodi, pamatlīdzekļa atlikusī vērtība pēdējā tā kalpošanas gadā nekad nesasniedz nulli.

3. piemērs – izmantota aritmētiski degresīvā metode

Pamatlīdzeklis iegādāts martā, finanšu gads sakrīt ar kalendāro gadu, tā iegādes vērtība ir Ls 600, lietderīgās lietošanas laiks – 5 gadi.

Aprēķina ciparu summu, kura tiks izmantota aprēķina formulas skaitītājā:

S = N * (N+1)/2, kur:

S – ciparu kopsumma, N – lietderīgās lietošanas gadu skaits. Lūžņu vērtības nav.

Finanšu gads	Nolietojuma aprēķina formula	Aprēķinātais nolietojums gadā	Sākotnējā vērtība gada beigās	Uzkrātais nolietojums gada beigās	Atlikusī vērtība gada beigās
Pirmais	600*5/15/12*9	150,00	600,00	150,00	450,00
Otrais	600*5/15/12*3+ 600*4/15/12*9	50,00 + 120,00	600,00	320,00	280,00
Trešais	600*4/15/12*3+ 600*3/15/12*9	40,00 + 90,00	600,00	450,00	150,00
Ceturtais	600*3/15/12*3+ 600*2/15/12*9	30,00 + 60,00	600,00	540,00	60,00
Piektais	600*2/15/12*3+ 600*1/15/12*9	20,00 + 30,00	600,00	590,00	10,00
Sestais	600*1/15/12*3	10,00	600,00	600,00	0

4. piemērs – izmantota vienību kopsummas metode

Lai aprēķinātu nolietojuma normu uz izstrādes vai nobraukuma vienību, izmanto šādu formulu:

skaitītājā = iegādes vērtība mīnus likvidācijas (lūžņu) vērtība,
saucējā = paredzamo izstrādes vienību skaits.

Pamatlīdzeklis (iekārta) iegādāts martā, tā iegādes vērtība ir Ls 6000, lūžņu vērtība – Ls 100, paredzamā izstrāde – 100 000 detaļu.

Nolietojuma normu aprēķina vai nu vienai detaļai, vai 10 detaļām, vai arī 100 detaļām.

Norma 100 detaļām = (6000 – 100)/100 000 * 100 = Ls 5,90.

Šī nolietojuma aprēķināšanas metode ir saistīta nevis ar lietderīgās lietošanas laiku, bet gan ar ekspluatācijas intensitāti.

(Pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķins uzņēmumā esošiem pamatlīdzekļiem dots piemērā – skatīt 326.–327. lpp.)

Pamatlīdzekļu izņemšana no lietošanas un atsavināšana (norakstot un pārdodot)

Saskaņā ar 16. SFPS un FM norādījumiem par pamatlīdzekļu un to nolietojuma (amortizācijas) uzskaiti pamatlīdzekļus izslēdz no grāmatvedības uzskaites tad, kad tos atsavina vai kad pamatlīdzekļus vairs neizmanto un, atsavinot tos, nav gaidāmi ekonomiskie labumi nākotnē.

Atkarībā no konkrētās situācijas pamatlīdzekļu izslēgšana rada zaudējumus vai peļņu. Standarts nosaka, ka ieņēmumus vai zaudējumus, kas rodas, atsavinot

pamatlīdzekļus vai tos izņemot no lietošanas, nosaka kā starpību starp aplēsto atsavināšanas neto peļņu un pamatlīdzekļa uzskaites summu, t.i., summu, kādā pamatlīdzeklis ir atzīts bilancē. Savukārt peļņas vai zaudējumu aprēķinā ieņēmumi vai zaudējumi no pamatlīdzekļu atsavināšanas ir jāatzīst par ieņēmumiem vai zaudējumiem.

Neatkarīgi no pamatlīdzekļa izslēgšanas iemesla nolietojums tiek rēķināts līdz nākamā mēneša pirmajam datumam, kas seko pēc tā izslēgšanas.

Vispirms tiek norakstīts uzkrātais nolietojums un tikai pēc tam pamatlīdzekļa atlikusī (neamortizētā) daļa. Ja šis pamatlīdzeklis iepriekš ir bijis pārvērtēts, jāsamazina arī šā pamatlīdzekļa ilgtermiņa ieguldījumu rezerve, kā to nosaka likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 29. panta 3. daļa.

Saskaņā ar 16. SFPS pamatlīdzekļi, kuri izņemti no aktīvās lietošanas un tiek turēti tālākai pārdošanai vai likvidācijai, jāuzskaita krājumu sastāvā pēc to uzskaites summas datumā, kad tie tika izņemti no aktīvas lietošanas.

Izslēdzot pamatlīdzekli, jāatceras par šā pamatlīdzekļa atlikušās vērtības, kas noteikta finanšu grāmatvedībā izslēgšanas datumā, ietekmi uz nolietojuma aprēķinu nodokļiem (skatīt sadaļu «Pamatlīdzekļu nolietojums nodokļu vajadzībām» 113. lpp.).

Pamatlīdzekļu norakstīšana

Ja pamatlīdzeklis vairs nav derīgs tālākai lietošanai, t.i., ir fiziski, morāli nolietojies, vai uzņēmumam nav ekonomiski izdevīgi kādu pamatlīdzekli izmantot turpmāk, šo pamatlīdzekli izslēdz no grāmatvedības uzskaites, sastādot pamatlīdzekļa likvidācijas aktu.

Ja pamatlīdzekļa likvidācijas rezultātā rodas materiālās vērtības (rezerves daļas, malka u.tml.), tās jāgrāmato krājumu sastāvā.

Izmaksas, kas tieši saistītas ar pamatlīdzekļu likvidāciju (piemēram, darba alga demontētājiem, transporta pakalpojumi lūžņu aizvākšanai u.tml.), iegrāmatojamas kā pamatlīdzekļu likvidācijas izdevumi.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Ja pamatlīdzeklis ir pilnībā nolietojies:		
- pamatlīdzekļa uzkrātais nolietojums	129x	12x
2. Ja pamatlīdzeklis vēl nav pilnībā nolietojies:		
- pamatlīdzekļa nolietojums	129x	12x
- pamatlīdzekļa atlikusī vērtība	753	12x

3. Ja pamatlīdzeklis izslēgts un līdz tā pārdošanai iekļauts krājumu sastāvā, novērtējot pēc zemākās vērtības:

- pamatlīdzekļa nolietojums	129x	12x
- krājumi no pamatlīdzekļa likvidācijas	21x	12x
- summa, kas veidojas kā starpība – PL atlikusī vērtība mīnus krājumu no PL likvidācijas novērtējums	753	12x

4. Ja pamatlīdzeklis ir bijis pārvērtēts:

- pamatlīdzekļa nolietojums	129x	12x
- pamatlīdzekļa atlikusī vērtība	753	12x
- pamatlīdzekļa vērtības palielinājums pārvērtēšanā	3132	658

5. Pamatlīdzekļa izslēgšanas papildu izdevumi:

- citu uzņēmumu pakalpojumi	753	531
- darba alga	753	721
- sociālās iemaksas	753	731

(Pamatlīdzekļu izslēgšana parādīta piemērā – skatīt 329. un 330. lpp.)

Pamatlīdzekļu pārdošana

Pārdodot pamatlīdzekli, vispirms aprēķina šā pamatlīdzekļa nolietojumu uz pārdošanas dienu un tikai tad to izslēdz. Atkarībā no tā, vai pamatlīdzekļa pārdošanas ieņēmumi ir lielāki vai mazāki par tā atlikušo vērtību, veidojas peļņa vai zaudējumi no pamatlīdzekļa pārdošanas, kura uzrādāma peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Īpaši nosacījumi par nelietota nekustamā īpašuma pārdošanu ir noteikti likumā «Par pievienotās vērtības nodokli». Nelietots nekustamais īpašums šā likuma (1. pants) izpratnē ir:

1) jaunuzceltas ēkas vai būves (arī tajās iemontētās stacionārās iekārtas), ja tās pēc pieņemšanas ekspluatācijā netiek izmantotas, izīrētas vai iznomātas;
2) jaunuzceltas ēkas vai būves, ja tās tiek pārdotas gada laikā pēc pieņemšanas ekspluatācijā neatkarīgi no to izmantošanas veida līdz pārdošanas brīdim;
3) ēkas vai būves, ja tās tiek pārdotas gada laikā pēc renovācijas, rekonstrukcijas vai restaurācijas darbu pieņemšanas;
4) nepabeigtās celtniecības objekti.

Saskaņā ar šā likuma 6. panta 1. daļas 23. punktu nekustamā īpašuma, arī zemes, pārdošana netiek aplikta ar PVN, izņemot nelietota nekustamā īpašuma pārdošanu.

Ja apliekamā persona savu ar nodokli apliekamu darījumu veikšanai iegādāto, uzcelto, renovēto, rekonstruēto vai restaurēto nekustamo īpašumu, par kura iegādi vai celtniecības darbiem samaksātais PVN atskaitīts kā priekšnodoklis, pārdod 10 gadu laikā pēc tā iegādes vai pieņemšanas ekspluatācijā, tā atmaksā budžetā priekšnodokli, ko aprēķina, 1/10 daļu no atskaitītā priekšnodokļa reizinot ar gadu skaitu, kas atlicis līdz minētajiem 10 gadiem (likuma 10. panta 4. daļas 6. punkts). Budžetā atpakaļ atmaksājamā priekšnodokļa summa iekļaujama pārdodamā īpašuma vērtībā, un pircējam nav tiesību to atskaitīt kā priekšnodokli no budžetā maksājamās nodokļa summas (likuma 10. panta 4. daļas 6. punkts).

Pēc nodošanas ekspluatācijā uzņēmumam MK noteiktajā kārtībā VID nodaļā jāreģistrē jaunuzceltais, renovētais, rekonstruētais vai restaurētais īpašums.

Saskaņā ar MK 2000. gada 19. septembra noteikumu Nr. 319 «Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» normu piemērošanas noteikumi» 73. punktu, nosakot kapitālās izmaksas, attiecībā uz ēkām un būvēm jāievēro Latvijas būvnormatīvi, bet attiecībā uz tehnoloģiskajām iekārtām un mašīnām jāņem vērā to būtisku daļu, piemēram, dzinēja, spēka pārvada utt., nomaiņa. MK 1997. gada 1. aprīļa noteikumu Nr. 112 «Vispārīgie būvnoteikumi» 1. punktā ir doti šādi termini:

- *rekonstrukcija* – būves pārbūve, izmainot tās apjomu un izmainot vai saglabājot tās funkcijas;
- *renovācija* – būves kapitālais remonts, kas tiek veikts, lai to atjaunotu, nomainot nesošos elementus vai konstrukcijas, kā arī funkcionālu vai tehnisku uzlabojumu ieviešana tajā, nemainot būves apjomu;
- *restaurācija* – būves vēsturiskā veidola atjaunošana, pamatojoties uz vēsturiskās informācijas zinātnisku izpēti.

Tāpat ir jāievēro noteikumi par pamatlīdzekļu pārdošanu, kuri ievesti saimnieciskās darbības nodrošināšanai MK noteiktajā kārtībā (MK 2001. gada 27. marta noteikumi Nr. 149 «Kārtība, kādā ar pievienotās vērtības nodokli apliekamā persona ieved pamatlīdzekļus ražošanas tehnoloģiskajam procesam»). Ja šāds pamatlīdzeklis tiek pārdots vai iznomāts viena gada laikā no ievešanas brīža, ir jāmaksā soda nauda 18% apmērā no muitas deklarācijā norādītās ievestā pamatlīdzekļa vērtības (likuma 15. panta 6. daļa, kas piemērojama ar 2001. gada 1. aprīli). Šī aprēķināta soda nauda nav PVN, un to nedrīkst atskaitīt kā priekšnodokli no budžetā maksājamās nodokļa summas. Šīs soda naudas summa ir vienāda ar nesamaksātā PVN summu, kura maksātājam būtu jāiemaksā budžetā, ievedot pamatlīdzekli. Tā kā apliekamā persona maksā soda naudu, nevis nodokli, uzņēmums nedrīkst to atskaitīt priekšnodoklī.

Pamatlīdzekļa pārdošanai parasti vispirms tiek noslēgts pārdošanas līgums, tad veikta nekustamā īpašuma pieņemšanas–nodošanas akta parakstīšana vai izrakstīta pavadzīme par nekustamo īpašumu.

Nekustamā īpašuma pārdošana

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Pamatlīdzekļa pārdošanas pavadzīme:		
	- pamatlīdzekļa pārdošanas cena	231	655
2.	Pārdošanas papildu izdevumi:		
	- novērtēšana	753	26x, 238
	- pārreģistrācija	753	26x, 238
	- citi izdevumi	753	26x, 238
3.	PVN atmaksāšana budžetā:		
3.1.	pārdots nelietots nekustamais īpašums:		
	- īpašuma vērtība bez PVN	231	655
	- PVN (no visas vērtības)	231	574
3.2.	pārdots nekustamais īpašums pirms 10 gadu ekspluatācijas:		
	- īpašuma vērtība bez PVN	231	655
	- PVN aprēķināts pēc likumā noteiktās kārtības	826	574

Kustamā īpašuma pārdošana

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Pamatlīdzekļa pārdošanas pavadzīme:		
	- pamatlīdzekļa pārdošanas cena	231	655
	- PVN	231	574
2.	Ja iepriekš ir jānomaksā atliktais PVN maksājums (uz robežas nemaksāts):		
2.1.	atliktā PVN maksājuma pārgrāmatošana	93574	93239
2.2.	PVN maksājums budžetā	574	262
2.3.	aprēķināta soda nauda 18% apmērā no ievestā PL muitas deklarācijā norādītās vērtības	826	574

3. Pārdošanas papildu izdevumi:		
- novērtēšana	753	26x, 238x
- pārreģistrācija	753	26x, 238x
- citi izdevumi	753	26x, 238x

(Pamatlīdzekļu pārdošana dota piemērā – skatīt 330. lpp.)

Pamatlīdzekļu apmaiņa

Pamatlīdzekļus var iegūt arī maiņas ceļā (vienu pērkot, otru pārdodot), t.i., veicot maiņas darījumu. Saskaņā ar 16. SFPS un FM norādījumiem par pamatlīdzekļu un to nolietojuma (amortizācijas) uzskaiti var tikt veikta pilnīga pamatlīdzekļa apmaiņa pret līdzvērtīgu pamatlīdzekļu objektu vai arī daļēja apmaiņa pret objektu ar atšķirīgu vērtību, vai arī maiņa pret pavisam citiem līdzekļiem. Iegūtā pamatlīdzekļa sākotnējā uzskaites vērtība ir tā patiesā vērtība, kas ir ekvivalenta atdotā pamatlīdzekļa objekta patiesajai vērtībai, kura palielināta par atdotās naudas vai citu maksāšanas līdzekļu summu.

Patiesā (īstā) vērtība ir summa, par kādu pamatlīdzeklis var būt apmainīts starp zinošu labprātīgu pircēju un zinošu labprātīgu pārdevēju darījumos, kas veikti pēc to savstarpējas vienošanās.

Ja pamatlīdzekļu objekts iegūts, apmainot līdzvērtīgus (vienādus) pamatlīdzekļus, ko izmanto līdzīgi un kam ir vienāda patiesā vērtība, kā arī tad, ja pamatlīdzekļu objektu pārdod, apmainot to pret īpašuma tiesībām uz līdzīgu objektu, šo darījumu rezultātā nerodas ne peļņa, ne zaudējumi.

Ja vecais pamatlīdzeklis tiek novērtēts un nodots apmaiņā pret jaunu pamatlīdzekli, vecais pamatlīdzeklis tiek izslēgts, tiek izrakstīta pavadzīme, kurā pārdošanas cena ir vecā pamatlīdzekļa novērtējums šajā maiņas darījumā, un tad tiek saņemta pavadzīme par jauna pamatlīdzekļa pirkšanu. Ja pamatlīdzekļa atlikusī vērtība ir lielāka nekā tā novērtējums atpakaļpirkšanai, šo starpību parasti rāda kā piešķirto atlaidi.

Pamatlīdzeklim tiek atvērta pamatlīdzekļu uzskaites kartīte, noteikts nolietojums. Piezīmēs var norādīt, ka tas iegādāts maiņas ceļā pret veco pamatlīdzekli.

Grāmatojumu apraksti

I variants

Pamatlīdzekli iegādājoties maiņas ceļā, līgumā tiek norādīti maiņas noteikumi. Maiņas darījums tiek noformēts ar vienu attaisnojuma dokumentu, kā

atlaidi rādot vecā pamatlīdzekļa maiņas vērtību. Ja darījums tiek veikts, izmantojot divas pavadzīmes – gan saņemšanas, gan pārdošanas, tās var apvienot vienā darījumā un grāmatot tikai jaunā pamatlīdzekļa iegādes starpību.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Vecā pamatlīdzekļa uzkrātā nolietojuma norakstīšana	129x	12x
2. Aprēķināta piemaksājamā summa:		
- par pamatlīdzekli	12x	531
3. Samaksāta piemaksa	531	262

II variants

Ja grāmato abus darījuma attaisnojuma dokumentus (gan pārdošanas, gan saņemšanas pavadzīmi), grāmatojumi ir šādi.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Vecā pamatlīdzekļa norakstīšana:		
- pamatlīdzekļa nolietojums	129x	12x
- pamatlīdzekļa atlikusī vērtība	753	12x
2. Vecā pamatlīdzekļa atdošana (pārdošana):		
- pamatlīdzekļa novērtējums	231	655
- PVN	231	574
3. Jaunā pamatlīdzekļa saņemšana:		
- pamatlīdzekļa iegādes vērtība	12x	531
- PVN	574	531
4. Veikts vecā pamatlīdzekļa vērtības ieskaits par jauno pamatlīdzekli	531	231
5. Saņemta atlaide – pamatlīdzekļa atlikušās vērtības un atpakaļpieņemšanas vērtības starpība,	531	12x
bet, ja atlaide netiek saņemta, tie ir zaudējumi no pamatlīdzekļu maiņas	753	12x
6. Samaksāta starpība piegādātājam par jauno pamatlīdzekli	531	262

Pamatlīdzekļu uzturēšanas izdevumi vai turpmākie tēriņi

16. SFPS nosaka, ka ar pamatlīdzekli saistītie turpmākie izdevumi ir jāpieskaita tā uzskaites summai tikai tad, ja ir liela varbūtība, ka nākotnē uzņēmums saņems ekonomiskos labumus, kas pārsniedz sākumā noteiktos pamatlīdzekļa darbības rezultātu standartus. Visi pārējie tēriņi ir jāatzīst par izdevumiem pārskata periodā, kurā tie radušies.

Pamatlīdzekļu uzturēšanas izdevumi

Izdevumi, kas saistīti ar pamatlīdzekļu ekspluatāciju, piemēram, apkopes, kārtējie remonti u.tml., ir uzņēmuma saimnieciskās darbības izdevumi, un tos noraksta uz attiecīgiem uzņēmuma izdevumu kontiem saskaņā ar uzņēmumā pieņemtajiem pašizmaksas un peļņas vai zaudējumu aprēķina principiem tajā periodā, kad tie radušies, izņemot gadījumus, ja izdevumi ir salīdzinoši lieli salīdzinājumā ar parastajām pamatlīdzekļu uzturēšanas vai saglabāšanas izmaksām un no remonta gūtais ekonomiskais guvums saistāms ar vairākiem pārskata periodiem. Ja viena vai vairāku nākamo periodu ieņēmumi ir atkarīgi no pārskata periodā izdarītajām remonta izmaksām, šīs izmaksas var norakstīt pakāpeniski attiecīgajos periodos (FM norādījumi par pamatlīdzekļu un to nolietojuma (amortizācijas) uzskaiti).

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemts rēķins par pamatlīdzekļa remontiem un citiem uzturēšanas izdevumiem:		
- remonta u.c. izdevumi	755	531
- PVN	23911	531
2. Saņemts rēķins par pamatlīdzekļa remontiem, kuri tiks norakstīti nākamajos periodos:		
- remonta u.c. izdevumi	241	531
- PVN	23911	531

Par šādiem pakalpojumiem var maksāt arī skaidrā naudā, ievērojot ierobežojumus par skaidras naudas darījumiem. Šādi var grāmatot, ja uzreiz ir visi attaisnojuma dokumenti gan par saņemšanu (rēķins, pavadzīmes, kvīts vai čeks), gan samaksas dokuments (čeks, kvīts, izdevumu kases ordera pasaknis – kvīts), kā arī pareizi noformēts kases izdevumu orderis.

Uzņēmumā šādos gadījumos izmanto avansa norēķinu, no kura tiek veikts grāmatojums uz izdevumiem un PVN norēķinu kontu, vai arī avansa norēķinā

grāmatojot samaksu pakalpojumu sniedzējam, bet pašu pakalpojuma rēķinu iegrāmatojot caur piegādātāju norēķinu kontu.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Saskaņā ar norēķinu personas pārskatu:		
- remonta u.c. izdevumi	755	238
- PVN summa	574	238

Remontdarbus pamatlīdzekļu uzturēšanai darba kārtībā var veikt arī pašu spēkiem, un parasti tad tās ir tikai materiālās izmaksas, bet var būt arī norēķini par remontētāju – darbinieku – darba algām un sociālajām iemaksām.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Materiāli remontam	755, 241	21x
2. Darbinieku darba algas	755, 241	721, 561
un sociālās iemaksas	755, 241	731, 573

Pamatlīdzekļu rekonstrukcija, kapitālais remonts

Saskaņā ar 16. SFPS un FM norādījumiem par pamatlīdzekļu un to nolietojuma (amortizācijas) uzskaiti pēc pamatlīdzekļa nodošanas ekspluatācijā tā sākotnējo vērtību drīkst palielināt tikai par tādām izmaksām, kuru rezultātā uzlabojas pamatlīdzekļa ekonomiskie parametri salīdzinājumā ar sākotnējiem rādītājiem, t.i.:

- paildzinās pamatlīdzekļa izmantošanas laiks, ieskaitot jaudas palielināšanos;
- būtiski uzlabojas izgatavojamās produkcijas kvalitāte, modernizējot iekārtas;
- būtiski samazinās ražošanas izmaksas, ieviešot jaunus ražošanas procesus.

Pēc rekonstrukcijas pabeigšanas un pamatlīdzekļu objekta pieņemšanas ekspluatācijā, sastādot pieņemšanas–nodošanas aktu, ar to saistītās izmaksas tiek pievienotas pamatlīdzekļa sākotnējai vērtībai, veicot arī ierakstu pamatlīdzekļu uzskaites kartītē, nosakot pamatlīdzeklim jaunu derīgās lietošanas laiku, vai arī šīs kapitālās izmaksas tiek norakstītas pamatlīdzekļa atlikušajā kalpošanas laikā, vai arī rekonstruētajai daļai tiek noteikts savs lietderīgās kalpošanas laiks.

Ja pamatlīdzekļa rekonstrukcija, kapitālais remonts ilgst vairākus pārskata periodus un uzreiz nevar iegrāmatot faktiskās šo darbu izmaksas, tad, lai sakrātu šo darbu izmaksas, izmanto 124 «Pamatlīdzekļu izveidošanas izmaksu» kontu. Analītisko uzskaiti šajā kontā iekārto par katru remontējamo pamatlīdzekļu objektu. Ja ir nepieciešams, šo kontu var sadalīt analītiskajos kontos, izveidojot atsevišķus kontus, piemēram:

1241 Pamatlīdzekļu izveidošanas izdevumi
1242 Pamatlīdzekļu kapitālais remonts, rekonstrukcija
1243 Pamatlīdzekļu izveidošana pašu spēkiem

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemts pieņemšanas–nodošanas akts par izpildītiem darbiem:		
- kapitālo darbu izmaksas	124	531
- rēķinā iekļautais PVN	23911	531
2. Remonts veikts pašu spēkiem:		
- norakstīti materiāli	124	21x
- darba alga	124	721, 561
- sociālo iemaksu atskaitījumi	124	731, 573
3. Pēc darbu pabeigšanas pārgrāmatoti uz pamatlīdzekļu kontu	12x	124

Piemēri pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķināšanai pēc to rekonstrukcijas

Pamatlīdzekļa iegādes jeb uzskaites vērtība ir Ls 9000, lietderīgās lietošanas laiks – 5 gadi, nolietojums rēķināts pēc lineārās metodes, pamatlīdzeklis bijis ekspluatācijā trīs gadus, uzkrātais nolietojums uz kapitālā remonta brīdi – Ls 5400. Veiktā kapitālā remonta izmaksas ir Ls 1800.

1. Lietderīgās lietošanas laiks netiek pagarināts, jo pamatlīdzeklis jau būs tehnoloģiski novecojis.

Pamatlīdzeklim nosaka nolietojamo vērtību, kas šajā gadījumā vairs nav pamatlīdzekļa sākotnējā vērtība, bet gan veidojas šādi: pie pamatlīdzekļa atlikušās vērtības tiek pieskaitīta pamatlīdzekļa kapitālā remonta vērtība un aprēķināta nolietojuma summa mēnesī, ņemot vērā šā pamatlīdzekļa atlikušo lietderīgās kalpošanas laiku.

Nolietojamā vērtība ir: 9000 – 5400 + 1800 = Ls 5400.

Atlikušais lietderīgās kalpošanas laiks, izteikts mēnešos, ir: 5 x 12 – 3 x 12 = 24.

Mēneša nolietojums ir: 5400/24 = Ls 225.

2. Pamatlīdzekļa kapitālais remonts ir pagarinājis tā kalpošanas laiku par 3 gadiem.

Tāpat kā pirmajā gadījumā, tiek noteikta šā pamatlīdzekļa nolietojamā summa, kas ir Ls 5400.

Atlikušais lietderīgās kalpošanas laiks, izteikts mēnešos, ir:
5 x 12 – 3 x 12 + 3 x 12 = 60.
Mēneša nolietojums ir: 5400/60 = Ls 90.

3. Kapitālajām izmaksām lietderīgās kalpošanas laiks tiek noteikts atšķirīgs nekā pamatlīdzeklim, piemēram, tās norakstīs izmaksās trijos gados.

Pamatlīdzekļa nolietojums mēnesī ir tāds pats kā līdz kapitālajam remontam: 9000/5/12 = Ls 150.

Kapitālo izmaksu nolietojums mēnesī ir: 1800/3/12 = Ls 50.

Līdz pamatlīdzekļa sākotnējās vērtības norakstīšanai nolietojums mēnesī šim pamatlīdzeklim pēc kapitālā remonta ir: 150 + 50 = Ls 200, bet pēc tam – tikai Ls 50 mēnesī līdz kapitālo izmaksu norakstīšanai izmaksās.

Ilgtermiņā nomāto pamatlīdzekļu uzskaites īpatnības

Saskaņā ar FM norādījumu par pamatlīdzekļu un to nolietojuma (amortizācijas) uzskaiti 2.2. punktu nomātos pamatlīdzekļus, uz kuriem uzņēmumam ir nomas līgumā paredzētās tiesības, īpaši noteiktos apstākļos nomnieks uzskaita līdzīgi pašu īpašumā esošiem pamatlīdzekļiem (ja noslēgtais nomas līgums paredz visu risku un visu iespējamo ieguvumu sakarā ar pamatlīdzekļu īpašuma tiesībām nodošanu nomniekam līgumā noteiktā ilgā laika periodā, kuram izbeidzoties nomnieks var iegūt nomātos pamatlīdzekļus savā īpašumā, piemēram, finanšu līzinga gadījumā).

Citos nomas līguma un visos īres līguma gadījumos iznomātie (izīrētie) pamatlīdzekļi paliek iznomātāja (izīrētāja) bilancē, un nomnieks veic tikai līgumā noteiktos nomas maksājumus, kurus iekļauj peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. panta 8. daļa paredz, ka bez izpirkuma tiesībām nomāto pamatlīdzekļu rekonstrukcijas, uzlabošanas vai atjaunošanas izmaksas, ja tās ir paredzētas nomas līgumā, nomnieks uzskaita līdzīgi kā pašu pamatlīdzekļu iegādes (ražošanas) izmaksas un noraksta pakāpeniski (amortizē) atlikušajā nomas periodā.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Saņemts pieņemšanas–nodošanas akts par izpildītiem darbiem:		
	- izpildīto darbu izmaksas	126	531

	- PVN	23911	531
2.	Remonta darbi veikti pašu spēkiem:		
	- norakstīti materiāli	126	21x
	- darba alga	126	561
	- sociālo iemaksu atskaitījumi	126	573
3.	Ilgtermiņa ieguldījumu izmaksas bija norakstītas uz 7. grupas kontiem, un veicama to pārgrāmatošana uz ilgtermiņa ieguldījumiem:		
3.1.	atspoguļo kā pašu spēkiem izpildītos darbus: apkopo šo darbu kopējās izmaksas un grāmato	126	658
3.2.	pārgrāmato no katra 7. grupas konta attiecīgās izmaksas:		
	- darba alga	126	721
	- sociālās izmaksas	126	731
	- materiālās izmaksas	126	711

Ja saskaņā ar noslēgto nomas līgumu iznomātājs kompensē nomniekam šo darbu izmaksas, šīs izmaksas ir jāiekļauj nomnieka apliekamajā ienākumā, t.i., izrakstot rēķinu par padarītajiem darbiem un iekļaujot tās peļņas vai zaudējumu aprēķinā kā ieņēmumus. Tā kā likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 25. pants prasa ievērot, lai izmaksas attiecīgajos pārskata periodos būtu saskaņotas ar ieņēmumiem, saņemtā kompensācijas summa arī jāsadala vienmērīgi pamatlīdzekļa atlikušajā nomas periodā.

Piemērs

Uzņēmums nomā bez izpirkuma tiesībām pamatlīdzekli, nomas ilgums ir 6 gadi. Otrajā gadā uzņēmums saskaņā ar līguma nosacījumiem veic šā pamatlīdzekļa atjaunošanu, kuras izmaksas ir Ls 2000. Līgumā ir paredzēts, ka šīs kapitālās izmaksas iznomātājs kompensē nomniekam.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa**
1.	Pamatlīdzekļa atjaunošanas izmaksas:			
	- izmaksu summa	126	531	2000,00
	- PVN izrakstītajā rēķinā	23911	531	360,00
2.	Atjaunošanas izmaksu norakstīšana pārskata gada izdevumos (2000/5)	745	1294	400,00

3. Izrakstīts rēķins iznomātājam un saņemta kompensācija	262x	591	2000,00
un PVN	262x	574	360,00
4. Norakstīta kompensācijas daļa pārskata perioda ieņēmumos	591	658	400,00
(šajā gadījumā nekādas apliekamā ienākuma korekcijas nav jāizdara).			

Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. panta 9. daļa nosaka, ka nomniekam, ja tas veic iznomāto pamatlīdzekļu rekonstrukcijas, uzlabošanas vai atjaunošanas darbus, kas nav paredzēti noslēgtajā nomas līgumā, vai ja līguma nav, par šo darbu izmaksu summu ir jāpalielina ar uzņēmumu ienākuma nodokli apliekamais ienākums (dekl. 30. rinda) Izmantojot piemēra datus, pārskata perioda apliekamais ienākums jāpalielina par Ls 400, kas tika iekļauti pārskata perioda izmaksās.

Ja nomātajos pamatlīdzekļos ieguldīto kapitālo izmaksu norakstīšanas periods nesakrīt ar atlikušo nomas periodu, piemēram, finanšu grāmatvedībā atjaunošanas izmaksas nolemj norakstīt nevis atlikušajos 5 gados, kā aprakstīts iepriekšējā piemērā, bet gan 4 gados, apliekamais ienākums ir jākoriģē šādi:

- jāpalielina par izmaksu summu, kas norakstīta taksācijas periodā finanšu grāmatvedībā (dekl. 29. rinda), un
- jāsamazina par izmaksu summu, kas noteikta nodokļu vajadzībām, t.i., atlikušajā nomas periodā (dekl. 36. rinda).

Piemērs

Uzņēmums nomā bez izpirkuma tiesībām pamatlīdzekli, nomas ilgums ir 6 gadi. Otrajā gadā uzņēmums saskaņā ar līguma nosacījumiem veic šā pamatlīdzekļa atjaunošanu, kuras izmaksas ir Ls 2000 un kuras uzņēmums paredz norakstīt nevis pamatlīdzekļa atlikušajā nomas laikā, bet gan četros gados. Līgumā ir paredzēts, ka šīs kapitālās izmaksas iznomātājs kompensē nomniekam, kuras uzskaitāmas nākamo periodu ieņēmumos un pārskata gada ieņēmumos norakstāmas pamatlīdzekļa atlikušajā nomas laikā, t.i., piecos gados.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa**
1. Pamatlīdzekļa atjaunošanas izmaksas:			
- izmaksu summa	126	531	2000,00
- PVN izrakstītajā rēķinā	23911	531	360,00

2.	Atjaunošanas izmaksu norakstīšana pārskata gada izdevumos (2000/4)	745	1294	500,00
3.	Izrakstīts rēķins iznomātājam un saņemta kompensācija	262x	591	2000,00
	un PVN	262x	574	360,00
4.	Norakstīta kompensācijas daļa pārskata perioda ieņēmumos	591	658	400,00

Tātad apliekamais ienākums ir jākoriģē šādi:

- jāpalielina par izmaksu summu Ls 500, kas norakstīta taksācijas periodā finanšu grāmatvedībā (dekl. 29. rinda), un
- jāsamazina par izmaksu summu Ls 400, kas noteikta nodokļu vajadzībām, t.i., atlikušajā nomas periodā (dekl. 36. rinda)

Kad visa nomātajos pamatlīdzekļos ieguldīto izmaksu summa ir norakstīta pārskata perioda izmaksās, šīs kapitālās izmaksas, līdzīgi kā pamatlīdzekļus, izslēdz no grāmatvedības uzskaites.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Izslēgtas pilnībā norakstītas nomātajos pamatlīdzekļos ieguldītās kapitālās izmaksas	1294	126

Ieguldījumu nomātajos pamatlīdzekļos uzskaiti uzņēmumā iekārto atsevišķi par katru nomātā pamatlīdzekļa objektu.

Ilgtermiņā nomāto pamatlīdzekļu uzskaiti uzņēmumā kārto ārpusbilances kontos, kurā norāda visu informāciju par nomā paņemto pamatlīdzekli – īpašnieku, līguma termiņu, apdrošināšanas maksājumus, ja tādi ir veikti, utt.

Pamatlīdzekļu iegāde līzingā

Finanšu līzings ir līzinga veids, ar kuru līzinga devējs nodod līzinga ņēmējam visus riskus un atlīdzību, kas raksturīga īpašumtiesībām uz aktīvu objektu.

Finanšu līzings ir uzskatāms par kreditēšanas operāciju īpašā formā –aizdotajiem līdzekļiem iegādātās lietas īpašuma tiesības pieder kreditoram līdz līguma darbības beigām, un šī lieta ir izsniegtā aizdevuma nodrošinājums. Finanšu līzinga puses vispirms vienojas par aizdevumu, un pēc tam par aizdevumam piešķirtajiem līdzekļiem kreditors iegādājas aizņēmējam līzingā nododamo lietu.

Par pamatu finanšu darījumam kalpo noslēgtais līzinga līgums, kas var būt gan divpusējs, gan trīspusējs, kurā tiek noteikta:

- līzinga objekta tirgus vērtība līguma slēgšanas brīdī;
- papildu maksājumi (nomas maksājumi, kredīta procenti);
- maksājumu grafiks.

Finanšu līzinga gadījumā līzinga ņēmējs pamatlīdzekli un atbilstošas saistības iegrāmato zemākajā no vērtībām: līzinga objekta patiesajā vērtībā (tirgus vērtībā) līzinga sākumā vai minimālo līzinga maksājumu pašreizējā (diskontētā) vērtībā. Regulāri aprēķina nolietojumu, amortizējot pamatlīdzekli īsākajā no termiņiem: līzinga termiņā vai lietderīgās lietošanas laikā. Nomas maksājumi arī sastāv no divām daļām: maksājumi, kuri samazina saistības, un procentu maksājumi, kas ietekmē peļņas vai zaudējumu kontus.

Likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 1. pantā ir doti skaidrojumi līzinga darījumiem šā likuma izpratnē:

- *nomas pirkums (līzings)* ir preču piegādes darījums, kurā līzinga devējs, pamatojoties uz noslēgto nomas pirkuma (līzinga) līgumu, uz noteiktu laiku un par līgumā noteiktajiem līzinga maksājumiem nodod lietošanā līzinga ņēmējam līzinga objektu. Nomas pirkuma (līzinga) līgumam beidzoties un līzinga ņēmējam izpildot visas līgumā paredzētās saistības, līzinga objekts pāriet līzinga ņēmēja īpašumā;
- *līzinga kreditēšana* ir finansiāls darījums, kurā līzinga devējs, kas darbojas saskaņā ar Kredītiestāžu likumu, pamatojoties uz noslēgto līzinga kreditēšanas līgumu, izsniedz līzinga ņēmējam kredīta summu līzinga objekta iegādei, vienlaikus iegūstot īpašuma tiesības uz konkrētu līzinga objektu kā līzinga ņēmējam izsniegtā kredīta nodrošinājumu un saglabājot tiesības līdz pilnīgai līzinga kreditēšanas līgumā paredzēto līzinga ņēmēja saistību izpildei. Līzinga kreditēšanas līgumam beidzoties un līzinga ņēmējam izpildot visas līgumā paredzētās saistības, līzinga objekts pāriet līzinga ņēmēja īpašumā.

Ja uzņēmumam rodas nepieciešamība nodalīt pamatlīdzekļus, kuri iegādāti līzingā, jāizmanto datorprogrammās pieejamais sadalījums pamatlīdzekļu grupās, jo šis sadalījums kalpo tikai dažādu operatīvo pārskatu vajadzībām. Kontu līmenī šāds saņemto pamatlīdzekļu iedalījums pēc iegādes īpatnībām nevajadzīgi detalizēs kontu plānu.

Saņemot pamatlīdzekli līzingā un iegrāmatojot gan pamatsummu (pamatlīdzekļa vērtību), gan procentus, gan nesamaksāto PVN un saistības, bilancē veidojas nepamatots aktīva un pasīva palielinājums. Tāpēc procentu maksājumus, līzinga devējam nesamaksāto PVN par līzinga procentiem un ar tiem saistītos kreditoru parādus līzinga devējam, valūtas svārstības no šādiem darījumiem bilancē nerāda. Lai korekti veidotu bilanci, visiem šiem posteņiem, kurus nerāda bilancē, atver atsevišķus uzskaites kontus ārpusbilancē kontu grupā 91 «Norēķini par līzinga darījumiem»:

91239 PVN no procentiem
91241 Līzinga procenti

91510 Norēķini ar līzinga devēju
91825 Valūtas svārstības no ārpusbilances kontiem

Šāda pieeja par visu procentu summu un PVN no procentiem grāmatošanu ārpusbilancē atvieglo maksājumu prognožu sastādīšanu attiecīgajiem periodiem, jo, izmantojot datorprogrammas, bez papildu aprēķiniem iespējams izveidot šīs prognozes.

Ja grāmatvedības uzskaitē netiek izmantota datorprogramma, šādas summas vienkārši kontrolē, ārpus finanšu grāmatvedības iekārtojot atsevišķas tabulas un neveicot grāmatojumus kontos.

Par bilancē neatspoguļotajiem līzinga procentiem un nesamaksāto PVN no tiem, kā arī par summu saistībās, kuru veido šie aktīva grāmatojumi, sniedz informāciju bilances pielikumā.

Sastādot finanšu pārskatus, saistības, kuru apmaksas termiņš ir nākamais taksācijas gads, ir jāattiecina un jāparāda bilancē kā īstermiņa saistības, bet turpmāko gadu saistības – ilgtermiņa kreditoru posteņos, ievērojot šādu sadalījumu gada pārskata pielikumā:

- no viena gada līdz pieciem gadiem;
- ilgāk par pieciem gadiem.

Sastādot finanšu pārskatus, jāievēro arī līzinga devēja saistība ar līzinga ņēmēju, jo atkarībā no tā, kas ir līzinga devējs (radniecīgs, asociētais uzņēmums vai kredītiestāde), šīs parāda saistības jāparāda attiecīgajā finanšu pārskata postenī. Tāpēc konts 51x «Norēķini par līzinga darījumiem» jāsadala analītiski, ņemot vērā iepriekš minētos nosacījumus.

Grāmatojumu apraksti

<u>I variants.</u> Līzinga darījumā grāmato tikai pamatlīdzekļa vērtību un PVN no tās, PVN pārgrāmatojumi tiks veikti ikmēneša rēķina saņemšanas dienā (darījums latos).

Noslēdzot finanšu līzinga līgumu ar mainīgo procentu likmi un saņemot pieņemšanas–nodošanas aktu, kā arī maksājumu grafiku, tiek veikti grāmatojumi par šādām summām:

pamatlīdzekļa pirkšanas pamatsumma	Ls 9000,00
līzinga komisija	Ls 300,00
PVN	Ls 1674,00
Kopā	Ls 10 974,00

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Pamatlīdzekļa iegādes vērtība:			
- īstermiņa saistības	12x	511x	1800,00
- ilgtermiņa saistības	12x	511x	7200,00
2. Līzinga atlīdzība	7xxx	511x	300,00
4. PVN:			
- īstermiņa	2391x	511x	324,00
- ilgtermiņa	2391x	511x	1296,00

Samaksa līzinga devējam – pirmais maksājums

Pirmais maksājums ir veikts saskaņā ar izrakstīto rēķinu, kurā ir norādītas apmaksājamās summas:

PL vērtība	Ls 150,00
atlīdzība	Ls 300,00
PVN	Ls 81,00
Kopā	Ls 531,00

Grāmatvedībā dokumenti par PL un pirmo maksājumu saņemti vienlaikus. Ja pirmais maksājums veikts ilgu laiku pirms līzinga maksājumu grafika (rēķina, pavadzīmes) saņemšanas, šis maksājums uzskatāms par avansa maksājumu un grāmatojams 125x «Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem» kontā un pēc šo dokumentu saņemšanas ieskaitāms kā maksājums, kas dzēš parādu līzinga devējam.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Pirmā maksājuma summa	125, 511x	262x	531,00
2. PVN pārgrāmatojums	574	2391x	81,00
3. Pēc dokumentu saņemšanas veic avansa (pirmās iemaksas) pārgrāmatojumu, ja tas bija grāmatots avansa kontā	511x	125	531,00

Ikmēneša rēķina saņemšana

Saskaņā ar likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 10. panta 1. daļas 5. punktu līzinga ņēmējam ir tiesības kā priekšnodokli no budžetā maksājamās nodokļa summas atskaitīt saņemtajos nodokļa rēķinos, kas izrakstīti nomas pirkuma (līzinga) līgumā noteiktajos maksājumu termiņos, norādītās nodokļa

summas par saņemtajām precēm savu ar nodokli apliekamo darījumu nodrošināšanai.

Tāpēc, saņemot ikmēneša rēķinu no līzinga devēja, ir iespējams tajā norādīto PVN summu par pamatlīdzekļa vērtības daļu pārgrāmatot uz priekšnodokli. Taču PVN par procentu maksājumiem, komisijas maksu par līzinga līguma slēgšanu (līzinga atlīdzību) drīkst atskaitīt kā priekšnodokli tikai pēc rēķina apmaksas.

Ikmēneša maksājumu rēķins ir saņemts 10. datumā, kurā ir norādītas apmaksājamās summas:

PL vērtība	Ls 150,00
līzinga procenti	Ls 50,00
PVN	Ls 36,00
Kopā	Ls 236,00

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa**
1. Pamatlīdzekļa pamatsumma un PVN	511x	531	177,00
2. PVN no pamatlīdzekļa pamatsummas pārgrāmatojums	574	2391x	27,00
3. Līzinga procentu summa	822	531	50,00
4. PVN par līzinga procentiem	23911	531	9,00

Ikmēneša maksājuma veikšana

Maksājums var būt veikts tajā pašā dienā, kad saņemts rēķins, vai arī kādas dienas vēlāk (saskaņā ar maksājumu grafiku). Parasti maksājumu veic tajā pašā taksācijas periodā, kad ir izrakstīts rēķins. Šoreiz maksājums ir veikts 20. datumā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa**
1. Ikmēneša rēķina summa	531	262x	236,00
2. PVN par līzinga procentiem pārgrāmatojums	574	23911	9,00

II variants. PVN priekšnodoklī tiks atskaitīts maksāšanas brīdī, nevis rēķina saņemšanas brīdī, jo maksāšanas datums un rēķina saņemšanas datums parasti iekrīt vienā taksācijas periodā.

Šajā piemērā izmantota pieeja, ka priekšnodokļa pārgrāmatojumu veicam samaksas brīdī, nevis rēķina saņemšanas brīdī, un arī procentu izdevumus, kas norādīti līzinga devēja izrakstītajos ikmēneša nodokļa rēķinos, peļņas vai zaudējumu aprēķinā iekļaujam samaksas brīdī, nevis rēķina saņemšanas brīdī, jo

parasti ikmēneša rēķina saņemšanas datums un tā apmaksas datums iekrīt vienā pārskata periodā, un līzinga procenti būs iegrāmatoti tajā mēnesī, uz kuru attiecas šie izdevumi.

Veicot pamatlīdzekļu iegādi, katram pamatlīdzekļu objektam, pamatojoties uz attaisnojuma dokumentu, atver pamatlīdzekļu kartīti. Tā tiek reģistrēta pamatlīdzekļu sarakstā. Maksāšanas grafikā norādītie līzinga procenti tiek grāmatoti nākamo periodu izdevumos (ārpusbilances kontā). Piemēram, darījuma dienā 13. datumā valūtas kurss ir 0,618.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa valūtā**	**Summa latos**
1.	Pamatlīdzekļa vērtība (pamatparāds):				
	- maksājams pārskata gadā	12x	51x	1800,00	1112,40
	- maksājams ~ 5 gados	12x	51x	7200,00	4449,60
2.	Līzinga atlīdzība	7xx	51x	300,00	185,40
3.	Līzinga procenti	91241	91510	2950,00	1823,10
4.	PVN, t.sk.:				
	- PVN par pamatlīdzekli (arī sadala tāpat kā pamatsummu pa periodiem)	23911	51xx	1620,00	1001,16
	- par līzinga atlīdzību	23911	51xx	54,00	33,37
	- par līzinga procentiem	91239	91510	531,00	328,16
	Kopā PVN			2205,00	1362,69

Ja līzinga līgums ir noslēgts citā valūtā, nevis latos, līgumā uzrādītās summas – gan pamatlīdzekļa vērtību, gan līzinga procentus, gan PVN summu – grāmato pēc Latvijas Bankas kursa pieņemšanas–nodošanas akta parakstīšanas dienā.

Šādā gadījumā arī PVN uzkrājuma konts 91239 un maksājamo līzinga procentu konts 91241 būs tajā valūtā, kāda norādīta līzinga līgumā. Ja saņemtais ikmēneša maksājumu rēķins tiek saņemts un vienmēr arī samaksāts vienā un tajā pašā pārskata mēnesī, samaksāto PVN uz kontu 574 «Norēķini par PVN» var pārgrāmatot maksājuma dienā pēc tās dienas Latvijas Bankas kursa, tāpat arī veikt pārgrāmatojumu par samaksātajiem līzinga procentiem. Valūtas kursa svārstības skar arī kontus 91239 un 91241.

Ja pamatlīdzekli pēc iegādes nevar nodot ekspluatācijā bez papildu darbiem (montāža, regulēšana utt.), iegādājoties to grāmato 124 «Pamatlīdzekļu izveidošanas izmaksas» kontā, kurā uzkrāj visas ar šo pamatlīdzekli saistītās izmaksas. Kad pamatlīdzeklis ir pabeigts, to pieņem ekspluatācijā.

Līdz pamatlīdzekļa nodošanai ekspluatācijā samaksātie līzinga procenti var tikt kapitalizēti un pievienoti pamatlīdzekļa vērtībai, t.i., iegrāmatoti 124 «Pamatlīdzekļu izveidošanas izmaksas» kontā. Šo pārgrāmatojumu veic uz ikmēneša maksājuma dokumenta.

Samaksa līzinga devējam – pirmais maksājums

Pirmais maksājums ir veikts 3. datumā, kurss – 0,617 saskaņā ar izrakstīto rēķinu, kurā ir norādītas apmaksājamās summas. Rēķins parasti tiek izrakstīts valūtā, un tajā tiek norādīts arī šo summu pārrēķins rēķina izrakstīšanas dienā pēc Latvijas Bankas kursa latos. Piemēram, ir saņemts rēķins valūtā:

PL vērtība	150,00
atlīdzība	300,00
PVN	81,00
Kopā	531,00

Grāmatvedībā dokumenti par pamatlīdzekli un pirmo maksājumu saņemti vienlaikus. Ja pirmais maksājums veikts ilgu laiku pirms līzinga maksājumu grafika (rēķina, pavadzīmes) saņemšanas, šis maksājums uzskatāms par avansa maksājumu un grāmatojams 125x «Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem» kontā un pēc šo dokumentu saņemšanas ieskaitāms kā maksājums, kas dzēš parādu līzinga devējam.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa valūtā**	**Summa latos**
1.	Pirmā maksājuma summa	51x	262x	531,00	327,63
2.	PVN pārgrāmatojums	574	23911	81,00	49,98
3.	Valūtas svārstības 5xxx kontā				
	(531 * 0,618) = 328,16 – 327,63	51xx	815		0,53
4.	Valūtas svārstības 239x kontā				
	(81 * 0,618) = 50,06 – 49,98	825	23911		0,08

Ikmēneša rēķina saņemšana

Saskaņā ar likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 10. panta 1. daļas 5. punktu līzinga ņēmējam ir tiesības kā priekšnodokli no budžetā maksājamās nodokļa summas atskaitīt saņemtajos nodokļa rēķinos, kas izrakstīti nomas pirkuma (līzinga) līgumā noteiktajos maksājumu termiņos, norādītās nodokļa summas par saņemtajām precēm savu ar nodokli apliekamo darījumu nodrošināšanai.

Tāpēc, saņemot ikmēneša rēķinu no līzinga devēja, ir iespējams tajā norādīto PVN summu par pamatlīdzekļa vērtības daļu pārgrāmatot priekšnodoklī. Taču PVN par procentu maksājumiem, komisijas maksu par līzinga līguma slēgšanu (līzinga atlīdzību) drīkst atskaitīt kā priekšnodokli tikai pēc rēķina apmaksas.

Ikmēneša maksājumu rēķins ir saņemts 20. datumā, kurss – 0,622, kurā ir norādītas apmaksājamās summas gan valūtā, gan šo summu pārrēķins rēķina izrakstīšanas dienā latos pēc Latvijas Bankas kursa.

PL vērtība	150,00
līzinga procenti	50,00
PVN	36,00, t.sk.:
- PVN par pamatlīdzekli	27,00
- PVN par līzinga procentiem	9,00
Kopā	236,00

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa valūtā**	**Summa latos**
1. PL vērtības summa un PVN	51x	262x	177,00	110,09
2. PVN pārgrāmatojums	574	23911	27,00	16,79
3. Līzinga procentu summa un PVN	91510	262x	59,00	36,70
4. PVN līzinga procenti	574	91239	9,00	5,60
5. Līzinga procentu pārgrāmatojums	822	91241	50,00	31,10

Valūtas svārstību aprēķins un grāmatojumi

1) 51x kontā – (177 * 0,622) – (177 * 0,618) = 110,09 – 109,39 = Ls 0,70
2) 91510 kontā – (59 * 0,622) – (59 * 0,618) = 36,70 – 36,46 = Ls 0,24
3) 23911 kontā – (27 * 0,622) – (27 * 0,618) = 16,79 – 16,69 = Ls 0,10
4) 91239 kontā – (9 * 0,622) – (9 * 0,618) = 5,60 – 5,56 = Ls 0,04
5) 91241 kontā – (50 * 0,622) – (50 * 0,618) = 31,10 – 30,90 = Ls 0,20

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa valūtā	Summa latos
1. 51x konta svārstības	825x	51x	0	0,70
2. 91510 konta svārstības	91825	91510	0	0,24
3. 23911 konta svārstības	23911	815	0	0,10
4. 91239 konta svārstības	91239	91825	0	0,04
5. 91241 konta svārstības	91241	91825	0	0,20

Līzinga darījuma laušana, ja līzinga ņēmējs, nespēdams apmaksāt, līzinga objektu atdod atpakaļ līzinga devējam

Ja iestājas brīdis, kad līzinga ņēmējs nespēj pildīt savas saistības pret līzinga devēju un ir spiests atdot tam atpakaļ līzinga objektu, līzinga ņēmējs izraksta stingrās uzskaites pavadzīmi–rēķinu un pamato to ar saņemto līzinga devēja izrakstīto kredītrēķinu, kurā norādīta līzinga parādu samazinošā summa un cita nepieciešamā informācija.

VID 2001. gada 21. februāra vēstules Nr. 15.2.1-12/3556 «Par PVN piemērošanu līzinga un līzinga kreditēšanas darījumos» 3. punkta 2. daļa nosaka, ka, izslēdzot atdodamo nomas pirkuma (līzinga) objektu, līzinga ņēmēja grāmatvedībā par kredītrēķinā uzrādīto summu samazina uzskaitīto parādu kreditoram (līzinga devējam) un izslēdz attiecīgajos kontos uzskaitīto atdodamā pamatlīdzekļa atlikušo vērtību un citus tam nesamaksātos līgumā noteiktos papildu maksājumus un arī kontā 2391x «Piegādātājiem nesamaksātais PVN» uzskaitīto par nomas pirkuma (līzinga) objektu kā priekšnodokli neatskaitīto PVN.

Piemērs

Pamatlīdzekļa iegādes vērtība bija Ls 9000, līzinga ņēmēja grāmatvedībā uz izslēgšanas brīdi tam aprēķināts nolietojums Ls 3600.

Parāds līzinga devējam uz pamatlīdzekļa atdošanas brīdi ir pamatsumma Ls 5250 un PVN Ls 945. Šī parāda summa sakrīt ar līzinga devēja kredītrēķinā norādīto summu.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Pamatlīdzekļa nolietojuma norakstīšana	129x	12xx	3600,00
2. Pamatlīdzekļa atlikušās vērtības norakstīšana:			
- atdodamā vērtība (sadalījumā – ilgtermiņa un īstermiņa)	511x	12xx	5250,00

- starpība (atlikusī mīnus atdodamā vērtība)	753	12xx	150,00
3. PVN atdodamai summai			
(sadalījumā – īstermiņa un ilgtermiņa)	511x	2391x	945,00

Pārdošanas un atgriezeniskais līzings

Pārdošanas un atgriezeniskā līzinga darījums nozīmē to, ka pārdevējs pārdod aktīvu objektu un tas pats aktīvu objekts tiek atdots atpakaļ līzingā pārdevējam. Līzinga maksa un pārdošanas cena parasti ir savstarpēji atkarīgas, jo par tām vienojas kā par vienu veselu.

Šāda līzinga uzskaites kārtošana ir atkarīga no tā, kāda veida līzinga darījums tas ir.

Pārdošanas un atgriezeniskais līzings – finanšu līzings

Ja atgriezeniskais līzings ir finanšu līzings, ar šā darījuma starpniecību līzinga devējs nodrošina līzinga ņēmējam finansējumu, bet aktīvu objekts ir nodrošinājums. Tāpēc nav pareizi summu, par kuru ieņēmumi pārsniedz uzskaites summu, uzskatīt par ienākumiem tūlīt, bet tā ir jāatliek un jāamortizē līzinga darījuma perioda laikā.

Pārdošanas un atgriezeniskais līzings – operatīvais (ekspluatācijas) līzings

Ja pārdošanas un atgriezeniskais līzings izvēršas par operatīvo līzingu un ir skaidrs, ka darījums notiek, par pamatu ņemot patieso vērtību, tad peļņa vai zaudējumi, ja tādi ir, jāatzīst uzreiz. Ja pārdošanas cena ir mazāka par patieso vērtību, t.i., summu, pret kuru var apmainīt aktīvu objektu vai ar kuru var nokārtot saistības labi informētu, savstarpēji ieinteresētu un nesaistītu personu darījumā, peļņa vai zaudējumi ir jāatzīst tūlīt, izņemot gadījumus, kad zaudējumus kompensē ar līzinga maksājumiem nākotnē par cenu, kas ir mazāka par tirgus cenu.

Parasti šādu līzingu izmanto, ja pats uzņēmums ieved pamatlīdzekli Latvijā un līzinga devējs saskaņā ar noslēgto kreditēšanas līgumu veic samaksu pamatlīdzekļa piegādātājam.

Grāmatojumu apraksti

Pamatlīdzekļa - nākamā līzinga objekta - iegāde

Saņemot preču dokumentus par pamatlīdzekli, kurš tālāk tiks pārdots līzinga kompānijai un pēc tam saņemts līzingā atpakaļ, kā arī ja tas nebija nodots

ekspluatācijā un netika izmantots, tas tiek grāmatots kā pamatlīdzeklis noliktavā un uzskaitīts nevis kā pamatlīdzeklis, bet gan kā krājumi.

Pamatlīdzekļa iegādes vērtība – Ls 9000.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1.	Pamatlīdzekļa iegādes vērtība	21x	531	9000,00
2.	PVN	574	531	1620,00

Pamatlīdzekļa – nākamā līzinga objekta – pārdošana līzinga kompānijai

Pārdošanas pavadzīme tiek noformēta par pamalīdzekļa (līzinga objekta) pārdošanas vērtību, kura ir vai nu lielāka, vai arī mazāka nekā iegādes vērtība, un darījums ir finanšu līzings.

Ja atgriezeniskais līzings ir finanšu līzinga darījums, ar šā darījuma starpniecību līzinga devējs nodrošina līzinga ņēmējam finansējumu, bet aktīvu objekts ir nodrošinājums. Tāpēc summa, par kuru ieņēmumi pārsniedz uzskaites summu, ir jāatliek un jāamortizē līzinga darījuma perioda laikā.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1.	Pamatlīdzekļa pārdošanas vērtība, lielāka par iegādes vērtību:			
1.1.	pārdošanas summa, kas vienāda ar iegādes vērtību	231	6xx	9000,00
1.2.	starpība – ieņēmumus samazinošā summa, kura pārsniedz iegādes vērtību	231	591	1000,00
1.3.	PVN	231	574	1800,00
1.4.	norakstīta iegādes vērtība	712	21xx	9000,00
2.	Pamatlīdzekļa pārdošanas vērtība, mazāka par iegādes vērtību:			
2.1.	pārdošanas summa, kas mazāka par iegādes vērtību	231	6xx	8000,00
2.2.	PVN	231	574	1440,00
2.3.	norakstīta iegādes vērtība, kas vienāda ar pārdošanas vērtību	712	21x	8000,00
2.4.	norakstīta iegādes vērtība, kas pārsniedz pārdošanas vērtību	241	21x	1000,00

Ja pārdošanas un atgriezeniskais līzings izvēršas par operatīvo līzingu un ir skaidrs, ka darījums notiek, par pamatu ņemot patieso vērtību, peļņa vai zaudējumi, ja tādi ir, jāatzīst uzreiz.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1.	Pamatlīdzekļa pārdošanas vērtība, lielāka par iegādes vērtību:			
1.1.	pārdošanas summa, kas vienāda ar iegādes vērtību	231	6xx	10 000,00
1.2.	PVN	231	574	1800,00
1.3.	norakstīta iegādes vērtība	712	21xx	9000,00
2.	Pamatlīdzekļa pārdošanas vērtība, mazāka par iegādes vērtību:			
2.1.	pārdošanas summa, kas mazāka par iegādes vērtību	231	6xx	8000,00
2.2.	PVN	231	574	1440,00
2.3.	norakstīta iegādes vērtība, kas lielāka par pārdošanas vērtību	712	21x	9000,00

Saņemot atpakaļ no līzinga kompānijas šādu pamatlīdzekli, kā arī tad, ja tas ir finanšu līzings, darbības ir tādas pašas, kā aprakstīts iepriekš.

PVN darījumos ar pamatlīdzekļiem

Nekustamā īpašuma darījumos

Saskaņā ar likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 10. panta 4. daļas 1. punktu, ja nekustamo īpašumu paredzēts izmantot tikai apliekamo darījumu veikšanai, priekšnodokli atskaita pilnā apmērā, bet, ja nekustamo īpašumu paredzēts izmantot gan apliekamiem, gan neapliekamiem darījumiem, atskaitāmā priekšnodokļa apmēru nosaka pēc paredzamās nekustamā īpašuma izmantošanas proporcijas saskaņā ar šā panta 10. daļu. Proti, ja iegādātās preces un saņemtie pakalpojumi tiek izmantoti gan apliekamu, gan neapliekamu darījumu veikšanai un ja nav nodrošināta to atsevišķa uzskaite, atskaitāmā priekšnodokļa daļu taksācijas periodā aprēķina, izmantojot šādu proporciju:

- skaitītājā – veikto apliekamo darījumu vērtība bez nodokļa (ieskaitot to darījumu vērtību, kas apliekama ar nodokļa 0% likmi);

- saucējā – kopējā veikto darījumu vērtība bez nodokļa (skaitītājā ietverto darījumu un saskaņā ar šā likuma 6. panta 1. daļu neapliekamo darījumu vērtību summa).

Likuma 10. panta 4. daļas 2. punkts nosaka, ka apliekamā persona iegādāto nelietoto nekustamo īpašumu, uzcelto, rekonstruēto, renovēto vai restaurēto nekustamo īpašumu reģistrē VID pēc savas reģistrācijas adreses neatkarīgi no īpašuma atrašanās vietas, iesniedzot nodokļa deklarāciju par taksācijas periodu, kurā tas iegādāts vai pieņemts ekspluatācijā. Reģistrējot nekustamo īpašumu, apliekamā persona norāda kopējo nodokļa summu, kas uzrādīta saņemtajos nodokļa rēķinos par nekustamā īpašuma iegādi, celtniecību, rekonstrukciju, renovāciju vai restaurāciju, kā arī atskaitītā priekšnodokļa summu, ievērojot nekustamā īpašuma izmantošanas proporciju apliekamiem un neapliekamiem darījumiem. Turpmāko 10 gadu laikā, iesniedzot PVN gada deklarāciju, rakstveidā informē VID par nekustamā īpašuma izmantošanu apliekamiem un neapliekamiem darījumiem.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Pamatlīdzekļa iegādes vērtība	121	531
	- PVN summa	574	531
	- neatskaitāmā nodokļa vērtība	121	574
2.	Saņemts pakalpojums, kas veido pamatlīdzekļa iegādes vērtību	121	531
	- rēķinā iekļautais PVN	23911	531
3.	Samaksāts par saņemto pakalpojumu	531	26x
	- PVN pārgrāmatojums	574	23911
	- neatskaitāmais PVN	121	574

MK 2000. gada 14. augusta noteikumu Nr. 374 «Likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» normu piemērošanas kārtība» 148. punkts nosaka, ka priekšnodokli atskaita tajā taksācijas periodā, kad īpašums iegādāts, vai tajā periodā, kad saņemtas preces un nodokļa rēķins vai kad samaksāti nodokļa rēķini par pakalpojumiem, kuri izmantoti, veicot īpašuma celtniecību, rekonstrukciju, renovāciju vai restaurāciju, ievērojot paredzamo nekustamā īpašuma proporciju apliekamiem un neapliekamiem darījumiem. Problēma varētu rasties tāpēc, ka PVN deklarācijā nav šādas atsevišķas ailes īpašuma paredzamās proporcijas pielietošanai vai kopsummai par vairākiem īpašumiem kopā, bet kopējās summas aprēķināšanai neatskaitāmajam priekšnodoklim jāizmanto attiecīgā taksācijas perioda proporcija. Nevienā VID skaidrojumā nav doti kritēriji, pēc kuriem

noteikt paredzamo un faktisko īpašuma proporcijas aprēķināšanu (var saprast, ka pēc īpašuma platības). Ko darīt, ja kopējā taksācijas perioda proporcija ir mazāka nekā īpašuma paredzamā proporcija un aprēķinātais neatskaitāmais priekšnodoklis nesedz šo īpašuma priekšnodokli?

Piemērojot likuma 10. panta 4. daļas 4. punktu, uzņēmums, apliekamā persona, veic atskaitāmā priekšnodokļa korekciju par katru taksācijas gadu, aprēķinot starpību starp 1/10 daļu no atskaitītā priekšnodokļa un atskaitāmo priekšnodokli attiecīgajā taksācijas gadā, ievērojot nekustamā īpašuma izmantošanas proporciju apliekamiem un neapliekamiem darījumiem. Šo starpību apliekamā persona iemaksā budžetā vai saņem atpakaļ no budžeta. Ja proporcijas starpība nepārsniedz 1%, korekcija nav veicama. Sīkāk aprēķina būtību sk. MK noteikumu Nr. 374 178.–180. punktā un Ņ. Podvinskas skaidrojumos grāmatā «Pievienotās vērtības nodoklis».

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Veikta korekcija, un starpības summa ir:		
1.1.	jāiemaksā atpakaļ budžetā	121	574
1.2.	jāsaņem no budžeta	574	121

Ja nekustamais īpašums 10 gadu laikā pēc tā reģistrācijas VID ir gājis bojā vai iznīcināts stihiskas nelaimes rezultātā vai citādā piespiedu kārtā un par šo faktu ir noformēti attiecīgie dokumenti, kas pamato tā likvidācijas pamatojumu, priekšnodokļa korekcijas veikšanu izbeidz ar to taksācijas gadu, kad par minēto nekustamo īpašumu noformēti zaudējumu apliecinoši dokumenti.

Kustamā īpašuma darījumos

Piemērojot likuma 10. panta 9. daļu, aprēķinātais neatskaitāmais priekšnodoklis ir iekļaujams pamatlīdzekļa iegādes vērtībā (likuma 10. panta 12. daļa).

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Pamatlīdzekļa iegādes vērtība	12x	531
- PVN summa	574	531
- neatskaitāmā nodokļa vērtība	12x	574
2. Saņemts pakalpojums, kas veido pamatlīdzekļa iegādes vērtību	12x	531
- rēķinā iekļautais PVN	23911	531
3. Samaksāts par saņemto pakalpojumu	531	26x
- PVN pārgrāmatojums	574	23911
- neatskaitāmais PVN	12x	574

Priekšnodokli atskaita tajā taksācijas periodā, kad pamatlīdzeklis iegādāts, vai tajā periodā, kad saņemtas preces un nodokļa rēķins vai kad samaksāti nodokļa rēķini par pakalpojumiem, kuri izmantoti, veicot pamatlīdzekļa piegādi, montāžu vai remontu, ievērojot aprēķināto pamatlīdzekļa proporciju apliekamiem un neapliekamiem darījumiem taksācijas periodā. Tas nozīmē, ka neatskaitāmo priekšnodokli pārgrāmato tajā taksācijas periodā, kad rodas tiesības nodokļa rēķinā norādīto PVN summu atskaitīt kā priekšnodokli. Parasti, ja tiek saņemts tikai pats pamatlīdzeklis, kuru var uzreiz lietot, un rēķinā nav nekādu pakalpojumu summu, kas attiecas uz konkrēto pamatlīdzekli, un uzņēmums priekšnodokli atskaita uzreiz – iegādājoties, nevis samaksājot, problēmas nerodas, jo periodi sakrīt un uzreiz veidojas pamatlīdzekļa pilnā iegādes vērtība.

Ja tiek veikts pamatlīdzekļa kapitālais remonts, kas palielina pamatlīdzekļa vērtību, tad, saņemot nodokļu rēķinu par šādu pakalpojumu izpildi, neatskaitāmo nodokli var aprēķināt tikai pēc tam, kad nodokļu rēķinā norādītais PVN ir samaksāts un ir zināma šā taksācijas perioda proporcija apliekamiem un neapliekamiem darījumiem. Līdz ar to, ja maksājamā summa ir liela un tās apmaksa notiek pa daļām ilgākā laika periodā un, tā kā daļējie maksājumi parasti sastāv no pamatsummas un PVN no tās, nevis tikai no PVN summas, tad iznāk, ka pamatlīdzekļa iegādes vērtībā iekļaujamais neatskaitāmais PVN veidojas ilgākā laika periodā, neraugoties uz to, ka pamatlīdzekļa remonta izmaksas jau darbu pieņemšanas brīdī ir palielinājušas tā vērtību. Apgrūtinoši ir tas, ka katra šāda vērtības maiņa izraisa nepieciešamību noteikt nolietojuma summu, jo šī summa ir jānoraksta izmaksās pamatlīdzekļa derīgās lietošanas laikā, kā arī veidojas izkropļots pamatlīdzekļa novērtējums pārskata gadā, ja šāda atliktā neatskaitāmā priekšnodokļa summa pāriet uz nākamo pārskata gadu.

Piemērs

Veikts iekārtas remonts, un 12.10.2002. saņemts nodokļa rēķins par izpildītiem darbiem, bet rēķina samaksa paredzēta gada laikā, darījuma summa ir Ls 10 000 un PVN – Ls 1800. Proporcija ir šāda: 10% neapliekami un 90% apliekami darījumi.

Šā pamatlīdzekļa atlikusī vērtība remonta uzsākšanas brīdī bija nulle, bet pēc remonta pabeigšanas 2002. gada oktobrī tā vērtība ir Ls 10 018, un lietderīgās kalpošanas laiks tiek noteikts 5 gadi jeb 60 mēneši. Nolietojums mēnesī ir: 10 018/5/12 = Ls 166,97.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1.	Iegrāmatotas remonta izmaksas	122	531	10 000,00
	- rēķinā iekļautais PVN	23911	531	1800,00
2.	Veikta pirmās daļas apmaksa 10.2002.	531	26x	1180,00
	- pārgrāmatots samaksātais PVN	574	23911	180,00
3.	Aprēķināts neatskaitāmais PVN	122	574	18,00

2002. gada novembrī pēc paredzētās daļas apmaksas un neatskaitāmā priekšnodokļa aprēķināšanas (proporcija ir: 15% neapliekami un 85% apliekami darījumi) un attiecināšanas uz iegādes izmaksām iekārtas uzskaites vērtība ir Ls 10 045, un vērtības palielinājuma Ls 27 tagad jāamortizē iekārtas atlikušajā kalpošanas laikā – 59 mēnešos. Nolietojums mēnesī ir:

10 018/5/12 + 27/59 = 166,97 + 0,46 = Ls 167,43.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1.	Aprēķināts nolietojums 11.2002.	742	1292	166,97
2.	Veikta paredzētās daļas apmaksa 11.2002.	531	26x	1180,00
	- pārgrāmatots samaksātais PVN	574	23911	180,00
3.	Aprēķināts neatskaitāmais PVN	12x	574	27,00

2002. gada decembrī pēc paredzētās daļas apmaksas neatskaitāmā priekšnodokļa aprēķināšanas (proporcija ir: 10% neapliekami un 90% apliekami darījumi) un attiecināšanas uz iegādes izmaksām iekārtas uzskaites vērtība ir Ls 10 063, un vērtības palielinājuma Ls 18 tagad jāamortizē iekārtas atlikušajā kalpošanas laikā – 58 mēnešos. Nolietojums mēnesī ir:

10 018/5/12 + 27/59 + 18/58 = 166,97 + 0,46 + 0,31 = Ls 167,74.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1.	Aprēķināts nolietojums 12.2002.	742	1292	167,74
2.	Veikta paredzētās daļas apmaksa 12.2002.	531	26x	1180,00
	- pārgrāmatots samaksātais PVN	574	23911	180,00
3.	Aprēķināts neatskaitāmais PVN	12x	574	18,00

Varbūt šādā gadījumā neatskaitāmo PVN, kas rodas, pa daļām maksājot kapitālo izmaksu rēķinus, varētu uzreiz iekļaut pamatlīdzekļa amortizācijā, nevis pievienot pamatlīdzekļa vērtībai.

Pamatlīdzekļu inventarizācija

Inventarizējot pamatlīdzekļus, veicama pamatlīdzekļu objektu apskate dabā, pēc attiecīgajiem dokumentiem (līgumiem, aktiem, saņemšanas pavadzīmēm u.tml.) pārbaudāmas īpašuma tiesības, izvērtējama nolietojuma summas atbilstība uzņēmumā spēkā esošajiem pamatlīdzekļu nolietojuma uzskaites noteikumiem un ekspluatācijas intensitātei.

Līdz inventarizācijas sākšanai jāpārbauda:

- vai ir inventāra grāmatas (pamatlīdzekļu inventāra uzskaites kartītes) un kādā stāvoklī tās ir (vai ir izdarīti visi nepieciešamie ieraksti);
- vai ir iespējas iepazīties ar pamatlīdzekļu tehniskajām pasēm un citu tehnisko dokumentāciju;
- vai ir dokumentācija, kas pierāda īpašumtiesības uz pamatlīdzekļiem (līgumi, rēķini, zemesgrāmatu akti u.c.);
- vai ir dokumenti gan nomātiem, gan arī iznomātiem pamatlīdzekļiem.

Inventarizācijas rezultāti jāatspoguļo inventāra sarakstos atbilstoši pamatlīdzekļu grupām:

- zemes gabali, ēkas un būves;
- iekārtas un mašīnas;
- pārējie pamatlīdzekļi un inventārs.

Pamatlīdzekļi jāieraksta faktisko atlikumu sarakstos ar tādu nosaukumu, kāds atbilst objekta pamatuzdevumam, kā arī jāieraksta svarīgākie tehniskie un ekspluatācijas dati, to uzcelšanas vai izgatavošanas gads, inventāra numurs, uzrādot arī, kopš kura laika tie ir uzņēmuma īpašumā (ekspluatācijā nodošanas datums), sākotnējā vērtība, pārvērtēšanas rezerve, precizētā nolietojuma summa un atlikusī vērtība.

Ēkām un būvēm jānorāda uzdevums, kādam tās kalpo. Iekārtām, mašīnām un spēka iekārtām jānorāda uzdevums, kuram tās kalpo, modelis, tips, marka, jauda (spēka iekārtām), ražība, palīgiekārtas un palīgierīces, kas attiecas uz konkrēto iekārtu, mašīnu, ierīci utt. Mašīnām, ierīcēm un mehānismiem jānorāda tiem

vajadzīgās daļas, palīgierīces, vajadzīgie instrumenti utt., svarīgākās daļas ir jāuzskaita.

Mehāniskajiem transporta līdzekļiem jānorāda transporta līdzekļa nosaukums, marka, virsbūves tips, šasijas numurs, motora numurs, tehniskās pases numurs un valsts numurs.

Vienlaikus ar pašu pamatlīdzekļu inventarizāciju jāpārbauda gan nomātie, gan arī atbildīgā glabāšanā pieņemtie pamatlīdzekļi. Sarakstos par nomātajiem pamatlīdzekļiem atsevišķi jānorāda katra pamatlīdzekļa īpašnieks un arī nomas termiņš. Viens nomāto pamatlīdzekļu inventarizācijas saraksta eksemplārs jānosūta tā īpašniekam

Ja inventarizācijā atklāj pamatlīdzekļus, kuri nav grāmatvedības uzskaitē, par tiem sastāda atsevišķus inventarizācijas sarakstus, sīki aprakstot to stāvokli, turklāt jaunatklātie un agrāk neuzskaitītie objekti jānovērtē atjaunošanas vērtībā, bet nolietojuma lielums jānosaka pēc priekšmetu faktiskā tehniskā stāvokļa.

Ekspluatācijai un atjaunošanai nederīgie pamatlīdzekļi jāieraksta atsevišķos inventarizācijas sarakstos, uzrādot ekspluatācijā nodošanas termiņus un iemeslus, kāpēc tie kļuvuši nederīgi (fiziskā novecošanās, bojāšanās, morālā novecošanās, kad ekonomisko apsvērumu dēļ to tālāka izmantošana nav lietderīga, u.tml.). Tādus objektus noraksta atbilstoši uzņēmumā apstiprinātajam pamatlīdzekļu nolikumam.

Pamatlīdzekļu objektiem, kuri inventarizācijas laikā neatrodas uzņēmumā (automašīnas, kas atrodas tālos reisos, citiem uzņēmumiem iznomātie vai atbildīgā glabāšanā nodotie pamatlīdzekļi u.tml.), jāsastāda atsevišķi inventarizācijas saraksti, kuros jāuzrāda, kopš kura laika attiecīgie pamatlīdzekļi atrodas ārpus uzņēmuma un kā glabāšanā (atbildībā) tie ir.

Ja konstatēts, ka pamatlīdzekļu, tostarp ēku un būvju, rekonstrukcijas vai paplašināšanas rezultātā ir būtiski pieaugusi to vērtība, kā arī ja pamatlīdzekļu, tostarp būvju un celtņu, daļējas likvidācijas rezultātā ir būtiski samazinājusies to vērtība un tas nav atspoguļots grāmatvedības reģistros, pēc attiecīgajiem dokumentiem, kā arī izmantojot ekspertu slēdzienu, ir jānosaka objektu vērtības palielināšanās vai samazināšanās summa un tas jāatspoguļo inventarizācijas sarakstos.

Pamatlīdzekļu nepabeigtās celtniecības darbu esamība un apjoms jānoskaidro, tos inventarizējot dabā un salīdzinot uzcelto daļu ar projektu tāmju dokumentāciju. Turklāt inventarizācijas sarakstos jānorāda objekta nosaukums un šajā objektā izpildīto darbu apjoms – katram atsevišķam darbu veidam, iekārtai u.tml.

Jāpārbauda arī iekonservēto un tādu objektu stāvoklis, kuru celtniecība uz laiku pārtraukta, jānoskaidro to konservācijas iemesli un pamatojums.

Par pabeigtiem objektiem, kuri kaut kādu iemeslu dēļ nav nodoti ekspluatācijā, sastāda atsevišķus sarakstus. Īpašus sarakstus sastāda par

pabeigtiem objektiem, kuri ir pilnīgi vai daļēji nodoti ekspluatācijā, bet kuru pieņemšana un nodošana ekspluatācijā nav noformēta ar dokumentiem.

Pamatlīdzekļu objektu nepabeigto kapitālo remontu inventarizācija jāizdara, pārbaudot darbu stāvokli dabā, sastādot sarakstu, kurā norāda remontējamā objekta nosaukumu, remonta pilnās izmaksas pēc tāmes, darbu izpildes procentu, izpildīto darbu izmaksas pēc tāmes un faktiskās izmaksas.

Inventarizācijas sarakstā katrs pamatlīdzeklis ierakstāms ar pilnu nosaukumu (atbilstoši tehniskajai dokumentācijai un šo objektu pamatuzdevumam), tāpat norādāms ekspluatācijā nodošanas un izgatavošanas datums, sākotnējā vērtība, uzkrātais nolietojums un atlikusī vērtība, kā arī pārvērtēšanas summa, ja tāda ir bijusi.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Konstatēti iztrūkumi, ir vainīgā persona:		
- pamatlīdzekļi	238	12x
- PVN	238	574
2. Norakstīti iztrūkumi vai zudumi:		
- pamatlīdzekļu nolietojums	129x	12x
- atlikusī vērtība	753	12x
3.. Norakstīti pamatlīdzekļi (nederīgi tālākai lietošanai):		
- uzkrātais nolietojums	129x	12x
- atlikusī vērtība	753	12x
4. Iegrāmatoti pārpalikumi:		
pamatlīdzekļi pēc novērtējuma	12x	658

Pamatlīdzekļu nolietojums nodokļu vajadzībām

Pamatlīdzekļu nolietojumu nodokļu vajadzībām nosaka likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. pants un ar VID 2001. gada 8. marta rīkojumu Nr. 152 apstiprināto metodisko norādījumu par uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas kārtību V daļa.

Likuma 13. panta 1. daļas 1. punktā ir noteiktas nolietojuma normas saimnieciskajā darbībā izmantojamo pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķinam nodokļu vajadzībām un pamatlīdzekļi sadalīti piecās kategorijās.

Pamatlīdzekļu grupējums pēc kategorijām nolietojuma aprēķiniem dots VID metodisko norādījumu 15. pielikumā.

15. PIELIKUMS

PAMATLĪDZEKĻU GRUPĒJUMS

pēc kategorijām nolietojuma aprēķiniem
saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. pantu

Kategorija	Nolietojuma likme	Pamatlīdzekļa veids
1	2	3
1. Pamatlīdzekļi, kuru nolietojumu ņem vērā, nosakot apliekamo ienākumu		
1.	5 procenti	Ēkas, būves, ilggadīgie stādījumi
2.	10 procenti	Dzelzceļa ritošais sastāvs, t.sk. skābju cisternas
		Jūras un upju flotes transportlīdzekļi, t.sk. zvejas flote, motorlaivas un airu laivas
		Dzelzceļa, flotes un ostu tehnoloģiskās iekārtas, t.sk. portālceltņi un peldošie celtņi
		Enerģētiskās iekārtas, t.sk. turbīnu iekārtas, kompleksās spēka mašīnas, elektrodzinēji un radiotehniskās un telekomunikāciju centra iekārtas
3.	35 procenti	Skaitļošanas iekārtas un to aprīkojums, t.sk. drukas ierīces
		Informāciju sistēmas, datoru programmprodukti un datu uzkrāšanas sistēmas (t.sk. elektroniskie kases aparāti)
		Sakaru līdzekļi (tālruņi, mobilie telefoni, faksa aparāti, rācijas u.c.), kopētāji un to aprīkojums
4.	20 procenti	Visi pārējie pamatlīdzekļi (izņemot 5. kategorijā minētos)
		Bituma kausēšanas tehnoloģiskās iekārtas, zemes rakšanas un karjeru darbos izmantojamās mašīnas, konveijeri, iekraušanas un izkraušanas mašīnas un iekārtas
		Siltumapmaiņas, metālkausēšanas un ķīmiskās krāsnis un ar tām saistītās tehnoloģiskās iekārtas
		Tehnoloģiskās iekārtas un mašīnas, kas darbojas nelabvēlīgā vidē un ar maksimāli pieļaujamo slodzi
		Citas tehnoloģiskās iekārtas un mašīnas, elektrotehniskās sakaru un laboratorijas iekārtas (izņemot minētās)
		Lauksaimniecības mašīnas, traktori un kombaini

1	2	3
		Siltumtehniskās iekārtas, sūkņi un kompresori, ventilācijas un gāzu attīrīšanas iekārtas
		Tirdzniecības, sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu, viesnīcu un pārējo sociālo pakalpojumu uzņēmumu iekārtas
		Pilsētu elektrotransports (tramvaji, trolejbusi)
		Automobiļi, to piekabes un komunālais transports
		Lidmašīnas
		Kancelejas telpu un biroja iekārta un inventārs
		Darbarīki un ražošanas instrumenti
		Produkcijas ražošanas, transportēšanas un glabāšanas vajadzībām izmantojamais saimnieciskais inventārs
		Telpu un pamatlīdzekļu apkopei un uzturēšanai izmantojamais saimnieciskais inventārs
5.	**7,5 procenti**	Naftas izpētes un ieguves platformas, to funkcionēšanai nepieciešamās iekārtas, kas atrodas uz šīm platformām
		Naftas izpētes un ieguves kuģi
2. Pamatlīdzekļi, kuru nolietojumu neņem vērā, nosakot apliekamo ienākumu		
		Dzīvokļu un komunālās saimniecības objekti, izglītības, kultūras, sporta, sabiedriskās ēdināšanas un medicīnas aprūpes iestādes, ja tās nav tieši saistītas ar nodokļa maksātāja saimniecisko darbību
3. Pamatlīdzekļi, kuriem nolietojums netiek aprēķināts		
		Zeme, mākslas darbi, antīki priekšmeti, juvelierizstrādājumi u.c. pamatlīdzekļi, kas nav pakļauti fiziskam vai morālam nolietojumam

Atbilstoši likuma 13. panta 1. daļas 2. punktam pamatlīdzekļu uzskaiti nolietojumam iekārto šādi.

1. I kategorijas pamatlīdzekļiem (ēkām un to daļām, būvēm, ilggadīgiem stādījumiem), V kategorijas pamatlīdzekļiem (naftas izpētes un ieguves platformām, naftas izpētes un ieguves kuģiem), kā arī pamatlīdzekļiem, kurus neizmanto vai arī daļēji izmanto saimnieciskajā darbībā, uzskaiti iekārto par katru pamatlīdzekli atsevišķi, atverot pamatlīdzekļu analītiskās uzskaites un nolietojuma aprēķina karti (VID metodisko norādījumu 1. pielikums).

1. PIELIKUMS

Nodokļiem

Uzņēmuma nosaukums_____

PAMATLĪDZEKĻA ANALĪTISKĀS UZSKAITES UN NOLIETOJUMA APRĒĶINA KARTE Nr.

Pamatlīdzekļa nosaukums (un kods)_____
Atrašanās vieta _____
Iegādes datums un pamatojums _____
_____
Nodošanas ekspluatācijā datums_____
Izslēgšanas datums un pamatojums _____
_____
Kartes atvēršanas datums _____
Piezīmes _____

Apdrošināšana

Apdrošināšanas sabiedrība_____
Polise Nr. _____ Summa _____

Kategorija_____
Sākotnējā uzskaites vērtība, Ls_____
Likvidācijas (lūžņu) vērtība, Ls _____
Gada nolietojuma likme _____

(latos)

Taksācijas periods	Attaisnojošā dokumenta Nr. un datums	Iegādes vērtība	Kapitālās izmaksas	Pārvērtēšana		Izslēgšana			Pamatlīdzekļa koriģētā vērtība taksācijas perioda beigās	Atlikusī vērtība, no kuras aprēķina taksācijas perioda nolietojumu	Likme % (dubultotā)	Taksācijas perioda nolietojums		Uzkrātais nolietojums nodokliem	Atlikusī vērtība pēc taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas
				"+"	"-"	sākotnējā vērtība	uzkrātais nolietojums	atlikusī vērtība (7. - 8.)				aprēķins (11. x 12. : 100)	summa		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16

2. Pamatlīdzekļus, kurus izmanto uzņēmums, kas reģistrēts, darbojas un arī šos pamatlīdzekļus izmanto likumā «Par īpaši atbalstāmajiem reģioniem» noteiktajā īpaši atbalstāmajā reģionā, un par tā attīstības projekta atbilstību attiecīgā reģiona attīstības programmai ir pieņemts lēmums MK noteiktajā kārtībā – atsevišķi no pārējiem attiecīgās kategorijas pamatlīdzekļiem, atverot pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķina kopsavilkuma karti (VID metodisko norādījumu 5. pielikums) un atsevišķi par katru šādu pamatlīdzekli atverot pamatlīdzekļu analītiskās uzskaites un nolietojuma aprēķina karti (VID metodisko norādījumu 2. pielikums). Šiem pamatlīdzekļiem iegādes vai izveidošanas vērtību pirms taksācijas perioda kopējās nolietojuma summas aprēķināšanas palielina, reizinot ar šādiem koeficientiem:

- I kategorijas pamatlīdzekļiem – 1,5;
- II kategorijas pamatlīdzekļiem – 1,3;
- III kategorijas pamatlīdzekļiem – 1,8;
- IV kategorijas pamatlīdzekļiem – 2,0.

5. PIELIKUMS

Nodokļiem

Uzņēmuma nosaukums _____
Reģions _____

ĪPAŠI ATBALSTĀMAJOS REĢIONOS IZMANTOJAMO PAMATLĪDZEKĻU NOLIETOJUMA APRĒĶINA KOPSAVILKUMA KARTE

Taksācijas periods

(latos)

Kategorija	Kategorijas koriģētā vērtība taksācijas perioda beigās	Atlikusī vērtība, no kuras aprēķina taksācijas perioda nolietojumu	Nolietojuma summa taksācijas periodā	Uzkrātais nolietojums nodokļiem	Atlikusī vērtība pēc taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas
1	2	3	4	5	6
Pirmā					
Otrā					
Trešā					
Ceturtā					
Piektā					
KOPĀ					

2. PIELIKUMS

Nodokļiem

Uzņēmuma nosaukums _____

PAMATLĪDZEKĻA ANALĪTISKĀS UZSKAITES UN NOLIETOJUMA APRĒĶINS uzņēmumā, kas reģistrēts un darbojas īpaši atbalstāmajā reģionā

Pamatlīdzekļa nosaukums (un kods) _____
Atrašanās vieta _____
Iegādes datums un pamatojums _____
_____
Nodošanas ekspluatācijā datums _____
Izslēgšanas datums un pamatojums _____
_____
Kartes atvēršanas datums _____
Piezīmes _____

Apdrošināšana

Apdrošināšanas sabiedrība _____
Polise Nr. _____ Summa _____

Kategorija _____
Sākotnējā uzskaites vērtība, Ls _____
Likvidācijas (lūžņu) vērtība, Ls _____
Gada nolietojuma likme % _____
Koeficients (13.p. 1.d. 9.p.) _____

(latos)

Taksācijas periods	Attaisnojošā dokumenta Nr. un datums	Iegādes vērtība	Koeficients	Koriģētā iegādes vērtība (3. x 4.)	Kapitālās izmaksas	Pārvērtēšana		Izslēgšana			Pamatlīdzekļa koriģētā vērtība taksācijas perioda beigās	Atlikusī vērtība, no kuras aprēķina taksācijas perioda nolietojumu	Likme % (dubultotā)	Taksācijas perioda nolietojums		Uzkrātais nolietojums nodokļiem	Atlikusī vērtība pēc taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas
						"+"	"-"	sākotnējā vērtība	uzkrātais nolietojums	atlikusī vērtība (9. - 10.)				aprēķins (13. x 14. : 100)	summa		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Ja uzņēmums darbojas gan īpaši atbalstāmajā reģionā, gan arī pārējā Latvijas teritorijā un taksācijas periodā pārvieto savus pamatlīdzekļus no šā reģiona uz citu savas darbības vietu, kas neatrodas īpašajā reģionā, tad, aprēķinot pārvietoto pamatlīdzekļu nolietojumu, iepriekš minētos koeficientus var pielietot tikai par periodu, kurā tie tika izmantoti šajā reģionā. Par turpmākajiem taksācijas perioda mēnešiem šo pamatlīdzekļu nolietojums rēķināms vispārējā kārtībā, par pamatu ņemot tā atlikušo vērtību bez pārrēķina koeficientu pielietošanas (atlikušo šā pamatlīdzekļa vērtību uz pārnešanas datumu dalot ar pielietoto koeficientu) un pārnesot šo atlikušo vērtību uz kopējo attiecīgās kategorijas pamatlīdzekļu atlikušo vērtību.

3. Pārējiem pamatlīdzekļiem (III, IV un V kategorijas pamatlīdzekļiem) – par visu kategoriju kopā, atverot pamatlīdzekļu analītiskās uzskaites un nolietojuma aprēķina karti (VID metodisko norādījumu 3. pielikums).

3. PIELIKUMS

Nodokļiem

Uzņēmuma nosaukums _____

PAMATLĪDZEKĻU ANALĪTISKĀS UZSKAITES UN NOLIETOJUMA APRĒĶINA KARTE ____ KATEGORIJAI

(latos)

Taksācijas periods	Iegādes vērtība	Kapitālās izmaksas	Pārvērtēšana		Izslēgšana			Kategorijas koriģētā vērtība taksācijas perioda beigās	Atlikusī vērtība, no kuras aprēķina taksācijas perioda nolietojumu	Likme % (dubultotā)	Taksācijas perioda nolietojums		Uzkrātais nolietojums nodokļiem	Atlikusī vērtība pēc taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas
			"+"	"-"	sākotnēja vērtība	uzkrātais nolietojums	atlikusī vērtība (6. - 7.)				aprēķins (10. x 11. : 100)	summa		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

4. Uzņēmuma pamatlīdzekļiem taksācijas perioda nolietojuma summu aprēķina no katras pamatlīdzekļu kategorijas (ja rēķina kopā par grupu) vai atsevišķa pamatlīdzekļa (ja rēķina katram atsevišķi) atlikušās vērtības pirms taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas, piemērojot attiecīgajai kategorijai noteikto nolietojuma likmi divkāršā apmērā.

5. Attiecīgās kategorijas vai atsevišķa pamatlīdzekļa atlikušo vērtību, no kuras rēķina taksācijas perioda nolietojumu nodokļu vajadzībām, nosaka, pamatlīdzekļu kategorijas pirmstaksācijas perioda atlikušajai vērtībai pieskaitot taksācijas periodā iegādāto vai izveidoto pamatlīdzekļu vērtību un to kapitālās izmaksas un atskaitot taksācijas periodā izslēgto vai stihiskas nelaimes rezultātā piespiedu kārtā zaudēto pamatlīdzekļu atlikušo vērtību summu, kas noteikta uzņēmuma finanšu grāmatvedībā šo pamatlīdzekļu izslēgšanas brīdī.

6. Kopsavilkumu par visām pamatlīdzekļu kategorijām atspoguļo pamatlīdzekļu nolietojuma un nemateriālo ieguldījumu vērtības aprēķina kopsavilkumā kartē (VID metodisko norādījumu 4. pielikums).

4. PIELIKUMS

Nodokļiem

Uzņēmuma nosaukums_____

PAMATLĪDZEKĻU NOLIETOJUMA UN NEMATERIĀLO IEGULDĪJUMU VĒRTĪBAS APRĒĶINA KOPSAVILKUMA KARTE

Taksācijas periods

(latos)

Kategorija	Kategorijas koriģētā vērtība taksācijas perioda beigās	Atlikusī vērtība, no kuras aprēķina taksācijas perioda nolietojumu	Nolietojuma summa taksācijas periodā	Uzkrātais nolietojums nodokļiem	Atlikusī vērtība pēc taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas
1	2	3	4	5	6
Pirmā					
Otrā					
Trešā					
Ceturtā					
Piektā					
KOPĀ					
Nemateriālie ieguldījumi	X	X			
PAVISAM					

"X" – ailes netiek aizpildītas.

7. Pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezultātus neņem vērā pamatlīdzekļu atlikušās vērtības aprēķināšanā, izņemot sakarā ar uzņēmuma privatizāciju un atbilstoši MK noteikumiem izdarītās pārvērtēšanas rezultātus.

8. Korekcijas, aprēķinot nolietojumu nodokļu vajadzībām:

- ja, aprēķinot attiecīgās kategorijas atlikušo vērtību, iegūst negatīvu rezultātu, šo summu pieskaita pie apliekamā ienākuma (UIN dekl. 31. rinda), bet kategorijas atlikusī vērtība pielīdzināma nullei;
- ja attiecīgās pamatlīdzekļu kategorijas vai atsevišķa pamatlīdzekļa (I kategorijas pamatlīdzekļa) atlikusī vērtība pēc nolietojuma atskaitīšanas taksācijas perioda beigās ir mazāka par Ls 50, par šo summu samazina apliekamo ienākumu (UIN dekl. 36. rinda) un atlikušo vērtību nākamā taksācijas perioda sākumā pielīdzina nullei;
- ja taksācijas perioda beigās attiecīgajā pamatlīdzekļu kategorijā nav neviena pamatlīdzekļa, bet ir atlikusī vērtība naudas izteiksmē, apliekamo ienākumu samazina par šo atlikušo vērtību (UIN dekl. 36. rinda) un atlikušo vērtību nākamā taksācijas perioda sākumā pielīdzina nullei;
- ja uzņēmuma taksācijas periods ir īsāks vai garāks par vienu kalendāro gadu, t.i., 12 mēnešiem, taksācijas perioda pamatlīdzekļu nolietojuma summu aprēķina, pilno gada nolietojuma summu reizinot ar koeficientu, kuru iegūst, mēnešu skaitu taksācijas periodā dalot ar 12 mēnešiem.

(Pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķins nodokļiem dots piemērā – skatīt 330.–334. lpp.)

Nekustamā īpašuma nodoklis

Likuma «Par nekustamā īpašuma nodokli» 1. pants nosaka, ka ar nekustamā īpašuma nodokli apliek ķermeniskas lietas, kuras atrodas LR teritorijā un kuras nevar pārvietot no vienas vietas uz citu, tās ārēji nebojājot, – zemi un ēkas.

Par nekustamā īpašuma īpašnieku likuma izpratnē uzskata personas, kuras īpašums ir reģistrēts zemesgrāmatā, bet par valsts vai pašvaldības īpašumā esošu zemi un ēkām nekustamā īpašuma nodokli maksā to lietotājs, bet, ja tāda nav, – nomnieks.

Nekustamā īpašuma nodokļa taksācijas periods ir kalendārais gads. Ja uzņēmuma finanšu pārskata periods nesakrīt ar kalendāro gadu, nekustamā īpašuma nodokļa summa sadalāma pa pārskata periodiem.

Nekustamā īpašuma nodokļa likme 2003. un arī 2004. gadā ir 1,5% no nekustamā īpašuma kadastrālās vērības.

Nekustamā īpašuma nodokli aprēķina un iekasē katra pašvaldība par savā teritorijā atrodošos nekustamo īpašumu.

Ja īpašnieks veic sava īpašuma pārvērtēšanu, jaunā noteiktā kadastrālā vērtība piemērojama nodokļa aprēķinam ar nākamo taksācijas periodu.

Nekustamā īpašuma nodokli sāk maksāt ar nākamo kalendāro mēnesi pēc īpašuma tiesību rašanās un izbeidz maksāt ar nākamo kalendāro mēnesi pēc īpašuma tiesību izbeigšanās.

Ar VID 2000. gada 21. janvāra rīkojumu Nr. 49 apstiprinātie metodiskie norādījumi par nekustamā īpašuma nodokļa aprēķināšanas kārtību ēkām un būvēm nosaka nekustamā īpašuma nodokļa aprēķināšanas un uzskaites kārtību ēkām un būvēm no 2000. gada 1. janvāra līdz laikam, kad ēkas un būves tiks apliktas ar nodokli pēc to kadastrālās vērtības.

Saskaņā ar šo rīkojumu nodokļa maksātājs katru taksācijas periodu (kalendāro gadu) līdz 1. februārim iesniedz:

1) pašvaldībai pēc ēku un būvju vai to daļu atrašanās vietas deklarāciju par paredzamo ar nodokli apliekamo ēku un būvju vērtību un attiecīgajā gadā maksājamo nodokli;
2) VID teritoriālajai iestādei pēc maksātāja reģistrācijas vietas vai dzīvesvietas kopsavilkuma deklarāciju par paredzamo ar nodokli apliekamo ēku un būvju vērtību un attiecīgajā gadā maksājamo nodokli;
3) saskaņā ar likuma «Par nekustamā īpašuma nodokli» pārejas noteikumu 11. punktu nodokļa maksātājs iesniedz pašvaldībā arī ar nekustamā īpašuma nodokli apliekamo ēku un būvju sarakstu.

Savukārt, taksācijas periodam beidzoties, līdz pēctaksācijas perioda 1. februārim nodokļa maksātājs iesniedz:

1) pašvaldībai pēc ēku un būvju atrašanās vietas pārskatu par faktisko ar nodokli apliekamo ēku un būvju vērtību un faktiski maksājamo nodokli;
2) attiecīgajai VID teritoriālajai iestādei kopsavilkuma pārskatu par faktisko ar nodokli apliekamo ēku un būvju vērtību un faktiski maksājamo nodokli.

Juridiskām personām par pamatu ar nodokli apliekamās vērtības noteikšanai ir ņemama ēku un būvju bilances vērtība finanšu un saimnieciskās darbības vajadzībām. Pēc Valsts zemes dienesta noteiktās inventarizācijas vērtības nodokli aprēķina arī ārvalstu juridiskās personas, kuras nav reģistrētas Uzņēmumu reģistrā un nesastāda bilanci saskaņā ar Latvijas Republikas likumiem, kā arī valstij vai pašvaldībai piederošo ēku un būvju, kuras nav uzskaitītas nevienas juridiskās personas bilancē, lietotāji vai nomnieki.

Atbilstoši likuma «Par nekustamā īpašuma nodokli» pārejas noteikumu 9. punkta 4. apakšpunktā noteiktajai kārtībai gada vidējo bilances vai inventarizācijas vērtību aprēķina, saskaitot pusi no ēku un būvju bilances vērtības taksācijas perioda (kalendārā gada) sākumā un pusi no to vērtības nākamā taksācijas perioda 1. janvārī ar šo ēku un būvju paredzamo vērtību taksācijas perioda 1. aprīlī, 1. jūlijā, 1. oktobrī un iegūto summu dalot ar 4.

Gadījumos, kad nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākums neattiecas uz pilnu taksācijas periodu (kalendāro gadu), bet ir radies kārtējā

taksācijas perioda laikā, gada vidējo bilances vai inventarizācijas vērtību nosaka iepriekš minētajā kārtībā, bet attiecīgajos datumos līdz maksāšanas pienākuma rašanās mēnesim ēku un būvju vērtību pieņem par nulli.

Ja ar nodokli ir apliekama tikai ēkas vai būves daļa, apliekamajā vērtībā ieskaita ēkas vai būves vērtību atbilstoši (proporcionāli) tās apliekamajai daļai, par pamatu ņemot apliekamās daļas platību (m^2).

Nodoklis aprēķināms un maksājams budžetā latos un santīmos. Aprēķinot nodokli, summa noapaļojama līdz pilniem santīmiem. Ja trešais cipars aiz komata ir 5 vai lielāks, otrais cipars aiz komata noapaļojams uz augšu.

Aprēķinātās nekustamā īpašuma nodokļa summas nodokļa maksātājs iemaksā tā pagasta vai pilsētas pašvaldības budžetā, kuras administratīvajā teritorijā atrodas nekustamais īpašums vai tā daļa, turklāt maksāšanas dokumentā ir jānorāda, ka tas ir nekustamā īpašuma nodoklis par ēkām un būvēm.

Nekustamā īpašuma nodokli par zemi aprēķina pašvaldības, kurās atrodas zemes gabals, un uzņēmums maksājumus veic saskaņā ar izrakstītajiem zemes nodokļa rēķiniem tajā noteiktajos termiņos.

Deklarācijas, kopsavilkuma deklarācijas, pārskata un kopsavilkuma pārskata paraugi ir apstiprināti ar Ministru kabineta 1999. gada 28. decembra noteikumiem Nr. 438 «Noteikumi par ēku un būvju nekustamā īpašuma nodokļa deklarāciju un pārskatu» (1.–4. pielikums).

(Nekustamā īpašuma nodokļa aprēķins dots piemērā – skatīt 339.–343. lpp.)

Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi

Ilgtermiņa ieguldījumu uzskaite

25. SFPS ieguldījumi ir definēti kā aktīva objekts, kas pieder uzņēmumam un kalpo tam kā materiālās labklājības pieauguma avots. Šis pieaugums rodas, sadalot (piemēram, procentus, autorhonorārus, dividendes un nomas maksu) kapitāla vērtības pieaugumu un citus labumus, ko guvis ieguldītājuzņēmums.

Apgrozāmais jeb īstermiņa ieguldījums ir ieguldījums, kurš ir viegli pārdodams un kuru paredz paturēt ne ilgāk par vienu gadu. Visi pārējie ieguldījumi ir ilgtermiņa ieguldījumi, t.i., tā ir līdzdalība citu uzņēmumu kapitālos, kā arī visu veidu naudas aizdevumi, kuru atmaksāšanas termiņš ir ilgāks par vienu gadu. Tātad ilgtermiņa finanšu ieguldījumi sastāv no divu veidu naudas līdzekļu ieguldījumiem:

1) vērtspapīriem;
2) ilgtermiņa aizdevumiem.

Vērtspapīri ir finanšu dokumenti, kurus var pirkt un pārdot un kuri apliecina dokumenta valdītāja aizdevuma attiecības pret personu, kas emitējusi šādus dokumentus. Tie ir akcijas, pajas, obligācijas, bankas depozītu sertifikāti un

vekseļi, kas kotēti biržās un ārpusbiržu tirgū. Savukārt vekseļi, kas saņemti no debitora parāda atmaksas nodrošināšanai, nav uzskatāmi par vērtspapīriem, jo tie nekotējas biržās.

Aizdevums ir darījums, kad viens darījuma partneris aizņemas no otra naudu vai materiālās vērtības, vienojoties par atdošanu un arī procentu maksu. Aizdevums tiek izsniegts, lai no tā izmantošanas saņemtu ienākumus un peļņu. Arī aizdevuma ņēmēja mērķis ir ar tā starpniecību saņemt ienākumu un peļņu. Tāpēc aizdevuma ņēmējs daļu no saņemtās peļņas atdod aizdevējam procentu veidā – tā ir maksa par svešas mantas izmantošanu.

Procenti ir maksa, ko aizdevējs saņem no aizdevuma ņēmēja par aizdotās naudas vai mantas lietošanu. Procentu lielumu un to maksāšanas termiņus, pusēm vienojoties, nosaka aizdevuma līgumā.

25. SFPS nosaka, ka ieguldījumu izmaksas veido izmaksas par tā iegādi. Ja ieguldījumu iegādājas, emitējot vērtspapīrus, iegādes izmaksas ir nevis šo emitēto vērtspapīru nominālvērtība, bet gan to patiesā vērtība, t.i., summa, par kādu šo ieguldījumu var apmainīt darījumā starp labi informētu, ieinteresētu pircēju un labi informētu, ieinteresētu pārdevēju, kas nav finansiāli saistīti. Par ieguldījumiem saņemamie procenti, autorhonorāri, dividendes un nomas maksas lielākoties uzskatāmi par ienākumu, jo tā ir ieguldījumu atdeve.

Tāpat šajā standartā noteikts, ka ilgtermiņa ieguldījumi bilancē jāuzskaita:

- vai nu pēc to izmaksām,
- vai pēc pārvērtētajām summām,
- vai arī (pašu kapitāla vērtspapīri) pēc mazākajām izmaksām vai tirgus vērtības, kas nosakāma pēc portfeļa principa.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 28. pants nosaka, ka ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem arī var piemērot vērtības samazināšanu, tos novērtējot atbilstoši zemākajai vērtībai bilances datumā.

Objekta novērtēšanu atbilstoši iepriekš teiktajam var pārtraukt, ja vērtības samazinājumam vairs nav pamata.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 29. pants nosaka, ka ilgtermiņa ieguldījumus, kuru vērtība ir būtiski lielāka par to iegādes pašizmaksu vai to novērtējumu iepriekšējā gada bilancē, tomēr var novērtēt atbilstoši augstākajai vērtībai, ja var pieņemt, ka vērtības paaugstinājums ir ilgstošs. Ieguldījumu vērtības samazināšanās katru gadu jāaprēķina atbilstoši iegrāmatotajai attiecīgā gada vērtībai un tādās pašās summās jāiegrāmato peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Saskaņā ar 25. SFPS, ja izmanto pārvērtētās summas, jāpieņem un jālieto kaut kāda politika attiecībā uz pārvērtēšanas biežumu un visa ilgtermiņa ieguldījumu kategorija jāpārvērtē vienlaikus.

39. SFPS «Finanšu instrumenti: atzīšana un novērtēšana» nosaka, ka finanšu instrumentu patiesā vērtību, t.i., vērtība, par kādu aktīvu iespējams apmainīt vai

saistības iespējams samaksāt darījumā starp labi informētām, ieinteresētām pusēm, kuras nav finansiāli saistītas, ir ticami novērtējama, ja:

1) finanšu aktīvam ir publicēts cenas kotējums aktīvā publiskā vērtspapīru tirgū, kur tas tiek tirgots;
2) finanšu aktīvam, kuram ir piemērots novērtēšanas modelis, var ticami novērtēt šajā modelī ievadāmos datus, jo tie tiek ņemti no aktīviem tirgiem.

Ja nav konkrēta finanšu aktīva tirgus, bet eksistē līdzīgu finanšu aktīvu tirgus, patieso vērtību nosaka, izmantojot līdzīgā aktīva tirgus cenas.

Atkarībā no līdzdalības daļas tā uzņēmuma kapitālā, kurā ir veikts ieguldījums, to klasificē kā:

a) radniecīgo uzņēmumu, ja ieguldītājuzņēmums ir ieguvis ietekmi, t.i., vairāk par 50% balsstiesību;
b) asociēto uzņēmumu, ja ir nodrošināta būtiska ietekme, t.i., ne mazāk kā 20%, bet ne vairāk kā 50% no akcionāru vai dalībnieku balsstiesībām šajā uzņēmumā;
c) pārējos ieguldījumus, ja līdzdalības daļa ir līdz 20%.

27. SFPS «Konsolidētie finanšu pārskati un meitas uzņēmumos veikto ieguldījumu uzskaite» jālieto, sagatavojot un sniedzot mātes uzņēmuma kontrolē esošo uzņēmumu koncerna konsolidētos finanšu pārskatus, t.i., pārskatus, kuri sniegti kā viena uzņēmuma pārskati.

Saskaņā ar likuma «Par konsolidētajiem gada pārskatiem» 8. pantu tas jāsagatavo koncerna mātes uzņēmumam, ja tas kopā ar saviem meitas uzņēmumiem saskaņā ar visu minēto uzņēmumu gada pārskatiem divus gadus pēc kārtas pārsniedz vismaz divus no šādiem kritērijiem:

1) bilances kopsumma – Ls 1 000 000;
2) neto apgrozījums – Ls 2 400 000;
3) vidējais darbinieku skats pārskata gadā – 250.

Neatkarīgi no uzņēmuma lieluma konsolidētais pārskats jāsagatavo tiem koncerna mātes uzņēmumiem, kuru akcijas ir iekļautas Rīgas Fondu biržā vai ES Fondu biržā kotējamo vērtspapīru sarakstā.

Šajā grāmatā koncerna mātes uzņēmumu konsolidētā pārskata sastādīšana netiks aplūkota. Ja uzņēmumam ir nepieciešams to sagatavot, var izmantot konsolidēto gada pārskatu sastādīšanas rokasgrāmatu, ko izdevusi Finanšu ministrija 2000. gadā.

28. SFPS «Saistītajos uzņēmumos veikto ieguldījumu uzskaite» ir jāizmanto, ja ieguldījums veikts asociētajā (agrāk – saistītajā) uzņēmumā. Saskaņā ar šo standartu būtiska ietekme ir vara piedalīties finanšu un pamatdarbības politikas lēmumu pieņemšanā, bet tas nenozīmē šo politiku kontroli uzņēmumā, kurā veikts ieguldījums. Tiek pieņemts, ka būtiska ietekme ir tad, ja ieguldītājam tieši vai netieši ar meitas uzņēmumu starpniecību pieder 20 vai vairāk procentu no

balsstiesībām uzņēmumā, kurā veikts ieguldījums. Ieguldījumu uzskaitei izmanto divas metodes:

1) izmaksu metodi, pēc kuras ieguldījums tiek uzskaitīts iegādes vērtībā. Izmantojot izmaksu metodi, ieguldītājs ienākumus atzīst tikai tad, ja ieguldītājs saņem daļu no tā uzņēmuma, kurā veikts ieguldījums, uzkrātās neto peļņas, kas radusies pēc tā iegādes datuma;
2) pašu kapitāla metodi, pēc kuras ieguldījums vispirms tiek uzskaitīts iegādes vērtībā, bet pēc tam, ņemot vērā uzņēmuma pārskata gada peļņu vai zaudējums, kā arī uzņēmuma pašu kapitāla izmaiņas, koriģē šo ieguldījuma apjomu (aprakstu novērtēšanai skatīt tālāk).

Izmaksu metodi lieto, lai uzskaitītu ilgtermiņa ieguldījumus uzņēmumu akcijās un daļās, ja ieguldītājam nav būtiskas kontroles vai būtiskas ietekmes ieguldījumuzņēmumos, vērtspapīrus, kas nav ieguldījumi kapitālos, un izsniegtos naudas aizdevumus.

Pašu kapitāla metodi lieto, lai uzskaitītu ilgtermiņa ieguldījumus radniecīgu un asociēto uzņēmumu kapitālā.

Nosakot apliekamo ienākumu, neņem vērā peļņas vai zaudējumu aprēķinā uzrādīto uzņēmuma līdzdalības daļas vērtības palielinājumu vai samazinājumu meitas vai saistītā uzņēmuma pašu kapitālā, izņemot gadījumus, ja šie uzņēmumi ir nerezidenti vai arī ja tie piemēro likumā «Par ārvalstu ieguldījumiem Latvijas Republikā» noteiktās uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaides un ja minētā līdzdalības daļas vērtības palielinājuma un aprēķināto dividenžu starpība nav ieskaitīta rezervē (likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 6. panta 5.[1] daļa, UIN dekl. 17. un 18. rinda).

Nosakot apliekamo ienākumu:

1) to palielina par taksācijas perioda zaudējumiem no vērtspapīru pārdošanas, izņemot zaudējumus no vērtspapīriem, kuri atrodas publiskajā apgrozībā saskaņā ar likumu «Par vērtspapīriem» (likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 6. panta 1. daļas 7. punkts);
2) to palielina par izdevumiem, kas saistīti ar to vērtspapīru iegādi, kuri atrodas publiskajā apgrozībā saskaņā ar likumu «Par vērtspapīriem» (likuma 6. panta 1. daļas 8. punkts);
3) uzņēmuma peļņu samazina par ieņēmumiem no vērtspapīru pārdošanas, kuri atrodas publiskajā apgrozībā saskaņā ar likumu «Par vērtspapīriem» (likuma 6. panta 4. daļas 9. punkts).

Nosacījumi, kādi jāpiemēro vērtspapīru veidu piemērošanā, to iegādes un pārdošanas vērtības, peļņas vai zaudējumu noteikšanai, ir izklāstīti MK noteikumu Nr. 319 «Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» normu piemērošanas noteikumi» 45.[1]–45.[9] punktā.

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. panta bilances shēmu kontu veidā ilgtermiņa finanšu ieguldījumu uzskaitei ir paredzēti šādi konti:

131 Līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā
132 Aizdevumi radniecīgajiem uzņēmumiem
133 Līdzdalība asociēto uzņēmumu kapitālā
134 Aizdevumi asociētajiem uzņēmumiem
135 Pārējie vērtspapīri
136 Pārējie aizdevumi
137 Pašu akcijas un daļas
138 Aizdevumi uzņēmuma dalībniekiem un valdei

Analītisko uzskaiti šajos kontos iekārto par katru koncerna meitas uzņēmumu un asociēto uzņēmumu atsevišķi, norādot ieguldījuma apjomu summāri un uzņēmuma līdzdalības daļu procentos šā uzņēmuma pamatkapitālā.

Likums «Par uzņēmumu gada pārskatiem» nosaka, ka gada pārskata pielikumā jānorāda koncerna meitas uzņēmumu un asociēto uzņēmumu nosaukums un juridiskā adrese, uzņēmumu līdzdalības daļa procentos šo uzņēmumu pamatkapitālā, kā arī šo uzņēmumu pašu kapitāla un peļņas vai zaudējumu apjoms atbilstoši katra šā uzņēmuma pēdējam apstiprinātajam gada pārskatam. Šo informāciju var nesniegt, ja tā ir nenozīmīga likuma 4. panta 3. daļā noteikto prasību īstenošanai (likuma 42. panta 1. daļa).

Informāciju par uzņēmumu pašu kapitāla un peļņas vai zaudējumu apjomu var neparādīt, ja attiecīgais uzņēmums nepublicē savu gada pārskatu un ja līdzdalības daļa tajā ir mazāka par 50% (likuma 42. panta 3. daļa).

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
	Pēc izmaksu metodes		
1.	Veikts ieguldījums cita uzņēmuma pamatkapitālā:		
1.1.	naudā	13x	262x
1.2	mantā (pamatlīdzeklis), novērtējums ir augstāks nekā atlikusī vērtība		
	- norakstīts uzkrātais nolietojums	129x	12x
	- atlikusī vērtība	13x	12x
	- starpība starp novērtējumu un atlikušo vērtību	13x	658
1.3.	manta (pamatlīdzeklis), novērtējums ir zemāks nekā atlikusī vērtība		
	- norakstīts uzkrātais nolietojums	129x	12x
	- ieguldījums pēc novērtējuma (tirgus vērtība)	13x	12x
	- starpība starp novērtējumu un atlikušo vērtību	753	12x
2.	Pārvērtēts ieguldījums:		
	- vērtības samazinājums	313x	13x
	vai ja iepriekš nav bijis vērtības pieaugums un nav izveidota rezerve	752	13x
	- vērtības palielinājums	13x	313x
3.	Saņemtas dividendes vai procenti no ieguldījuma	262x	811
4.	Izmaksāts aizdevums	136	26x
5.	Aprēķināti maksājamie procenti	136	8110
6.	Saņemta aizdevuma atmaksa	26x	136

Aizdevumu, kurus uzņēmums izsniedz uzņēmuma valdei un vadībai un kuru atmaksas termiņš ir ilgāks par gadu, īpaša uzskaite ir vajadzīga tādēļ, lai valdes locekļi un sabiedrības vadība nevarētu tos izmantot savtīgiem mērķiem un tādējādi kaitēt citu ieguldītāju interesēm. Izsniedzot aizdevumus, jāņem vērā likumos un sabiedrības statūtos noteiktie ierobežojumi šādu aizdevumu izsniegšanai. Nedrīkst sabiedrības valdei izsniegt aizdevumus ar vieglākiem noteikumiem, nekā tos izsniedz citiem aizdevuma ņēmējiem. Analītisko uzskaiti šajā kontā iekārto par katru aizdevumu atsevišķi, norādot, kam, uz kādu laiku un ar kādiem noteikumiem ir izsniegts aizdevums. Ja procentus maksā nākamajā

gadā un ir skaidri zināms, ka maksās, šādus procentus aprēķina jau pārskata gadā – pirms procentu saņemšanas.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1	Izmaksāts aizdevums	138	26x
2.	Aprēķināti maksājamie procenti, ja skaidri zināma to saņemšana	138	8110
3.	Pārgrāmatoti pārskata gada maksājumi uz īstermiņa saistībām	237	138
	- aprēķinātie procenti	237	138
4.	Atmaksāts aizdevums:		
	- pirmstermiņa	26x	137x
	- kārtējā parāda atmaksa	26x	237

Pašu kapitāla metode

Izmantojot šo metodi, ilgtermiņa ieguldījumu uzskaitei ir jāizmanto likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 39. pants, kurā ir doti nosacījumi ieguldījumu novērtēšanai koncerna meitas uzņēmuma pamatkapitālā un asociētā uzņēmuma pamatkapitālā.

Grāmatojumu apraksti

Ieguldījumu sākotnējais novērtējums

Sākotnēji ieguldījumu koncerna meitas uzņēmuma pamatkapitālā vai asociētā uzņēmuma kapitālā novērtē iegādes izmaksās.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1.	Veikts ieguldījums uzņēmuma pamatkapitālā	13x	262x, 5xx
2.	Veikts maksājums kreditoram	5xx	262x

Līdzdalības daļas vērtības izmaiņas

Šīs izmaiņas aprēķina, izmantojot koncerna meitas vai asociētā uzņēmuma īpašnieku pilnsapulcē apstiprinātā gada pārskata informāciju, t.i., nosaka ieguldītāja uzņēmuma daļu šo uzņēmumu peļņā vai zaudējumos, t.i., peļņas vai zaudējuma summu reizinot ar akciju vai daļu īpatsvaru procentos. Kapitāla līdzdalības daļas vērtības pieaugumu vai samazinājumu parāda peļņas vai

zaudējumu aprēķinā kā ieņēmumus vai zaudējumus no ilgtermiņa ieguldījumiem. Ja zaudējumi pārsniedz ieguldījumu vērtību, jāpārtrauc iekļaut savu daļu turpmākajos zaudējumos.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Ieņēmumi no līdzdalības	13x	811
2. Zaudējumi no līdzdalības	823	13x

Saņemamās dividendes no ieguldījumiem

Tāpat, izmantojot koncerna meitas vai asociētā uzņēmuma īpašnieku pilnsapulcē apstiprinātā gada pārskata informāciju par aprēķinātajām pārskata gada dividendēm, tās tiek iegrāmatotas. Parasti tās tiek saņemtas jau nākamajā pārskata gadā.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Aprēķinātas dividendes	23x	13x
2. Saņemtas dividendes	262x	23x

Rezerves izveidošana

Ja pārskata gadā aprēķinātais kapitāla līdzdalības daļas vērtības pieaugums pārskata gadā pārsniedz aprēķināto dividenžu summu, starpība jāieskaita rezervē, kas nav sadalāma dividendēs, nav izmantojama zaudējumu segšanai, nav ieskaitāma kapitālos vai citās rezervēs, to nedrīkst izmantot sociālai sfērai, labdarībai vai citiem mērķiem.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Starpība starp daļas vērtības pieaugumu un aprēķinātajām dividendēm	811	336
vai arī	341	336

Tā kā aprēķinātais kapitāla līdzdalības daļas vērtības pieaugums, kas ir iegrāmatots pārskata gada ieņēmumos, nav sadalāms dividendēs, tad, veidojot šo rezervi, ir jānošķir peļņas daļa, kas no tā radusies.

(Piemēru skatīt lielajā uzdevumā.)

Finanšu ieguldījumu un vērtspapīru inventarizācija

Finanšu ieguldījumus iedala ilgtermiņa un īstermiņa finanšu ieguldījumos. Uz ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem attiecas līdzekļu ieguldījumi meitas, asociēto un

citu uzņēmumu kapitālos, vērtspapīri un aizdevumi citiem uzņēmumiem pret tratām, vekseļiem un citām parādu saistībām uz laiku, ilgāku par vienu gadu. Inventarizējot tos, jāpārbauda šo ieguldījumu iegādes izmaksas. Inventarizējot īstermiņa vērtspapīrus un līdzdalību kapitālos (uz laiku, ne ilgāku par vienu gadu), pārbauda uzņēmuma brīvo naudas līdzekļu ieguldījumus ātri realizējamās akcijās, obligācijās u.c., kā arī saņemtos vekseļus un izrakstītās (pieņemtās) tratas, kuru apmaksas termiņš nepārsniedz vienu gadu. Saņemtos un izrakstītos vekseļus pārbauda saskaņā ar vekseļu grāmatu.

Finanšu ieguldījumu un vērtspapīru inventarizācijas laikā jāpārliecinās par apliecinošo dokumentu esamību uzņēmumā. Ja uz inventarizācijas brīdi nav saņemti dokumenti, kas apstiprina attiecīgās īpašuma tiesības (akcijas, obligācijas, apliecības par izdarītajiem noguldījumiem u.c.), sastāda atsevišķu inventarizācijas sarakstu, kurā uzrāda attiecīgās summas un iemeslus. Ja vērtspapīri glabājas bankā, inventarizācijas sarakstā norāda bankas iestādes apliecības numuru, datumu, vērtspapīru vērtību. Vērtspapīru faktiskais atlikums jāsalīdzina ar grāmatvedības datiem.

Ilgtermiņa un īstermiņa vērtspapīru un līdzdalības kapitālā novērtējumu pārbauda, pamatojoties uz vērtspapīru biržas tirgus kursu un tās akciju sabiedrības akciju vai obligāciju novērtējumu, kuras līdzdalībniece ir inventarizējamā akciju sabiedrība (kuras īpašumā ir citas akciju sabiedrības akcijas).

Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu inventarizācijas rezultātus noformē inventarizācijas sarakstos pēc ieguldījumu veidiem.

Īstermiņa vērtspapīru un līdzdalības kapitālu inventarizācijas sarakstos atsevišķi jāparāda līdzdalība meitas uzņēmumu kapitālā, pašu akcijas un daļas, pārējie vērtspapīri un līdzdalība kapitālos:

- meitas, asociēto vai citu uzņēmumu nosaukumi, adreses, līdzdalības akciju un daļu skaits, akciju numuri, to nominālvērtība katram veidam (parastā, priekšrocību un personāla), kopsumma un īpatsvars meitas vai asociēto uzņēmumu kapitālā;
- uzņēmuma pašu akciju vai daļu kopsumma, kopsummas īpatsvars uzņēmuma kapitālā. Šāda informācija jāuzrāda atsevišķi tām akcijām un daļām, kas iegūtas īpašumā, un tām, kas iegūtas kā ķīla.

Apgrozāmie līdzekļi

Apgrozāmos aktīvus definē 1. SGS 57. punkts, t.i., aktīvu objektu var atzīt par apgrozāmo aktīvu objektu, ja:

1) to ir paredzēts izlietot viena gada vai viena ražošanas cikla laikā;
2) to tur pārdošanai;
3) tā ir nauda vai tās ekvivalents, kuram lietošanas iespējas nav ierobežotas.

Apgrozāmo līdzekļu sastāvā ietilpst šādas aktīvu objektu grupas:
- materiālo vērtību krājumi;
- avansa maksājumi par apgrozāmajiem līdzekļiem;
- pircēju, pasūtītāju un citu debitoru parādi, kas saņemami gada laikā;
- apgrozāmo līdzekļu sastāvā iekļautie vērtspapīri, kurus nav paredzēts paturēt ilgi savā īpašumā, bet kuri paredzēti pārdošanai;
- nākamo periodu izdevumi;
- naudas līdzekļi.

Krājumi

2. SFPS un arī 2. LFGS «Krājumi» formulē krājumu definīciju, nosaka krājumu novērtēšanu, definē krājumu izmaksu formulas un nosaka krājumu izmaksu iekļaušanu peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Krājumi ir uzņēmuma apgrozāmie līdzekļi, kas:

a) pēc savas nozīmes ir izejvielas vai materiāli, kurus paredzēts izlietot preču produkcijas ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesā;
b) paredzēti pārdošanai saskaņā ar uzņēmuma pamatdarbību;
c) atrodas ražošanas un pārstrādes procesā pirms to pārdošanas.

Krājumu uzskaitei parasti izmanto šādus kontus:

211 Izejvielas un materiāli
212 Nepabeigtie ražojumi
213 Gatavie ražojumi un preces pārdošanai
214 Nepabeigtie pasūtījumi
215 Mazvērtīgais inventārs
216 Mazvērtīgā inventāra norakstītā daļa
219 Avansa maksājumi par precēm

Krājumu konti ir aktīva konti, saldo var būt tikai debetā, palielinājums jāgrāmato konta debetā, bet samazinājums – konta kredītā.

Krājumu novērtēšana un izmaksu sastāvs

Saskaņā ar standartu krājumi jānovērtē, pamatojoties uz izmaksām vai neto realizācijas vērtību (tirgus cenu), atkarībā no tā, kura no abām ir mazāka. Krājumu izmaksās jāiekļauj visas pirkšanas, pārstrādes un citas izmaksas, kas radušās, nogādājot krājumus to tagadējā atrašanās vietā un stāvoklī.

Standartā ir definētas krājumu izmaksas un to sastāvs.

Pirkšanas izmaksas veido krājumu pirkšanas cena, ievedmuita un citi nodokļi, kuri nav atgūstami no nodokļu administrācijas iestādēm, piemēram, akcīzes nodoklis, dabas resursu nodoklis gatavās produkcijas iepakojumam un PVN, ja uzņēmums nav reģistrējies kā tā maksātājs. Tāpat pirkšanas izmaksās iekļauj

transportēšanas un ar to saistītās izmaksas, kā arī citas izmaksas, kuras ir tieši saistītas ar gatavo preču, materiālu un pakalpojumu iegādi. No pirkšanas izmaksām atskaita visas saņemtās atlaides, kas saistītas ar krājumu iegādi.

Pirkšanas izmaksās var būt iekļauta ārvalstu valūtas kursa starpība, kas radusies tiešā saistībā ar nesenu krājumu iegādi un tikai tajos gadījumos, kad to atļauj 21. SFPS pieļautā alternatīvā pieeja. Tas attiecas tikai uz tām valūtas starpībām, kas rodas, krasi devalvējot valūtu vai arī strauji krītot valūtas kursam, kad nav iespējams praktiski īstenot riska ierobežošanu.

Pārstrādes (ražošanas) izmaksas ir izmaksas, kas tieši attiecināmas uz ražošanas vienībām, uz konkrēto ražoto produkciju vai sniegto pakalpojumu, vai struktūrvienību darbu. Tās sastāv no:

- tiešajām materiālu izmaksām;
- tiešajām darba izmaksām;
- citām tiešajām izmaksām.

Saskaņā ar sistemātisko sadalījumu uz pārstrādes izmaksām tiek attiecinātas arī nemainīgās un mainīgās papildizmaksas, kas rodas, pārstrādājot materiālus gatavās precēs:

- nemainīgās ir papildizmaksas, kas saglabājas nosacīti nemainīgas neatkarīgi no ražošanas apjoma (pamatlīdzekļu nolietojums, administrācijas izmaksas);
- mainīgās ražošanas papildizmaksas ir izmaksas, kuras mainās tieši vai gandrīz tieši atkarībā no ražošanas apjoma.

Nemainīgās ražošanas papildizmaksas tiek attiecinātas uz pārstrādes izmaksām, pamatojoties uz ražošanas iekārtu normālu jaudu. Normāla jauda ir ražošanas apjoms, kādu paredzēts sasniegt vidēji vairāku periodu vai sezonu laikā normālos ražošanas apstākļos, ņemot vērā jaudas samazinājumu, kas rodas plānoto uzturēšanas pasākumu dēļ.

Nemainīgo papildizmaksu lielums, kas tiek attiecināts uz katru ražošanas vienību, netiek palielināts, ja samazinās ražošanas apjoms vai ir dīkstāve. Neattiecinātās papildizmaksas atzīst par izdevumiem periodā, kurā tās rodas.

Mainīgās ražošanas papildizmaksas tiek attiecinātas uz katru ražošanas vienību, pamatojoties uz faktisko ražošanas iekārtu lietošanu.

Ja ražošanas procesā vienlaikus ražo vairāk nekā vienu produktu (salikti produkti vai pamatprodukts un blakusprodukts), kad nav iespējams atsevišķi noteikt katra produkta pārstrādes izmaksas, tās tiek racionāli un konsekventi sadalītas starp tiem. Vairākums blakusproduktu pēc savas būtības ir nenozīmīgi, tāpēc tos bieži novērtē pēc neto realizācijas vērtības, kuru atskaita no pamatprodukta izmaksām. Tāpēc pamatprodukta uzskaites summa būtiski neatšķiras no tā izmaksām.

Pakalpojumu sniedzēju krājumu izmaksas ir izmaksas, kuras rada darbaspēks un citi darbinieki, kas tieši saistīti ar pakalpojumu sniegšanu, ieskaitot arī uzraudzības dienesta darbiniekus, un attiecīgās netiešās izmaksas.

Darbaspēka un citas izmaksas, kas saistītas ar pārdošanas un vispārējo administratīvo personālu, netiek iekļautas krājumu izmaksās, bet tiek atzītas par attiecīgā perioda administrācijas izmaksām vai pārdošanas izmaksām.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 30. pants nosaka, ka krājumi jānovērtē iegādes vai ražošanas pašizmaksā. Iegādes pašizmaksu aprēķina, pirkšanas cenai pieskaitot izdevumus, kas tieši saistīti ar pirkumu.

Likuma 32. pants nosaka, ka krājumi bilances sastādīšanas datumā jānovērtē vai nu atbilstoši zemākajai tirgus cenai, vai pašizmaksai, turklāt obligāti jālieto zemākā novērtējuma cena. Krājumu atlikumu novērtējums nedrīkst būt augstāks par tirgus (neto realizācijas) cenu.

Krājumu izmaksu novērtēšanas paņēmieni

Standartā ir definēti izmaksu novērtēšanas paņēmieni, kas pamatojas uz sākotnējās vērtības principu.

Standarta vai normatīvo izmaksu metode – tās pamatā ir materiālu un izejvielu, darbaspēka un citu resursu efektivitātes un jaudu lietošanas normāls līmenis. Izmaksas tiek periodiski pārskatītas un mainītas, ņemot vērā konkrētā perioda apstākļus. Tā kā pārdotās produkcijas pašizmaksu nosaka, pārskata perioda izmaksas koriģējot ar nepabeigtās ražošanas un gatavās produkcijas krājumu vērtības izmaiņām, kuras ir novērtētas standartizmaksās, šī metode nodrošina iespēju noteikt finansiālo rezultātu, nesastādot pašizmaksas kalkulāciju, jo standartizmaksas gandrīz ir vienādas ar nepabeigtās ražošanas un gatavās produkcijas pašizmaksu. Šo metodi izmanto gatavās produkcijas un nepabeigto ražojumu uzskaitē.

Mazumtirdzniecības cenu metode – tās pamatā ir vidējā uzcenojuma procenta izmantošana, t.i., krājumu izmaksas nosaka, samazinot krājumu pārdošanas vērtību par attiecīgo bruto peļņas normas procentu. Šo metodi lieto tirdzniecības uzņēmumos, kuros preces tiek uzskaitītas un nodotas materiālā atbildībā pārdošanas cenās, nevis iegādes cenās. Šajā gadījumā inventarizācija veicama pārdošanas cenās.

Piemērs

Saņemot preci, tās tiek pārrēķinātas pārdošanas cenās.

Datums	Piegādātājs	Dok. Nr.	Iegādes vērtība	Aprēķinātais uzcenojums	PVN	Pilnā pārdošanas vērtība
	Atlikums perioda sākumā		15 670,00	3212,35	3398,82	22 281,17
1. dat.	SIA *XXX*		25,00	3,75	5,18	33,93
5. dat.	SIA *YYY*		105,50	26,38	23,74	155,62
10.dat.	SIA *PPP*		200,00	40,00	43,20	283,20
15. dat.	SIA *XXX*		36,00	7,00	7,74	50,74
25. dat.	SIA *YYY*		125,25	26,30	27,28	178,83
30. dat.	SIA *YYY*		121,00	26,00	26,46	173,46
	Kopā iegāde		612,75	129,43	133,60	875,78
	Pārdots		11 650,26	2391,19	2527,50	16 568,95
	Atlikums perioda beigās		4632,49	950,59	1004,92	6588,00

Pēc kases pārskata pārdotas preces par kopējo summu – Ls 16 568,95, PVN 18% – Ls 2527,50, bet prece bez PVN – Ls 14 041,45.

Vidējais uzcenojuma procents ir: (3212,35 + 129,53)/(15 670,00 + 612,75) * 100 = 3341,88/16 282,75 * 100 = 20,52%.

Preču atlikums iegādes cenās ir: (6588,00 – 1004,92) * 100/120,52 = Ls 4632,49, bet uzcenojums atlikumā esošajām precēm ir: 6588,00 – 1004,92 – 4632,49 = Ls 950,59.

Pārdoto preču pašizmaksa iegādes cenās ir: 15 670,00 + 612,75 – 4632,49 = Ls 11 650,26, bet uzcenojums pārdotajai precei – Ls 2391,19.

Tieši nosakāmo izmaksu metode – izmaksas tādiem krājumiem, kas nav savstarpēji aizstājamas vai arī tiek novirzītas konkrētiem projektiem, ir jānosaka, konkrēti identificējot katras šā krājuma vienības izmaksas. Šī izmaksu metode nav izmantojama, ja krājumos ir daudz savstarpēji aizstājamu vienību, jo tad ir iespējams regulēt finansiālo rezultātu. Parasti šo metodi izmanto gadījumos, ja krājumu vienības cena ir augsta un to apgrozījums ir mazs, piemēram, antikvāru priekšmetu, juvelierizstrādājumu tirdzniecībā, kā arī celtniecības objektiem un individuāliem pasūtījumiem.

Vidējā svērtā izmaksu metode – katras krājumu vienības izmaksas nosaka, pamatojoties uz līdzīgu vienību vidējām svērtām izmaksām perioda sākumā un perioda laikā iepirktu vai saražotu līdzīgu vienību izmaksām. Vidējo svērto cenu

nosaka, visu esošo konkrētā krājuma vērtību (atlikums plus iegāde) dalot ar šo krājumu vienību daudzumu. Parasti šo izmaksu metodi izmanto ražošanā, norakstot izejvielas uz gatavo vai nepabeigto ražojumu, kā arī degvielas, kokmateriālu u.c. tirdzniecībā.

Piemērs

Iegādes datums	Daudzums	Cena	Summa
Atlikums perioda sākumā	50	2,75	137,50
6. datumā	100	1,20	120,00
10. datumā	100	1,30	130,00
15. datumā	100	1,10	110,00
Kopā krājumi	350		437,50
Izlietoti	225	1,25	281,25
Atlikums perioda beigās	125	1,25	156,25

Vidējā svērtā cena: 437,50/350 = Ls 1,25.

FIFO metode – tā ir krājumu iegādes izmaksu novērtēšanas metode, kas pamatojas uz pieņēmumu, ka uzņēmumā vispirms tiek izlietoti un norakstīti krājumi atbilstoši pirmās iepirktās partijas cenai, tad – otrās iepirktās partijas cenai utt., kamēr izlietoti visi krājumi, bet faktiskā krājumu izlietošanas secība netiek ņemta vērā.

Piemērs

Iegādes datums	Daudzums	Cena	Summa
Atlikums perioda sākumā	50	2,75	137,50
6. datumā	100	1,20	120,00
10. datumā	100	1,30	130,00
15. datumā	100	1,10	110,00
Kopā krājumi	350		437,50
Izlietoti	225		295,00
Atlikums perioda beigās	125		142,50

Krājumu atlikuma aprēķins: 100 * 1,10 = 110,00
25 * 1,30 = 32,50
Kopā 125 = 142,50

Izlietoto krājumu vērtības aprēķins: 437,50 – 142,50 = 295,00,
un to vidējā cena ir 295/225 = 1,31.

Neto realizācijas vērtība (tirgus cena)

Standartā neto realizācijas vērtība ir definēta kā parastā darbības gaitā aprēķinātā krājumu pārdošanas cena, no kuras atņemtas ražošanas pabeigšanai nepieciešamās izmaksas un sagaidāmās pārdošanas izmaksas. Tas atbilst piesardzības principam, kas nosaka, ka krājumi nav jāuzskaita summā, kas pārsniedz gaidāmo summu, tos pārdodot vai izmantojot.

Krājumu novērtēšanu līdz tirgus cenai veic, ja:

- krājumi ir bojāti;
- tie ir daļēji vai pilnīgi novecojuši.

Krājumu izmaksas var būt neatgūstamas, ja šie krājumi ir bojāti, ja tie ir pilnīgi vai daļēji novecojuši vai ja to pārdošanas cenas ir samazinājušās, vai arī ja pieaugušas izmaksas, lai tos saražotu vai pārdotu. Prakse, kad krājumus uzskaita, daļēji norakstot zem to izmaksām līdz neto realizācijas vērtībai, atbilst uzskatam, ka aktīvi nav jāuzskaita summā, kas pārsniedz gaidāmo summu, tos pārdodot vai izmantojot. Aprēķinot neto realizācijas vērtību, tiek ņemtas vērā cenu vai izmaksu svārstības, kas tieši saistītas ar notikumiem pēc pārskata perioda beigām, ja šie notikumi apstiprina apstākļus perioda beigās.

Nosakot krājumiem neto cenu, saskaņā ar standartu ir jāņem vērā šo krājumu iegādes mērķis:

- ja krājumi paredzēti piegādes līgumu saistību izpildei un to vērtība ir augstāka par līgumcenām, tos noceno līdz līguma cenai;
- ja materiāli un izejvielas paredzēti gatavās produkcijas ražošanai vai pakalpojumu sniegšanai un tās gatavās produkcijas vai pakalpojumu, kuros šie materiāli un izejvielas tiks iestrādāti vai izmantoti, pašizmaksa pārsniegs neto realizācijas vērtību, tad materiālu un izejvielu vērtība jāsamazina līdz aizvietošanas izmaksām, t.i., pašreizējām iegādes cenām;
- ja krājumi ir gatavā produkcija un preces pārdošanai, neto vērtību aprēķina, pamatojoties uz sagaidāmo pārdošanas cenu.

Summa, par kādu veic krājumu daļēju nocenošanu līdz neto realizācijas vērtībai, ir uzskaitāma kā izdevumi tajā periodā, kurā veikta daļēja norakstīšana.

Katrā nākamajā periodā neto realizācijas vērtība ir jāpārskata. Kad vairs neeksistē apstākļi, kuru dēļ krājumi norakstīti zem to izmaksām, daļējo norakstījuma summu apvērš tā, lai jaunā uzskaites summa būtu vienāda ar izmaksām vai mainīto neto realizācijas vērtību atkarībā no tā, kurš no šiem rādītājiem ir mazāks. Tas notiek, piemēram, kad krājumu vienība, kuru uzskaita pēc neto realizācijas vērtības, jo tās pārdošanas cena bija samazinājusies, turpmākajā periodā vēl ir krājumos un šīs vienības pārdošanas cena ir palielinājusies.

Pēc nocenošanas krājumu uzskaites vērtība tiek atzīta par izmaksām tajā periodā, kad krājums ir izmantots vai pārdots.

Krājumi, kas ir iekļauti citu aktīvu vērtībā (pašradītu īpašumu, ražotņu un iekārtu sastāvdaļas), ir attiecināmi uz citiem aktīvu objektu kontiem un peļņas vai zaudējumu aprēķinā kā izmaksas norakstāmi šo aktīvu objektu lietderīgās lietošanas laikā.

Grāmatojumu apraksti

Pārskata gada beigās, veicot gada inventarizāciju, notiek arī krājumu novērtēšana. Krājumus, kuriem tiek prognozēta pārdošanas cenas samazināšanās zem pašizmaksas, noceno. Tā kā inventarizācijas brīdī zaudējumu apjoms vēl nav zināms, šādas noceno-šanas starpības apjomā tiek veidots uzkrājums, par kuru saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 6. panta 5. daļu ir jāpalielina apliekamais ienākums (UIN dekl. 14. rinda). Krājumu uzskaitē saglabā to uzskaiti pašizmaksā, jo, pārdodot šos krājumus, izdevumos tie norakstāmi pašizmaksā tajā periodā, kurā tie ir pārdoti.

Bilancē šādu līdz neto realizācijas vērtībai nocenotu krājumu summu uzrāda kā starpību – krājumu summa pašizmaksā mīnus aprēķinātais uzkrājums, bet uzkrājums bilances pasīvā netiek uzrādīts, jo šis uzkrājums nav uzkrājums atbilstoši 37. SFPS «Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi» prasībām, bet to izmanto, lai finanšu pārskatā aktīvus atspoguļotu to atgūstamajā vērtībā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Aprēķinātais uzkrājums (starpība starp krājumu pašizmaksu un neto cenu)	7444	433

Nākamā gada sākumā šādi iepriekšējā pārskata gadā aprēķināto uzkrājumu samazina, iekļaujot to pārskata gada ieņēmumos.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Aprēķinātais uzkrājums (starpība starp krājumu pašizmaksu un neto cenu)	433	656
vai gadījumā, ja apvēršana notikusi vienā periodā ar pārvērtēšanu tirgus cenās	433	7444

Gada laikā veic krājumu pārdošanu, izmantojot jau konkrēto situācijai atbilstošo realizācijas cenu un krājumu pašizmaksu.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Pārdoti krājumi (prece):		
- ieņēmumi no pārdošanas	231, 26x	6xx
- PVN no ieņēmumiem	231, 26x	574
2. Norakstīta pārdoto krājumu pašizmaksa	712	21x

Pārskata gada beigās atkal tiek veikta krājumu inventarizācija, un, ja nepieciešams, atkal var veikt atsevišķu krājumu nocenošanu līdz neto cenai, veidojot uzkrājumu.

UIN deklarācijā par šo pārskata gadu gada sākumā veikto uzkrājuma samazinājumu uzrāda 44. rindā, t.i., samazina apliekamo ienākumu, bet gada beigās aprēķināto jauno uzkrājumu uzrāda deklarācijas 14. rindā, t.i., palielina apliekamo ienākumu. Līdz ar to tiek koriģēts apliekamais ienākums un precīzāk noteikts uzņēmuma darbības rezultāts, bet krājumu uzskaitē saglabājas krājumu pašizmaksa.

Krājumu uzskaites metodes

Materiālo krājumu uzskaitei izmanto divas uzskaites metodes – nepārtrauktās inventarizācijas metodi un periodiskās inventarizācijas metodi.

Krājumu uzskaites galvenais uzdevums ir kontrolēt to saglabāšanu un pareizu izlietošanu. Tāpēc jābūt informācijai par:

- katra nosaukuma krājumu saņemšanu, izsniegšanu vai izlietošanu pakalpojumu sniegšanā vai pārdošanu;
- to, kura darbinieka materiālā atbildīgā glabāšanā atrodas jebkura nosaukuma un jebkura daudzuma materiālu krājumi.

Tas nozīmē, ka visa krājumu un materiālu uzskaite ir jāiekārto atbilstoši nomenklatūras nosaukumiem un atbildīgajiem glabātājiem. Līdz ar to veidojas atsevišķa krājumu uzskaite glabāšanas vietās un finanšu grāmatvedības kontos. Krājumu uzskaiti glabāšanas vietās jeb noliktavu uzskaiti iekārto uzņēmumā neatkarīgi no tā, kuru krājumu uzskaites metodi lieto grāmatvedībā. Noliktavu uzskaite jākārto atbilstoši ekonomiski vienveidīgām grupām, katrai materiālu pozīcijai, atbildīgajiem glabātājiem.

Nepārtrauktās inventarizācijas metode pirkto krājumu uzskaitē

Nepārtrauktās inventarizācijas metode paredz, ka krājumu kontos atspoguļo visu materiālu kustību – saņemšanu un izlietošanu, turklāt jebkurā pārskata perioda brīdī var konstatēt krājumu atlikumus atbilstoši to nomenklatūrai. Izmantojot šo metodi, tāpat jebkurā periodā var konstatēt pārdoto vai izlietoto krājumu pašizmaksu, neveicot inventarizācijas.

Nepārtrauktās inventarizācijas metodei ir šādas priekšrocības:

1) ir nodrošināta kontrole pār krājumu saglabāšanu;
2) var identificēt krājumu zudumus, kuri rodas zādzību, bojāšanās, izlaupījumu utt. dēļ;
3) jebkurā laikā bez inventarizācijas veikšanas var noteikt uzņēmuma finanšu rezultātu, kā arī izlietoto krājumu vērtību;

4) inventarizācija kalpo krājumu uzskaites pareizības pārbaudei un krājumu novērtēšanai pārskata perioda beigās.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Krājumu iegāde, saņemta piegādātāja pavadzīme:		
- krājumu iegādes vērtība	21x	531
- pieskaitāmie izdevumi	21x	531
- PVN	574	531
2. Krājumi importēti:		
- krājumu iegādes vērtība	21x	531
- muitas nodevas	21x	26x, 2381
- deklarēšanas izdevumi	21x	26x, 2381
- dabas resursu nodoklis	21x	26x, 2381
- PVN muitā	574, 23915	26x, 2381
3. Saņemti materiāli no PL likvidācijas	21x	12x
4. Norakstīti materiāli remontam:		
- telpu remontam	755	21x
- ilgtermiņa nomāto PL remontam	126	21x
- nākamajos periodos norakstāmajam remontam	241	21x
- administrācijas izdevumi	772	21x
5. Norakstīti materiāli PL izveidošanai	124	21x
6. Norakstīti materiāli PL kapitālajam remontam	124	21x
7. Norakstīti materiāli nemateriālo ieguldījumu izveidošanai	116	21x
8. Pārdoti krājumi:		
- materiālu pārdošanas vērtība	231	654
- preču pārdošanas vērtība	231	611
- PVN	231	574
9. Pārdoto krājumu pašizmaksas norakstīšana:		
- materiāliem	712	21x
- pašu ražojumiem	661	21x

10. Atdoti atpakaļ krājumi piegādātājam:		
- materiālu iegādes vērtība	531	21x
- PVN	531	574
11. Saņemti krājumi atpakaļ no pircēja:		
- viena pārskata perioda krājumi	231	611
- iepriekšējo periodu krājumi	231	649
- PVN	231	574
- atdoto krājumu pašizmaksa	21x	712
- atdoti pašu ražojumi - pašizmaksa	21x	661
12. Materiālu norakstīšana – bojāti utt.	744x	21x
13. Materiālu vērtības izmaiņas pēc inventarizācijas:		
- palielinājums	21x	719
- samazinājums	719	21x

Periodiskās inventarizācijas metode pirkto krājumu uzskaitē

Periodiskās inventarizācijas metode pamatojas uz periodiskām krājumu inventarizācijām, t.i., pārskata perioda krājumu iegādes izdevumi tiek uzskatīti par šā perioda izdevumiem, iegrāmatojot tos attiecīgā 71x grupas kontā, bet izlietoto krājumu vērtība šajā pārskata periodā neatspoguļojas. Kustība krājumu kontos pārskata periodā nenotiek. Pārskata perioda beigās, veicot inventarizāciju, tiek noteikti krājumu atlikumi, kurus salīdzina ar krājumu atlikumiem pārskata perioda sākumā un aprēķina izmaiņas, attiecīgi iegrāmatojot to palielinājumu vai samazinājumu. Izlietoto krājumu vērtību iegūst, izmantojot šādu aprēķinu: krājumu iegādes vērtība pārskata periodā plus krājumu atlikumu vērtība pārskata perioda sākumā un mīnus krājumu atlikumu vērtība pārskata perioda beigās. Viens no būtiskākajiem šīs metodes trūkumiem ir tas, ka jebkurā laikā nevar iegūt detalizētu krājumu atlikumu sarakstu pēc to nomenklatūras. Ja krājumu iegādes cenā nav iekļautas ar to iegādi saistītās izmaksas (transporta izdevumi, muita u.tml.) un ja to īpatsvars pret krājumu vērtību iegādes cenās ir ievērojams, pārskata gada beigās ir jānosaka šo izmaksu daļa, kas attiecināma uz krājumu atlikumiem, samazinot peļņas vai zaudējumu aprēķinā iekļaujamo izmaksu daļu.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1.	Krājumu iegāde, saņemta piegādātāja pavadzīme:		
	- krājumu iegādes vērtība	71x	531
	- pieskaitāmie izdevumi	71x	531
	- PVN	574	531
2.	Krājumi importēti:		
	- krājumu iegādes vērtība	71x	531
	- muitas nodevas	71x	26x, 2381
	- deklarēšanas izdevumi	71x	26x, 2381
	- dabas resursu nodoklis	71x	26x, 2381
	- PVN muitā	574, 23915	26x, 2381
3.	Saņemti materiāli no PL likvidācijas	71x	12x
4.	Norakstīti materiāli remontam:		
	- telpu remontam	755	71x
	- ilgtermiņa nomāto PL remontam	126	71x
	- nākamajos periodos norakstāmajam remontam	241	71x
	- administrācijas izdevumi	772	71x
5.	Norakstīti materiāli PL izveidošanai	124	71x
6.	Norakstīti materiāli PL kapitālajam remontam	124	71x
7.	Norakstīti materiāli nemateriālo ieguldījumu izveidošanai	116	71x
8.	Pārdoti krājumi:		
	- materiālu pārdošanas vērtība	231	654
	- preču pārdošanas vērtība	231	611
	- PVN	231	574
9.	Atdoti atpakaļ krājumi piegādātājam:		
	- materiālu iegādes vērtība	531	71x
	- PVN	531	574

10. Saņemti krājumi atpakaļ no pircēja:		
- viena pārskata perioda krājumi	231	611
- iepriekšējo periodu krājumi	231	649
- PVN	231	574
11 Materiālu norakstīšana – bojāti utt.	744x	71x
12. Materiālu vērtības izmaiņas pēc inventarizācijas:		
- palielinājums	21x	719
- samazinājums	719	21x

Gatavo ražojumu pašizmaksa

Pašizmaksas jēdziens

Gatavo ražojumu pašizmaksa ir visu izmaksu kopsumma kāda produkcijas veida ražošanai noteiktā laika periodā.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 30. pants nosaka, ka ražošanas pašizmaksu aprēķina, saskaitot izejvielu, pamatmateriālu un palīgmateriālu izlietojumu iegādes izmaksās un blakusizmaksās, kuras tieši saistītas ar konkrētā ražojuma izgatavošanu. Pie šīm ražošanas izmaksām var pieskaitīt arī daļu izmaksu, kas nav tieši saistītas ar ražojuma izgatavošanu, ja šīs izmaksas ir attiecināmas uz to pašu laika posmu.

Izmaksu klasifikācija un raksturojums

Katrā uzņēmumā pirms sava ražošanas pašizmaksas apraksta veidošanas rūpīgi jāpārdomā izmaksu klasifikācija un raksturojums.

Izmaksas var grupēt dažādās klasifikācijas grupās atkarībā no izvēlētā aprēķinu mērķa.

Finanšu grāmatvedībā izdevumus parasti grupē pēc izdevumu veidiem, turpretī pašizmaksas aprēķinos izmanto pavisam atšķirīgas izmaksu klasifikācijas.

Izmaksas klasificē šādi:

1) pēc izmaksu attiecināšanas uz izmaksu nesējiem, t.i., uz konkrēto ražojumu:
   - tiešās izmaksas, ko veido materiālu, darba un citas tiešās izmaksas,
   - vispārējās izmaksas – izmaksas, kas ir saistītas ar uzņēmuma organizatorisko struktūru. Tās sadala, izmantojot noteiktu sadales kārtību;

2) pēc izmaksu atkarības no izmaiņām ražošanas procesā:
   - nemainīgās vai nosacīti pastāvīgās – papildizmaksas, kas saglabājas nosacīti nemainīgas neatkarīgi no ražošanas apjoma (pamatlīdzekļu nolietojums, administrācijas izmaksas),
   - mainīgās ražošanas papildizmaksas – izmaksas, kuras mainās tieši vai gandrīz tieši atkarībā no ražošanas apjoma,
   - pārējās izmaksas;
3) pēc izmaksu veidojošo vērtību patēriņa izcelsmes:
   - primārās (saņemtas no ārienes),
   - sekundārās (uzņēmuma pašražoto materiālu, pusfabrikātu un pašu uzņēmuma citu struktūrvienību pakalpojumu patēriņš);
4) pēc izmaksu vietām (parasti izmanto sadalījumu pa struktūrvienībām);
5) pēc izmaksu elementiem:
   - darba izmaksas,
   - materiālu izmaksas,
   - kapitāla izmaksas,
   - izmaksas no ārienes saņemtajiem pakalpojumiem. Šis sadalījums tiek izmantots, veidojot kontu plānā operāciju kontus finanšu grāmatvedībā;
6) pēc izmaksu atbilstības kopējiem mērķiem:
   - izdevumiem atbilstošās (identiskas ar finanšu grāmatvedībā uzskaitītām izmaksām),
   - kalkulētās izmaksas (izmaksas, kas tiek aprēķinātas).

Izmaksu nesēju vienības pašizmaksas aprēķini

Kad izmaksas ir uzkrātas pēc izmaksu veidiem un sadalītas pēc izmaksu vietām, tās nepieciešams sadalīt pēc izmaksu nesējiem, t.i., noteikt, cik izmaksājusi konkrēta produkcijas veida ražošana vai arī uz ārieni izpildīto darbu vai pakalpojumu veikšana.

Pēc tam jānosaka vienas izmaksu nesēju vienības pašizmaksa, t.i., jāsastāda pašizmaksas kalkulācija.

Pašizmaksas kalkulācijas uzdevumi ir:

1) sniegt datus uzņēmuma cenu politikas veidošanai – kalkulēt izdevīgākās cenas, noteikt zemāko pieļaujamo cenu robežu, aprēķināt piedāvājumu cenas konkrētiem pasūtījumiem un veikt citu lēmumu pieņemšanai nepieciešamos aprēķinus, pārsvarā ilgākam laika periodam;
2) sniegt datus pašražotās produkcijas krājumu novērtēšanai gada pārskatā;
3) sniegt datus ražošanas un pārdošanas plānošanai;
4) aprēķināt datus izmaksu kontrolei.

Pašizmaksas kalkulāciju aprēķinos izmanto vairākus paņēmienus, kurus var apvienot četrās metodēs:

- kalkulācija ar dalīšanu;

- kalkulācija ar ekvivalences skaitļiem, lietojot pārrēķina koeficientus;
- kalkulācija ar izslēgšanu;
- kalkulācija ar pieskaitījuma likmēm.

Kalkulācija ar dalīšanu – tas nozīmē, ka viena pārskata perioda kopējās izmaksas dala ar šajā periodā saražoto produkcijas daudzumu. Šāda pašizmaksas aprēķina metode izmantojama, ja masveidā tiek ražota viena veida produkcija un ražošanas process ir nepārtraukts. Tomēr šādu pašizmaksas kalkulāciju «tīrā veidā» izmanto reti.

Kalkulācija ar ekvivalences skaitļiem, lietojot pārrēķina koeficientus, – šo metodi izmanto, ja vienā ražošanas procesā iegūst vairākus atšķirīgus pārdodamās produkcijas veidus un ja atsevišķa izmaksu uzskaite katram produkcijas veidam ir pārāk sarežģīta un darbietilpīga. Lietojot šādu pašizmaksas kalkulācijas aprēķināšanas metodi, parasti visa produkcija tiek sadalīta grupās:

- pamatprodukcija (produkcija, kuras ražošanai ir veidota ražotne);
- saistītā produkcija (produkcija, kuru ražo paralēli pamatprodukcijai, bet kuras ražošana uzņēmumam ir nozīmīga);
- blakusprodukcija (produkcija, kuras ieguve uzņēmumā nav nozīmīga, vai arī tie ir ražošanas atkritumi).

Atbilstoši šai metodei katram produkcijas veidam piešķir savu ekvivalences skaitli, pamatprodukcijai tas ir skaitlis «1».

Kalkulācija ar izslēgšanu – šo metodi izmanto, ja uzņēmums ražošanas procesā iegūst produkciju un atkritumus vai blakusprodukciju, kurai nav būtiskas nozīmes uzņēmuma saimnieciskajā darbībā. Šādos gadījumos iegūto blakusprodukciju un ražošanas atkritumus, kurus pārdod vai izmanto tālāk, novērtē pārdošanas cenās un atskaita no pamatprodukcijas izmaksām. Ja neizmantojamo atkritumu likvidācija prasa papildu izdevumus, tos iekļauj pamatprodukcijas pašizmaksā.

Kalkulācija ar pieskaitījuma likmēm – šīs kalkulācijas metodes īpatnība ir tā, ka pirmais solis ir konkrēta produkcijas veida visa izgatavotā vai plānotā apjoma kopējās pašizmaksas noteikšana, bet otrais solis – vienas produkcijas vienības pašizmaksas noteikšana. Šajā otrajā solī atkarībā no ražošanas īpatnībām izmanto arī citas iepriekš minētās pašizmaksas kalkulācijas metodes.

Pašizmaksas kalkulāciju veidi

Šajā sadaļā tiks doti vienīgi pašizmaksas kalkulāciju veidu īsi apraksti, bet interesentiem sīkāks skaidrojums par katru no tiem ir jāmeklē literatūrā, kas veltīta pašizmaksas aprēķiniem.

Pilnas ražošanas pašizmaksas kalkulācija – izmaksu uzskaites un pašizmaksas kalkulāciju sistēma ar pilnu izmaksu sadali. Tā sastāv no tiešajām izmaksām un pieskaitāmām vispārīgām izmaksām.

Darba (pasūtījuma) pašizmaksas kalkulācija – izmanto ražotnēs, kur ražošanai vai darbu izpildei pieņem atsevišķus pasūtījumus vai slēdz līgumus. Katrs šāds pasūtījums vai līgums ir kalkulācijas objekts.

Mainīgo izmaksu pašizmaksas kalkulācija – tā ir alternatīva pašizmaksas kalkulācijas sistēma, kuras ietvaros uzņēmuma fiksētās vispārējās izmaksas uzskata par perioda izmaksām un noraksta katrā pārskata periodā. Šīs izmaksas netiek iekļautas iegādāto vai ražoto krājumu pašizmaksā.

Procesa pašizmaksas kalkulācija – izmanto ražotnēs, kur produkti rodas procesa secībā, atkārtotā procesā vai kur apstrādes procesā rodas viens vai vairāki vienlaikus ar pamatprodukciju iegūti produkti. Izmaksas attiecina uz visu ražošanas procesu un pēc tam kalkulē vidējās izmaksas uz vienu vienību.

Standartizmaksu (normatīvo izmaksu) pašizmaksas kalkulācija – tā ir izmaksu metode, kur izmanto normatīvās izmaksas. Tās galvenais mērķis ir darbības kontrole.

Ražošanas izmaksu uzskaites metodes

Ražošanas izmaksu uzskaitei uzņēmumā var izmantot vai nu integrēto, vai dalīto izmaksu uzskaites metodi.

Integrētajā uzskaites sistēmā, izmantojot vienoto kontu plānu, tiek apvienota finanšu un ražošanas izmaksu uzskaite, sagrupējot izmaksas pēc to rašanās jomām. Lai varētu aprēķināt gatavās produkcijas pašizmaksu, kontu plānā ir atvērti konti ražošanas pamatizmaksu uzskaitei pēc ražojumu veidiem un konti, kuros uzkrāj attiecīgās vispārīgās izmaksas, kuras pārskata perioda beigās (mēnesis, gads, ražošanas cikls) tiek sadalītas un pārgrāmatotas uz pamatizmaksu kontiem vai uz nepabeigtās ražošanas kontiem.

Dalītajā uzskaites sistēmā finanšu uzskaite tiek nodalīta no izmaksu uzskaites pašizmaksas aprēķina vajadzībām. To iekārto saskaņā ar uzņēmumā pieņemto pašizmaksas aprēķina metodiku ārpus finanšu grāmatvedības uzskaites, izmantojot finanšu grāmatvedības analītiskās uzskaites kontus.

Ražošanas izmaksu uzskaite uzņēmumā var notikt līdzīgi kā krājumu uzskaite:

1) pēc nepārtrauktās inventarizācijas metodes, t.i., pašizmaksu var uzkrāt 212 «Nepabeigtie ražojumi» vai 214 «Nepabeigtie pasūtījumi» kontos, kurus sadala sīkāk pēc produkcijas gatavības posmiem, un, jau sadalot pēc gatavās produkcijas vai pakalpojumu vienībām, pārgrāmatot uz 213 «Gatavie ražojumi un preces pārdošanai» kontu;
2) pēc periodiskās inventarizācijas metodes, t.i., izmaksas grāmatojot 7xxx grupas kontos un pašizmaksas aprēķinu veidojot ārpus finanšu grāmatvedības. Tālāk pēc pašizmaksas aprēķina var rīkoties divējādi:
   a) noliktavu uzskaitē gatavo produkciju vai nepabeigtos ražojumus uzskaita faktiskajā vai plānotajā pašizmaksā, bet finanšu grāmatvedībā pēc gada inventarizācijas rezultātiem tikai izdara korekcijas par

atlikumā esošajiem ražojumiem katrā no gatavības pakāpēm (faktiskajās izmaksās),

b) noliktavu uzskaitē gatavo produkciju uzskaita plānotajā pašizmaksā, veicot arī nomenklatūru saņemšanas grāmatojumus: D «Krājumi» K «Gatavās produkcijas krājumu un vērtības izmaiņas». Savukārt pārdotās produkcijas pašizmaksu noraksta, veicot grāmatojumus: D «Gatavās produkcijas krājumu un vērtības izmaiņas K «Krājumi». Pārskata perioda beigās, kad ir aprēķināta faktiskā produkcijas pašizmaksa, izdara atlikumā esošo krājumu pārcenošanu faktiskajā pašizmaksā, starpības grāmatojot kontā «Gatavās produkcijas krājumu un vērtības izmaiņas». Protams, nedrīkst aizmirst arī novērtēt nepabeigtos ražojumus un veikt grāmatojumus par nepabeigto ražojumu krājumu un vērtības izmaiņām. Šis uzskaites variants it kā apvieno abas metodes.

Grāmatošanas apraksti

Uzkrājot visas ražošanas izmaksas «Nepabeigtie ražojumi un pasūtījumi» kontos, izmantojot nepārtrauktās inventarizācijas metodi

Šādā gadījumā kontus 21x «Nepabeigtie ražojumi» un «Nepabeigtie pasūtījumi» sadala analītiskajos kontos tā, lai varētu viegli sagrupēt ražošanas izmaksas pašizmaksas kalkulācijas vajadzībām, kā arī sadala pēc izstrādājumu un izmaksu veidiem.

Materiālu iegāde un norakstīšana ražošanas vajadzībām

Materiālu iegāde notiek ar pavadzīmēm, saņemot tos attiecīgajā noliktavā iegādes cenā, t.i., pirkšanas cenai pievienojot visus pieskaitījumus, transporta un citus ar to iegādi saistītos izdevumus un atskaitot piešķirtās atlaides. Saskaņā ar ražošanas kartēm, uzdevumiem vai citiem dokumentiem, kas pamato materiālu faktisko izlietojumu un norakstīšanu uz ražošanu, tiek veikta norakstīšanas akta vai pavadzīmes sagatavošana un grāmatošana.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemti materiāli:		
- materiālu iegādes vērtība	21x	531
- PVN	574	531
2. Norakstīti uz ražošanu vai pasūtījumu izlietotie krājumi:		
- izejvielas iegādes pašizmaksā	212, 214	21x

Pakalpojumu iegāde

Attiecībā uz tādu pakalpojumu saņemšanu, kuri skar ražošanu un kurus var uzreiz uz to attiecināt, tās var būt gan tiešās izmaksas, gan pieskaitāmie (vispārīgie) izdevumi, ko saskaņā ar uzņēmumā apstiprināto pašizmaksas aprēķināšanas kārtību iekļauj ražošanas pašizmaksā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemti pakalpojumi:		
- pakalpojumu iegādes vērtība	212	531
- PVN	23911	531

Citas izmaksas

Visas izmaksas, kuras skar ražošanu un kuras var uzreiz uz to attiecināt, var būt gan tiešās izmaksas, gan pieskaitāmie (vispārīgie) izdevumi, ko saskaņā ar uzņēmumā apstiprināto pašizmaksas aprēķināšanas kārtību iekļauj ražošanas pašizmaksā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Aprēķināta darba alga	212	561
2. Darba devēja sociālās iemaksas	212	573
3. Pamatlīdzekļu nolietojums	212	129x

Vispārīgo izmaksu pārgrāmatošana

Pārskata perioda beigās, kad ir sadalītas vispārīgās izmaksas, tās no sadalāmo izmaksu konta pārgrāmato uz attiecīgā ražojuma attiecīgo izmaksu kontu.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Sadalāmo izmaksu pārgrāmatošana	212	212

Gatavās produkcijas saņemšana no ražošanas

Gatavo produkciju noliktavā pieņem plānotajā pašizmaksā, jo pilno pašizmaksu parasti var aprēķināt, tikai beidzoties pārskata periodam, kas noteikts uzņēmumā pašizmaksas aprēķinam, bet, izmantojot datorprogrammas, noliktavā nevar uzskaitīt preci bez iegādes cenas un tikai pārskata perioda beigās pievienot vērtības.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Saņemta gatavā produkcija noliktavā	213	212

Nepabeigto ražojumu un gatavās produkcijas vērtību korekcijas

Katra pārskata perioda beigās vai arī pārskata gada beigās, kad ir aprēķināta faktiskā pašizmaksa, uzņēmumā veic nepabeigto ražojumu un gatavās produkcijas atlikumu vērtības korekcijas.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Gatavās produkcijas vērtības izmaiņas:		
- palielinājums	213	661
- samazinājums	661	213
2. Nepabeigto ražojumu vērtības izmaiņas:		
- palielinājums	212	662
- samazinājums	662	212

Gatavās produkcijas pārdošana

Kad gatavie ražojumi tiek pārdoti, izrakstot pārdošanas pavadzīmi, to uzskaites vērtība (plānotā vai faktiskā pašizmaksa) tiks norakstīta uz 661 «Gatavās produkcijas krājumu un vērtības izmaiņas» kontu.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Pārdoti gatavie ražojumi (prece):		
- pārdošanas cenās	231	611
- PVN	231	574
2. Pārdotās preces pašizmaksa	661	213

Pašu ražoto krājumu uzskaite, izmantojot periodiskās inventarizācijas metodi

Krājumu uzskaitē izmantojot periodiskās inventarizācijas metodi, visus materiālu iegādes izdevumus grāmato attiecīgajos 7xxx grupas kontos, arī nepabeigto ražojumu un gatavās produkcijas izmaksas grāmato 7xxx grupas kontos pēc izmaksu vietām (struktūrvienībām) un izmaksu nesējiem (ražojumu veidiem). Noliktavas uzskaite tiek kārtota ārpus finanšu uzskaites. Kustība finanšu grāmatvedībā 21x kontu grupā visa pārskata gada laikā nenotiek, bet tikai

tā beigās, kad tiek veiktas šo kontu vērtības izmaiņas. Ārpus finanšu uzskaites ir aprēķināma gatavās un nepabeigtās ražošanas pašizmaksa.

Materiālu iegāde

Materiālu iegāde notiek ar saņemšanas pavadzīmi, saņemot tos attiecīgajā noliktavā iegādes cenā, t.i., pirkšanas cenai pievienojot visus pieskaitījumus, transporta un citus ar to iegādi saistītus izdevumus un atņemot piešķirtās atlaides.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemti materiāli:		
- materiālu iegādes vērtība	71x	531
- PVN	574	531

Pakalpojumu iegāde

Saņemot pakalpojumus, kuri skar ražošanu un kurus var uzreiz uz to attiecināt, šos izdevumus parasti uzreiz grāmato 71x grupas kontos. Tās var būt gan tiešās izmaksas, gan pieskaitāmie (vispārīgie) izdevumi, kurus saskaņā ar uzņēmumā apstiprināto pašizmaksas aprēķināšanas kārtību iekļauj ražošanas pašizmaksā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemti pakalpojumi:		
- pakalpojumu iegādes vērtība	71x	531
- PVN	23911	531

Citas izmaksas

Visas izmaksas, kuras skar ražošanu un kuras var uzreiz uz to attiecināt, var būt gan tiešās izmaksas, gan pieskaitāmie (vispārīgie) izdevumi, ko saskaņā ar uzņēmumā apstiprināto pašizmaksas aprēķināšanas kārtību iekļauj ražošanas pašizmaksā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Aprēķināta darba alga	721	561
2. Darba devēja sociālās iemaksas	731	573
3. Pamatlīdzekļu nolietojums	742	129x

Ražošana (gatavās produkcijas saņemšana un materiālu norakstīšana)

Visas izmaksas, kas attiecināmas uz gatavās produkcijas pašizmaksu, tiek grāmatotas 7xxx grupas kontos. Ārpus finanšu uzskaites aprēķināma gatavās un nepabeigtās ražošanas pašizmaksa. Gatavo produkciju noliktavā pieņem plānotajā pašizmaksā, jo pilno pašizmaksu parasti var aprēķināt, tikai beidzoties pārskata periodam, kas noteikts uzņēmumā pašizmaksas aprēķinam, bet, izmantojot datorprogrammas, noliktavā nevar uzskaitīt preci bez iegādes cenas un tikai pārskata perioda beigās pievienot vērtības. Grāmatojumus par tās saņemšanu var neveikt. Tomēr, ja pašu ražotās gatavās produkcijas saņemšanu noliktavā grāmato, to dara plānotajā pašizmaksā, bet pārskata perioda beigās vai tad, kad saražots viss noteiktais daudzums, veic faktiskās pašizmaksas aprēķinu un koriģē noliktavā esošo krājumu vērtību.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemta gatavā produkcija noliktavā	213	661

Gatavās produkcijas pārdošana

Kad gatavie ražojumi tiek pārdoti, izrakstot pārdošanas pavadzīmi, to uzskaites vērtība (plānotā vai faktiskā pašizmaksa) norakstāma uz 661 «Gatavās produkcijas krājumu un vērtības izmaiņas» kontu.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Pārdoti gatavie ražojumi (prece):		
- pārdošanas cenās	231	611
- PVN	231	574
2. Pārdotās preces pašizmaksa	661	213

Nepabeigto ražojumu un gatavās produkcijas vērtību korekcijas

Katra pārskata perioda beigās vai arī pārskata gada beigās, kad ir aprēķināta faktiskā pašizmaksa un ir notikušas inventarizācijas, veic nepabeigto ražojumu un gatavās produkcijas atlikumu vērtības korekcijas.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Gatavās produkcijas vērtības izmaiņas:		
- palielinājums	213	661
- samazinājums	661	213

2. Nepabeigto ražojumu vērtības izmaiņas:

- palielinājums	212	662
- samazinājums	662	212

Nepabeigto pasūtījumu izmaksas

Nepabeigtajos ražojumos, tāpat kā nepabeigtajos pasūtījumos, tiek ieguldīti līdzekļi. Tie ir izejvielas un materiāli, darba alga un sociālie maksājumi un citi izdevumi, kurus saskaņā ar uzņēmuma pašizmaksas kalkulāciju iekļauj gatavo ražojumu ražošanas pašizmaksā.

Nepabeigto pasūtījumu izmaksas aprēķina, attiecīgā pasūtījuma veikšanai izlietoto materiālu iegādes izmaksām pieskaitot citus izdevumus, kas tieši saistīti ar šo pasūtījumu (tiešos izdevumus darba algai un attiecīgos sociālo iemaksu atskaitījumus, kā arī tiešās izmaksas par pakalpojumiem, ko veikušas citas organizācijas vai privātpersonas). Šajās izmaksās var iekļaut arī noteiktu daļu no izmaksām, kas netieši saistītas ar attiecīgo pasūtījumu, ja šīs izmaksas attiecas uz to pašu periodu (pamatlīdzekļu remonta un ekspluatācijas izdevumi, pamatlīdzekļu nolietojums, nomas maksas un apdrošināšanas maksājumi, telpu uzturēšanas izdevumi, citu darbinieku darba algas utt.).

Nepabeigtās ražošanas izmaksu uzskaitei izmantojama periodiskās inventarizācijas metode. Atlikumu novērtēšanas biežumu nosaka uzņēmuma nepabeigto ražojumu un pasūtījumu novērtēšanas nolikums. Pārskata gada beigās pirms gada pārskata sastādīšanas uzņēmums veic nepabeigto projektu izmaksu inventarizāciju, novērtējot to izpildes iespējamību. Šo inventarizāciju veic ar attiecīgo ražošanas speciālistu līdzdalību, lai precīzāk un pareizāk noteiktu nepabeigtās ražošanas apjomu un ieguldīto līdzekļu novērtējumu naudā. Ja objektīvu iemeslu dēļ kādu projektu nav iespējams pabeigt, to noraksta izdevumos pārskata periodā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Vērtības palielinājums:		
- nepabeigtiem ražojumiem	212	662
- nepabeigtiem pasūtījumiem	214	663
2. Vērtības samazinājums:		
- nepabeigtiem ražojumiem	662	212
- nepabeigtiem pasūtījumiem	663	214

Mazvērtīgais inventārs

Mazvērtīgais inventārs ir priekšmeti, kurus izmanto uzņēmuma saimnieciskajā darbībā un kuru kalpošanas laiks ir līdz vienam gadam vai arī – ja inventāra lietošanas laiks pārsniedz gadu, bet vērtība ir tik maza, ka nevar būtiski ietekmēt finansiālo rezultātu. Mazvērtīgo inventāru uzņēmumā uzskaita saskaņā ar vadības apstiprināto šo priekšmetu uzskaites kārtību.

Krājumu kontā mazvērtīgo inventāru uzskaita, kamēr tas nav izsniegts lietošanā. Pēc mazvērtīgā inventāra izsniegšanas lietošanā konkrētam darbiniekam to no materiāli atbildīgās personas noraksta uz attiecīgās struktūrvienības izdevumiem un nodrošina operatīvo uzskaiti, iekārtojot to ārpus finanšu grāmatvedības, ja uzņēmuma vadība saskaņā ar apstiprināto nolikumu to pieprasa. Kad inventāram beidzies ekspluatācijas termiņš un tas nolietojies, uzņēmumā uzraksta norakstīšanas aktu un inventāru izslēdz no operatīvās mazvērtīgā inventāra uzskaites bez grāmatošanas.

Liela daļa uzņēmumu saskaņā ar savu nolikumu par mazvērtīgā inventāra uzskaiti šo inventāru noraksta izdevumos uzreiz (iegādājoties) un grāmatvedības uzskaitē nemaz neņem.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Mazvērtīgā inventāra iegāde, norakstot izdevumos:		
	- inventāra iegādes vērtība	743	531, 2381
	- PVN	574	531, 2381
2.	Mazvērtīgā inventāra iegāde, ņemot uzskaitē noliktavā:		
	- inventāra iegādes vērtība	215	531
	- PVN	574	531
3.	Norakstīts inventārs, izsniedzot to no noliktavas ekspluatācijā	743	215
4.	Konstatēts inventāra iztrūkums, ir vainīgā persona:		
	- inventāra iegādes vērtība, ja noliktavā	2382	215
	- inventāra iegādes vērtība, ja ekspluatācijā	2382	743
	- PVN	2382	574

Ja uzņēmumā mazvērtīgo inventāru uzskaita pamatlīdzekļu sastāvā, tad, nododot to lietošanā, ņem uzskaitē 12x kontu grupā, atverot attiecīgi mazvērtīgā inventāra kontu un uzkrātā nolietojuma kontu. Piemēram, izmantojot grāmatā doto kontu plānu, tie varētu būt:

127 Mazvērtīgais inventārs un tā nolietojums
1271 Mazvērtīgais inventārs
1272 Mazvērtīgā inventāra norakstītā daļa

Nododot lietošanā, izdevumos var norakstīt visu mazvērtīgā inventāra vērtību, t.i., 100% aprēķināto nolietojumu, bet var arī aprēķināt nolietojumu tikai 50% apmērā. Otru pusi vērtības noraksta, izslēdzot mazvērtīgo inventāru no grāmatvedības uzskaites. Parasti šādu mazvērtīgā inventāra norakstīšanu izmanto, ja tas ir ļoti vērtīgs, piemēram, instrumenti, darba apģērbs, kura lietošanas ilgums ir divas sezonas, u.tml.

Bilancē mazvērtīgais inventārs uzrādāms atlikušajā vērtībā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Mazvērtīgā inventāra iegāde noliktavā:		
- inventāra iegādes vērtība	215	531
- PVN	574	531
2. Izsniegts lietošanā:		
- inventāra iegādes vērtība	1271	215
- aprēķināts nolietojums 100% vai 50% apmērā	743	1272
3. Saņemts norakstīšanas akts:		
- inventāra nolietojums	1272	1271
- inventāra atlikusī vērtība, ja tāda ir	743	1271

Avansa maksājumi par krājumiem

Krājumu uzskaites kontu grupā ir atsevišķs konts avansa maksājumiem par apgrozāmajiem līdzekļiem, kuram nav krājumu uzskaitei paredzēto kontu iezīmju – tas ir norēķina attiecību uzskaites konts. Šajā grupā tas iekļauts tāpēc, ka par konta debetā uzrādītajām summām uzņēmums nesaņems naudu, bet gan materiālās vērtības, tāpēc šim kontam ir cita likviditātes pakāpe salīdzinājumā ar pārējiem norēķinu uzskaites kontiem.

Apgādes procesā nākas maksāt avansu piegādātājiem vai darbu izpildītājiem par pasūtītām precēm vai pasūtītiem darbiem. Gada pārskata bilancē šie norēķini par avansa maksājumiem atspoguļojami īpašā bilances postenī, bet finanšu grāmatvedībā tos uzskaita īpašā kontā 219 «Avansa maksājumi par precēm».

Maksājot avansu, ja ir saņemts pareizi noformēts PVN rēķins, ir tiesības veikt PVN pārgrāmatojumu, lai to atskaitītu priekšnodoklī avansa maksāšanas periodā, nevis preces saņemšanas taksācijas periodā.

Ja šajos kontos darījumi notiek ārvalstu valūtā un ja pārskata perioda beigās tajos paliek atlikumi, tie saskaņā ar spēkā esošo likumdošanu ir jāpārvērtē pēc Latvijas Bankas kursa pēdējā gada dienā, bet nākamā pārskata gada pirmajā dienā šo pārvērtējumu anulē, pārgrāmatojot atpakaļ, t.i., atlikumus uzskaitot to vēsturiskajā valūtas pārrēķina summā, kas bija veikta darījuma dienā (šādu risinājumu tagad piedāvā vairākas datorprogrammas).

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Veikts avansa maksājums par krājumiem:		
	- avansa maksājuma pilna summa	219	26x
	- PVN no avansa	574	23913
2.	Avansa maksājums par pakalpojumiem:		
	- avansa maksājuma pilna summa	219	26x
	- PVN no avansa	574	23913
3.	Avansa maksājums, nav nodokļu rēķina	219x	262x
4.	Avanss ieskaitīts samaksai, bija nodokļu rēķins un ir bijis PVN pārgrāmatojums	531	219
5.	Avanss ieskaitīts samaksai, ja nebija nodokļu rēķina:		
	- avansa summa	531	219
	- PVN pārgrāmatojums (pakalpojumam)	574	23911
6.	Piegādātāja atdotais avanss	26x	219
	un ja bijis PVN pārgrāmatojums no avansa	23913	574
7.	Valūtas kursa svārstības pārskata perioda beigās, veicot valūtas atlikumu pārrēķinu pārskata gada pēdējā dienā:		
	- peļņa	219	815
	- zaudējumi	825	219
8.	Valūtas kursa svārstību pārgrāmatojums nākamā pārskata perioda sākumā:		
	- peļņa, kas bija pārskata gada beigās	825	219
	- zaudējumi, kas bija pārskata gada beigās	219	815

VID 2003. gada 23. aprīļa metodisko norādījumu Nr. 563 3.3. nodaļa nosaka, ka, sastādot PVN deklarāciju tajā taksācijas periodā, kad avanss samaksāts, saņemtajā nodokļa rēķinā norādīto un samaksāto PVN uzrāda deklarācijas 23. koda ailē. Savukārt tajā pārskata periodā, kad notikusi preču vai pakalpojumu saņemšana un avanss ieskaitīts maksājumā, PVN summa, kas iekļaujama priekšnodoklī, samazināma par avansa summas PVN.

1. piemērs – avanss par precēm

Saskaņā ar noslēgto līgumu piegādātājs izraksta preču saņēmējam nodokļa rēķinu par avansa vai priekšapmaksas maksājumu, kurā norāda preču vērtību (avansā maksājamo) Ls 500, PVN likmi 18% un aprēķināto PVN Ls 90, kopā Ls 590.

Preču saņēmējs saskaņā ar saņemto nodokļa rēķinu pārskaita preču piegādātājam avansu (priekšapmaksu) Ls 590.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Preču piegādātājam pārskaitītā avansa pilna summa	219	262	590,00
2. PVN no avansa	574	23913	90,00

Preču piegādātājs pēc avansa saņemšanas vai bankas apstiprināta maksājuma uzdevuma uzrādīšanas nosūta preču saņēmējam preci un izraksta preču pavadzīmi–rēķinu, kurā norāda preču vērtību Ls 2000, PVN likmi 18% un PVN summu Ls 360, kopā Ls 2360. Preču saņēmējs saņem preces noliktavā.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Saņemto preču vērtība bez PVN	21x, 71x	531	2000,00
2. PVN par saņemtajām precēm	574	531	360,00
3. Ieskaita samaksāto avansu	531	219	590,00
4. Pārgrāmato PVN no avansa	23913	574	90,00

Pēc preču saņemšanas tiek veikta atlikušās parāda summas apmaksa piegādātājam.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Parāda summa piegādātājam	531	262	1770,00

2. piemērs – avanss par pakalpojumiem

Saskaņā ar noslēgto līgumu pakalpojumu sniedzējs izraksta pakalpojumu saņēmējam nodokļa rēķinu par avansa vai priekšapmaksas maksājumu, kurā uzrāda pakalpojumu summu (avansā maksājamo) Ls 500, PVN likmi 18% un aprēķināto PVN Ls 90, kopā Ls 590.

Pakalpojumu saņēmējs saskaņā ar saņemto nodokļa rēķinu pārskaita pakalpojumu sniedzējam avansu (priekšapmaksu) Ls 590.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Pakalpojumu sniedzējam pārskaitītā avansa pilnā summa	219	262	590,00
2. PVN no avansa	574	23913	90,00

Pēc pakalpojumu sniegšanas un pieņemšanas–nodošanas akta parakstīšanas un avansa saņemšanas vai bankas apstiprināta maksājuma uzdevuma uzrādīšanas pakalpojumu sniedzējs izraksta nodokļu rēķinu par pakalpojumu sniegšanu, kurā norāda pakalpojumu vērtību Ls 2000, PVN likmi 18% un PVN summu Ls 360, kopā Ls 2360. Pakalpojumu saņēmējs apstiprina saņemto pakalpojumu un iegrāmato to savā finanšu grāmatvedībā.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Saņemtā pakalpojuma summa bez PVN	21x, 71x	531	2000,00
2. PVN, uzrādīts pakalpojuma rēķinā:			
- PVN no avansa summas	23913	531	90,00
- atlikušais rēķina PVN	23911	531	270,00
3. Ieskaita samaksāto avansu	531	219	590,00

Pēc pakalpojuma saņemšanas tiek veikta atlikušās parāda summas apmaksa pakalpojuma sniedzējam.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Parāda summa pakalpojuma sniedzējam	531	262	1770,00
2. Pārgrāmato samaksāto PVN	574	23911	270,00

Tā kā VID 2003. gada 23. aprīļa metodiskie norādījumi Nr. 563 attiecībā uz PVN no avansa maksājumiem paredz dažādu atspoguļošanu PVN deklarācijā, tad, lai vieglāk būtu sastādīt deklarāciju, neveicot papildu darbu, un lai dabūtu nepieciešamo informāciju tās sastādīšanai, lietderīgi ir PVN norēķinu kontu 574 «Norēķini par PVN» sadalīt analītiski tā, lai nošķirtu deklarācijā

atspoguļojamo informāciju no informācijas, kura tajā nav jārāda. Piemēram, 5741 «Norēķini par PVN deklarācijā atspoguļojamo PVN», 5742 «Norēķini par PVN, kas neskar PVN deklarāciju».

3. piemērs – avanss par precēm, nošķirot PVN, kas rādāms deklarācijā

Saskaņā ar noslēgto līgumu piegādātājs izraksta preču saņēmējam nodokļu rēķinu par avansa vai priekšapmaksas maksājumu, kurā uzrāda preču vērtību (avansā maksājamo) Ls 500, PVN likmi 18% un aprēķināto PVN Ls 90, kopā Ls 590.

Preču saņēmējs saskaņā ar saņemto nodokļu rēķinu pārskaita preču piegādātājam avansu (priekšapmaksu) Ls 590.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1.	Preču piegādātājam pārskaitītā avansa pilna summa	219	262	590,00
2.	PVN no avansa	5741	23913	90,00

Preču piegādātājs pēc avansa saņemšanas vai bankas apstiprināta maksājuma uzdevuma uzrādīšanas nosūta preču saņēmējam preci un izraksta preču pavadzīmi–rēķinu, kurā norāda preču vērtību Ls 2000, PVN likmi 18% un PVN summu Ls 360, kopā Ls 2360. Preču saņēmējs saņem preces noliktavā.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1.	Saņemto preču vērtība bez PVN	21x, 71x	531	2000,00
2.	PVN par saņemtajām precēm:			
	- PVN summa no avansa	5742	531	90,00
	- PVN summa par pārējo preci	5741	531	270,00
3.	Ieskaita samaksāto avansu	531	219	590,00
4.	Pārgrāmato PVN no avansa	23913	5742	90,00

Pēc preču saņemšanas tiek veikta atlikušās parāda summas apmaksa piegādātājam.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1.	Parāda summa piegādātājam	531	262	1770,00

Krājumu zudumi un zaudējumi

2. SFPS «Krājumi» 31. punkts nosaka, ka summa, par kādu veic krājumu daļēju nocenošanu līdz neto realizācijas vērtībai (tirgus cenai), un visi krājumu zudumi atzīstami par izdevumiem periodā, kurā veikta krājumu daļēja norakstīšana vai kurā ir radušies šie zaudējumi.

Lai varētu pamatot attiecīgās plānoto zudumu normas, uzņēmumam jāizstrādā nolikums par tām, norādot, kādi zudumi ir attiecināmi uz plānotajiem zudumiem, un nosakot to normas. Zudumu normas uzņēmumos tiek izmantotas krājumu iekšējai kontrolei, lai vadība varētu kontrolēt darbiniekus un uzņēmumā radušos krājumu zudumus. Zudumu normas nosaka procentos no preču neto apgrozījuma vai preču iegādes pašizmaksas pēc šādas formulas:

Norma (%) = pārskata perioda zudumi/neto apgrozījums vai preču iegādes pašizmaksa * 100.

Var būt divējāda veida krājumu zudumi.

1. Redzamie zudumi, kuri viegli dokumentējami, sastādot norakstīšanas aktus. Tie ir bojājumi, kas rodas, preces pārvadājot, uzglabājot un demonstrējot pircējiem, kā arī ja tām beidzies realizācijas termiņš.
2. Neredzamie zudumi, kurus var aprēķināt (nožuvums, nobirums, iztvaikošana) vai arī noteikt inventarizācijās (iztrūkumi, zādzības).

Ražošanas uzņēmumos zudumu normas pamato ar ražošanas tehnoloģisko procesu aprakstiem un kalkulācijām, tomēr bieži šie zudumi ir ietverti ražojumu pašizmaksā. Ražošanā ir tāda īpatnība, ka tā sauktie ražošanas zudumi būtībā ir nevis zudumi, bet gan ražošanas procesa būtiska sastāvdaļa, jo bez tiem nav iespējams saražot gatavo ražojumu. Piemēram, šūšanas procesā, lai piegrieztu izstrādājuma modeli, rodas auduma atgriezumi, kuru daudzums ir atkarīgs no modeļa un auduma struktūras. Savukārt dažādo atgriezumu daudzumu, kas atkarīgs no piegriezēja profesionalitātes vai attiecīgo darbarīku tehnoloģiskajām iespējām, jau varētu raksturot kā ražošanas zudumus, kuriem būtu jāpiemēro obligātās normas.

Ar 2001. gada 1. janvāri precēm, kas tiek norakstītas sakarā ar to derīguma termiņa beigām, bojājumiem vai zādzībām, vairs nav jāaprēķina PVN un jāatmaksā budžetā. Tomēr virsnormatīvie zudumi, ievērojot MK noteikumus, nav saistāmi ar uzņēmuma saimniecisko darbību, un līdz ar to saskaņā ar likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 1. panta 9. punktu (tas nosaka, ka priekšnodoklis ir PVN summa, kas norādīta ar PVN apliekamajai personai izrakstītajā nodokļu rēķinā par iegādātajām precēm tās saimnieciskās darbības nodrošināšanai) iepriekš atskaitīto priekšnodokli par šīm precēm, iespējams, vajadzētu atmaksāt budžetā.

Kaut gan MK noteikumu Nr. 319 «Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» normu piemērošanas noteikumi» 38.[1] punkts nosaka, ka par izdevumiem, kas nav

ekonomiski saistīti ar saimniecisko darbību, ir atzīstami preču zudumi un norakstīto preču vērtība, kas pārsniedz uzņēmuma plānoto zudumu normatīvus taksācijas periodā, un par šo summu jāpalielina apliekamais ienākums taksācijas gadā (UIN dekl. 3. rinda), būtībā tie tomēr ir ar saimniecisko darbību saistīti izdevumi. Plānoto zudumu normatīvus taksācijas periodam aprēķina kā vidējo faktisko preču zudumu (norakstīto preču) normu iepriekšējos taksācijas periodos. Jaunizveidotie uzņēmumi un uzņēmumi, kas būtiski mainījuši savu darbības veidu, izmantoto izejvielu un pārdodamo preču sortimentu, plānoto zudumu normas nosaka normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, pamatojoties uz taksācijas gada prognozi un ievērojot uzņēmuma specifiku.

Praksē sastopami uzņēmumi, kas ik mēnesi veido uzkrājumu preču zudumiem vai zaudējumiem prognožu apjomā, bet ir arī tādi, kas preču zudumus fiksē inventarizāciju laikā, kuru biežumu nosaka uzņēmuma nolikums par inventarizācijām vai, ja tāda nav, vadības rīkojumi.

Grāmatošanas apraksti

Uzkrājumi krājumu zudumiem netiek veidoti

Uzņēmumā regulāri ir fiksēti visi redzamie preču zudumi (bojājumi, derīguma termiņu izbeigšanās utt.), parasti regulāri tiek veiktas inventarizācijas (maiņas nodošanas dienā vai katra mēneša beigās) un regulāri uzskaitīti inventarizācijas rezultāti, nosakot preču zudumus, ja tādi ir, un to rašanās iemeslus.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1	Sastādīti norakstīšanas akti precēm un veikta norakstīšana:		
	- preču iegādes vērtība	7441	21x, 71x
2.	Preču zudumos ir vainīgā persona:		
	- preču iegādes vērtība	7442	21x, 71x
	- uzrēķins zaudējumu segšanai	2382	65x
	un PVN no preču summas	2382	574
3.	Inventarizācijā konstatēti preču iztrūkumi, vainīgās personas nav	7441	21x
4.	Pārskata gada beigās konstatēti virsnormatīvie zudumi – UIN deklarācijā koriģējamā summa	7442	7441

Uzkrājumi krājumu zudumiem tiek veidoti

Uzņēmumā regulāri veido uzkrājumus gaidāmajiem preču zudumiem un tos nosaka procentos no preču neto apgrozījuma (izmanto vai nu vidējo procentu par trim iepriekšējiem gadiem, vai prognozēto).

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1	Aprēķināts ikmēneša uzkrājums zudumiem (norma)	7441	433
2.	Inventarizācijā konstatēti zudumi (faktiskie):		
	- zudumu summa uzkrājuma robežās	433	21x
	- zudumu summa pārsniedz uzkrājumu	7441	21x
	- uzkrājuma pārpalikuma summa	433	7441
3.	Pārskata gada beigās konstatēti virsnormatīvie zudumi – UIN deklarācijā koriģējamā summa	7442	7441

Krājumu inventarizācija

Krājumu inventarizācijai jāaptver uzņēmumā, ceļā vai pārstrādē esošās preču un materiālās vērtības, kas grāmatvedībā tiek uzskaitītas izejvielu, pamatmateriālu un palīgmateriālu, nepabeigto ražojumu, gatavo ražojumu un preču (pārdošanai) sastāvā.

Pirms inventarizācijas sākšanas inventarizācijas komisijai jāsaņem no materiāli atbildīgajām personām pēdējie materiālu vai preču pārskati ar attiecīgiem vērtību saņemšanas un izdošanas attaisnojuma dokumentiem un jāpārbauda, vai šie dokumenti ir iereģistrēti noliktavas kartītēs, grāmatās, kā arī materiāli atbildīgajām personām jāparakstās par visu preču un materiālo vērtību saņemšanas un izdošanas dokumentu un pārskatu nodošanu.

Inventarizāciju veic, krājumus obligāti saskaitot, nosverot vai izmērot. Aizliegts inventarizācijas sarakstos ierakstīt datus par vērtību krājumiem pēc materiāli atbildīgo personu vai grāmatvedības sniegtajām ziņām bez to faktiskās pārbaudes.

Inventarizācijas laikā atklājot sabojātas, sasistas vai salauztas preces un materiālus, inventarizācijas komisijai jāsastāda akts. Turklāt materiāli atbildīgā persona iesniedz komisijai rakstisku paskaidrojumu par preču un materiālu zaudējumu izcelšanās iemesliem. Par krājumiem, kuri zaudējuši sākotnējo kvalitāti (ar defektiem, izbeidzies derīguma termiņš u.tml.), un tādējādi samazinājusies to sākotnējā vērtība, inventarizācijas sarakstā izdarāms īpašs šos apstākļus raksturojošs ieraksts.

Būtiska inventarizācijas sastāvdaļa ir krājumu identificēšana un to īpašnieka noteikšana. Preces (materiāli, tara), kas pieder citiem uzņēmumiem un atrodas atbildīgajā glabāšanā, jāinventarizē vienlaikus ar pašām precēm un materiālajām

vērtībām, sastādot par šīm precēm atsevišķus inventarizācijas sarakstus, turklāt materiāli atbildīgo personu pienākums ir līdz inventarizācijas sākšanai sastādīt par tām atsevišķu pārskatu un iesniegt inventarizācijas komisijai. Inventarizācijas sarakstos jābūt atsaucei uz attiecīgiem apliecinošiem dokumentiem par šo vērtību pieņemšanu atbildīgā glabāšanā. Šo sarakstu kopijas jāiesniedz attiecīgo krājumu īpašniekiem datu salīdzināšanai un apstiprināšanai. Preces un materiālās vērtības, kas glabājas citu uzņēmumu noliktavās, ieraksta sarakstos, pamatojoties uz dokumentiem, kas apliecina šo vērtību nodošanu atbildīgā glabāšanā. Sarakstos par šīm vērtībām uzrāda to nosaukumu, daudzumu, šķiru, faktisko vērtību (pēc uzskaites datiem), datumu, kad krava pieņemta glabāšanā, glabāšanas vietu, dokumenta numuru un datumu. No uzņēmumiem, kuru atbildīgā glabāšanā šīs vērtības atrodas, saņemot inventarizācijas sarakstu norakstus, komisija salīdzina vērtību faktisko daudzumu (pēc inventarizācijas sarakstu norakstu datiem) ar daudzumu, kas konstatēts pēc dokumentiem. Sarakstos par precēm un materiālajām vērtībām, kas atrodas pārstrādē citos uzņēmumos, tiek uzrādīts strādājošā uzņēmuma nosaukums, vērtību nosaukums, daudzums, faktiskā vērtība pēc uzskaites datiem, dokumentu numuri un datumi.

Ceļā esošo preču un materiālo vērtību inventarizācija notiek, rūpīgi pārbaudot attiecīgo rēķinu pamatojumu.

Nepabeigto ražojumu un pusfabrikātu inventarizācijas galvenais uzdevums ir konstatēt šo ražojumu esamību dažādās ražošanas stadijās, nosakot to gatavības pakāpi. Nepabeigtie ražojumi ir izstrādājumi, kuriem vēl nav veikts viss ražošanas tehnoloģiskais cikls, bet sabiedriskajā ēdināšanā tie ir nerealizētie ēdieni, neizmantotās izejvielas un produkti virtuvē, kā arī pusfabrikāti virtuvē un konditorejas cehos.

Pusfabrikātu, izejvielu un materiālu atlikumus, kas ir dažādās izgatavošanas stadijās, inventarizē, tos uzskaitot, nosverot un pārmērot. Iegūtos datus ieraksta inventarizācijas sarakstos pēc to atrašanās vietas, attiecīgās materiāli atbildīgās personas un šo nepabeigto ražojumu un pusfabrikātu gatavības pakāpes.

Par nepabeigtiem ražojumiem, kuri izpaužas neviendabīgas masas vai maisījumu veidā, inventarizācijas sarakstos, kā arī salīdzināšanas sarakstos uzrāda divus kvantitatīvos rādītājus: šīs masas vai maisījumu daudzumu un to sastāvā ietilpstošo izejvielu un materiālu (pēc atsevišķiem nosaukumiem) daudzumu. Izejvielu un materiālu daudzumu nosaka pēc speciāliem aprēķiniem, turklāt ņemot vērā masas daudzumu, receptūru un izejvielu izlietošanas normas tās izgatavošanai. Nepabeigtie ražojumi tiek novērtēti faktiskajā pašizmaksā (izejvielu izmaksas, darba samaksa) bez pieskaitāmiem izdevumiem saskaņā ar pašizmaksas aprēķināšanas principiem kārtībā, kāda noteikta uzņēmuma inventarizācijas nolikumā. Visa informācija par šādiem pusfabrikātu pārrēķiniem tiek noformēta tabulās. Ja pusfabrikāti tiek pārdoti bez tālākas gatavošanas, inventarizācijā tos uzskaita pēc kalkulācijas cenas, nepārrēķinot izejvielās.

Izejvielas, pamatmateriālus, palīgmateriālus u.tml., kas atrodas darba vietās un vēl nav apstrādāti, nepabeigto ražojumu inventarizācijas sarakstos neiekļauj, bet inventarizē atsevišķi un atspoguļo atsevišķos sarakstos. Ja nepabeigto ražojumu inventarizācijas gaitā tiek konstatēti anulēti pasūtījumi vai pasūtījumi, kuru izpilde apturēta, kā arī sabojātas iestrādes (detaļas, mezgli), tie jāuzrāda inventarizācijas sarakstā ar īpašu ierakstu vai jāsastāda atsevišķs saraksts. Šos sarakstus aizpildot, uzrādāmi visu inventarizācijas procesā pārbaudīto vērtību nosaukumi un citi tos raksturojošie apzīmējumi (nomenklatūras numurs, kods u.tml.), kam ir būtiska nozīme uzņēmuma uzskaitē, kā arī patiesais šo vērtību daudzums (apjoms) un kvalitāte.

Mazvērtīgā inventāra (tā klasifikācijas principus nosaka pats uzņēmums) inventarizācija jāizdara, inventarizācijas komisijai pārbaudot katru priekšmetu. Tālākai lietošanai nederīgie mazvērtīgā inventāra priekšmeti faktisko atlikumu sarakstā nav jāieraksta. Par šiem priekšmetiem inventarizācijas komisijai jāsastāda atsevišķs akts, norādot iemeslus, kāpēc šie priekšmeti kļuvuši nederīgi (nolietojušies, sabojājušies u.tml.).

Inventarizācijas procesa svarīga sastāvdaļa ir krājumu novērtēšana attiecībā uz to pilnvērtīgumu un noderību ražošanas procesā, kā arī krājumu atlikumu lielums, to pamatotība un nepieciešamība.

Nelikvīdiem (krājumi, kas bez kustības ir ilgāku laika periodu) sastāda atsevišķu inventarizācijas sarakstu, novērtējot tos tirgus vērtībā.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 32. pants nosaka, ka krājumu atlikumus novērtē atbilstoši ražošanas vai iegādes pašizmaksai, vai zemākajai tirgus cenai bilances datumā, turklāt jāizmanto zemākā novērtējuma cena. Krājumu atlikumu novērtējums nedrīkst būt augstāks par tirgus cenu.

Konstatējot materiālo vērtību iztrūkumu, veic uzrēķinu vainīgajai personai un, ja ir vainīgās personas rakstiska piekrišana, ietur šo summu no darba algas. Ja persona tam nepiekrīt, prasība par zaudējumu piedziņu jāiesniedz tiesā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Konstatēti iztrūkumi, ir vainīgā persona:		
- krājumi	238	21x
- PVN	238	574
2. Norakstīti iztrūkumi vai zudumi:		
- krājumu iegādes vērtība	7441	21x
3. Norakstīti krājumi (nederīgi tālākai lietošanai):		
- krājumu iegādes vērtība	7441	21x

4. Iegrāmatoti pārpalikumi:

- krājumi pēc novērtējuma	21x	658

5. Krājumu vērtības izmaiņas pēc inventarizācijas:

- palielinājums	21x	719
- samazinājums	719	21x

Finanšu pārskatos atspoguļojamā informācija

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 30. pants nosaka, ka krājumi jānovērtē iegādes vai ražošanas pašizmaksā. Iegādes pašizmaksu aprēķina, pirkšanas cenai pieskaitot izdevumus, kas tieši saistīti ar pirkumu.

Likuma 32. pants nosaka, ka krājumi bilances sastādīšanas datumā jānovērtē atbilstoši zemākajai tirgus cenai vai pašizmaksai, turklāt obligāti jāizmanto zemākā novērtējuma cena. Krājumu atlikumu novērtējums nedrīkst būt augstāks par tirgus (neto realizācijas) cenu.

2. SFPS «Krājumi» 34. punkts nosaka, ka finanšu pārskatos par krājumiem ir jāskaidro:

1) krājumu novērtēšanai izmantotā grāmatvedības politika, tostarp izmantotā pašizmaksas aprēķina metode;
2) krājumu kopējā uzskaites summa un to iedalījums krājumu grupās (preces pārdošanai, izejvielas, materiāli, nepabeigtie ražojumi un gatavās preces);
3) krājumu uzskaites summa, kuri ir novērtēti neto realizācijas vērtībā;
4) krājumu neto realizācijas vērtības pieauguma rezultātā peļņas vai zaudējumu aprēķinā atzītie ienākumi;
5) apstākļi vai notikumi, kas radījuši krājumu uzskaites vērtības korekcijas;
6) saistību nodrošinājumam ieķīlāto krājumu uzskaites summas.

Norēķini par prasībām (ar debitoriem)

Debitoru parādi ir aktīvi, kas saistīti ar juridiskām tiesībām nākotnē saņemt ekonomiskos labumus no juridiskām un privātām personām. Ja ir liela varbūtība, ka nākotnes ekonomiskie labumi ieplūdīs, t.i., debitoru parāds tiks samaksāts, un ja nav iespējams pierādīt pretējo, šāds debitoru parāds ir atzīstams bilancē.

Debitoru parādi rodas:

- pārdodot produkciju vai pakalpojumus un nesaņemot tūlītēju samaksu par to;
- aizdodot savus līdzekļus meitas uzņēmumiem, saistītajiem uzņēmumiem vai citiem uzņēmumiem;

- gadījumos, kad uzņēmējsabiedrības dibināšanas brīdī vai pamatkapitāla palielināšanas brīdī nav iemaksāta pilna parakstītā kapitāla summa;
- citos gadījumos, kad rodas debitoru parāds.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 37. pants nosaka, ka debitoru parādu atlikumi bilancē jāatspoguļo atbilstoši attaisnojuma dokumentiem un ierakstiem uzņēmuma grāmatvedības reģistros, kuri saskaņoti ar pašu debitoru grāmatvedības reģistru datiem. Strīda gadījumos atlikumi bilancē jārāda atbilstoši grāmatvedības datiem. Debitoru parādu atlikumi bilancē parādāmi neto vērtībā, kas aprēķināta, no to uzskaites vērtības atbilstoši grāmatvedības datiem atņemot nedrošiem parādiem izveidoto uzkrājumu summu.

1. SGS «Finanšu pārskatu sniegšana» 59. punkts nosaka, ka apgrozāmie aktīvi ietver krājumus un tirdzniecības debitoru parādus, ko pārdod, patērē un realizē parastā cikla ietvaros arī tad, ja tos neparedz realizēt 12 mēnešos pēc bilances datuma. Uzņēmuma darbības cikls ir laiks starp materiālu iegādi ražošanas vajadzībām un to realizāciju par naudu vai kādu instrumentu, kas ir brīvi konvertējams naudā.

Ievērojot uzkrāšanas un saskaņošanas principu, ieņēmumi un izdevumi jāatspoguļo, ņemot vērā to rašanās laiku, nevis naudas vai tās ekvivalentu saņemšanas vai izdošanas laiku, un ieņēmumus un izdevumus iegrāmato un uzrāda to periodu finanšu pārskatos, uz kuru tie attiecas. Tātad debitoru parāds uzskaitāms brīdī, kad pircējam pāriet visas preces lietošanas tiesības vai pasūtītājam tiek izrakstīts dokuments par darbu vai pakalpojumu izpildi.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 17. pants nosaka, ka katram debitoru parādu postenim bilancē atsevišķi norāda summas, kas saņemamas gada laikā un kas saņemamas vēlāk nekā gada laikā pēc bilances datuma.

Debitoru iedalījumu pēc vienveidīgām grupām nosaka likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. pantā dotā bilances shēma, kur norādīti obligātie bilances posteņi, un tie ir:

1. Pircēju un pasūtītāju parādi
2. Radniecīgo uzņēmumu parādi
3. Asociēto uzņēmumu parādi
4. Citi debitori
5. Neiemaksātās daļas sabiedrības kapitālā
6. Īstermiņa aizdevumi uzņēmuma līdzīpašniekiem un vadībai
7. Nākamo periodu izmaksas
8. Uzkrātie ieņēmumi

Nedrīkst uzskaitīt vienā kontā tādus norēķinus ar debitoriem, kas pārskata bilances shēmā ir jānorāda dažādos posteņos, turpretī kontu shēmā paredzētu posteni drīkst sadalīt vairākos kontos, ja šāda detalizācija nodrošina lielāku kontroli pār norēķiniem ar debitoriem.

Katra sintētiskā konta ietvaros jāiekārto analītiskā uzskaite, kas nodrošinātu uzskaiti par norēķiniem ar katru debitoru un par katru darījumu. Konta detalizācijas pakāpi izvēlas uzņēmuma grāmatvedis.

Katram debitoram atver klienta kartīti, kurā tiek fiksēti visi klienta dati, norēķinu kārtība, bankas rekvizīti utt.

Atkarībā no prasību rakstura norēķinos ar debitoriem izmanto dažādus dokumentus, bet, lai tie atbilstu nodokļu rēķina prasībām, tie jānoformē atbilstoši likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 8. panta 6. daļas nosacījumiem, t.i., tajos jāietver šāda informācija:

- preču nosūtītāja vai pakalpojumu sniedzēja nosaukums (fiziskai personai – vārds, uzvārds), juridiskā adrese (fiziskai personai – pastāvīgā dzīvesvieta), kā arī VID piešķirtais PVN maksātāja numurs;
- preču vai pakalpojumu saņēmēja nosaukums (fiziskai personai – vārds, uzvārds), juridiskā adrese (fiziskai personai – pastāvīgā dzīvesvieta), kā arī VID piešķirtais PVN maksātāja numurs;
- preču nosaukums un daudzums vai pakalpojumu veids un apjoms;
- preču cena un vērtība vai atlīdzība par sniegtajiem pakalpojumiem;
- nodokļa likme un aprēķinātais nodoklis;
- preču piegādes vai pakalpojumu sniegšanas datums;
- preču izsniegšanas un piegādes adrese (saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 339).

Noformējot pavaddokumentus darījumos ar precēm, ir jāievēro MK 2003. gada 25. jūnija noteikumu Nr. 339 «Noteikumi par stingrās uzskaites preču pavadzīmēm–rēķiniem» prasības, bet veidlapu «Kokmateriālu transporta pavadzīme–rēķins», «Preču pavadzīme–rēķins naftas produktiem» un «Preču pavadzīme–rēķins alkoholam» lietošanas noteikumi ir doti attiecīgajos speciālajos normatīvajos aktos.

Norēķini ar pircējiem un pasūtītājiem

Preču un pakalpojumu pārdošana

Ievērojot uzkrāšanas un saskaņošanas principu, ieņēmumi un izdevumi jāatspoguļo, ņemot vērā to rašanās laiku, nevis naudas vai tās ekvivalentu saņemšanas vai izdošanas laiku, un ieņēmumus un izdevumus iegrāmato un uzrāda to periodu finanšu pārskatos, uz kuru tie attiecas. Tātad debitoru parāds jāuzskaita brīdī, kad pircējam pāriet visas preces lietošanas tiesības vai pasūtītājam tiek izrakstīts dokuments par darbu vai pakalpojumu izpildi.

(Ieņēmumu atzīšanas kritērijus un klasifikāciju skatīt nodaļā «Peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņu novērtējums un pielikumā sniedzamā informācija» 245. lpp.)

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Izrakstīta preču pavadzīme–rēķins vai rēķins par sniegtajiem pakalpojumiem:		
1.1. preču pārdošanas vērtība	2311	611
– PVN 18% likme	2311	574
1.2. preču pārdošanas vērtība	2311	612
– PVN 9% likme	2311	574
1.3. preču pārdošanas vērtība	2311	613
– PVN 0% likme		
1.4. preču pārdošanas vērtība – neapliekamie ieņēmumi	2311	621
2. Saņemta samaksa no pircēja vai pasūtītāja	26x	2311

Saņemto avansu uzskaites īpatnības

Likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 8. pants nosaka, ka preču piegāde un pakalpojumu sniegšana ir notikusi, ja atlīdzība par piegādi ir saņemta pirms preču nosūtīšanas un ja atlīdzība par pakalpojumu ir saņemta pirms pakalpojuma sniegšanas.

Lai pareizi aizpildītu PVN deklarāciju un izsekotu saņemto avansu ieskaitīšanai samaksā, kā arī kontrolētu PVN summas un bilances posteņu aizpildīšanu, uzņēmumam ieteicams kontu plānā atvērt vairākus kontus šādas uzskaites nodrošināšanai: 521 «Norēķini par saņemtajiem avansiem» un 23912 «PVN no saņemtajiem avansiem».

Izrakstot priekšapmaksas (avansa) rēķinus pircējam vai pasūtītājam, tos negrāmato, bet tikai ņem kontrolē (labi, ja to nodrošina datorprogramma), lai varētu izsekot maksājumu ieskaitīšanai uzņēmumā.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Saņemts avansa maksājums:		
- pilna avansa summa ar PVN	26x	521
- PVN no avansa summas	23912	574
2. Izrakstīts pārdošanas dokuments:		
- preču vai pakalpojumu pārdošanas vērtība	2311	6xx
- rēķinā iekļautais PVN	2311	574
3. Ieskaitīts avanss debitora parāda dzēšanai	521	2311

4.	Pārgrāmatots PVN no avansa summas	574	23912
5.	Saņemts atlikušais maksājums	26x	2311

VID metodiskajos norādījumos Nr. 563 «Par pievienotās vērtības nodokļa aprēķināšanu un uzskaiti grāmatvedībā» saņemtā avansa grāmatojumi ir citādi nekā iepriekš minētie, bet šiem grāmatojumiem ir vairākas priekšrocības.

1. Pilnas saņemtās summas grāmatošana 521 «Norēķini par saņemtajiem avansiem» kontā nodrošina to, ka sakrīt virsgrāmatā redzamā no pircēja saņemtā avansa summa un analītiskajā uzskaitē (realizācijas uzskaitē) redzamā summa.
2. Var izkontrolēt, vai visas PVN summas no saņemtā avansa ir pārgrāmatotas un nav divreiz aprēķinātas maksājumam budžetā.
3. Veicot norēķinu inventarizāciju, ir redzamas iepriekš budžetā samaksātās PVN summas, kas nākotnē būs atgūstamas.

VID metodisko norādījumu Nr. 563 3.3. nodaļā teikts, ka, sastādot PVN deklarāciju tajā taksācijas periodā, kad avanss saņemts, saņemto avansu (preču vai pakalpojumu summa bez PVN) uzrāda attiecīgajā deklarācijas ieņēmumu rindā (PVN dekl. 2.–5. rinda), bet PVN – attiecīgajā aprēķinātā PVN rindā (PVN dekl. 8.–9. rinda). Savukārt tajā pārskata periodā, kad notikusi preču piegāde vai pakalpojumu sniegšana un avanss ieskaitīts maksājumā, pārgrāmatojot arī PVN no avansa, par šīm summām attiecīgi samazina izrakstītajā nodokļa rēķinā uzrādītās summas.

Piemērs

Saskaņā ar noslēgto līgumu piegādātājs izraksta preču vai pakalpojumu saņēmējam nodokļa rēķinu par avansa vai priekšapmaksas maksājumu, kurā uzrāda preču vai pakalpojumu vērtību (avansā maksājamo) Ls 500, PVN likmi 18% un aprēķināto PVN Ls 90, kopā Ls 590.

Preču vai pakalpojumu saņēmējs saskaņā ar saņemto nodokļa rēķinu pārskaita preču piegādātājam vai pakalpojumu sniedzējam avansu (priekšapmaksu) Ls 590. Saņemot naudu savā norēķinu kontā bankā, preču piegādātājs vai pakalpojumu sniedzējs veic attiecīgos grāmatojumus.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa**
1.	Saņemtā avansa pilna summa	262	521	590,00
2.	PVN no avansa summas	23912	574	90,00

Preču piegādātājs pēc avansa saņemšanas vai bankas apstiprināta maksājuma uzdevuma uzrādīšanas nosūta preču saņēmējam preci un izraksta preču pavadzīmi–rēķinu, kurā norāda preču vērtību Ls 2000, PVN likmi 18% un PVN

summu Ls 360, kopā Ls 2360, vai pakalpojumu sniedzējs pēc pakalpojumu sniegšanas un pieņemšanas–nodošanas akta parakstīšanas un avansa saņemšanas vai bankas apstiprināta maksājuma uzdevuma uzrādīšanas izraksta nodokļu rēķinu par pakalpojumu sniegšanu, kurā norāda pakalpojumu vērtību Ls 2000, PVN likmi 18% un PVN summu Ls 360, kopā Ls 2360.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Izrakstīta preču pavadzīme–rēķins vai rēķins par sniegtajiem pakalpojumiem:			
- preču vai pakalpojumu pārdošanas vērtība bez PVN	2311	6xx	2000,00
- PVN summa nodokļu rēķinā	2311	574	360,00
2. Samaksā ieskaitīts saņemtais avanss	521	2311	590,00
3. Pārgrāmatots PVN no avansa	574	23912	90,00

Pēc preču saņemšanas vai pakalpojumu sniegšanas tiek saņemta atlikusī parāda summa.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Parāda summas saņemšana	262	2311	1770,00

Pircēja prasījumu, pirkuma anulējumu un kredītrēķinu uzskaites īpatnības

VID metodisko norādījumu Nr. 563 «Par pievienotās vērtības nodokļa aprēķināšanu un uzskaiti grāmatvedībā» 3.4. nodaļā ir noteikta kārtība, kāda jāievēro, saņemot pircēju pretenzijas un nosūtot atpakaļ preces.

1. Ja pēc preču piegādes, pārbaudot nopirktās preces, atklāj preču neatbilstību preču pārdošanas dokumentos norādītajai kvalitātei vai precēm ir defekti vai piegādes laikā radušies bojājumi, pircējs nosūta preču pārdevējam prasījumu par preces trūkumiem.
2. Pārdevējs prasījumu pārbauda. Ja tajā minētais apstiprinās, pārdevējs un pircējs rīkojas atbilstoši pirkšanas–pārdošanas līguma nosacījumiem (apmaina preces pret kvalitatīvām, samazina cenu, atdod atpakaļ preces u.c.).
3. Ja, pamatojoties uz minēto prasījumu, tiek anulēts pirkums vai samazināta pārdoto preču cena, pārdevējs nosūta pircējam kredītrēķinu, kurā norāda preču daudzumu, cenu, pircējam atmaksājamo vai pircēja parādu samazinošo summu, PVN (ja uzņēmums ir PVN maksātājs) un citu nepieciešamo informāciju.
4. Par kredītrēķinā norādīto summu pārdevējs koriģē debitoru parādu, samazina iepriekš iegrāmatotos ieņēmumus no preču pārdošanas un

aprēķināto PVN. Ieņēmumu samazinājumu var grāmatot speciāli atvērta kontrpasīva konta 649 «Ieņēmumus samazinošās pircēju pretenzijas» debetā.

Šo atsevišķo 649 kontu izmanto tāpēc, ka, sastādot PVN deklarāciju, jāņem vērā VID metodiskie norādījumi, t.i.:

- ja preču piegāde un to saņemšana atpakaļ (pirkuma anulēšana, cenas samazināšana) notikusi vienā taksācijas periodā, par šo summu samazina darījumu vērtību attiecīgajā deklarācijas ieņēmumu rindā (PVN dekl. 2.–5. rinda), bet par PVN summu samazina attiecīgo aprēķinātā PVN rindu (PVN dekl. 8.–9. rinda);
- ja preču piegāde un to saņemšana atpakaļ (pirkuma anulēšana, cenas samazināšana) notikusi dažādos taksācijas periodos, par šo summu nedrīkst samazināt darījumu vērtību attiecīgajā deklarācijas ieņēmumu rindā (PVN dekl. 2.–5. rinda) un iepriekš aprēķinātā PVN samazinājumu uzrāda PVN korekcijas ailē. PVN korekcijai var atvērt atsevišķu analītisko kontu.

Atsevišķs konts pircēju pretenziju uzskaitei arī nodrošina vajadzīgo informāciju uzņēmuma vadībai operatīvu lēmumu pieņemšanai un preču vai pakalpojumu pārdošanas procesa analīzei.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemtas atpakaļ preces no pircēja:		
- preču pārdošanas summa	649x	2311
- PVN	574	2311
- preces iegādes pašizmaksā, ja izmanto nepārtrauktās inventarizācijas metodi	21x	71x
2. Pēc pircēja pretenzijas samazināta preces vērtība, neatdodot preci, bet izrakstot kredītrēķinu:		
- preču pārdošanas vērtības samazinājums	649x	2311
- rēķinā iekļautais PVN	574	2311

Tādu pašu kārtību pretenzijas vai anulēta pasūtījuma gadījumā izmanto, arī sniedzot pakalpojumus.

Pircējiem un pasūtītājiem piešķirto atlaižu uzskaite

Uzņēmums pircējiem un pasūtītājiem var piešķirt atlaides, kas samazina par pirkumu vai pakalpojumu maksājamo summu.

Atlaides, kuras tiek dotas, jau izrakstot pārdošanas rēķinus, un nav saistītas ar īpašiem norēķināšanās noteikumiem, uzņēmums var negrāmatot atsevišķā kontā. Tomēr, ja uzņēmums regulāri veic atlaižu analīzi, arī šādas atlaides tiek grāmatotas attiecīgajos atlaižu kontos.

Ja atlaižu piešķiršana ir atlīdzība par norēķinu noteikumu izpildi (skonto) vai noteiktu realizācijas apjomu sasniegšanu (bonusi), šādas atlaides var iegrāmatot, tikai izpildot šos nosacījumus, nevis rēķina izrakstīšanas brīdī, un tāpēc to piešķiršana vienmēr tiek atspoguļota attiecīgajos atlaižu kontos. Šādos gadījumos pircējam par atlaidi bieži izraksta kredītrēķinu.

Šie konti, pretēji visiem citiem 6xxx grupas kontiem, ir kontrpasīvi konti: atlaižu piešķiršana grāmatojama konta debetā, bet kredītā grāmatojami šo atlaižu kontu slēgumi pārskata gada beigās ar attiecīgajiem ieņēmumu kontiem, kuriem tika piešķirtas atlaides.

PVN aprēķināšanas un uzskaites kārtību, piemērojot ieņēmumus samazinošās atlaides, nosaka VID metodisko norādījumu Nr. 563. 3.7. nodaļa.

Grāmatošanas apraksti

Atlaides ir zināmas rēķina izrakstīšanas brīdī

Parasti šādas atlaides tiek piešķirtas vai nu konkrētam pārdošanas produktam (precei vai pakalpojumam), vai arī konkrētam pircējam vai pasūtītājam. Atlaides var būt konkrēts procents vai summa. Lai, izmantojot datorprogrammmas, šādas atlaides varētu aprēķināt automātiski, pārdošanas dokumentā cenas uzrādāmas bez atlaidēm, un rēķina apakšā parādās kopējā aprēķinātā piešķirtā atlaižu summa.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Pārdošanas pavadzīme par precēm, ja izmanto datorprogrammu:		
- preču pārdošanas summa bez atlaides	2311	6xx
- piešķirtā atlaide	6xx, 64x	2311
- PVN	2311	574
2. Pārdošanas pavadzīme par precēm:		
- preču pārdošanas summa, atskaitot atlaides	2311	6xx
- PVN	2311	574
3. Pakalpojumu rēķins:		
- pakalpojumu vērtība, atskaitot atlaides	2311	6xx

- PVN	2311	574

Atlaides piešķiršana, izpildot attiecīgus samaksas vai citus nosacījumus

Ja atlaide tiek piešķirta, izpildot īpašus samaksas vai citus nosacījumus, kā procenti no pārdošanas cenas, cenas samazinājums par samaksu noteiktajā termiņā vai uzreiz, par pasūtījumiem lielos apjomos vai pirkumiem lielos daudzumos u.tml., tad rēķina izrakstīšanas brīdī tas nav zināms, izņemot gadījumus, kad ir saņemta priekšapmaksa.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Pārdošanas pavadzīme par precēm:		
- preču pārdošanas summa	2311	6xx
- PVN	2311	574
2. Pakalpojumu rēķins:		
- pakalpojumu vērtība	2311	6xx
- PVN	2311	574
3. Saņemta samaksa noteiktajā laikā, kas dod tiesības uz atlaidi, summa ir samazināta par saņemamo atlaides summu	26x	2311
4. Izrakstīts kredītrēķins par atlaides summu:		
- pārdošanas summai piešķirtā atlaide	64x	2311
- PVN samazinājums	574	2311

Šādu grāmatošanas kārtību piemēro neatkarīgi no tā, vai ieņēmumus samazinošās atlaides ir piešķirtas vienā vai vairākos taksācijas periodos. Tikai uzmanība jāpievērš PVN deklarācijas aizpildīšanas kārtībai, kas ir tāda pati, kā aprakstīts nodaļā par preču atpakaļsaņemšanu un kredītrēķiniem.

Norēķini valūtā ar pircējiem un pasūtītājiem

Ja norēķini ar pircējiem un pasūtītājiem tiek veikti ārvalstu valūtā, uzņēmumi šādus realizācijas rēķinus pārrēķina pēc Latvijas Bankas kursa darījuma dienā, t.i., rēķina izrakstīšanas dienā. Parasti šādos realizācijas rēķinos darījuma summas tiek uzrādītas gan ārvalstu valūtā, gan latos.

Saskaņā ar 21. SFPS «Ārvalstu valūtu kursu izmaiņu radītā ietekme» 11. punktu katrā bilances datumā jāsniedz pārskats par monetārajiem posteņiem ārvalstu valūtā, lietojot beigu kursu. Monetārie posteņi ir nauda, ko tur, aktīvi, kas jāsaņem, vai saistības, kas jāmaksā nemainīgās vai nosakāmās summās. Standarta

15. punkts nosaka, ka valūtas kursu starpības, kuras rodas no norēķiniem par monetāriem posteņiem (debitoru parādiem), lietojot kursu, kas atšķiras no sākotnēji grāmatotajiem vai iepriekšējos finanšu pārskatos iekļautajiem, ir atzīstami par ieņēmumiem vai izdevumiem tajā periodā, kad tie radušies. Pārskata perioda beigās paliek atlikumi, kas saskaņā ar spēkā esošo likumdošanu ir jāpārvērtē pēc Latvijas Bankas kursa pēdējā gada dienā. Nākamā pārskata gada pirmajā dienā šo pārvērtējumu anulē, pārgrāmatojot atpakaļ, t.i., atlikumus uzskaitot to vēsturiskajā valūtas pārrēķina summā, kas bija veikta darījuma dienā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Izrakstīts rēķins valūtā:		
- darījuma summa, pārrēķināta pēc LB kursa	2311	6xx
- PVN	2311	574
2. Saņemta samaksa:	26x	2311
- valūtas kursa svārstības – peļņa	2311	815
- valūtas kursa svārstības – zaudējumi	825	2311
3. Valūtas kursa svārstības pārskata gada beigās:		
- peļņa	2311	815
- zaudējumi	825	2311
4. Valūtas kursa svārstību pārgrāmatojums nākamā pārskata perioda sākumā:		
- peļņa	825	2311
- zaudējumi	2311	815

Maiņas darījumi un ieskaita darījumi norēķinos ar debitoriem

Maiņas darījums likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» izpratnē ir preču vai pakalpojumu apmaiņas darījums saskaņā ar rakstveidā noslēgto līgumu pirms darījuma veikšanas.

Ieskaits šā likuma izpratnē ir darījums, kurā norēķini par pārdotajām (iepirktajām) precēm, arī vērtspapīriem, vai pakalpojumiem notiek, pamatojoties uz prasījuma dzēšanu ar pretprasījumu (vienošanās par ieskaitu slēdz pēc notikušiem darījumiem).

Ar PVN apliekamā vērtība maiņas un ieskaita darījumos vai tajos preču piegādes vai pakalpojumu sniegšanas gadījumos, kad paredzēta daļēja atlīdzība naudā, ir šādu preču vai pakalpojumu tirgus vērtība preču piegādes vai pakalpojumu sniegšanas brīdī (likuma 2. panta 10. daļa).

Piemērojot likuma 12. panta 8. daļu, saimniecisko darījumu uzskaite veicama par katru maiņas vai ieskaita darījumu (operāciju) atsevišķi. Ja apliekamā persona vienā taksācijas periodā veic maiņas darījumu bez norēķiniem skaidrā naudā, nodokļa rēķinā norādītais nodoklis grāmatojams kā aprēķinātais nodoklis, kurš iemaksājams budžetā, bet pēc preču saņemšanas – kā priekšnodoklis, par kura summu samazināms budžetā maksājamā nodokļa apmērs. Šādā gadījumā nodokļa rēķinā uzrādītās nodokļa summas samaksa nav nepieciešama (MK noteikumu Nr. 374 159. punkts).

Par ieskaita darījuma dienu uzskatāma diena, kad tiek salīdzinātas un dokumentāri apliecinātas abu pušu nodokļu rēķinos norādītās ieskaitāmās summas un, pamatojoties uz vienošanās protokolu, tiek dzēstas savstarpējās saistības. Ieskaits notiek par to vienas darījuma puses preču vai pakalpojumu vērtības daļu, kuru sedz otras puses preču vai pakalpojumu vērtība. Ar šo brīdi nodokļa rēķinos norādītās PVN summas uzskatāmas par samaksātām (MK noteikumu Nr. 374 160. punkts).

Ja maiņas vai ieskaita darījums tiek veikts, veicot daļēju samaksu naudā, iepriekš minētā kārtība piemērojama tikai par to darījuma daļu, kas veikta bez norēķiniem naudā. Priekšnodoklis par to darījuma daļu, kas veikta naudā, atskaitāms tikai pēc līgumā un nodokļa rēķinā norādītās summas samaksas.

Saskaņā ar šā likuma 12. panta 9. daļas nosacījumiem un MK noteikumu Nr. 374 162. punktu apliekamās personas, kas noslēgušas ieskaita līgumu par periodu, kas ir garāks par vienu gadu, reģistrē darījumu tajā VID teritoriālajā iestādē, kurās tās ir reģistrējušās kā apliekamās personas.

Izmantojot grāmatvedības uzskaitē datorprogrammu, maiņas un ieskaita darījumu gadījumā bieži lieto starpkontu.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Pakalpojumu rēķins:		
- pakalpojumu vērtība	2311	6xx
- PVN	2311	574
2. Preču pārdošana:		
- preču realizācijas vērtība	2311	6xx
- PVN	2311	574
3. Saņemta prece:		
- preces iegādes vērtība	21x, 71x	531
- PVN	574	531
4. Saņemts pakalpojums:		

- pakalpojuma vērtība	7xx	531
- PVN	23911	531
5. Veikts maiņas, ieskaita darījums:		
- dzēsts pircēja un piegādātāja parāds	531	2311
- pārgrāmatots pakalpojumu PVN	574	23911
6. Veikts maiņas, ieskaita darījums, ja izmanto starpkontu:		
- dzēsts pircēja parāds	941	2311
- dzēsts parāds piegādātājam	531	941
- pārgrāmatots pakalpojumu PVN	574	23911

Norēķini ar saistītiem uzņēmumiem (personām)

Tā kā saistīto personu attiecības un saistīto personu darījumi var būtiski ietekmēt uzņēmuma bilanci, peļņas vai zaudējumu aprēķinu un naudas plūsmas pārskatu, gada pārskata pielikumā ir jāsniedz papildu informācija par saistīto personu darījumiem, lai finanšu pārskata lietotāji var gūt nepieciešamo informāciju no finanšu pārskatiem.

Likumā «Par uzņēmumu gada pārskatiem» nav dota saistīto personu definīcija, bet ir definēti uzņēmumi, kurus var uzskatīt par saistītām personām 24. SFPS «Skaidrojumi par saistītu personu darījumiem» izpratnē.

Salīdzinošā tabula par saistītām personām likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» un 24. SFPS «Skaidrojumi par saistītu personu darījumiem» izpratnē

Likums «Par uzņēmumu gada pārskatiem»	24. SFPS «Skaidrojumi par saistītu personu darījumiem»
Radniecīgie uzņēmumi – uzņēmumi, kas attiecībā pret koncerna sastāvā esošu uzņēmumu, par kuru sastādīts gada pārskats, ir koncerna meitas uzņēmumi vai koncerna mātes uzņēmumi, vai citi šā koncerna meitas uzņēmumi, vai šā koncerna meitas uzņēmumu mātes uzņēmumi.	Saistītas personas – uzņēmumi, kuri tieši vai netieši, izmantojot vienu vai vairākus starpniekus, kontrolē to uzņēmumu, par ko tiek sastādīts finanšu pārskats, vai kuri atrodas tā kontrolē, vai kurus kopā ar uzņēmumu, par ko tiek sastādīts finanšu pārskats, kopīgi kontrolē meitas uzņēmumi un attiecīgā koncerna citi meitas uzņēmumi.

Asociētais uzņēmums – uzņēmums, kas atrodas cita uzņēmuma būtiskā ietekmē, kura tiek nodrošināta ar ne mazāk kā 20, bet ne vairāk kā 50 procentiem no akcionāru vai dalībnieku balsstiesībām šajā uzņēmumā.	Saistītais uzņēmums – uzņēmums, kurā ieguldītājam ir būtiska ietekme un kurš ieguldītājam nav ne viņa meitas uzņēmums, ne kopuzņēmums ar viņa dalību. Būtiska ietekme – vara piedalīties finanšu un pamatdarbības politikas lēmumu pieņemšanā, bet tā nenozīmē šo politiku kontroli uzņēmumā, kurā veikts ieguldījums. Ja ieguldītājam tieši vai netieši ar meitas uzņēmumu starpniecību pieder 20 vai vairāk procentu no balsstiesībām uzņēmumā, kurā veikts ieguldījums, tad pieņem, ka ieguldītājam ir būtiska ietekme tikmēr, kamēr nevar pierādīt pretējo. Ja ieguldītājam tieši vai netieši ar meitas uzņēmumu starpniecību pieder mazāk kā 20 procentu no balsstiesībām uzņēmumā, kurā veikts ieguldījums, tad pieņem, ka ieguldītājam nav būtiskas ietekmes tikmēr, kamēr nevar pierādīt pretējo.
Likums «Par uzņēmumu gada pārskatiem»	24. SFPS «Skaidrojumi par saistītu personu darījumiem»
Vadība – uzņēmuma pārvaldes institūcija, kas ir tiesīga pieņemt lēmumus attiecībā uz uzņēmuma darbību.	Galvenais vadības personāls – personas, kuras ir pilnvarotas un atbildīgas par uzņēmuma, par kuru tiek sastādīts finanšu pārskats, darbības plānošanu, vadīšanu un kontrolēšanu, tajā skaitā uzņēmuma direktori, amatpersonas un šādu personu tuvi ģimenes locekļi.
Nav likumā «Par uzņēmumu gada pārskatiem», bet ir likumā «Par uzņēmumu ienākuma nodokli».	Privātpersonas – personas kurām tieši vai netieši pieder līdzdalība uzņēmumā, par kuru tiek sastādīts finanšu pārskats, kas dod tām būtisku ietekmi uzņēmumā, kā arī šādu personu tuvi ģimenes locekļi.
Nav likumā «Par uzņēmumu gada pārskatiem», bet ir likumā «Par uzņēmumu ienākuma nodokli».	Uzņēmumi, kuros nozīmīga līdzdalība balsstiesībās tieši vai netieši pieder kādai no privātpersonām un to ģimenes locekļiem, kuriem vienlaikus tieši vai netieši pieder līdzdalība arī uzņēmuma, par kuru tiek sastādīts finanšu pārskats, balsstiesībās, kā arī uzņēmumi, kas tieši vai netieši pieder uzņēmuma, par kuru tiek sastādīts finanšu pārskats, galvenajam vadības personālam vai to ģimenes locekļiem.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. pants nosaka, ka bilances aktīvā debitoru postenī atsevišķās rindās jāuzrāda radniecīgo un asociēto uzņēmumu parādi, tāpēc uzņēmumi šādu parādu uzskaitei izmanto kontus:

232 Radniecīgo uzņēmumu parādi

233 Asociēto uzņēmumu parādi

Likuma «Par nodokļiem un nodevām» 23.[2] pants, kas ir spēkā no 1.07.2003., nosaka, ka VID ir tiesības pārbaudīt un labot darījumu vērtību nodokļu aprēķina mērķiem darījumos starp saistītām pusēm.

Uzņēmumu ienākuma nodokļa mērķiem salīdzinošo cenu jautājumi rodas šādos darījumos (likuma 12. pants):

- ja ir zaudējumi no pamatlīdzekļu pārdošanas saistītiem uzņēmumiem vai ar uzņēmumu saistītām personām;
- ja notiek preču vai pakalpojumu piegādes zem tirgus cenām saistītiem ārvalstu uzņēmumiem un ar uzņēmumu saistītām personām;
- ja notiek preču vai pakalpojumu pirkumi virs tirgus cenām no saistītiem ārvalstu uzņēmumiem un no personām, kas saistītas ar uzņēmumu.

MK 2000. gada 19. septembra noteikumu Nr. 319 «Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» normu piemērošanas noteikumi» 62. punkts nosaka trīs tirgus cenas vai darījuma vērtības piemērošanas metodes.

1. Salīdzināmo nekontrolēto cenu metode – cenas, kādas tiek piemērotas uzņēmuma un ar to saistītā uzņēmuma (pastāvīgās pārstāvniecības) darījumos, tiek salīdzinātas:
   - ar iekšējām cenām (minētā uzņēmuma un ar to nesaistīta uzņēmuma līdzīgu darījumu cenas);
   - ar ārējām cenām (citu nesaistītu uzņēmumu līdzīgu darījumu cenas, kā arī paraugcenas vai vērtības, piemēram, muitas vērtība).
2. Tālākpārdošanas cenu metode – metode, kas pamatojas uz cenu, par kādu preces, kuras iegādātas no saistīta uzņēmuma, tiek pārdotas tālāk neatkarīgiem patērētājiem. Šo cenu samazina par summu, kuru veido pārdevēja izdevumi, kas saistīti ar preču realizāciju neatkarīgiem patērētājiem, un atbilstošā peļņa. Atlikusī summa uzskatāma par cenu, kas piemērojama darījumos starp neatkarīgiem uzņēmumiem (tirgus cenu) un salīdzināma ar cenu, kāda faktiski piemērota darījumos starp saistītiem uzņēmumiem.
3. Izmaksu pieskaitīšanas metode – tā pamatojas uz produkcijas piegādātāja izmaksām par produkcijas (pakalpojumu) piegādi saistītam uzņēmumam. Šīm izmaksām pieskaita atbilstošo peļņas normu un iegūst pārdošanas cenu, kāda tiktu piemērota, ja darījums notiktu starp diviem nesaistītiem uzņēmumiem. Peļņas normu nosaka, pamatojoties uz peļņas normu, kādu tas pats produkcijas (pakalpojumu) piegādātājs saņem darījumos ar nesaistītiem uzņēmumiem, vai arī peļņas normu, kādu saņem cits piegādātājs līdzīgos darījumos ar nesaistītiem uzņēmumiem.

Lai varētu pamatot savu cenu politiku salīdzināmo cenu pārbaudes gadījumā, uzņēmumam nepieciešams izstrādāt skaidri dokumentētu cenu noteikšanas kārtību.

24. SFPS «Skaidrojumi par darījumiem ar saistītām personām» prasa finanšu pārskatos atklāt šādu informāciju.

1. Sniegt nozīmīgu meitas uzņēmumu un asociēto uzņēmumu sarakstu, norādot to nosaukumu, adresi, uzņēmumu līdzdalības daļu procentos šo uzņēmumu kapitālos, kā arī šo uzņēmumu pašu kapitāla un peļņas vai zaudējumu apjomu atbilstoši katra šā uzņēmuma pēdējam apstiprinātajam pārskatam.
2. Situācijas, kad uzņēmumam jāsniedz skaidrojumi attiecībā uz saistīto personu darījumiem periodā, kuru šie darījumi ietekmē, ir šādas:
   - gatavu vai nepabeigtu preču pārdošana vai pirkšana;
   - pakalpojumu sniegšana vai saņemšana;
   - īpašumu un citu aktīvu pārdošana vai pirkšana;
   - starpniecības līgumi;
   - līzinga līgumi;
   - pētniecības un attīstības pasākumu nodošana;
   - licencēšanas līgumi;
   - finanses (t.sk. aizņēmumi un naudas vai mantas ieguldījumi pašu kapitālā);
   - garantijas (galvojumi) un nodrošinājumi;
   - vadības līgumi.
3. Lai finanšu pārskatu lietotājs varētu gūt priekšstatu par saistīto personu attiecību ietekmi uz uzņēmumu, kas sastāda finanšu pārskatu, tam jāskaidro saistīto personu attiecību raksturs, darījumu veidi un darījumu elementi.
4. Lai izprastu finanšu pārskatus, svarīgi ir zināt šādus darījuma elementus:
   - darījumu apjomu, izteiktu vai nu kā summu, vai arī kā noteiktu proporciju;
   - nenokārtotos debitoru un kreditoru parādus, izteiktus vai nu kā summas, vai kā noteiktas proporcijas;
   - cenu noteikšanas politiku.

Īstermiņa aizdevumi sabiedrības valdei

Šāda veida aizdevumu īpaša uzskaite ir vajadzīga tādēļ, lai valdes locekļi un sabiedrības vadība tos nevarētu izmantot savtīgiem mērķiem un tādējādi kaitēt citu ieguldītāju interesēm. Izsniedzot aizdevumus, jāņem vērā likumos un sabiedrības statūtos noteiktie ierobežojumi šādu aizdevumu izsniegšanai. Sabiedrības valdei nedrīkst izsniegt aizdevumus ar vieglākiem noteikumiem, nekā tos izsniedz citiem aizdevuma ņēmējiem.

Izsniegtos aizdevumus iegrāmato, pamatojoties uz attiecīgu naudas izsniegšanas dokumentu (maksājuma uzdevums vai kases izdevumu orderis), kā

arī saistību rakstu. Šādos gadījumos tiek slēgts arī aizdevuma līgums, kurā ir visi nosacījumi par aizdevuma procentiem un atmaksas termiņiem.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 45. panta 4. daļa nosaka, ka uzņēmuma īpašniekiem, valdes, padomes un vadības locekļiem izsniegto aizdevumu, ķīlu vai garantiju summas jāuzrāda katrai kategorijai atsevišķi kopā ar informāciju par procentu likmi, svarīgākajiem nosacījumiem un atmaksājamām summām.

Kontā jānodrošina analītiskā uzskaite par katru aizdevuma ņēmēju un par katru aizdevumu, ieskaitot procentu likmi un atmaksas termiņus.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Aizdevuma izsniegšana	237	26x
2.	Aizdevuma atmaksa	26x	237
3.	Aprēķināti maksājamie procenti, ja skaidri zināma		
	to saņemšana	237	811
	vai arī saņemšanas brīdī	26x	811
4.	Procentu samaksas saņemšana	26x	237

Norēķini ar citiem debitoriem

Bilances postenī «Citi debitori» atspoguļojamas šādas prasības:

1) norēķini ar debitoriem par darījumiem, kas nav uzņēmuma pamatdarbība;
2) norēķini ar darbiniekiem par izsniegtajām norēķinu summām un īstermiņa aizdevumiem;
3) budžetā pārmaksātie un avansā samaksātie nodokļi;
4) norēķini par nodokļu rēķinos akceptēto PVN, avansā saņemto un avansā samaksāto PVN u.tml.

Norēķiniem ar citiem debitoriem uzņēmumos parasti izmanto kontu grupu 235 «Norēķini ar citiem debitoriem». Šo kontu varētu dalīt sīkāk pēc darījumu veidiem, kurus uzskaita šajos kontos. Tie, piemēram, varētu būt:

2351 Norēķini par nenoskaidrotām summām
2352 Ķīlas naudas un garantijas
2353 Norēķini par zaudējumu atlīdzināšanu (pēc tiesas lēmumiem)

Norēķini par nenoskaidrotām summām

Uzņēmuma saimnieciskajā darbībā ir gadījumi, kad bankas norēķinu kontā reizēm ienāk nauda, kuras izcelsmes noskaidrošanai nepieciešams laiks. Tāpēc uzņēmumā šādiem gadījumiem var iekārtot atsevišķu kontu. Uzskatu, ka šādu nenoskaidrotu

summu nevar uzskatīt par saņemto avansa maksājumu no debitoriem, jo pēc noskaidrošanas tā var izrādīties pircēju vai pasūtītāju parāda dzēšanas summa.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Norēķinu kontā ieskaitīta nenoskaidrota naudas summa	262x	2351
2. Ja ienākusī nauda pēc noskaidrošanas ir attiecināma uz pircēju samaksu	2351	2311
3. Nepareizi ieskaitītā nauda atdota	2351	262x
4. Ja darījums bija ārvalstu valūtā:		
- zaudējumi no valūtas kursa svārstībām	825	2351
- peļņa no valūtas kursa svārstībām	2351	815

Ķīlas naudas un garantijas

Uzņēmuma saimnieciskajā darbībā ir gadījumi, kad, lai saņemtu kādu pakalpojumu, ir jāiemaksā ķīlas nauda vai garantijas nauda par kāda ar šo pakalpojumu saistīta mehānisma vai iekārtas saņemšanu lietošanā.

Pēc līguma pārtraukšanas vai izbeigšanās un saistību izpildes ķīlas vai garantijas nauda tiek atdota atpakaļ.

Šajā kontā uzskaitāmas arī «Latvijas mobilā telefona» garantijas summas. Tā kā garantijas summa ir iekļauta kopējā maksājuma rēķinā un tā visu laiku mainās, tad, saņemot rēķinu, jāiegrāmato šīs garantijas summas izmaiņas – starpības.

Kontā analītiskā uzskaite jāiekārto par katru no samaksātajām summām, kā arī jābūt informācijai par šo summu iemaksas noteikumiem, termiņiem.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Samaksāta ķīlas (garantijas) nauda:		
- ar pārskaitījumu	2352	262x
- skaidrā naudā	2352	261x, 2381
2. Saņemta atpakaļ ķīlas (garantijas nauda):		
- ar pārskaitījumu	262x	2352
- skaidrā naudā	261x	2352
3. Ieskaitīta izdevumos, ja zūd parāda saistības	7443	2352
4. «LMT» garantijas summas izmaiņas:		
- palielinājums	2352	531
- samazinājums	531	2352

Norēķini par zaudējumu atlīdzināšanu (pēc tiesas lēmuma)

Šajā kontā uzskaitāmi norēķini ar vainīgajām personām, kas nav uzņēmuma dalībnieki vai darbinieki, bet parāda rašanās pamats ir tiesas lēmums.

Ja parāda piedziņa tomēr nav iespējama un ja ir tiesas spriedums par parāda piedziņu no debitora – fiziskas personas, kā arī tiesu izpildītāja akts par piedziņas neiespējamību, parāda summu noraksta izdevumos.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Pārgrāmatoti nodarītie zaudējumi	2353	2382
2. Veikta parāda dzēšana	26x	2353
3. Norakstīti bezcerīgi parādi izdevumos	7443	2353
vai no uzkrājuma, ja tāds izveidots	4311	2353

Norēķini par prasībām pret personālu un īstermiņa aizdevumi personālam

Šajā kontā uzskaitāmas visas prasības pret uzņēmuma darbiniekiem, kuras izveidojušās saimnieciskajā darbībā. Tās var būt dažādas, tāpēc šis konts iedalāms subkontos pēc līdzīga veida norēķiniem. Uzņēmumā šādiem norēķiniem ar personālu iekārtojami šādi konti:

2381 Norēķini ar norēķinu personām
2382 Norēķini par iztrūkumiem
2383 Aizdevumi personālam

Uzņēmuma darbinieki norēķinās par saņemtajām norēķinu summām saimniecisko darījumu vajadzībām. Grāmatvedībā, apstrādājot norēķinu personas iesniegto avansa norēķinu, jāievēro MK 2001. gada 24. jūlija noteikumi Nr. 329 «Skaidrā naudā veikto darījumu deklarēšanas noteikumi», kas ir spēkā no 2001. gada 1. septembra.

Ja darbinieks iesniedz avansa norēķinu par komandējuma izdevumiem, to aprēķināšanas un norēķināšanās kārtību nosaka MK 2002. gada 28. maija noteikumi Nr. 219 «Kārtība, kādā atlīdzināmi ar komandējumiem un darbinieku darba braucieniem saistītie izdevumi».

Ja avansa norēķinā iekļautie dokumenti ir ārvalstu valūtā, tos pārrēķina pēc Latvijas Bankas valūtas kursa avansa norēķina iesniegšanas dienā. Valūtas kursa starpības jāaprēķina vispārējā kārtībā.

Ja norēķinu persona uzņēmumā noteiktajā kārtībā nenorēķinās ar uzņēmumu par saņemtajām norēķinu summām vai par neattaisnotajām vai personiskām vajadzībām izmantotajām naudas summām no uzņēmuma naudas kartēm (debetkartēm vai kredītkartēm), šīs summas tiek ieturētas no darba algas, ja to paredz uzņēmuma nolikums un darbinieks ir parakstījies, ka ir iepazinies ar šo nolikumu.

Ja darbinieka vainas dēļ uzņēmumam rodas zaudējumi (naudas, preču iztrūkumi, bojājumi u.tml.), par zaudējumu atlīdzināšanu lemj uzņēmuma vadība un nosaka arī šo krājumu cenu un apjomu piedziņu no darbinieka, ar kura rakstisku piekrišanu šādus zaudējumus var ieturēt no darbinieka darba algas. Ja darbinieks apstrīd darba devējam radušos zaudējumu atlīdzības prasījuma pamatu vai apmēru, darba devējs var celt atbilstošu prasību tiesā divu gadu laikā no zaudējumu nodarīšanas dienas (Darba likuma 79. panta 2. daļa).

Analītiskajā uzskaitei ir jānodrošina kontrole pār norēķiniem ar katru darbinieku un par katru darījumu atsevišķi.

Šīs kontu grupas konti ir aktīvi pasīvie konti, saldo norēķinu personai var būt gan debetā, gan kredītā. Tāpat debeta un kredīta apgrozījumiem var būt saldo gan palielinošs, gan samazinošs grāmatojums. Ja saldo uz pārskata perioda beigām šajā kontā paliek kredītā, tas jāatspoguļo bilances pasīvā īstermiņa kreditoru postenī.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Izsniegts avanss norēķinu personai	2381	26x
2.	Saņemta skaidra nauda no naudas kartēm	2381	26x
3.	Norakstīti neattaisnotie izdevumi no kartēm	2381	26x
4.	Izsniegts aizdevums darbiniekam	2383	26x
5.	Veikts uzrēķins pēc inventarizācijas:		
	- nauda	2382	261
	- materiālās vērtības	2382	21x
	- PVN no vērtības materiāliem	2382	574
6.	Iesniegts avansa norēķins:		
	- krājumu un pakalpojumu iegāde	5311	2381
	- atmuitošanas maksājumi	21x, 71x	2381
	- pakalpojumu iegāde	7xxx	2381
	- par dažādu izdevumu apmaksu:		
	- īre	755	2381
	- sakaru pakalpojumi	771	2381
	- veidlapas, kancelejas preces	772	2381
	- PVN, iekļauts rēķinos	574	2381

8.	Iesniegts komandējuma pārskats:		
	- dienas nauda	757	2381
	- naktsmītne	757	2381
	- apdrošināšana	757	2381
	- citi ar komandējumu saistītie izdevumi	757	2381
	- PVN, ja šie pakalpojumi ir saņemti LR teritorijā	574	2381
9.	Atdots aizdevums	26x	2383
10.	Samaksāti uzrēķini	26x	2382
11.	Atdots neizmantotais avanss	26x	2381
12.	Valūtas kursa svārstības pārskata perioda beigās, ja atlikums ir valūtā:		
	- peļņa	2381	815
	- zaudējumi	825	2381
13.	Ieturēts parāds no darba algas	561	238x
14.	Bezcerīgā parāda norakstīšana	7443	238x
	vai norakstīšana no izveidotā uzkrājuma	4311	238x

Pārmaksātie vai iepriekš samaksātie nodokļi

Šajā kontu grupā uzskaitāmi divu veidu norēķini par nodokļiem. Tie ir iepriekšējā taksācijas perioda pārmaksātie nodokļi un nodokļu rēķinos akceptētie PVN.

Nodokļu pārmaksas rodas, veicot avansa maksājumus un pēc tam iesniedzot faktisko pārskata gada aprēķinu. Šādi var būt pārmaksāts nekustamā īpašuma nodoklis un citi nodokļi, ja budžetā ir iemaksāts vairāk, nekā aprēķināts. Šo pārmaksu var ieskaitīt nākamo periodu nodokļu samaksai vai arī pēc nodokļu audita saņemt atpakaļ no budžeta.

Tāpat šajā kontu grupā ir uzskaitāmi norēķini par PVN, kuru saskaņā ar likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 8. pantu bez rēķina samaksas nevar atskaitīt priekšnodoklī. Lai atvieglotu kontroli pār PVN aprēķināšanas pareizību un atvieglotu PVN deklarācijas sastādīšanu par taksācijas periodu, šajā grupā atver analītiskos kontus tā uzskaitei.

Šajā kontu grupā uzņēmumā var būt šādi konti:

2391 Norēķini par PVN
- 23911 Piegādātājiem nesamaksātais PVN
- 23912 PVN no saņemtajiem avansiem
- 23913 PVN no samaksātajiem avansiem

23914 PVN – nerezidentu
23915 PVN – muitā samaksātais par precēm
2392 Pārmaksātie nodokļi (pēc nodokļu veidiem)

Piegādātājiem nesamaksātais PVN

Saskaņā ar likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 10. panta 1. daļu apliekamai personai ir tiesības nodokļa deklarācijā kā priekšnodokli no budžetā maksājamā nodokļa summas atskaitīt no citām apliekamām personām saņemtajos nodokļa rēķinos norādītās nodokļa summas par pakalpojumiem savu ar nodokli apliekamo darījumu nodrošināšanai, un to drīkst darīt tikai pēc nodokļa rēķinā norādītās nodokļa summas samaksas. Tāpēc šādam akceptētam, bet nesamaksātam PVN par pakalpojumiem ir jāiekārto atsevišķs konts.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemts nodokļa rēķins no piegādātāja par pakalpojumiem:		
- pakalpojumu vērtība	7xx	531
- nodokļa rēķinā uzrādītais PVN	23911	531
2. Veikta rēķina apmaksa:		
- rēķina pilna summa	531	26x, 2381
- samaksātā PVN pārgrāmatošana	574	23911
3. Ja kreditoru parāds, kuram uzskaitīts PVN, bet nav samaksāts, tiek norakstīts pēc termiņa beigām:		
- parāda piegādātājiem summa	531	658
- nesamaksātais PVN	531	23911

PVN no saņemtajiem avansiem

Likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 8. pants nosaka, ka preču piegāde un pakalpojums sniegšana ir notikusi, ja atlīdzība par piegādi ir saņemta pirms preču nosūtīšanas un ja atlīdzība par pakalpojumu ir saņemta pirms pakalpojuma sniegšanas. Tāpēc nodokļa rēķinā norādītais nodoklis maksājams budžetā tajā taksācijas periodā, kad saņemts avanss. Uzņēmuma grāmatvedim katra taksācijas perioda beigās ir jāpārbauda šis konts, jo tajā uz perioda beigām atlikumā jāpaliek tām PVN summām, kurām pretī saņemto avansu konta atlikumā ir no pircējiem saņemtās avansa summas.

(Par PVN deklarācijas aizpildīšanas nosacījumiem skatīt sadaļā «Saņemto avansu uzskaites īpatnības» 167. lpp.)

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Saņemts avansa maksājums vai priekšapmaksa:		
- pilna avansa summa ar PVN	262x	521
- PVN no avansa	23912	574
2. Izsniegts preču dokuments pircējam:		
- preču vai pakalpojumu vērtība	231	6xx
- PVN	231	574
- avanss ieskaitīts samaksai	521	231
- pārgrāmatots PVN no avansa	574	23912
3. Atdots avanss pircējam:		
- avansa summa	521	262x
- PVN no avansa	574	23912

PVN no samaksātajiem avansiem

MK noteikumu Nr. 374 «Likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» normu piemērošanas kārtība» 137. punktā teikts, ka, piemērojot likuma 10. panta 1. daļas 1. punktu, kā priekšnodoklis atskaitāms arī nodoklis par nodokļa rēķinā norādītajām precēm un pakalpojumiem, par kuriem samaksa veikta avansā. Lai varētu atskaitīt priekšnodokļa summas, no piegādātāja jāsaņem pareizi noformēts nodokļa rēķins.

Uzņēmuma grāmatvedim katra taksācijas perioda beigās ir jāpārbauda šis konts, jo tajā uz perioda beigām atlikumā jāpaliek tām PVN summām, kurām pretī samaksāto avansu konta atlikumā ir piegādātājiem samaksātās avansa summas.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Veikts avansa maksājums piegādātājam:		
- avansa summa	125, 219	26x
- PVN no avansa	574	23913
2. Saņemts preču dokuments no piegādātāja:		
- preču vai pakalpojumu vērtība	21x, 7xx	531
- PVN rēķinā	23913	531
- avanss ieskaitīts samaksai	531	125, 219

3. Saņemts atpakaļ avanss no piegādātāja:

- avansa summa	26x	531
- PVN no avansa	23913	574

(Par PVN deklarācijas aizpildīšanas nosacījumiem skatīt sadaļā «Avansa maksājumi par krājumiem» 154. lpp.)

PVN no nerezidentiem

Saskaņā ar likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 8. panta 4. daļu, ja apliekamā persona saņem pakalpojumus no nereģistrētas ārvalstu personas un maksā nodokli budžetā kā pakalpojumu saņēmēja, nodokļa rēķins izrakstāms septiņu dienu laikā pēc rēķina saņemšanas no pakalpojumu sniedzēja. Ja maksājumi tiek veikti saskaņā ar līgumu bez rēķina izrakstīšanas, nodokļa rēķins izrakstāms maksājuma veikšanas brīdī. Aprēķinātā nodokļa summa, kas apliekamai personai taksācijas periodā jāmaksā kā pakalpojumu saņēmējai saskaņā ar pašas izrakstītajiem nodokļa rēķiniem savu ar nodokli apliekamo darījumu nodrošināšanai, atskaitāma kā priekšnodoklis taksācijas periodā (likuma 10. panta 1. daļas 3. punkts).

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Paša izrakstīts nodokļa rēķins	23914	574
2. Pārgrāmatots rēķinā norādītais PVN	574	23914

Muitā samaksātais PVN

Ar PVN apliek preču importu neatkarīgi no tā, vai preces importē ar nodokli apliekamā persona vai jebkura cita persona, ja precēm tiek piemērota muitas procedūra, kas paredz muitas maksājumu veikšanu.

Likuma 10. panta 1. daļas 2. punktā ir teikts, ka samaksāto nodokļa summu par iekšzemē ievestajām precēm savu ar nodokli apliekamo darījumu nodrošināšanai atbilstoši nodokļa samaksu apliecinošiem dokumentiem par preču importu, kuros kā pasūtītājs vai importētājs ir norādīta apliekamā persona, kā priekšnodokli var atskaitīt tikai apliekama persona.

Ja nodoklis samaksāts budžetā vienā taksācijas periodā, bet preces ievestas citā taksācijas periodā, samaksātais nodoklis atskaitāms kā priekšnodoklis tajā taksācijas periodā, kad preces izlaistas brīvam apgrozījumam (MK noteikumu Nr. 374 140. punkts). Parasti tas tiek darīts vienā taksācijas periodā, un tad šo kontu neizmanto.

Reizēm uzņēmums, kuram preču imports ir pamatdarbība un notiek bieži, PVN maksājumus budžetā veic nevis par konkrētu muitas deklarāciju konkrētai

importa kravai, bet maksā apaļu PVN summu un, preces atmuitojot, noraksta no šiem maksājumiem konkrēto PVN par konkrēto importa darījumu.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Veikts nodokļa maksājums muitā:		
- ar pārskaitījumu	23915	262x
- skaidrā naudā	23915	2381
2. Ievestas preces brīvam apgrozījumam un pārgrāmatots samaksātais PVN	574	23915

Pārmaksātie nodokļi

Ja uz pārskata perioda beigām 57xx kontos paliek debeta atlikums, to pārgrāmato uz 2392 «Pārmaksātie nodokļi» kontiem, iekārtojot analītisko uzskaiti pēc nodokļu veidiem.

Pārmaksātās nodokļu summas pēc nodokļu maksātāja pamatota pieprasījuma atmaksājamas 15 dienu laikā pēc pieprasījuma iesniegšanas nodokļu administrācijai, ja konkrēto nodokļu likumi neparedz citu atmaksāšanas laiku un kārtību (likuma «Par nodokļiem un nodevām» 28. panta 2. daļa).

Ja nodokļu maksātājam ir nokavētie budžetā ieskaitāmie nodokļu maksājumi un ja ir izveidojušās nodokļu pārmaksas, tās bez nodokļu maksātāja iesnieguma nodokļu administrācija var novirzīt nodokļu parādu un ar tiem saistīto maksājumu segšanai, vienlaikus proporcionāli sedzot pamatparādu, soda naudu, pamatparāda palielinājuma naudu un nokavējuma naudu.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Pārgrāmatota nodokļu pārmaksa	2392	57x
2. Saņemta pārmaksātā nodokļa atmaksa	262x	2392
3. Ieskaitīta citu nodokļu samaksai	57x	2392
vai nodokļa avansa samaksai	88x	2392

Norēķini ar šaubīgiem un bezcerīgiem debitoriem

Ja nav izdevies saskaņot norēķinu summas ar atsevišķiem debitoriem un rodas šaubas par iespējām saņemt (pilnībā vai daļēji) šos debitoru parādus, atbilstoši likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 37. panta 1. daļai uzņēmuma vadībai jāpieņem lēmums par uzkrājumu izveidošanu saskaņā ar uzņēmumā izstrādāto debitoru novērtēšanas metodi un tie jāpārnes uz atsevišķu kontu.

Lai uzņēmums varētu pierādīt, ka parāda saņemšanai ir darīts viss iespējamais, jāveic sarakste ar šo debitoru par parāda atmaksu un tā ir jāreģistrē.

Ja ir vēlēšanās, šaubīgo debitoru parādu uzskaitei kontu grupu var sadalīt gan pēc norēķinu veidiem, gan norēķinu valūtām vai arī iekārtot vienu kontu latos. Kad uzņēmuma vadība pieņem lēmumu tos norakstīt, to veic no šaubīgiem debitoru parādiem izveidotiem uzkrājumiem, bet, ja tādu nav, noraksta izdevumos pārskata periodā, par šo izdevumu summu palielinot apliekamo ienākumu.

Debitoru parāds ir uzskatāms par nesaņemamu (bezcerīgu), ja ir attiecīgs tiesas lēmums vai arī citi apliecinoši dokumenti, ka, lai gan ir veikti visi pasākumi tā atgūšanai, parāds ir vienpusēji dzēsts, neatzīts un nekad netiks samaksāts. Debitoru parāds norakstāms kā bezcerīgs arī pēc saistību noilguma iestāšanās, jo visas saistību tiesības, kuras nav noteikti izņemtas no noilguma ietekmes un kuru izlietošanai likumā nav noteikti īsāki termiņi, izbeidzas, ja tiesīgā persona tās neizlieto desmit gadu laikā (Civillikuma 1895. pants).

Lai finanšu uzskaitē pareizi atspoguļotu pārskata gada ieņēmumus un izdevumus, ir nepieciešamas prognozēt zaudējumus no nesamaksātajiem debitoru parādiem. Praksē tiek izmantotas vairākas metodes šaubīgo un bezcerīgo debitoru parādu summu aprēķināšanai, un tās ir:

1) parādu noteikšana procentos no neto realizācijas;
2) parādu uzskaite pēc apmaksas termiņiem;
3) katra debitora individuāla izvērtēšana.

Procents no realizācijas summas

Pēc iepriekšējo gadu faktisko zaudējumu summām, kas radušās šaubīgo debitoru parādu dēļ, tiek noteikts procenta lielums, kuru piemēro, lai veidotu uzkrājumu šaubīgajiem debitoru parādiem. Pārskata gada beigās veic debitoru parādu inventarizāciju un koriģē gada laikā izveidoto uzkrājumu.

Izmantojot šo aprēķina metodi, uzkrājumu veido kopējā summā, nevis katram konkrētam debitoram. Šī metode nav tik precīza, bet nav darbietilpīga.

Parādu uzskaite pēc apmaksas termiņiem

Uzņēmumā debitoru maksājumi parasti tiek regulāri kontrolēti. Šādu maksāšanas termiņu kontroli viegli veikt, ja uzņēmums izmanto datorprogrammas. Veidojot debitoru apmaksas pārskatus, neapmaksātos rēķinus grupē pēc apmaksas termiņa dienām (veidojot intervālus, piemēram, 1–30 dienas, 31–60 dienas utt.).

Pamatojoties uz iepriekšējo gadu pieredzi, katrā intervālā ir noteikts procents neapmaksāto rēķinu. Izmantojot šo procentuālo attiecību, no katrā intervālā esošo debitoru parādu kopsummas tiek aprēķināta šaubīgo un bezcerīgo parādu uzkrājuma summa.

Izmantojot šo aprēķina metodi, uzkrājumu veido kopējā summā, nevis katram konkrētam debitoram.

Katra debitora individuāla izvērtēšana

Saskaņā ar uzņēmumā noteikto debitoru kontroles kārtību noteiktā laika posmā tiek veikta debitoru inventarizācija, kurā nosaka šaubīgos vai bezcerīgos debitorus, kā arī tiek regulāri kontrolēti debitoru maksājumi, salīdzinot norēķinus. Tiek sekots līdzi debitoru finanšu stāvoklim (publikācijas presē, pārskati UR u.tml.).

Saskaņā ar uzņēmuma vadības vai īpašnieku apstiprināto aktu par šaubīgiem atzītos debitoru parādus uzkrāj atsevišķā kontā, nodrošina uzskaiti par katru debitoru un katru tā dokumentu. Vienlaikus par šaubīgā debitora parāda summu veido uzkrājumu. Reizēm grāmatveži uzkrājumu grāmato tikai virsgrāmatā kopējā akta summā, bet šādā gadījumā ārpus grāmatvedības uzskaites ir jāiekārto analītiskā uzskaite par šiem debitoriem izveidotajiem uzkrājumiem un to izmantošanu.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Pēc inventarizācijas parādi pārnesti uz šaubīgo debitoru kontu	2312	2311
2.	Aprēķināts uzkrājums	7443	431
3.	Norakstīts no uzkrājuma, kad atzīts par bezcerīgu	431	2312
4.	Norakstīts izmaksās, ja nav uzkrājuma	7443	2311
5.	Saņemta samaksa no šaubīgā vai bezcerīgā debitoru parāda:		
	- nauda ienākusi norēķinu kontā	262x	658
	- norakstīts šaubīgais debitoru parāds	431	2312

Var būt atsevišķi gadījumi, kad debitoru parāds ir norakstīts kā bezcerīgs, jo uzņēmums necer vairs saņemt samaksu un tāpēc ir pārtraucis parāda piedziņu, tomēr ir neliela varbūtība, ka šis parāds kādreiz tiks daļēji samaksāts. Šādos gadījumos informāciju par norakstītajiem parādiem patur kontrolē, zembilancē, kamēr nenoteiktība izzūd vai iestājas saistību noilgums. Ja tiek saņemta agrāk norakstīta bezcerīgā parāda summa (pilnībā vai daļēji), to ieskaita ieņēmumos.

Norēķinu (debitoru) inventarizācija

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 37. pantu debitoru parādu atlikumi bilancē jāparāda atbilstoši attaisnojuma dokumentiem un ierakstiem grāmatvedības reģistros, un tiem jābūt saskaņotiem ar pašu debitoru

uzskaites datiem bilances datumā. Strīda gadījumos atlikumi bilancē jāuzrāda atbilstoši grāmatvedības datiem.

Visi debitoru parādi (par aizdevumiem, pakalpojumiem u.c.) rūpīgi jāpārbauda. Attiecībā uz katru summu jānoskaidro visi tās izcelsmes apstākļi un pasākumi, ko veic parāda iekasēšanai. Pēc debitoru kontiem jānoskaidro parādu izveidošanās datums, jāpārbauda datu pareizība par parādiem un jānoskaidro personas, kuru vainas dēļ iestājies noilgums, ja ir tādi gadījumi.

Lai pārliecinātos par saņemamām summām, jāapmainās ar izrakstiem no debitoru personiskajiem kontiem, kurus nosūta debitoriem kopā ar savstarpējās salīdzināšanas aktu, savukārt debitoru pienākums būtu dekādes laikā no izrakstu saņemšanas dienas vai nu apstiprināt saldo, vai paziņot savus iebildumus.

Norēķinu summu parādi jāinventarizē atsevišķi par katru norēķinu personu, parādot to izveidošanās laiku. Personas, kurām ir avansa summas vērtību iegādei, rakstiski apliecina šo naudas summu saņemšanu. Norēķinu personas, kuras nav iesniegušas norēķinus un attaisnojuma dokumentus par norēķinā izsniegtajām summām un nav atmaksājušas neizlietotās summas uzņēmuma nolikumā noteiktajos termiņos, jāsauc pie atbildības.

Veicot iztrūkumu un izlaupījumu lietu inventarizāciju, sevišķi rūpīgi jāpārbauda un jāprecizē lietu skaits un summas:

a) parādiem, kuru lietas nav nodotas tiesu izmeklēšanas orgāniem;
b) parādiem, kuru lietas atrodas tiesu izmeklēšanas orgānos;
c) parādiem, ko tiesa piespriedusi piedzīšanai pēc izpildrakstiem vai kas atrodas pie tiesu izpildītājiem.

Pārbaudot iztrūkumu parādus, par kuriem lietas nav nodotas tiesu izmeklēšanas orgāniem, precīzi jānoskaidro, vai ir materiāli par katru nenodoto lietu, kāpēc kavējas lietas nodošana, un jānoskaidro personas, kuru vainas dēļ lieta nav noformēta laikus un tiek kavēta lietu nodošana tiesu izmeklēšanas orgāniem. Lai pārbaudītu tiesu izmeklēšanas orgānos esošās lietas par iztrūkumiem un izlaupījumiem, savstarpēji jāsalīdzina nodotās lietas. Šo lietu pārbaude jānoformē ar attiecīgiem aktiem. Pārbaudot tiesas piedzīšanai piespriestās summas, precīzi jāuzskaita visi izpildraksti, kas atrodas pie tiesu izpildītājiem, pārbaudes rezultātus noformējot ar aktu.

Norēķinu inventarizācijas rezultāti jānoformē inventarizācijas sarakstos, sastādot atsevišķi sarakstus par īstermiņa prasībām, kad maksājuma termiņš iestājas gada laikā, un ilgtermiņa prasībām, kad debitoru parādi saņemami vēlāk nekā gada laikā pēc pārskata datuma. Inventarizācijas sarakstos jāuzrāda inventarizēto bilances debitoru kontu nosaukumi un uz savstarpējās saskaņošanas rezultātiem pamatotas prasību vai parādu summas. Ja nav izdevies saskaņot norēķinu summas, kā arī strīda gadījumā inventarizācijas sarakstā jāuzrāda uz attaisnojuma dokumentiem un grāmatvedības ierakstu pārbaudēm pamatotas summas.

Nākamo periodu izdevumi

Uzņēmuma saimnieciskajā darbībā gadās veikt tādus darbus un rodas tādi izdevumi, kuri veicami pārskata gadā, bet kuru ietekme uz saimniecisko darbību ilgst vairākus nākamos periodus vai gadus.

Katram šādam izdevumu objektam jāiekārto atsevišķa uzskaite analītiskajā kontā un jāparedz laika periods, kurā tas jānoraksta pārskata perioda saimnieciskās darbības izdevumos.

Šādus izdevumus uzņēmumā noraksta ik mēnesi vai reizi ceturksnī, vai arī vienu reizi pārskata gadā saskaņā ar uzņēmumā izstrādāto šādu izdevumu norakstīšanas kārtību, bet obligāti tajā periodā, uz kuru tie attiecas.

Daudzos gadījumos atsevišķas nākamo periodu izdevumu summas uzkrājas pakāpeniski, darbu izpildes gaitā, kurām pēc to pabeigšanas tiek noteikts laika periods, kādā šie izdevumi norakstāmi katra pārskata perioda saimnieciskās darbības izdevumos, turklāt bieži vien daļa šo izdevumu ir attiecināma jau uz kārtējo pārskata periodu.

Nākamo periodu izdevumi var būt:

1) uzņēmuma teritorijas labiekārtošanas, sakārtošanas vai uzlabošanas darbi, ja tie neveido pamatlīdzekļu objektu;
2) lielāka apmēra pamatlīdzekļu remonta darbi, ja starpremontu periods aptver vairākus gadus;
3) nomāto pamatlīdzekļu remonta izdevumi, ja nomas līgums nav ilgtermiņa;
4) priekšmaksājumi par nākamajos periodos saņemamiem pakalpojumiem.

Nākamo periodu izdevumu kontos uzskaitītos izdevumus noraksta vienādās daļās visu to periodu laikā, kurā saglabājas šo izdevumu ietekme uz saimniecisko darbību. Tomēr šo izdevumu norakstīšanas periodam nevajadzētu pārsniegt piecus gadus.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemts rēķins, ja tas ir jau samaksāts:		
- par izpildītiem darbiem	241	531
- PVN	23911	531
2. Ja šāds veikto darbu rēķins samaksāts skaidrā naudā:		
- pakalpojumu vērtība	241	26x, 2381
- PVN	574	26x, 2381

3. Ja šādu remontu veic pašu spēkiem:		
- materiāli	241	21x
- darba alga	241	561
- sociālo iemaksu atskaitījumi	241	573
4. Pārgrāmatoti uz pārskata perioda izdevumiem:		
- ja tie ir saimnieciskās darbības izdevumi	755	241
- ja tie ir administrācijas izdevumi	772	241

Nākamo periodu izdevumu kontā var uzskaitīt tikai tādus nākamo periodu izdevumus, kas pārskata periodā ir jau apmaksāti.

Uzkrātie ieņēmumi

Šajā bilances postenī saskaņā ar Finanšu ministrijas viedokli uzrāda skaidri zināmas summas no pircējiem un pasūtītājiem par pārskata gada darījumiem, attiecībā uz kuriem bilances sastādīšanas datumā vēl nav pienācis dokumentu iesniegšanas termiņš.

Tā kā kontu plānā 23x debitoru kontu grupā vairs nav brīvu kontu, lai varētu iekārtot uzskaiti uzkrātiem ieņēmumiem, šajā gadījumā izmantošu 24x kontu grupu «Nākamo periodu ieņēmumi» (tas gan īsti neatbilst šo ieņēmumu uzskaites būtībai), atverot kontu 242 «Uzkrātie ieņēmumi».

Ja preču piegāde notiek pārskata periodā, bet rēķins par to tiek izrakstīts nākamajā pārskata periodā, piemēram, preču piegāde notiek decembrī, bet rēķins tiek izrakstīts nākamā gada janvārī, tad saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 25. panta 1. daļas 4. punktu peļņas vai zaudējumu aprēķinā jāatspoguļo visi ar pārskata gadu saistītie ieņēmumi un izmaksas neatkarīgi no maksājuma datuma un rēķina saņemšanas vai izrakstīšanas datuma. Izmaksas jāsaskaņo ar ieņēmumiem attiecīgajos periodos, tātad decembrī veikto preču piegādi iekļauj decembra ieņēmumos. PVN būs tajā taksācijas periodā, kurā izrakstīts rēķins.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Veikta preču piegāde, par kuru rēķins izrakstīts nākamajā pārskata gadā:		
- uz grāmatvedības izziņas pamata decembrī	242	6xx
2. Izrakstītais nodokļu rēķins – janvārī:		
- ieņēmumi par preču piegādi	2311	242
- PVN no ieņēmumu summas	2311	574

Piemērs

Uzņēmums ir veicis preču piegādi (elektrība, gāze utt.) decembrī, bet nodokļu rēķinu par šo darījumu izraksta nākamā pārskata gada janvārī, kurā norāda preces vērtību Ls 500, PVN 18% likmi un PVN summu Ls 90, kopējo summu Ls 590.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts	Summa
1. Preču realizācijas summa bez PVN, grāmatojums veikts pārskata gada decembrī	242	6xxx	500,00
2. Grāmatojumi nākamā pārskata gada janvārī:			
- preču realizācijas summa bez PVN	2311	242	500,00
- PVN, uzrādīts nodokļu rēķinā	2311	574	90,00
3. Saņemta samaksa janvārī	262	2311	590,00

Vērtspapīri apgrozāmo līdzekļu sastāvā un īstermiņa līdzdalība kapitālos

Saskaņā ar 25. SFPS «Ieguldījumu uzskaite» īstermiņa ieguldījumi ir ieguldījumi, kuri ir viegli pārdodami un kurus nav paredzēts turēt ilgāk par vienu gadu.

Īstermiņa ieguldījumu uzskaitei saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. pantā doto bilances shēmu izmanto kontu 25x grupu «Vērtspapīri un līdzdalība kapitālos», kuru sadala šādos kontos:

251 Radniecīgo uzņēmumu akcijas un daļas
252 Asociēto uzņēmumu akcijas un daļas
253 Pašu uzņēmuma akcijas un daļas
254 Pārējie vērtspapīri un līdzdalība kapitālos

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 32. pants un 25. SFPS nosaka, ka apgrozāmie ieguldījumi bilancē novērtējami atbilstoši zemākajai tirgus cenai vai pašizmaksai. Savukārt tie vērtspapīri, kas kotējas biržā, novērtējami pēc biržas kursa bilances datumā.

Ja uzņēmums ieguldījumus uzskaita pēc tirgus vērtības, vērtības pieauguma vai samazinājuma uzskaitei, tos pārvērtējot, konsekventi jāizmanto viens no variantiem:

1) uzskaites vērtības izmaiņas tiek atzītas par ienākumiem vai izdevumiem peļņas vai zaudējumu aprēķinā;
2) uzskaites vērtības izmaiņas tiek atzītas tāpat kā ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem.

Ieguldījumus pārdodot, starpība starp neto pārdošanas ieņēmumiem un uzskaites summu ir atzīstama par ienākumiem vai izdevumiem peļņas vai zaudējumu aprēķinā. Nosacījumi, kādi jāpiemēro attiecībā uz vērtspapīru veidiem, to iegādes un pārdošanas vērtību, peļņas vai zaudējumu noteikšanu, ir izklāstīti MK noteikumu Nr. 319 «Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» normu piemērošanas noteikumi» 45.[1]–45.[9] punktā.

Ja uzņēmums bija iegādājies privatizācijas sertifikātus ar nodomu tos izmantot privatizācijas procesā, sertifikātus novērtē pēc tirgus cenas pēdējā pārskata gada dienā. Ja pēc privatizācijas veikšanas sertifikāti ir palikuši pāri, tos noraksta pārskata gada izdevumos.

Ja īstermiņa ieguldījumi, mainoties uzņēmuma ieguldījumu plāniem, tiek pārklasificēti uz ilgtermiņa ieguldījumiem, katrs no šiem ieguldījumiem jāpārnes pēc mazākās no šādām vērtībām – pašizmaksas vai tirgus vērtības – vai arī pēc tirgus vērtības, ja tie agrāk uzskaitīti pēc šīs vērtības (25. SFPS 37. punkts).

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Iegādāti īstermiņa vērtspapīri	25x	26x, 5xx
2.	Pārvērtēti pēc tirgus vērtības kotējamie:		
	- vērtības pieaugums	25x	811
	- vērtības samazinājums	821	25x
3.	Pārdoti vērtspapīri – virs pašizmaksas:		
	- vērtspapīru izmaksas	262x	25x
	- peļņa no pārdošanas	262x	811
4.	Pārdoti vērtspapīri – zem pašizmaksas:		
	- vērtspapīru izmaksas	262x	25x
	- peļņa no pārdošanas	821	25x
5.	Īstermiņa ieguldījumi pārnesti uz ilgtermiņa ieguldījumiem	13x	25x

Īstermiņa ieguldījumu analītiskā uzskaite un inventarizācija veicama tāpat kā ilgtermiņa ieguldījumiem.

Nauda

Naudas līdzekļu uzskaite

Naudas līdzekļi ir skaidrā nauda uzņēmuma kasē, bezskaidras naudas līdzekļi norēķinu kontos bankās un citās kredītiestādēs, kā arī naudas līdzekļi ceļā.

Par uzņēmuma skaidrās naudas līdzekļu glabāšanas vietas drošību atbild uzņēmuma vadītājs.

Skaidrā nauda uzņēmuma kasē jāuzskaita, jāiereģistrē un jākontrolē saskaņā ar MK 2003. gada 21. oktobra noteikumiem Nr. 584 «Kases operāciju uzskaites noteikumi». Veicot norēķinus ar juridiskām personām skaidrā naudā, uzņēmumam jāievēro likuma «Par nodokļiem un nodevām» 30. panta ierobežojumi un skaidrā naudā veikto darījumu deklarēšanas kārtība saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 329 «Skaidrā naudā veikto darījumu deklarēšanas noteikumi».

Uzņēmumi, kuri naudas iekasēšanai izmanto kases aparātus, jāvadās pēc MK 2003. gada 1. jūlija noteikumiem Nr. 361 «Noteikumi par nodokļu un citu maksājumu reģistrēšanas elektroniskajām ierīcēm un iekārtām», kuri stājās spēkā 24.07.2003.

Bezskaidras naudas līdzekļi uzņēmuma kontos bankās un citās kredītiestādēs jāuzskaita un jākontrolē, pamatojoties uz Latvijas Bankas un attiecīgo kredītiestāžu noteikto dokumentāciju. Minēto līdzekļu uzskaitei uzņēmuma grāmatvedībā iekārto attiecīgus reģistrus. Katrs uzņēmums var atvērt tik daudz norēķinu kontu bankās un tādās valūtās, kā uzņēmuma vadība uzskata par nepieciešamu, bet par katru šādu atvērtu kontu ir jāziņo VID, kurā uzņēmums reģistrējies kā nodokļu maksātājs.

Naudas līdzekļi ceļā (naudas pārvedumi uz uzņēmuma kontiem bankās, veikalu ieņēmumu inkasācijas u.tml.), kā arī no klientiem saņemtie čeki un kreditoriem izsniegtie čeki jāreģistrē un jāuzskaita uzņēmumā noteiktā kārtībā.

Uzņēmumi savus naudas līdzekļus var turēt visās valūtās bez daudzuma ierobežojuma. Katrs ārvalstu valūtā izdarītais naudas ieņēmums vai maksājums (izdevums) jāpārrēķina Latvijas valsts naudas vienībās – latos – pēc Latvijas Bankas noteiktā kursa, kurš ir spēkā darījuma dienā. Gada pārskata bilancē naudas līdzekļus atspoguļo, pārrēķinātus latos pēc Latvijas Bankas kursa pārskata gada pēdējā dienā.

Uzņēmumiem, kuri izmanto bankas piešķirtās kredītlīnijas vai overdraftus, bankas atlikumi parasti ir ar mīnuszīmi, kuru pārskata gada bilancē parāda pasīvā īstermiņa kredītu postenī. Tāpēc bilancē un naudas plūsmā naudas atlikumi ir atšķirīgi, ja vien uzņēmums arī naudas plūsmā norēķinu konta atlikumu neuzrāda kā saņemto bankas īstermiņa kredītu.

Naudas konti ir aktīva konti, saldo ir debetā, palielinājums (ienākošā nauda) jāgrāmato debetā, bet konta samazinājums (izejošā nauda) – kredītā.

Naudas līdzekļu uzskaitei saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. pantā doto bilances shēmu izmanto kontu 26x grupu, kuru pēc vajadzības sadala šādos kontos:

261 Kase (sadalījumā pa valūtām)
262 Norēķinu konti bankās (sadalījumā pa valūtām un bankām)
264 Akreditīvi, čeki un īpašu norēķina formu konti
265 Citi konti bankās
267 Pārējie naudas līdzekļi

Naudas līdzekļu inventarizācija

Naudas līdzekļu inventarizācija nozīmē pārbaudīt skaidras naudas atlikumus kasēs, bezskaidras naudas atlikumus uzņēmuma norēķinu kontos bankās un citās kredītiestādēs, kā arī naudas norēķinu dokumentus gada pārskata sastādīšanas datumā.

Pirms inventarizācijas sākšanas inventarizācijas komisijai jāsaņem no kasiera (vai to aizvietojošas personas) pēdējais kases pārskats ar tam pievienotiem naudas līdzekļu saņemšanas un izdošanas attaisnojuma dokumentiem un paraksts par to, ka visi dokumenti un pārskati nodoti, saņemtie naudas līdzekļi pilnīgi iegrāmatoti, bet izdotie – norakstīti izdevumos.

Visa kasē esošā nauda, salikta pēc valūtu nosaukumiem un naudaszīmēm, jāpārskaita kasierim un jāpārbauda inventarizācijas komisijas locekļiem, noformējot kases inventarizācijas aktu, kurā norāda valūtas veidu, valūtas banknošu (naudaszīmju) skaitu pēc nomināliem un to kopējo summu. Kases inventarizācijas aktā norāda pēdējo kases ieņēmumu un izdevumu orderu numurus.

Inventarizācijā konstatētais naudas atlikums jāsalīdzina ar atlikumu uz inventarizācijas sākšanas brīdi pēc kasiera kases grāmatas (kases pārskatos) un pēc kases konta datiem grāmatvedībā.

Vienlaikus jāpārbauda arī naudas dokumenti (pastmarkas, vekseļu markas, valsts nodevu markas, čeki, čeku grāmatiņas, kredītkartes u.c.), saskaitot pēc to veidiem un inventarizācijas sarakstā uzrādot nosaukumu, daudzumu, nominālvērtību un kopsummu.

Naudas līdzekļu atlikumus uzņēmuma kontos bankās un citās kredītiestādēs (Latvijā un ārvalstīs) inventarizē, uzņēmumam un attiecīgajai bankai (kredītiestādei) savstarpēji saskaņojot (pēc bankas izrakstu saņemšanas, bet obligāti uz pārskata gada pēdējo dienu) bezskaidras naudas atlikumus atbilstoši kontiem un valūtu nosaukumiem, par ko attiecīgi sastāda savstarpējās salīdzināšanas dokumentus (izziņa, kuru iesniedz bankai, kurā norāda konta numuru, atlikumu pēc uzņēmuma datiem un kuru paraksta un apzīmogo). Pamatojoties uz šiem dokumentiem, sastāda inventarizācijas sarakstus, kuros uzrāda bankas (kredītiestādes) nosaukumu, adresi, konta numuru, valūtas nosaukumus un atlikumus.

Inventarizējot dokumentus naudas saņemšanai, jākonstatē katra dokumenta summa un īstums, termiņu realitāte un šo dokumentu noformējuma pareizība. No pircējiem, pasūtītājiem un citiem debitoriem saņemtos čekus, kā arī kreditoriem izsniegtos čekus inventarizē šādi:

1) kreditoriem izsniegtos čekus inventarizē, salīdzinot izsniegto čeku numurus ar banku izrakstiem. Inventarizācijas sarakstā ieraksta izsniegtos čekus, kuri vēl nav uzrādīti samaksai attiecīgajās bankās un citās kredītiestādēs, uzrādot čeku numurus, izsniegšanas datumus, summas, samaksas termiņus un čeku saņēmējus;
2) no debitoriem saņemtos, uzņēmuma kasē esošos (bankā neiesniegtos) čekus pārbauda un inventarizācijas sarakstā uzrāda čeku numurus, čeku devējus, izrakstīšanas datumu, iesniegšanas termiņu un summas.

Uzskaitītie ceļā esošie naudas līdzekļi jāpārbauda pēc tiem dokumentiem, kuri apstiprina naudas nosūtīšanu vai nodošanu bankai, pastam u.tml. Naudas līdzekļus ceļā inventarizē, salīdzinot uzskaitītās summas ar bankas vai citas kredītiestādes kvīšu datiem, pavadrakstiem (kvītīm) par ieņēmumu nodošanu inkasentiem un ar citiem attiecīgiem dokumentiem un pēc tam salīdzinot ar ienākošās naudas summu bankas kontā. Rezultāti jānoformē atsevišķā inventarizācijas sarakstā.

Pašu kapitāls

Pašu kapitāls ir tie uzņēmuma līdzekļi, kas veido uzņēmuma īpašumu. Pašu kapitālu veido līdzekļi, kurus tā dalībnieki uz neierobežotu laiku bez atlīdzības nodod uzņēmuma rīcībā, kā arī uzņēmuma saimnieciskās darbības rezultātā iegūtais līdzekļu pieaugums (peļņa). Saskaņā ar Finanšu pārskatu sagatavošanas un izklāsta pamatnostādnēm pašu kapitāla sastāvdaļas ir:

- pamatkapitāls vai līdzdalības kapitāls;
- ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve;
- rezerves;
- nesadalītā peļņa.

Šāds sadalījums nepieciešams, lai finanšu pārskata lietotāji varētu pieņemt lēmumus, jo tas parāda juridiskus vai citus ierobežojumus uzņēmuma spējai sadalīt vai kā citādi izmantot pašu kapitālu. Tas var atspoguļot, ka personām, kam ir līdzdalība uzņēmumā, ir dažādas tiesības attiecībā uz dividenžu saņemšanu vai kapitāla atmaksu.

Lai nodrošinātu uzņēmumu un tā kreditorus ar papildu drošības līdzekļiem pret zaudējumu sekām, likumi un attiecīgie normatīvie akti paredz veidot rezerves, un atskaitījumi šādām rezervēm ir nesadalītās peļņas izlietojums.

Bilancē parādītā pašu kapitāla summa ir atkarīga no aktīvu un saistību novērtējuma. Tā tikai retos gadījumos sakrīt ar uzņēmuma akciju tirgus vērtības kopējo summu vai summu, kuru var iegūt, ja pārdod vai nu uzņēmuma neto aktīvus pa daļām, vai arī uzņēmumu kopumā atbilstoši darbības turpināšanas pieņēmumam (pamatnostādņu 67. punkts).

Pašu kapitāls jāuzskaita atbilstoši attiecīgā uzņēmējdarbību regulējošā likuma prasībām, bet kopš reģistrēšanās datuma komercreģistrā – atbilstoši Komerclikuma prasībām.

Pamatkapitāls vai līdzdalības kapitāls

Pamatkapitāla jēdziens

Aplūkosim kapitālsabiedrību (bijušo statūtsabiedrību) – akciju sabiedrību (AS) un sabiedrību ar ierobežotu atbildību (SIA) – pamatkapitālu, tā lielumu, apmaksu un izmaiņas saskaņā ar Komerclikumu.

Sabiedrības pamatkapitāls sastāv no pamatkapitāla daļu vai akciju nominālvērtības kopsummas, kas dod pamatu balsstiesībām dalībnieku sapulcēs un dividenžu aprēķināšanai, jo tās tiek aprēķinātas proporcionāli īpašumā esošo daļu (akciju) skaitam.

Izšķir:

1) reģistrēto pamatkapitālu – tas ir sabiedrības dibināšanas dokumentos norādītais pamatkapitāls;
2) parakstīto pamatkapitālu – tā ir daļa no reģistrētā vai izsludinātā pamatkapitāla, attiecībā uz kuru dibinātāji vai akcionāri uzņēmušies saistības to apmaksāt, bet tas vēl nav izdarīts. Līdz reģistrācijas pieteikuma iesniegšanai jābūt parakstītam visam dibināšanas līgumā noteiktajam AS kapitālam;
3) apmaksātais pamatkapitāls – tā ir reģistrētā pamatkapitāla daļa, kura konkrētajā brīdī ir apmaksāta. Līdz reģistrācijas pieteikuma iesniegšanai apmaksātais pamatkapitāls AS nedrīkst būt mazāks par Ls 25 000 un mazāks par 25% no parakstītā pamatkapitāla, un tas apmaksājams tikai naudā. Savukārt SIA pamatkapitāls pilnā apmērā apmaksājams līdz reģistrācijas pieteikuma iesniegšanai;
4) izsludinātais pamatkapitāls – tā ir pamatkapitāla palielināšanas summa, uz kuru tiek izsludināta parakstīšanās pamatkapitāla palielināšanas gadījumos. Kad tas ir noticis, pamatkapitāla izsludinātā daļa kļūst par parakstīto pamatkapitālu.

Pamatkapitāla apmaksa

Pamatkapitāla apmaksas termiņus un kārtību nosaka Komerclikums, dibināšanas līgums vai pamatkapitāla palielināšanas noteikumi. Var apmaksāt:

- naudā, ja dibināšanas līgumā nav paredzēts mantiskais ieguldījums;
- mantā.

Mantiskais ieguldījums ir naudas izteiksmē novērtējama ķermeniska vai bezķermeniska lieta, kuru var izmantot sabiedrības komercdarbībā, izņemot lietas, uz kurām saskaņā ar likumu nevar vērst piedziņu. Mantisko ieguldījumu nevar veikt pa daļām. AS pamatkapitālu ar mantisko ieguldījumu var apmaksāt, tikai palielinot pamatkapitālu pēc tās nodibināšanas. Mantiskā ieguldījuma priekšmetu novērtē neatkarīgs eksperts, kas iekļauts komercreģistra iestādes apstiprinātajā ekspertu sarakstā. Ja mantiskā ieguldījuma SIA kopējā vērtība nepārsniedz Ls 4000 un tā ir mazāka par pusi no pamatkapitāla lieluma, to novērtēt ir tiesīgi SIA dibinātāji vai dalībnieki. Vērtētāji ir atbildīgi par zaudējumiem, kas nodarīti sakarā ar nepareizu mantiskā ieguldījuma novērtējumu.

Pamatkapitāla palielināšana vai samazināšana

Pamatkapitālu drīkst palielināt, kad pilnībā ir apmaksātas visas esošās daļas. Pamatkapitālu var palielināt vai samazināt, tikai pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu, kurā noteikti pamatkapitāla palielināšanas vai samazināšanas noteikumi, un tikai tad, kad par to nobalso klātesošie dalībnieki ar ne mazāk kā 2/3 balsu SIA un vismaz 3/4 balsu AS.

Pamatkapitāla palielināšanu nosaka Komerclikuma 197. pants (attiecībā uz SIA) un 250. pants (AS).

Sabiedrības pamatkapitālu var palielināt:

1) pieaicinot jaunus dalībniekus, kas iegulda savas daļas;
2) dalībniekiem izdarot papildu daļas iemaksas.

Savukārt SIA var palielināt pamatkapitālu, pēc gada pārskata vai ārkārtas bilances apstiprināšanas palielinot esošo daļu nominālvērtību, pamatkapitālā daļēji vai pilnībā ieskaitot pozitīvo starpību starp pašu kapitālu un pamatkapitālu. Lai uzņēmums varētu palielināt pamatkapitālu, izmantojot šo nosacījumu, var rasties problēmas, kuras tika atspoguļotas publikācijās presē.

Piemērs

Uzņēmuma pamatkapitāls ir Ls 20 000, kas sastāv no desmit daļām, katra Ls 2000 vērtībā, nesadalītā peļņa – Ls 40 000, ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve – Ls 20 000, uzņēmuma pašu kapitāls ir Ls 80 000. Uzņēmumam ir divi īpašnieki, un katram pieder piecas daļas, katra Ls 2000 vērtībā. Izmantojot daļas vērtības paaugstinājuma metodi, uzņēmums pamatkapitāla palielināšanai var novirzīt Ls 60 000, kas katra dalībnieka daļas vērtību palielinās līdz Ls 8000.

Novirzīt nesadalīto peļņu problēma nerodas, bet ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerves iekļaušanu pamatkapitālā neatļauj likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 29. panta 4. daļa.

Sabiedrības pamatkapitālu var samazināt:

1) samazinot daļas vērtību;
2) dzēšot pamatkapitāla samazināšanai iesniegtās dalībnieka daļas.

Sabiedrības pamatkapitālu nedrīkst samazināt zem likumā noteiktā minimālā pamatkapitāla, kas SIA ir Ls 2000, bet AS – Ls 25 000.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. pants nosaka, ka pamatkapitāla uzskaitei izmantojams konts 311 «Pamatkapitāls vai līdzdalības kapitāls». Tas ir pasīva konts, kuram saldo ir kredītā, pamatkapitāla palielinājums jāgrāmato konta kredītā, bet samazinājums – konta debetā.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Veikts ieguldījums pamatkapitālā:		
	- nauda	26x	311
	- pamatlīdzekļi	12x	311
	- krājumi	21x	311
	- nemateriālie ieguldījumi	11x	311
	- parakstīts, bet neapmaksāts	236	311
2.	Pamatkapitāla palielinājums, kapitalizējot saistības:		
	- kreditoru parādi	515, 516	311
	- piegādātāju parādi	531	311
3.	Pamatkapitāla palielinājums uz pašu kapitāla posteņu (rezervju, nesadalītās peļņas) rēķina, ja to ļauj nosacījumi un likumdošana	3xx	311
4.	Pamatkapitāla palielinājums, palielinot daļu vērtību:		
	- nauda	26x	311
	- mantiskais ieguldījums	12x, 11x	311
	- parakstīts, bet neapmaksāts	236	311
5.	Pamatkapitāla samazinājums, izstājoties dalībniekam	311	554

6. Pamatkapitāla samazinājums, atpērkot kapitāla daļas	253	554
- pārdodot citiem daļas vērtību:	26x	253
• ar peļņu	26x	811
• vai zaudējumiem	821	253
- samaksājot dalībniekam par atpirktajām daļām	554	26x

Individuālā uzņēmuma pašu kapitāls

Likumā «Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu, zemnieka vai zvejnieka saimniecību un individuālo darbu» individuālais uzņēmums ir definēts kā tiesību subjekts, kas izveidots vienas fiziskās personas īpašuma organizēšanai, lai veiktu uzņēmējdarbību šajā likumā un 1990. gada 26. septembra likumā «Par uzņēmējdarbību» noteiktajā kārtībā. Likuma 4. pants nosaka, ka individuālā uzņēmuma īpašnieks atbild par sava uzņēmuma saistībām ar visu savu mantu, izņemot to mantu, uz kuru saskaņā ar likumu nevar vērst piedziņu. Saskaņā ar likuma 17. pantu peļņa pēc nodokļu un citu likumos un līgumos paredzēto maksājumu nokārtošanas paliek uzņēmēja rīcībā.

Pašu kapitāls individuālajā uzņēmumā veidojas šādi: peļņas sākuma saldo plus iepriekšējā gada peļņa plus iemaksātie privātie ieguldījumi mīnus privātiem nolūkiem izņemtie līdzekļi. Tādēļ, lai uzskaitītu paša individuālā uzņēmuma īpašnieka ieguldītos vai izņemtos līdzekļus, pašu kapitāla kontu grupā tiek izmantoti šādi konti:

321 Privātiem mērķiem izņemtie līdzekļi
322 Privātie ieguldījumi

Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 29. pantu pamatlīdzekļus un ilgtermiņa ieguldījumus, kuru vērtība ir būtiski lielāka par to iegādes vai izgatavošanas pašizmaksu vai to novērtējumu iepriekšējā gada bilancē, tomēr var novērtēt atbilstoši augstākajai vērtībai, ja var pieņemt, ka vērtības paaugstinājums ir ilgstošs. Pamatlīdzekļu nolietojums un ieguldījumu vērtības samazināšanās katru gadu jāaprēķina atbilstoši iegrāmatotajai attiecīgā gada vērtībai un tādās pašās summās jāuzrāda peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Šādas pārvērtēšanas rezultātā radies vērtības pieaugums ir jāiegrāmato kontā «Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve», izņemot summu, kādā tas sedz tā paša pamatlīdzekļu objekta iepriekšējā pārvērtēšanā noteikto un izmaksās norakstīto vērtības samazinājumu, kura jāatspoguļo ieņēmumos.

Ja ilgtermiņa ieguldījumu objekta vērtība nepārejošu apstākļu dēļ ir zemāka par to iegādes vai izgatavošanas pašizmaksu vai to novērtējumu iepriekšējā

bilancē, attiecīgie objekti vērtējami atbilstoši zemākajai vērtībai. Arī ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem var piemērot vērtības samazināšanu, tos novērtējot atbilstoši zemākajai vērtībai bilances datumā. Šo objektu pārvērtēšanu var pārtraukt, ja vērtības samazināšanai vairs nav pamata.

Pamatlīdzekļu vērtības samazinājums jānoraksta izmaksās, izņemot to apjomu, kurā šāds samazinājums ir norakstāms no iepriekšējā pārvērtēšanā uzskaitītās attiecīgo objektu pārvērtēšanas rezerves summas.

Bilances pielikumā par katru bilances aktīva posteni norāda pārvērtēšanas pamatojumu, kā arī novērtējuma starpību.

Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi samazina, ja pārvērtētais objekts ir likvidēts vai to vairs neizmanto, vai vērtības palielināšanai vairs nav pamata.

Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi nedrīkst sadalīt dividendēs, izlietot zaudējumu segšanai, ieskaitīt kapitālos vai citās rezervēs, izlietot sociālajai sfērai, labdarībai, ne arī citiem mērķiem.

Tas ir pasīva konts, kuram saldo ir kredītā, palielinājums grāmatojams konta kredītā, bet samazinājums – konta debetā.

Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi sadala analītiski pēc vajadzības pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu pārvērtēšanas rezervē.

(Grāmatojumus skatīt pie attiecīgo bilances posteņu aprakstiem.)

Rezerves

Uzņēmumi rezerves veido vai nu iespējamo turpmāko gadu zaudējumu segšanai, vai arī radot finansēšanas avotus konkrētu ekonomiskās attīstības uzdevumu risināšanai. Rezervju veidošana ir saistīta ar pārskata gada peļņas izlietošanu, un tā ir uzņēmuma peļņas sadales sastāvdaļa.

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» prasībām uzņēmumam peļņas vai zaudējumu aprēķinā ir jāuzrāda visi ienākumi un visi izdevumi. Šā likuma koncepcija nepieļauj izmaksu norakstīšanu no rezervēm, neiekļaujot to peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Rezerves nevar izmantot dividenžu izmaksai (dividendes aprēķina tikai no nesadalītās peļņas).

Īpašs rezerves veids ir rezerves kapitāls, kas līdz šim bija obligāts visās sabiedrībās. Obligāto rezervi veidoja ikgadējie atskaitījumi no tīrās peļņas pēc nodokļu samaksas – 5% atskaitījumi no uzņēmuma pārskata gada peļņas. Kad sasniegts obligātās rezerves lielums, to pārtrauc aprēķināt.

Rezerves kapitāls ir paredzēts zaudējumu segšanai nelabvēlīgos gados, un šajā gadījumā ir nepieciešams dalībnieku sapulces lēmums. Ja rezerves kapitāls pēc zaudējumu segšanas ir samazinājies zem maksimālās robežas, atskaitījumus tā veidošanai var atkal atjaunot.

Visas rezerves nosacīti var iedalīt trīs grupās:
- likumos paredzētās rezerves;
- statūtos paredzētās rezerves;
- pārējās rezerves.

Lai gan Komerclikuma pašreizējā redakcija neparedz ne obligāto, ne citu rezervju veidošanu, uzņēmums pēc saviem ieskatiem tās var veidot.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Izveidota rezerve	341, 342	331
2. Izmantota neparedzētu zaudējumu segšanai	331	341, 342

Nesadalītā peļņa vai nesegtie zaudējumi

Pārskata gada peļņa vai zaudējumi veidojas kontā 861 «Peļņa vai zaudējumi».

Bilances postenī «Pārskata gada nesadalītā peļņa» atspoguļo summu, kas atbilst peļņas vai zaudējumu aprēķina postenī «Pārskata gada peļņa vai zaudējumi» norādītajai summai.

Ja pārskata gada rezultāts ir zaudējumi, tos pārskata gada bilancē parāda postenī «Pārskata gada nesadalītā peļņa» ar negatīvu skaitli.

Īpaša analītiskā uzskaite šajā kontā nav nepieciešama. Nesadalītās peļņas vai nesegto zaudējumu segšanai ir paredzēti šādi konti:

341 Pārskata gada nesadalītā peļņa
342 Iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Slēgts peļņas vai zaudējumu konts:		
- ja ir peļņa	861	341
- ja ir zaudējumi	341	861
2. Pārgrāmatota pārskata gada peļņa	341	342
3. Pārgrāmatoti pārskata gada zaudējumi	342	341

Negatīvs pašu kapitāls

Negatīvs pašu kapitāls rada uzņēmumam ierobežojumus.

Pirmkārt, Komerclikuma 161. panta 4. daļa nosaka, ka dividendes nedrīkst aprēķināt un izmaksāt, ja no gada pārskata izriet, ka uzņēmuma pašu kapitāls ir mazāks par apmaksāto pamatkapitālu.

Otrkārt, Komerclikuma 182. panta 3. daļa nosaka, ka dalībniekiem nedrīkst veikt izmaksas (dividenžu izmaksa vai samazināts pamatkapitāls, vai ja uzņēmums

tiek likvidēts un tā manta sadalīta starp dalībniekiem), ja uzņēmuma pašu kapitāls pārskata noslēgšanas brīdī ir mazāks vai šādu izmaksu rezultātā kļūtu mazāks par parakstītā pamatkapitāla apmēru.

Ja uzņēmuma zaudējumi pārsniedz pusi no uzņēmuma pamatkapitāla, Komerclikums pieprasa sasaukt dalībnieku pilnsapulci, kura lemj par zaudējumu segšanu vai pieņem vienu no šādiem lēmumiem:

1) par atbilstoša nodrošinājuma piešķiršanu uzņēmuma kreditoriem;
2) par pamatkapitāla palielināšanu;
3) par uzņēmuma darbības izbeigšanu un likvidāciju vai reorganizāciju;
4) par maksātnespējas pieteikuma iesniegšanu, ja konstatētas maksātnespējas pazīmes.

Treškārt, uzņēmumam saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 6.[4] pantu, kas nosaka apliekamā ienākuma koriģēšanu par procentu maksājumiem par kredītiem un aizņēmumiem, kas nav saņemti no LR reģistrētām kredītiestādēm, ar taksācijas gadu, kas sākas 2003. gadā, ir jāievēro šādi procentu atskaitīšanas ierobežojumi:

- apliekamais ienākums jāpalielina par procentu maksājumu summām, kuras pārsniedz to procentu summu, kas aprēķināta, parādu saistībām piemērojot 1,2 reizes palielinātu Centrālās statistikas pārvaldes noteikto taksācijas perioda pēdējā mēneša vidējo īstermiņa kredītu likmi kredītiestādēs;
- apliekamais ienākums jāpalielina par procentu maksājumu summu proporcionāli tam, kādā mērā taksācijas perioda parādu saistību vidējais apjoms pārsniedz summu, kura vienāda ar četrkāršotu nodokļa maksātāja uzņēmuma gada pārskatā atspoguļoto pašu kapitāla apjomu taksācijas gada sākumā, atskaitot ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi un citas rezerves, kuras nav radušās peļņas sadales rezultātā.

Ja apliekamais ienākums jāpalielina saskaņā ar abiem minētajiem kritērijiem, tas jāpalielina, piemērojot lielāko no aprēķinātajām summām. Turklāt summas, kuras pārsniegs šo pieļaujamo procentu apmēru un nebūs izmantotas, nedrīkstēs iekļaut turpmāko taksācijas periodu apliekamā ienākuma samazināšanai. Tas nozīmē, ka uzņēmumi, kuriem pašu kapitāls būs negatīvs, vispār nevarēs samazināt ar uzņēmumu ienākuma nodokli apliekamo ienākumu par procentu maksājumiem, kas samaksāti par kredītiem un aizņēmumiem, kuri nav saņemti no Latvijā reģistrētas kredītiestādes.

Ceturtkārt, uzņēmumam, kuram vairākus pārskata periodus ir negatīvs pašu kapitāls, visu laiku būs draudi, ka konkurenti var iesniegt maksātnespējas pieteikumu.

Uzkrājumi

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 19. pantā teikts, ka uzkrājumi ir paredzēti noteikta veida zaudējumu, saistību vai izmaksu segšanai, kuri attiecas uz pārskata gadu vai iepriekšējiem gadiem un kuri bilances sastādīšanas datumā ir paredzami vai droši zināmi, bet kuru apjoms vai segšanas datums nav zināms.

37. SFPS «Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi» uzkrājumus definē kā saistības, kam nepiemīt noteikts laiks un apjoms.

Šā standarta 14. punkts nosaka, ka uzkrājums ir jāatzīst tad, kad:

1) uzņēmumam ir pašreizējas saistības, kas radušās pagātnes notikumu iespaidā;
2) ir pilnīgi droši paredzams, ka šo saistību izpildei būs nepieciešama uzņēmuma ekonomisko resursu aizplūšana no uzņēmuma;
3) saistību apjomu ir iespējams pietiekami precīzi noteikt.

Ja pastāv varbūtība, ka paredzamās saistības drīzāk neiestāsies nekā iestāsies, uzkrājumu neveido, bet sniedz informāciju gada pārskata pielikumā. Savukārt, ja saistību iestāšanās ir gandrīz droša, tās atspoguļo kā kreditoru saistības, nevis kā uzkrājumus. Ja saistību iestāšanās ir maz ticama, uzkrājumu neveido un gada pārskata pielikumā nekādu informāciju neatklāj.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 19. panta 2. daļa nosaka, ka uzkrājumu summa nedrīkst pārsniegt nepieciešamās summas.

SFPS 61. punkts nosaka, ka uzkrājumi ir izmantojami tikai tādiem izdevumiem, kuriem uzkrājums sākotnēji tika izveidots.

Uzkrājumu izveidošanas izmaksas ir jāiekļauj attiecīgajos pārskata gada peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņos.

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 19. panta 2. daļu pielikumā sniedz detalizētu informāciju par izveidoto uzkrājumu posteņiem:

- norāda to veidu;
- norāda ikviena uzkrājuma veidošanas pamatojumu;
- norāda apjomu pārskata gada sākumā un beigās, uzkrājumu summas palielinājumu vai samazinājumu;
- paskaidro izmaiņu iemeslus;
- paskaidro izmantotās vērtēšanas metodes.

Uzkrājumu iedalījumu atbilstoši vienveidīgām grupām nosaka likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. pantā dotā bilances shēma, un tie ir:

42 Uzkrājumi paredzamajiem nodokļiem
  421 Uzkrājumi paredzamajam UIN
43 Citi uzkrājumi
  431 Uzkrājumi šaubīgiem debitoru parādiem
  432 Uzkrājumi atvaļinājuma rezervei
  433 Uzkrājumi krājumu zudumiem

Šie konti ir pasīva konti, saldo ir kredītā, uzkrājumu palielinājums ir kredītā, bet samazinājums – konta debetā.

Par uzkrājumu palielinājumu summu palielina apliekamo ienākumu, ja tā ņemta vērā, nosakot uzņēmuma finansiālās darbības rezultātu, kas norādīts deklarācijas 1. rindā (likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 6. panta 3. daļas 6. punkts, dekl. 14. rinda).

Par uzkrājuma samazinājuma summu samazina apliekamo ienākumu, jo, nosakot apliekamo ienākumu, peļņu samazina par summu, par kādu taksācijas periodā salīdzinājumā ar iepriekšējo taksācijas periodu tiek samazināti izveidotie uzkrājumi (likuma 6. panta 4. daļas 6. punkts, dekl. 44. rinda), ja šo uzkrājumu veidošanas (palielinājuma) summas pirmstaksācijas periodos ir bijušas iekļautas apliekamajā ienākumā (saskaņā ar likuma 6. panta 3. daļu).

Uzkrājumi paredzamajiem nodokļiem

Pastāvīgās un pagaidu atšķirības

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 25. pants nosaka, ka visi ar pārskata gadu saistītie ieņēmumi un izmaksas jāatspoguļo peļņas vai zaudējumu aprēķinā, ņemot vērā to rašanās laiku, nevis maksājuma datumu, un izmaksas jāsaskaņo ar ieņēmumiem attiecīgajā periodā. Tāpēc, ievērojot abus principus, uzņēmumi veido uzkrājumus atliktajam uzņēmumu ienākuma nodoklim (UIN).

Atliktā nodokļa veidošanas principus un paskaidrojumus finanšu pārskatā nosaka 12. SFPS «Ienākumu nodokļi». Standarts pieprasa, lai uzņēmums uzskaitītu atliktos nodokļus, izmantojot saistību metodi, kuru sauc arī par bilances saistību metodi. Šīs metodes pamatā ir pagaidu starpības starp aktīvu objekta vai saistību bāzi un to uzskaites summu bilancē. Aktīvu objekta vai saistību nodokļu bāze ir summa, kas attiecināta uz aktīvu objektu vai saistībām nodokļu aprēķināšanas vajadzībām.

Tā kā UIN aprēķins tiek veikts, sastādot nodokļu deklarāciju, ar nodokli apliekamā peļņa nesakrīt ar finanšu grāmatvedībā noteikto peļņu pirms nodokļiem. Šīs atšķirības rodas tāpēc, ka atšķirīgi tiek interpretēti ienākumi un izdevumi, aktīvi un pasīvi finanšu grāmatvedībā un UIN aprēķina vajadzībām. Veidojas situācijas, kurās finanšu grāmatvedības peļņa ir lielāka nekā ar nodokli apliekamā peļņa, un otrādi. To rada divu veidu starpības:

1) pastāvīgās jeb ilgstošās, kuras eksistē vienmēr, bet nerada nodokļa saistības;
2) pagaidu, kuras rodas vienā periodā un izzūd nākamajos periodos.

Pastāvīgās (ilgstošās) atšķirības ir starpības starp apliekamo ienākumu un pārskata gada peļņu, kuras radušās pārskata periodā un netiks mainītas nākamajos periodos. Tās ir vienreizējas korekcijas, kā, piemēram:

- ar saimniecisko darbību nesaistīti izdevumi;
- soda naudas;
- 40% reprezentācijas izdevumu;
- aktīvu pārvērtēšana;
- meitas un asociēto uzņēmumu zaudējumi, kas uzrādāmi mātes uzņēmuma peļņas vai zaudējumu aprēķinā;
- dāvinājumi un ziedojumi;
- citi.

Pagaidu (laika) atšķirības tiek definētas kā atšķirības starp apliekamo ienākumu un pārskata gada peļņu, kuras radušās pārskata periodā un tiks novērstas vienā vai vairākos turpmākajos laika periodos. Tas nozīmē, ka kopā par kādu periodu vairs nepastāvēs atšķirība starp pārskata gada peļņu un apliekamo ienākumu. Pagaidu atšķirības ir:

- atšķirīga pamatlīdzekļu vērtība finanšu grāmatvedības un nodokļu vajadzībām, kuru rada atšķirīgas nolietojuma normas;
- dažādi uzkrājumi – atvaļinājumiem, garantijas remontiem u.tml.;
- uzkrājumi šaubīgiem debitoru parādiem, ja tiek paredzēts veikt visas UIN noteiktās debitoru parādu atgūšanas procedūras;
- pārnesamie UIN deklarācijas zaudējumi, kas samazina ar nodokli apliekamo ienākumu;
- procentu maksājumu pārsniegums pār UIN normām, kuru var izlīdzināt nākamajos periodos;
- citi.

Atliktā nodokļa saistības un aktīvi

Uzkrājumi tiek veidoti par visām pagaidu atšķirībām uzņēmuma aktīvos un saistībās, kuras izmanto ienākuma nodokļa aprēķinā, un šīs atšķirības rada nodokļu peļņas palielināšanos vai samazināšanos, kas izzūd nākamajos periodos.

12. SFPS ir dotas šādas definīcijas.

Kārtējie nodokļi – maksājamo vai atgūstamo nodokļu ienākuma nodokļa summas, kas attiecas uz pārskata perioda apliekamo peļņu (nodokļu zaudējumiem).

Atlikto nodokļu aktīvi – ienākuma nodokļa summas, kas saistībā ar pagaidu starpībām tiks atgūtas nākamajos periodos un attiecas uz:

- atskaitāmajām pagaidu starpībām, piemēram, uzkrājumi;
- neizmantoto nodokļu zaudējumu pārnešanu uz nākamajiem periodiem;
- neizmantoto nodokļu kredītu pārnešanu uz nākamajiem periodiem, piemēram, procentu maksājumu pārsniegums pār likumdošanā atļauto.

Atlikto nodokļu saistības – ienākuma nodokļa summas, kas maksājamas nākamajos periodos par pagaidu starpībām, kas apliekamas ar nodokli.

Standarts pieprasa, lai atlikto nodokļu aktīvus, kas rodas no nodokļu zaudējumiem un kredītiem, atzītu par aktīvu objektu tikai tad, ja pastāv liela varbūtība, ka uzņēmuma nākamajos periodos gūtie ar nodokli apliekamie ienākumi būs pietiekami, lai varētu izmantot neizmantotos nodokļu zaudējumus un kredītus. Ja uzņēmumam pārskata gadā ir zaudējumi, uzņēmums atzīst atlikto nodokļu aktīvu tikai tad, ja uzņēmumam ir pietiekama ar nodokli apliekamā pagaidu starpība vai arī ir pārliecinoši pierādījumi, ka nākamajos periodos būs iespējams gūt pietiekamu ar nodokli apliekamo peļņu.

Atlikto nodokļu aktīvu objekta uzskaites summas jāpārskata katrā bilances datumā, jo, ja vairs nepastāv varbūtība, ka tiks gūta pietiekami liela apliekamā peļņa, kas ļautu izmantot labumu no atliktā nodokļu aktīvu objekta kopumā vai tā daļas, uzņēmumam ir jāsamazina atliktā nodokļu aktīvu objektu uzskaites summa. Un otrādi, visi šādi samazinājumi jāapvērš, ja rodas varbūtība, ka tiks gūta pietiekami liela apliekamā peļņa.

Tāpat atlikto nodokļu aktīvu un saistību novērtēšanai jāizmanto tās nodokļu likmes, kas būs spēkā periodā, kad aktīvu objektu realizēs vai saistības nokārtos, pamatojoties uz nodokļu likmēm un nodokļu likumiem, kas ir spēkā bilances datumā vai būs spēkā līdz bilances datumam. Parasti izmanto spēkā esošās nodokļu likmes, bet, ja ir valdības paziņojumi par nodokļu likmēm, kas var stāties spēkā pēc vairākiem mēnešiem, nodokļu aktīvus un saistības novērtē, izmantojot izsludinātās nodokļu likmes.

Saskaņā ar standartu nodokļu aktīvi un nodokļu saistības bilancē jāuzrāda atsevišķi no citiem aktīviem un saistībām. Tie arī jānošķir no kārtējo nodokļu aktīviem un saistībām.

Uzņēmums atlikto nodokļu aktīvus un atlikto nodokļu saistības savstarpēji var izlīdzināt vienīgi tad, ja:

1) uzņēmumam ir juridiskas tiesības kārtējo nodokļu aktīvus savstarpēji izlīdzināt ar kārtējo nodokļu saistībām;
2) atlikto nodokļu aktīvi un atlikto nodokļu saistības attiecas uz ienākuma nodokli, kuru uzlikusi viena nodokļu administrācijas iestāde:
   a) vai nu vienai un tai pašai ar nodokli apliekamai vienībai, vai arī
   b) dažādām ar nodokli apliekamām vienībām, kas plāno veikt norēķinus kā neto maksājumus.

Atlikto nodokļu aktīvu un saistību atspoguļošana finanšu pārskatos

Atliktais nodoklis tiek aprēķināts attiecībā uz visām pagaidu atšķirībām starp aktīvu un saistību vērtībām finanšu pārskatos un šo aktīvu un saistību vērtībām uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķina vajadzībām. Tā aprēķinam tiek izmantota nodokļu likme, kas bilances sastādīšanas dienā ir spēkā attiecībā uz tiem periodiem, kuros šīs pagaidu atšķirības izlīdzināsies. Būtībā šī summa parāda uzņēmumu ienākuma nodokļa papildu saistības, kas uzņēmumam veidotos, ja bilances sastādīšanas datumā tas likvidētos.

Pārskata gada peļņas vai zaudējumu aprēķinā grāmatojama starpība starp uzkrājumu summu atliktajam uzņēmumu ienākuma nodoklim pārskata gadā salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, kas attiecas uz darījumiem vai notikumiem, kuri atzīti peļņas vai zaudējumu aprēķinā. Ja nodokļa uzkrājums pieaug, šī starpība veido izmaksas, bet, ja uzkrājums samazinās, veido ieņēmumus. Abos gadījumos peļņas vai zaudējumu aprēķinā atlikto uzņēmumu ienākuma nodokli iekļauj uzņēmumu ienākuma nodokļa postenī vai arī atver tam jaunu posteni aiz uzņēmumu ienākuma nodokļa posteņa.

Tā kā nodokļu izdevumos (nodokļu ienākumos) ietilpst kārtējo nodokļu izdevumi (kārtējo nodokļu ienākumi) un atlikto nodokļu izdevumi (atlikto nodokļu ienākumi), peļņas vai zaudējumu aprēķinā šīs summas būtu jārāda divos posteņos: «Uzņēmumu ienākuma nodoklis par pārskata periodu» un «Atliktais uzņēmumu ienākuma nodoklis».

Saskaņā ar standartu nodokļu aktīvi un nodokļu saistības bilancē jāuzrāda atsevišķi no citiem aktīviem un saistībām. Tie arī jānošķir no kārtējo nodokļu aktīviem un saistībām, kas ir īstermiņa debitori vai kreditori.

Neto atliktā nodokļa saistības, kuras aprēķina kā atliktā nodokļa saistību un aktīvu starpību, ja tas ir pozitīvs skaitlis, uzrādāmas bilances postenī «Uzkrājumi paredzamajam nodoklim», bet, ja negatīvs skaitlis – ilgtermiņa finanšu ieguldījumu grupā, izveidojot posteni «Atliktā nodokļa aktīvs».

Atliktā nodokļa aprēķina piemērs

Atliktā nodokļa aprēķinos izmanto nodokļu likmi, kas ir spēkā bilances sastādīšanas datumā attiecībā uz tiem periodiem, kuros pagaidu atšķirības izlīdzināsies. Aprēķinot atlikto nodokli 2003. gadā, jāņem vērā jau 2004. gada likme – 15%.

1. Uzņēmuma pamatlīdzekļu uzskaites vērtība – Ls 20 000.
2. Nolietojuma metode finanšu grāmatvedībā – lineārā – 4 gadi.
3. Nolietojuma likme nodokļu vajadzībām – ģeometriski degresīvā, likme 25%, nodokļa aprēķinam piemērojama divkāršā apmērā, t.i., 50% no atlikušās vērtības.
4. Uzkrājums atvaļinājumiem – aprēķins tiek veikts gada beigās, grāmato tikai uzkrājuma izmaiņas.

5. Pārējie nosacījumi redzami aprēķina tabulā.

Tā kā piemērā ir dotas vairākas pagaidu un pastāvīgās atšķirības, tad, lai labāk izprastu atliktā nodokļa aprēķināšanu, pamatojoties uz piemēru, var veikt aprēķinu par katru šādu atšķirību atsevišķi.

(Atliktā nodokļa aprēķina piemēra tabulu skatīt II pielikumā 311. lpp.)

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**	**Summa**
1.	Pirmajā gadā:			
1.1.	aprēķinātā UIN summa pēc deklarācijas, ja iepriekš nav maksāts avanss	881	571	7605,00
1.2.	ienākuma nodokļa uzkrājuma summa	881	421	1290,00
2.	Otrajā gadā:			
2.1.	aprēķinātā UIN summa pēc deklarācijas, ja iepriekš nav maksāts avanss	881	571	7335,00
2.2.	ienākuma nodokļa uzkrājuma summa	421	881	855,00
3.	Trešajā gadā:			
3.1.	aprēķinātā UIN summa pēc deklarācijas, ja iepriekš nav maksāts avanss	881	571	8550,00
3.2.	ienākuma nodokļa uzkrājuma summa	881	421	345,00
4.	Ceturtajā gadā:			
4.1.	aprēķinātā UIN summa pēc deklarācijas, ja iepriekš nav maksāts avanss	881	571	7845,00
4.2.	ienākuma nodokļa uzkrājuma summa	421	881	810,00

Grāmatojumi doti, neņemot vērā avansa maksājumus, kas arī ietekmētu grāmatojamās summas lielumu un arī pašu grāmatojumu.

Lai veiktu šādus aprēķinus, ir jāizskata visas veiktās korekcijas ienākuma nodokļa deklarācijā un jānosaka, kuras ir pagaidu. Jānosaka kopējā atšķirību summa pārskata gada beigās un, pamatojoties uz aprēķinu, jāizdara grāmatojumi.

Uzkrājumi šaubīgiem parādiem

Lai noteiktu šā uzkrājuma lielumu, pamatojas uz informāciju par pircēju un pasūtītāju varbūtējo maksātnespēju vai analizē parādu faktisko samaksu iepriekšējos

gados. Veicot debitoru ikgadējo inventarizāciju, parādus sadala pēc to ilguma un vadības noteiktajiem kritērijiem (nedrošo parādu novērtēšanas metodes skatīt sadaļā «Norēķini ar šaubīgiem un bezcerīgiem debitoriem»).

Parādu uzskata par nedrošu, ja ir zināms, ka pret parādnieka uzņēmumu ierosināts process tā atzīšanai par bankrotējušu, vai ja parādnieks, lai gan ir vairākkārtējs atgādinājums, nav neko samaksājis, vai ja parādnieks apšauba uzņēmuma tiesības piedzīt šo parādu, kā arī citos gadījumos, kad ir pazīmes, ka parāds netiks pilnībā samaksāts.

Šā konta atlikumu precizē vienu reizi gadā – pārskata gada beigās – vai arī biežāk, ja to paredz uzņēmuma nolikums.

Grāmatojumu aprakstus skatīt sadaļā «Norēķini ar šaubīgiem un bezcerīgiem debitoriem».

Uzkrājumus šaubīgiem debitoru parādiem bilancē neatspoguļo, bet par šo uzkrājumu summu samazina debitoru summu bilancē, jo šaubīgo debitoru konta saldo parasti sakrīt ar uzkrājuma konta saldo, ja parādus analizē pēc konkrētiem debitoriem un to dokumentiem.

Uzkrājumi neizmantotiem atvaļinājumiem

Uzņēmumi saskaņā ar vispārpieņemtajiem grāmatvedības principiem veido uzkrājumus darbinieku neizmantotajiem atvaļinājumiem. Kopā ar uzkrājumu atvaļinājumam aprēķina arī uzkrājumu darba devēja sociālajām iemaksām. Šāda uzkrājuma veidošanai uzņēmumā ir divi varianti:

- aprēķina katra darbinieka konkrēti neizmantoto atvaļinājuma summu naudas izteiksmē, izmantojot pieņēmumu, ka aprēķina datumā tiek aprēķināta darbinieka dienas vidējā izpeļņa, un, reizinot to ar neizmantoto atvaļinājuma dienu skaitu, tiek iegūta neizmantotā atvaļinājuma kopsumma. Parasti šāds aprēķins ir darbietilpīgs, un to izmanto uzņēmumi, kuru datorprogrammas to nodrošina;
- uzkrājumu neizmantotajam atvaļinājumam var veidot, izmantojot pieņēmumu, ka katrs darbinieks pārskata gadā strādā vienpadsmit mēnešus, bet divpadsmito ir atvaļinājumā. Tādējādi atvaļinājuma rezervi aprēķina, ņemot 1/12 daļu vai uzņēmumā noteiktu konkrētu procentu no perioda darba samaksas izdevumiem (darba alga plus darba devēja sociālās iemaksas). Šis aprēķina variants ir mazāk precīzs, toties vieglāks. Aprēķinam var izmantot arī citus algoritmus, piemēram, gada vidējās mēneša darba algas apmēru u.tml.

Grāmato tikai starpību starp jauno aprēķināto uzkrājumu un jau iepriekšējā periodā (mēnesī, gadā) iegrāmatoto uzkrājumu.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Neizmantotās atvaļinājuma summas starpība:		
- palielinājums	721	432
- samazinājums	432	656
2. Darba devēja sociālo iemaksu starpība:		
- palielinājums	731	432
- samazinājums	432	656

Saistības (kreditori)

Saistību jēdziens

Saskaņā ar Finanšu pārskatu sagatavošanas un izklāsta pamatnostādnēm saistības ir uzņēmuma pienākums, kas ir spēkā un ko radījuši pagātnes notikumi, un sagaidāms, ka, to izpildot, no uzņēmuma aizplūdīs ekonomiski izdevīgi resursi, t.i., samazināsies uzņēmuma aktīvi. Saistību būtiska īpašība ir tā, ka uzņēmumam ir pašreizējs pienākums, t.i., obligāts uzdevums vai atbildība darboties vai kaut ko veikt noteiktā veidā. Pienākums var izrietēt no juridiski saistoša līguma vai likuma prasības. Tā parasti notiek ar kreditoru parādiem par saņemtajām precēm vai pakalpojumiem.

Saistības rodas, kad aktīvi piegādāti vai uzņēmums ir noslēdzis aktīvu iegādes neatgriezenisku līgumu, kas nozīmē ekonomiskas sekas par līguma neizpildi, jo līgumā noteiktās soda sankcijas neļauj uzņēmumam izvairīties no resursu aizplūšanas pie citām personām.

Norēķini par saistībām var notikt dažādos veidos, piemēram, kā:

- naudas maksāšana;
- citu aktīvu nodošana;
- pakalpojumu sniegšana;
- šā pienākuma aizstāšana ar citu pienākumu;
- pienākuma pārvēršana par pašu kapitālu;
- kreditora atteikšanās no savām tiesībām.

Saistības rodas no pagātnes darījumiem vai citiem pagātnes notikumiem, piemēram, kreditoru parāds par saņemtajām precēm vai pakalpojumiem veidojas, ja vien nav bijusi priekšapmaksa vai tūlītēja samaksa, tos saņemot, savukārt pēc bankas aizdevuma saņemšanas rodas pienākums šo aizdevumu atmaksāt. Uzņēmums par saistībām var atzīt arī nākotnes atlaides, kas aprēķinātas, pamatojoties uz

klientu ikgadējo pirkumu apjomu. Tādā gadījumā saistības izriet no preču pārdošanas pagātnē.

1. SGS «Finanšu pārskatu sniegšana» 60. punkts nosaka, ka saistības ir apgrozāmās saistības, ja:

- par tām paredzēts norēķināties uzņēmuma parastās darbības cikla ietvaros;
- to norēķinu termiņš ir divpadsmit mēnešos pēc bilances datuma.

Visas citas saistības ir neapgrozāmās jeb ilgtermiņa saistības.

Arī likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 37. pants nosaka, ka ilgtermiņa parādi ir tādi parādi, kuru maksāšanas termiņš iestājas vēlāk par gadu pēc attiecīgā pārskata gada beigām. Visi pārējie parādi uzskatāmi par īstermiņa parādiem.

Visi kreditori bilancē jāatspoguļo divās daļās – ilgtermiņa un īstermiņa, tāpēc liela daļa kreditoru kontu iedalāmi ilgtermiņa un īstermiņa kontos. Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. pantā dotā bilances shēma nosaka šādu saistību iedalījumu bilancē:

- aizņēmumi pret obligācijām;
- aizņēmumi no kredītiestādēm;
- citi aizņēmumi;
- no pircējiem saņemtie avansi;
- parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem;
- maksājamie vekseļi;
- parādi radniecīgajiem uzņēmumiem;
- parādi asociētajiem uzņēmumiem;
- nodokļi un sociālās nodrošināšanas maksājumi;
- pārējie kreditori;
- nākamo periodu ieņēmumi;
- pārskata gada dividendes;
- neizmaksātās iepriekšējo gadu dividendes;
- uzkrātās saistības (tikai īstermiņa).

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 45. pants nosaka, ka katrā bilances postenī jāsniedz informācija par to daļu, kas jāmaksā ilgāk nekā piecu gadu laikā pēc bilances datuma. Kreditoru parādu atlikumi bilancē jāatspoguļo atbilstoši attaisnojuma dokumentiem un ierakstiem grāmatvedības reģistros, un tiem jābūt saskaņotiem ar pašu kreditoru uzskaites datiem bilances datumā.

Kreditoru uzskaite iekārtojama tā, lai nodrošinātu skaidru priekšstatu par norēķinu stāvokli ar katru kreditoru. Uzskaitē ir jāredz, par ko izveidojies parāds un kā un kad tas samaksāts.

Katrs ārvalstu valūtā izdarītais saistību dokuments jāpārrēķina Latvijas valsts naudas vienībās – latos – pēc Latvijas Bankas noteiktā kursa, kurš ir spēkā darījuma dienā. Gada pārskata bilancē parādus atspoguļo, pārrēķinātus latos pēc Latvijas Bankas kursa pārskata gada pēdējā dienā.

Visas saistību tiesības, kuras nav noteikti izņemtas no noilguma ietekmes un kuru izlietošanai likumā nav noteikti īsāki termiņi, izbeidzas, ja tiesīgā persona tās neizlieto desmit gadu laikā (Civillikuma 1895. pants).

Kreditoru konti ir pasīva konti, saldo ir kredītā, bet palielinājums (parādu veidošanās) jāgrāmato kredītā, bet konta samazinājums (parādu dzēšana) – debetā.

Norēķini par aizņēmumiem

Šie konti paredzēti tādu aizņēmumu uzskaitei, ko uzņēmums ir saņēmis no kredītiestādēm, citiem uzņēmumiem un atsevišķām personām. Analītiskā uzskaite iekārtojama, parādot informāciju par katru aizņēmuma ņēmēju un katru aizņēmumu, norēķiniem par procentiem, kas jāmaksā par aizņēmumu, kā arī jāparāda atmaksas termiņi.

Aizņēmums ir darījums, kad viens no darījuma partneriem aizņemas no otra naudu vai materiālās vērtības, vienojoties par atdošanu, turklāt ar procentu samaksu.

Aizņēmums tiek ņemts, lai ar tā starpniecību gūtu ienākumu un peļņu. Tāpēc aizņēmuma saņēmējs daļu no savas saņemtās peļņas atdod aizdevējam procentu veidā, – tā ir maksa par svešas mantas izmantošanu.

Procenti ir maksa, ko aizņēmuma devējs saņem no aizņēmuma ņēmēja par aizdotās naudas vai mantas lietošanu. Šīs maksas lielumu parasti nosaka aizdevuma līgumā procentu veidā, nosakot to likmi.

Finanšu saistības – kredīti, kurus saņem uzņēmums savas darbības finansēšanai, var būt ilgtermiņa kredīti un īstermiņa kredīti (līguma termiņš – līdz vienam gadam).

Grāmatā izmantotajā kontu plānā minētajā grupā ir šādi konti:

511 Norēķini par līzinga darījumiem (sadalot analītiskajā uzskaitē atbilstoši ilgtermiņa un īstermiņa saistībām)

515 Īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm

516 Ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm

519 Citi aizņēmumi (sadalot analītiskajā uzskaitē atbilstoši ilgtermiņa un īstermiņa aizņēmumiem)

Līzinga maksājumi

Uzņēmumā saistību kontu grupā ir vajadzīgi šādi konti, jo, sastādot gada pārskatu, saistības, kuru apmaksas termiņš ir nākamais taksācijas gads, ir jāattiecina un jāatspoguļo bilancē kā īstermiņa saistības, bet turpmāko gadu saistības – ilgtermiņa kreditoru posteņos, ievērojot šādu sadalījumu:

- no gada līdz pieciem gadiem;
- ilgāk par pieciem gadiem.

Tāpēc šo kontu ir lietderīgi sadalīt, ievērojot parāda apmaksas termiņus:

5111 Līzinga maksājumi – īstermiņa

5112 Līzinga maksājumi – ilgtermiņa (~ 5 gadi)

5113 Līzinga maksājumi – ilgtermiņa (virs 5 gadiem)

(Grāmatojumus un darījuma aprakstu skatīt sadaļā «Pamatlīdzekļu iegāde līzingā» 95. lpp.)

Īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm

Šajā kontā uzskaitāmi tādi aizņēmumi no kredītiestādēm, kuri atmaksājami viena gada laikā. Arī tā ilgtermiņa aizņēmuma daļa, kas atmaksājama kārtējā pārskata gadā, ir uzskaitāma šajā kontā.

Analītiskā uzskaite jānodrošina atsevišķi par katru aizņēmuma devēju un katru aizņēmumu un sadalījumā pa valūtas veidiem. Tāpat atsevišķi jāuzskaita arī procenti par šiem aizņēmumiem. Īstermiņa aizņēmumi parasti ir bez ķīlas nodrošinājuma, bet, ja tāds ir, analītiskajā uzskaitē pie aizņēmuma jānorāda ieķīlātais īpašums.

Ja pēc līguma nosacījumiem banka ir piešķīrusi uzņēmumam kredītlīniju, kuru katru dienu ieskaita kontā un katras dienas beigās noņem no konta, šo summu kustību var negrāmatot, jo tas rada nepareizu priekšstatu par naudas kustību uzņēmumā.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Saņemts aizņēmums	26xx	515
2.	Pārgrāmatota ilgtermiņa aizņēmuma daļa, kas maksājama pārskata gadā	516	515
3.	Veikta aizņēmuma atmaksa,	515	262x
	un valūtas kursa svārstības, ja aizdevums ir valūtā:		
	- peļņa	515	815
	- zaudējumi	825	515
4.	Aprēķināti procenti par aizņēmumu, ja zināmi to apjomi:		
	- īstermiņa	822	515
	- ilgtermiņa	824	515
5.	Samaksāti aprēķinātie procenti	515	262x
6.	Samaksāti procenti, neveicot aprēķinu	822, 824	262x

7.	Ja atlikumi ir valūtā – valūtas kursa svārstības:		
	- peļņa	515	815
	- zaudējumi	825	515
8.	Noņemta kredīta pakalpojuma summa	775	262x
9.	Pārskata perioda beigās pārgrāmatota izmantotā kredītlīnijas vai overdrafta summa	262x	515
	un nākamā pārskata perioda sākumā pārgrāmatota atpakaļ	515	262x

Ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm

Šajā kontā uzskaitāmi no kredītiestādēm saņemtie aizņēmumi, kas atmaksājami ilgākā laikā nekā viens gads. Pārskata gadā maksājamā kredīta daļa pārgrāmatojama uz kontu 515 «Īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm».

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Saņemts aizņēmums	262x	516
2.	Pārgrāmatota ilgtermiņa aizņēmuma daļa, kas maksājama pārskata gadā	516	515
3.	Veikta aizņēmuma atmaksa (pirmstermiņa)	516	262x
4.	Aprēķināti procenti par aizņēmumu	824	516
5.	Samaksāti aprēķinātie procenti	516	262x
6.	Ja atlikumi ir valūtā – valūtas kursa svārstības:		
	- peļņa	516	815
	- zaudējumi	825	516

Norēķini par saņemtajiem avansiem

Avanss ir maksājums, kuru saskaņā ar noslēgto līgumu pircējs iemaksā pārdevējam līdz preces vai pakalpojuma saņemšanai. Šis avansa maksājums parasti ir daļa no preces vai pakalpojuma pilnās summas.

Līguma noteikumi var arī paredzēt, ka pircējs līdz preces vai pakalpojuma saņemšanai samaksā pārdevējam pilnu summu, t.i., veic priekšapmaksu.

Avansa grāmatojumu īpatnības ir saistītas ar likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» piemērošanu darījumos.

Saņemot avansu no pasūtītāja, PVN uzreiz grāmato uz norēķiniem ar budžetu, jo saskaņā ar likuma «Par pievienotās vērtības» nodokli 8. pantu preču piegāde

vai pakalpojumu sniegšana ir notikusi, un tāpēc nodokļa rēķinā norādītais nodoklis maksājams budžetā tajā taksācijas periodā, kad saņemts avanss.

Visu avansa summu grāmato uz 521x «Norēķini par saņemtajiem avansiem», lai varētu redzēt pircēja samaksāto pilno avansa summu, bet PVN pārgrāmatojumu veic, izmantojot 23912 «PVN no saņemtajiem avansiem» kontu. Tad šajā kontā ir redzama pilnā PVN kustība no avansiem par attiecīgo samaksas dokumentu.

Bieži vien uzņēmumi šo kontu pārskata gada laikā neizmanto, bet saņemto avansu grāmato 231 «Norēķini ar pircējiem un pasūtītājiem» konta kredītā un tikai pārskata gada beigās pārgrāmato uz 521 kontu.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemts avanss	26xx	521
- PVN no avansa	23912	574
2. Izrakstīts realizācijas rēķins vai pārdošanas pavadzīme:		
- pārdošanas vērtība	2311	6xx
- piešķirtā atlaide	64x, 6xx	2311
- PVN	2311	574
3. Pārgrāmatots saņemtais avanss:		
- pilnā apmaksas summa	521	2311
- PVN no avansa pārgrāmatojums	574	23912
4. Atdota avansa summa pircējam:		
- avansa summa	521	262x
- PVN no avansa pārgrāmatojums	574	23912

(Piemērus skatīt nodaļas «Norēķini ar pircējiem un pasūtītājiem» sadaļā «Saņemto avansu uzskaites īpatnības» 167. lpp.)

Norēķini ar piegādātajiem un darbuzņēmējiem

Uzņēmumam savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai pastāvīgi ir norēķini ar dažādiem piegādātājiem un darbuzņēmējiem gan par saņemtajām materiālajām vērtībām, gan saņemtajiem pakalpojumiem, gan saņemtajiem ilgtermiņa ieguldījumiem.

Norēķinu uzskaitei jānodrošina kontrole pār katra darījuma izpildi un katra darījuma apmaksu. Analītiskajai uzskaitei ir jābūt ne tikai atsevišķi par norēķiniem ar katru šādu kreditoru, bet arī par katru akceptētu rēķinu. Turklāt

jāņem vērā, ka saistības par piegādēm var būt ne tikai īstermiņa, t.i., nokārtojamas ne ilgāk kā gada laikā, bet arī ilgtermiņa, ja to paredz attiecīgais līgums.

Attaisnojuma dokumenti norēķiniem ar piegādātājiem un darbuzņēmējiem ir pavadzīmes, rēķini un bankas un kases dokumenti par rēķinu samaksu, kā arī vienošanās par ieskaita darījumu.

Lai nodrošinātu pilnīgu kontroli pār norēķinu stāvokli, ir jānodrošina katra atsevišķa rēķina samaksas kontrole.

Lai varētu vieglāk izsekot darījumiem ar piegādātājiem un ievērotu normatīvo aktu prasības, šo kontu var sadalīt analītiskajos kontos, piemēram:

5311 Norēķini ar piegādātājiem
5312 Norēķini ar nerezidentiem
5313 Norēķini par maiņas (bartera) darījumiem
5314 Norēķini par ilgtermiņa ieguldījumiem (lai vieglāk veidot naudas plūsmas pārskatu)

Norēķini ar piegādātājiem un darbuzņēmējiem

Saņemot no piegādātāja attaisnojuma dokumentu par materiālu vai pakalpojumu iegādi, attiecīgais grāmatvedības darbinieks saskaņā ar saviem dienesta pienākumiem un grāmatvedības dokumentu apgrozības shēmu pārbauda, vai dokuments satur visus nodokļu rēķinam nepieciešamos rekvizītus (likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 8. panta 6. daļa) un vai piegādātājs ir reģistrējies VID kā nodokļu un PVN maksātājs.

Materiāli atbildīgā persona pirms šo dokumentu iesniegšanas grāmatvedībā pārbauda, vai dokumentā minētās vērtības atbilst saņemtajām un vai tās ir kvalitatīvas. Atbildīgā persona, pirms tā grāmatvedībā iesniedz dokumentu par saņemtajiem pakalpojumiem, pārbauda, vai dokumentā minētais pakalpojums ir saņemts un atbilst līguma nosacījumiem, un akceptē to, norādot izmaksu vietu (struktūrvienību) un izmaksu posteni, uz kuriem saņemtais pakalpojums attiecas.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemts nodokļu rēķins – preču pavadzīme–rēķins:		
- materiāli, preces	21x, 71x	531
- pamatlīdzeklis	12x	531
- nemateriālie ieguldījumi	11x	531
- PVN, ja nav avansa maksājuma	574	531
- PVN, ja ir avansa maksājums	23913	531
2. Veikts avansa pārgrāmatojums:		
- samaksātā avansa summa	531	219

3 Saņemts nodokļu rēķins par pakalpojumiem:		
- pakalpojumu vērtība	7xx, 124	531
- PVN, ja rēķinā tāds ir norādīts	23911	531
4. Saņemts «LMT» telefona rēķins:		
- abonentmaksa	771	531
- sakaru pakalpojumi	771	531
- garantijas summas:		
• palielinājums	235	531
• samazinājums	531	235
- PVN	23911	531
5. Veikta rēķina samaksa:		
- maksājuma uzdevums	531	262x
- avansa norēķins	531	2381
- kase	531	261x
- PVN pārgrāmatojums, ja nav bijis avansa maksājums pakalpojumam	574	23911
6. Norakstīti kreditora parādi:		
- summa bez PVN	531	6580
- nesamaksātais PVN	531	2191
7. Saņemts kredītrēķins no piegādātāja par cenas samazinājumu:		
- pakalpojums	531	7xxx
- materiāli	531	713
- PVN par precēm	531	574
- PVN, ja pakalpojumu rēķins bija apmaksāts	531	574
- PVN, ja pakalpojumu rēķins nebija apmaksāts	531	23911

Saņemtās atlaides

Uzņēmums no piegādātāja var saņemt atlaides, kas samazina par pirkumu vai pakalpojumu maksājamo summu.

Ja atlaides ir zināmas, saņemot piegādes rēķinus, un nav saistītas ar īpašiem norēķināšanās noteikumiem, uzņēmums tās var negrāmatot atsevišķā kontā.

Ja atlaižu saņemšana ir atlīdzība par norēķinu noteikumu izpildi (skonto) vai noteiktu realizācijas apjomu sasniegšanu (bonusi), šādas atlaides var iegrāmatot, tikai izpildot šos noteikumus, nevis rēķina saņemšanas brīdī, tāpēc to piešķiršana vienmēr tiek atspoguļota attiecīgajos atlaižu kontos. Šādos gadījumos pircējam par atlaidi izraksta kredītrēķinu.

Saņemto atlaižu konti, pretēji visiem citiem 7xxx grupas kontiem, ir kontrpasīvi konti: atlaižu saņemšana grāmatojama konta kredītā, bet debetā grāmatojami šo atlaižu kontu slēgumi pārskata gada beigās ar attiecīgajiem izdevumu kontiem.

Tāpat kā piešķirto atlaižu gadījumā, PVN aprēķināšanas un uzskaites kārtību nosaka VID metodisko norādījumu Nr. 563 3.7. sadaļa.

Grāmatošanas apraksti

Atlaides zināmas rēķina saņemšanas brīdī

Saņemtās atlaides, kas zināmas jau krājumu saņemšanas brīdī, parasti tiek ņemtas vērā, nosakot krājumu iegādes vērtību, un netiek grāmatotas atsevišķā kontā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Saņemšanas pavadzīme par precēm:		
- krājumu iegādes vērtība bez atlaides	21x, 71x	531
- saņemtā atlaide	531	21x, 71x
- PVN	574	531
2. Saņemšanas pavadzīme par precēm:		
- krājumu iegādes vērtība, atskaitot atlaidi	21x, 71x	531
- PVN	574	531
3. Pakalpojumu rēķins:		
- pakalpojumu vērtība, atskaitot atlaides	7xx	531
- PVN	23911	531

Atlaides saņemšana, izpildot īpašus samaksas vai citus nosacījumus

Ja atlaide tiek saņemta, izpildot īpašus samaksas vai citus nosacījumus, kā procenti no pārdošanas cenas, cenas samazinājums par samaksu noteiktajā termiņā vai uzreiz, par pasūtījumiem lielos apjomos vai pirkumiem lielos daudzumos u.tml., rēķina saņemšanas brīdī tas nav zināms, izņemot gadījumus, kad ir veikta priekšapmaksa.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Saņemšanas pavadzīme par precēm:		
- preču iegādes summa	21x, 71x	531
- PVN	574	531
2. Pakalpojumu rēķins:		
- pakalpojumu iegādes vērtība	7xx	531
- PVN	23911	531
3. Veikta samaksa noteiktajā laikā, kas dod tiesības uz atlaidi, summa ir samazināta par saņemamo atlaides summu	531	262x
4. Izrakstīts kredītrēķins par atlaides summu:		
- saņemtās atlaides summai	531	713
- PVN samazinājums	531	574

Šādu grāmatošanas kārtību piemēro neatkarīgi no tā, vai ieņēmumus samazinošās atlaides ir piešķirtas vienā vai vairākos taksācijas periodos. Tikai jāpievērš uzmanība PVN deklarācijas aizpildīšanas kārtībai, jo, ja preces iegādātas (pakalpojumi saņemti) un ieņēmumus samazinošās atlaides saņemtas vienā taksācija periodā vai atlaide tiek piešķirta, saņemot rēķinu, PVN deklarācijā preču pircējs (pakalpojumu saņēmējs) PVN uzrāda 23. ailē, ņemot vērā saņemtās atlaides PVN. Ja taksācijas periodi nesakrīt, PVN, kas ir no ieņēmumus samazinošās atlaides un kas jāiemaksā atpakaļ budžetā, uzrādams korekcijas 12. ailē.

Preču atdošana piegādātājam, kredītrēķini

Saskaņā ar VID metodisko norādījumu Nr. 563 3.4. sadaļu uzskaites kārtība, nosūtot atpakaļ preces piegādātājam un saņemot no tā kredītrēķinu, ir šāda:

- ja pēc preču piegādes, pārbaudot nopirktās preces, atklāj preču neatbilstību preču pārdošanas dokumentos norādītajai kvalitātei vai precēm ir defekti vai piegādes laikā radušies bojājumi, pircējs nosūta preču pārdevējam prasījumu par preces trūkumiem;
- pārdevējs prasījumu pārbauda. Ja tajā minētais apstiprinās, pārdevējs un pircējs rīkojas atbilstoši pirkšanas–pārdošanas līguma nosacījumiem (apmaina preces pret kvalitatīvām, samazina cenu, atdod atpakaļ preces u.c.);

- ja, pamatojoties uz minēto prasījumu, tiek anulēts pirkums vai samazināta pārdoto preču cena, pārdevējs nosūta pircējam kredītrēķinu, kurā norāda preču daudzumu, cenu, pircējam atmaksājamo vai pircēja parādu samazinošo summu, PVN (ja uzņēmums ir PVN maksātājs) un citu nepieciešamo informāciju;
- par saņemtajā nodokļu kredītrēķinā norādīto summu vai par atpakaļ nosūtītajām precēm noformētajā pavadzīmē–rēķinā norādīto summu preču pircējs koriģē kreditoru parādu un attiecīgo krājumu vai izdevumu kontu un aprēķināto PVN, kas bija atskaitīts kā priekšnodoklis.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Nosūtītas preces atpakaļ piegādātājam:		
- preču iegādes vērtība	531	21x, 71x
- PVN	531	574
2. Pēc pircēja pretenzijas samazināta preces vērtība, neatdodot preci, bet izrakstot kredītrēķinu:		
- preču iegādes vērtības samazinājums	531	71x
- rēķinā iekļautais PVN	531	574

Tādu pašu kārtību pretenzijas vai anulēta pasūtījuma gadījumā izmanto, arī saņemot pakalpojumus.

Sastādot PVN deklarāciju, jāņem vērā VID metodiskie norādījumi, t.i.:

- ja preču iegāde un to nosūtīšana atpakaļ piegādātājam (pirkuma anulēšana, cenas samazināšana) notikusi vienā taksācijas periodā, PVN deklarācijas 23. ailē preču pircējs uzrāda no piegādātāja saņemtajā nodokļu rēķinā uzrādīto PVN, kas samazināts par izrakstītajā preču atdošanas nodokļu rēķinā vai no piegādātāja saņemtajā kredītrēķinā norādīto PVN;
- ja preču iegāde un to nosūtīšana atpakaļ piegādātājam (pirkuma anulēšana, cenas samazināšana) notikusi dažādos taksācijas periodos, PVN, kurš iepriekš tika atskaitīts kā priekšnodoklis un kurš jāiemaksā atpakaļ budžetā, preču pircējs uzrāda korekcijas 12. ailē.

Norēķini ar nerezidentiem

Saskaņā ar likumu «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 3. panta 4. daļu nerezidentu ar nodokli apliekamais objekts ir Latvijā gūtie ieņēmumi no uzņēmējdarbības vai ar to saistītām darbībām. Nodoklis tiek ieturēts no tādiem maksājumiem, kurus rezidenti un pastāvīgās pārstāvniecības izmaksā nerezidentiem, ja no šiem maksājumiem nav ieturēts iedzīvotāju ienākuma nodoklis.

Uzņēmumu ienākuma nodoklis tiek ieturēts no:

1) dividendēm – 10% no dividenžu summas;
2) atlīdzības par vadības un konsultatīvajiem pakalpojumiem – 10% no atlīdzības summas;
3) procentu maksājumiem, ja to maksātājs un saņēmējs ir saistīti uzņēmumi vai personas, – 10% no maksājumiem;
4) samaksas par intelektuālo īpašumu:
   a) maksājumiem par autortiesībām (ieskaitot blakustiesības) vai tiesībām izmantot autortiesības (ieskaitot blakustiesības) uz literāru vai mākslas darbu, ieskaitot kinofilmas, videofilmas vai skaņu ierakstus, – 15% no šiem maksājumiem,
   b) maksājumiem par pārējiem intelektuālā īpašuma veidiem – 5% no šiem maksājumiem;
5) atlīdzības par Latvijā esoša īpašuma izmantošanu – 5% no šīs atlīdzības;
6) atlīdzības par Latvijā esoša nekustamā īpašuma atsavināšanu – 2% no atlīdzības.

Uzņēmumu ienākuma nodokli maksā nerezidents, bet rezidents nodokli tikai ietur un iemaksā budžetā.

Nodoklis ir jāietur brīdī, kad uzņēmuma (rezidenta) grāmatvedībā tiek samazinātas kreditora (nerezidenta) saistības – brīdī, kad reāli tiek izmaksātas likuma 3. panta 4. vai 8. daļā minētās summas, vai arī brīdī, kad tiek izdarīts iekšzemes uzņēmuma kreditora (nerezidenta) saistību samazinājums, veicot uzņēmuma (rezidenta un nerezidenta) savstarpējo norēķinu ieskaitu iekšzemes uzņēmuma grāmatvedības reģistros. Ieturamo nodokli aprēķina, reizinot nodokļa likmi ar izmaksājamo summu. Vispārējos gadījumos tieši ar samaksu izbeidz vai samazina uzņēmuma saistības pret citām personām (maksājuma saņēmējiem), bet saistības var tikt izbeigtas arī ar savstarpējo norēķinu ieskaitu.

Par nerezidentiem izmaksātajām summām uzņēmums iesniedz izziņu (VID metodisko norādījumu Nr. 152 9. pielikums).

Likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 3. panta 11. daļa paredz, ka, saņemot pakalpojumus no LR nereģistrētas ārvalstu juridiskas vai fiziskas personas, PVN maksā tā persona, kura saņem pakalpojumus, ja tā ir apliekama persona. Likuma 10. panta 1. daļas 3. punkts nosaka, ka aprēķināto nodokļa summu, kas apliekamai personai jāmaksā taksācijas periodā kā pakalpojumu saņēmējai saskaņā ar pašas izrakstītajiem nodokļa rēķiniem savu ar nodokli apliekamo darījumu nodrošināšanai, ir tiesības atskaitīt kā priekšnodokli tajā pašā taksācijas periodā.

Lai vieglāk varētu kontrolēt norēķinus ar nerezidentiem, kontu grupā 53 «Norēķini ar piegādātājiem un darbuzņēmējiem» atver atsevišķu kontu šādiem norēķiniem.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Saņemti no nerezidenta apliekamie pakalpojumi	7xxx	531
2. Veikta samaksa nerezidentam:		
- ieturēts UIN	531	571
- atlikušās summas samaksa	531	262x
3. Aprēķinātais PVN no nerezidenta	23914	574
un atskaitīts kā priekšnodoklis	574	23914

Norēķini ar saistītiem uzņēmumiem (personām)

Tā kā saistīto personu attiecības un saistīto personu darījumi var būtiski ietekmēt uzņēmuma bilanci, peļņas vai zaudējumu aprēķinu un naudas plūsmas pārskatu, gada pārskata pielikumā ir jāsniedz papildu informācija par saistīto personu darījumiem, lai finanšu pārskata lietotāji var gūt nepieciešamo informāciju no finanšu pārskatiem.

(Sīkāk skatīt nodaļas «Norēķini par prasībām (ar debitoriem)» sadaļā «Norēķini ar saistītiem uzņēmumiem (personām)» 175. lpp.).

Uzkrātās saistības

Uzkrātās saistības ir skaidri zināmas norēķinu summas ar piegādātājiem un darbuzņēmējiem par pārskata gadā saņemtajiem pakalpojumiem, attiecībā uz kuriem bilances datumā vēl nav saņemts norēķinu dokuments saskaņā ar piegādes, pirkuma vai uzņēmuma līguma nosacījumiem vai citu iemeslu dēļ (Finanšu ministrijas viedoklis).

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 19. panta 4. daļa nosaka, ka neatkarīgi no rēķina saņemšanas vai izrakstīšanas datuma uz uzkrājumiem nevar attiecināt izmaksas, kas radušās pārskata gadā, ja šo izmaksu apjoms vai maksājuma datums pārskata sastādīšanas laikā ir skaidri zināms. Tas nozīmē, ka saistību dalīšana faktiskajās un uzkrātajās ir atkarīga no gada pārskata sastādīšanas datuma.

Ja uzņēmuma vadība un īpašnieki finanšu pārskatu par attiecīgo periodu pieprasa diezgan agri, t.i., nākamā mēneša pirmās dekādes laikā, kad dažādu saņemto pakalpojumu rēķini par pārskata periodu vēl nav saņemti, tad, lai laikā sastādītu pārskatu un peļņas vai zaudējumu aprēķinā varētu iekļaut visas ar pārskata periodu saistītās izmaksas, kuru apjoms ir aprēķināms vai droši zināms,

tiek veikta to iegrāmatošana nevis norēķinos ar piegādātājiem, bet uzkrāto saistību kontā un attiecīgajās izmaksās.

Spilgts piemērs uzkrāto saistību iegrāmatošanai ir saistības par pārskata gada revīziju, jo rēķins par izpildītajiem revīzijas darbiem tiek saņemts pēc bilances sastādīšanas datuma, bet līgums parasti ir slēgts pārskata gadā.

Saņemot rēķinus par saimnieciskās darbības izdevumiem, bieži tajos kopā ir izdevumi, kuri aptver divus pārskata periodus, piemēram, telefona rēķini, kuros ir abonentmaksa un iepriekšējā periodā saņemtie pakalpojumi. Gada laikā šādi noformētus rēķinus parasti nedala, bet, ja pa vidu būs bilances sastādīšanas datums, rodas nepieciešamība nošķirt šos izdevumus pa pārskata periodiem. Šādi rēķini uz bilances sastādīšanas dienu nav samaksāti, jo tos saņem nākamajā mēnesī pēc pakalpojumu saņemšanas.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Saņemts rēķins par saņemtajiem pakalpojumiem:		
	- pārskata gada izdevumi	7xx	532
2.	Saņemto pakalpojumu rēķina grāmatojums nākamajā pārskata gadā:		
	- iepriekšējā pārskata gada izdevumi	532	531
	- pārskata gada izdevumi	7xx	531
	- PVN, uzrādīts nodokļa rēķinā	23911	531
3.	Veikta rēķina apmaksa nākamajā pārskata gadā	531	262x
	un PVN pārgrāmatojums	574	23911

Norēķini par darba samaksu un ieturējumiem no tās

Darba samaksa ir darbiniekam regulāri izmaksājamā atlīdzība par darbu, kura ietver darba algu un normatīvajos aktos, darba koplīgumā vai darba līgumā noteiktās piemaksas, kā arī prēmijas un jebkuru cita veida atlīdzību saistībā ar darbu (Darba likuma 59. pants).

Normāla darba laika apstākļos minimālā darba samaksa nevar būt zemāka par valsts noteikto minimālo mēnešalgu, kuru nosaka MK. Darba devējam ir pienākums izmaksāt darba samaksu ne retāk kā divas reizes mēnesī, ja darbinieks un darba devējs nav vienojušies par darba samaksas izmaksu reizi mēnesī (Darba likuma 69. panta 1. daļa).

Ja darba samaksas izmaksas laiks nav nolīgts vai tā aprēķināma par noteiktu laikposmu, darba samaksa atbilstoši paveiktajam darbam izmaksājama pēc darba pabeigšanas vai attiecīgā laikposma beigšanās, bet ne retāk kā reizi mēnesī (Darba likuma 69. panta 2. daļa).

Katrā uzņēmumā ir jāizstrādā savs nolikums par darba samaksu, kurā nosaka visus darba samaksas veidus un to aprēķināšanas kārtību.

Darbiniekam ikgadējo atvaļinājumu aprēķina likumdošanā noteiktajā kārtībā, tāpat arī darba nespējas lapu «A».

MK 1998. gada 31. marta noteikumi Nr. 112 «Noteikumi par ienākumiem, par kuriem jāmaksā algas nodoklis» nosaka, ka algas nodoklis jāmaksā par darba devēja dāvanām un balvām darbiniekiem, kuru kopējā vērtība taksācijas gadā pārsniedz minimālās mēnešalgas apmēru (2003. gadā – Ls 70, bet 2004. gadā – Ls 80). VID metodiskie norādījumi Nr. 111 paredz, ka šādi noteikumi jāievēro arī gadījumos, kad darba devēja dāvanu vai balvu saņem bijušais darbinieks. Ja fiziska persona ir darba ņēmējs pie vairākiem darba devējiem, minētā kārtība ir attiecināma uz katru darba devēju.

Piemērs

Darba ņēmējs saņem no darba devēja dāvanu (naudu vai mantu) Ls 100 vērtībā, darbiniekam iepriekš saņemtu dāvanu nav. Pie darba ņēmēja apliekamā ienākumā dāvanas saņemšanas taksācijas periodā ir jāpieskaita Ls 30 un jāaprēķina algas nodoklis un sociālās iemaksas. Darba devējs, sastādot UIN deklarāciju par pārskata gadu, palielinās ar UIN apliekamo ienākumu par Ls 70.

Ja dāvanu saņem bijušais darbinieks un ja darba devējs par viņu nemaksā algas nodokli, nodoklis ieturams dāvanas izmaksas brīdī, samazinot izmaksājamo summu par aprēķināto nodokli no dāvanas summas, kas pārsniedz minimālo mēnešalgu, t.i., (100 – 70) * 25% = Ls 7,50.

Ja darbinieks saņem labumu no darba devēja mantiskā vai pakalpojumu veidā (piemēram, ceļazīmi uz sanatoriju), saņemtā labuma vērtību var veidot mantiskā labuma (ceļazīmes) ekvivalents naudas izteiksmē un summa, kas atbilst nodokļu lielumam no mantiskā labuma naudas izteiksmē.

Piemērs

Darbiniekam paredzēta mantiska dāvana (ceļazīme Ls 273 vērtībā). Pievienojot maksājamos nodokļus, dāvanas bruto summa ir Ls 400, no kuras aprēķina nodokļus: sociālās iemaksas – 400 * 9% = Ls 36, algas nodoklis (400 – 36) * 25% = Ls 91, un, atņemot aprēķinātos nodokļus, iegūst dāvanas tīro vērtību Ls 273.

Šajā gadījumā uzņēmums par visu summu Ls 400 palielina ar UIN apliekamo ienākumu pārskata gadā.

Visu informāciju par darbinieka algas aprēķinu apkopo darba algas aprēķina sarakstā, kā arī atver katram darbiniekam personīgo kontu un sociālo maksājumu kartīti. Šo dokumentu glabāšanas laiks ir 75 gadi.

Atbilstoši informācijai algas nodokļa grāmatiņā tiek veikti nodokļu ieturējumi no darba algas, izmantojot neapliekamo minimumu un atvieglojumus. Ja nodokļu grāmatiņa nav iesniegta, algas nodokli ietur, neatskaitot minimumu un atvieglojumus,

Šajā kontu grupā nosacīti ir divu veidu konti: viens – par aprēķināto darba samaksu, otrs – par ieturējumiem no darba algas, izņemot nodokļus. Šie konti ir:

561x Norēķini par darba algu

562x Ieturējumi no darba algas

Norēķini par darba algu

Saskaņā ar vadītāja rīkojumu darbinieks tiek pieņemts darbā, viņam tiek atvērta algas kartīte, kurā norāda darba algas aprēķinam un nodokļu ieturēšanai nepieciešamo informāciju.

Katra mēneša beigās uzņēmumā tiek aprēķināta darbinieku darba alga un reizē ar darba algu – slimības nauda saskaņā ar slimības lapu «A».

Atvaļinājuma nauda tiek aprēķināta un izmaksāta, ievērojot spēkā esošo likumdošanu.

Šajā kontā uzskaitāmi arī norēķini par izpildītajiem darbiem saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem. Apmaksas aprēķinu veic pēc darbu pieņemšanas, kad atbildīgais darbinieks paraksta pieņemšanas aktu par darbu izpildi.

MK 2003. gada 28. oktobra noteikumi Nr. 600 par uzņēmējdarbības riska valsts nodevu nosaka, ka riska valsts nodevu par katru nodarbināto darbinieku maksā uzņēmumi, uzņēmējsabiedrības, individuālie komersanti, individuālie (ģimenes) uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, līgumsabiedrību komplementārie dalībnieki. Šī nodeva maksājama tikai par tiem darbiniekiem, ar kuriem saskaņā ar Darba likumu ir nodibinātas savstarpējās darba attiecības neatkarīgi no tā, vai darbinieks ir vai nav nodarbināts attiecīgajā mēnesī. Nodeva aprēķināma Ls 0,75 apmērā 2003. gadā, bet ar 2004. gadu – Ls 0,35 par katru darbinieku mēnesī un pārskaitāma budžetā līdz nākamā mēneša 15. datumam.

Tagad uzņēmumi bieži izmanto iespēju darbinieku darba algas pārskaitīt uz viņu kontiem, nevis izmaksāt skaidrā naudā kasē.

«Norēķini par darba algu» ir pasīva konts, kuram saldo ir kredītā, palielinājums jāgrāmato konta kredītā, bet samazinājums – konta debetā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Aprēķināta:		
- darba alga	721	561
- atvaļinājums	721	561
- darbnespējas lapa «A»	721	561

- veikti citi aprēķini	723, 721	561
- alga par nepabeigto pasūtījumu	212	561
vai arī pārgrāmatota	212	721
2. Veikti ieturējumi no darba algas:		
- iedzīvotāju ienākuma nodoklis	561	572
- darba ņēmēja sociālās iemaksas	561	573
- pēc izpildrakstiem	561	562
- aizdevuma ieturējums	561	2383
- iztrūkumi (ar darbinieka piekrišanu)	561	2382
- citi ieturējumi	561	562
3. Izmaksāta darba alga:		
- no kases	561	261x
- pārskaitīta uz kartēm	561	262x
4. Deponētā darba alga	561	563
5. Aprēķināta uzņēmējdarbības riska valsts nodeva	732	575

Deponētā darba alga

Šajā kontā uzskaitāmi norēķini par deponēto darba algu. Ja darba alga netiek kasē izmaksāta noteiktajā termiņā, kā arī nav iespējams pārskaitījums uz norēķinu karti bankā, tā ir jādeponē un līdz pieprasījumam jātur šajā kontā. Analītiskā uzskaite kontā jāveic par katru darbinieku un katru summu. Ja likumā noteiktajā laikā šīs summas netiek pieprasītas, tās noraksta kā bezcerīgus parādus, iekļaujot pārskata perioda ieņēmumos. Visas saistību tiesības, kuras nav noteikti izņemtas no noilguma ietekmes un kuru izlietošanai likumā nav noteikti īsāki termiņi, izbeidzas, ja tiesīgā persona tās neizlieto desmit gadu laikā (Civillikuma 1895. pants).

Tas ir pasīva konts, kuram saldo ir kredītā, palielinājums jāgrāmato konta kredītā, bet samazinājums – konta debetā.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Deponētā darba alga	561	563
2. Izmaksāta deponētā darba alga	563	262x
3. Norakstīta ieņēmumos	563	658

Ieturējumi no darba algas (izņemot nodokļus)

Tie ir ieturējumi no darbinieku algām citu interesēs, un ieturētās summas jāpārskaita katru mēnesi tiem, kuru labā tās tika ieturētas, vai arī izmaksa izdarāma no uzņēmuma vai veikala kases, attiecīgi noformējot kases izdevumu orderi.

Visu ieturējumu kopsumma nedrīkst pārsniegt 20%, bet Civilprocesa likumā īpaši paredzētajos gadījumos – 50% no darbiniekam izmaksājamās mēneša darba samaksas. Jebkurā gadījumā darbiniekam saglabājama minimālā darba alga (Darba likuma 80. panta 1. daļa). Šis ierobežojums neattiecas uz uzturlīdzekļu piedziņu nepilngadīgo bērnu uzturēšanai (Darba likuma 80. panta 2. daļa).

Aizliegts izdarīt ieturējumus no atlaišanas pabalsta, atlīdzības par darbinieka izdevumiem un citām darbiniekam izmaksājamām summām, uz kurām saskaņā ar Civilprocesa likumu nedrīkst vērst piedziņu (Darba likuma 80. panta 4. daļa).

Tas ir pasīva konts, kuram saldo ir kredītā, parāda palielinājums jāgrāmato konta kredītā, bet samazinājums – konta debetā.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Veikti ieturējumi no darba algas:		
- pēc izpildrakstiem	561	562
- citi ieturējumi	561	562
2. Pārskaitīti ieturējumi pēc adreses	562	262x
3. Izmaksāti no kases	562	261x

Norēķini par nodokļiem un nodevām

Uzņēmumam savas saimnieciskās darbības laikā saskaņā ar LR nodokļu likumdošanu ir jāmaksā dažādi nodokļi.

Parasti tie ir pasīva konti, kuriem saldo ir kredītā, parāda palielinājums grāmatojams konta kredītā, bet samazinājums – konta debetā.

Ļoti būtiski ir regulāri sekot norēķiniem ar budžetu par nodokļu maksājumiem, vismaz reizi ceturksnī salīdzināt grāmatvedības datus ar VID nodokļu izdrukām. Šeit jāievēro, ka nodokļu aprēķina periods dažiem nodokļiem nesakrīt ar grāmatvedībā atspoguļoto periodu. Šajā kontu grupā ir šādi konti:

571 Norēķini par UIN
572 Norēķini par IIN
573 Norēķini par sociālajām iemaksām
574 Norēķini par PVN
575 Norēķini par uzņēmējdarbības riska valsts nodevu
576 Norēķini par nekustamā īpašuma nodokli

Norēķini par uzņēmumu ienākuma nodokli

Uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas un maksāšanas kārtību nosaka likums «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» un attiecīgie MK noteikumi.

Uzņēmumu ienākuma nodokli nemaksā valsts uzņēmumi, no valsts budžeta un no pašvaldību budžeta finansētas institūcijas, kuru ienākumi no saimnieciskās darbības paredzēti valsts budžetā un pašvaldību budžetos, un bezpeļņas organizācijas (likuma 2. pants).

Likuma normu piemērošanas noteikumi uzliek par pienākumu tiem ieturēt uzņēmumu ienākuma nodokli gadījumos, ja tiek veikti maksājumi nerezidentam un šie maksājumi tiek uzskatīti par nerezidenta ar nodokli apliekamiem ienākumiem.

Uzņēmuma, kas nemaksā uzņēmumu ienākuma nodokli, atbildība par neieturēto nodokli, maksājumu izmaksājot, ir noteikta likumā «Par nodokļiem un nodevām», jo šie uzņēmumi, lai gan nemaksā uzņēmumu ienākuma nodokli, likuma «Par nodokļiem un nodevām» izpratnē ir nodokļa maksātāji.

Šā likuma 32. pants nosaka: par nodokļu bāzes (ar nodokli apliekamā objekta) un no tās aprēķināto nodokļa summu samazināšanu nodokļu administrācija aprēķina un par labu budžetam no nodokļu maksātāja piedzen samazināto nodokļa summu un soda naudu tās apmērā, ja konkrēto nodokļu likumos nav paredzēts cits soda mērs.

Soda naudu neaprēķina un nepiedzen, ja ievēroti abi nosacījumi:

- nodokļu maksātājs attiecībā uz nodokļu aprēķinu pirms nodokļu administrācijas pārbaudes sākuma iesniedzis deklarācijas labojumu vai nodokļu aprēķina precizējumu;
- piecu darba dienu laikā no deklarācijas labojuma vai nodokļu aprēķina precizējuma iesniegšanas dienas ir samaksājis samazināto nodokļa summu un ar to saistīto pamatparāda palielinājumu un nokavējuma naudu, kas izveidojusies līdz deklarācijas labojuma vai nodokļa aprēķina precizējuma iesniegšanas dienai.

Pamatparāda summa tiek palielināta atbilstoši Latvijas Bankas noteiktajai refinansēšanās likmei kavējuma periodā, savukārt nokavējuma nauda vispārējā gadījumā tiek aprēķināta 0,05% apmērā no laikā nenomaksātā pamatparāda par katru kavējuma dienu.

Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 23. pants nosaka, ka uzņēmumi taksācijas gada laikā veic UIN avansa maksājumus budžetā pēc maksājumu grafika, kas saskaņots ar VID.

Likuma 22. pants nosaka, ka nodokļa maksātājs patstāvīgi sastāda nodokļa taksācijas gada deklarāciju, kuras formu nosaka MK noteikumi par uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarāciju. Šo deklarāciju uzņēmums iesniedz VID vienlaikus

ar uzņēmuma gada pārskatu likumā «Par uzņēmumu gada pārskatiem» noteiktajā termiņā.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Veikti aprēķinātā avansa maksājumi	881	262x
2. Avansa maksājumam novirzīta iepriekšējo pārskata gadu nodokļu pārmaksa	881	2392
3. Sastādot taksācijas gada deklarāciju, noteikts nodokļa aprēķina rezultāts:		
- piemaksa	881	571
- atmaksa (ieskaitei kārtējos maksājumos)	571	881

Norēķini par nerezidentu UIN

(Skatīt sadaļu «Norēķini ar nerezidentiem» 222. lpp.)

Norēķini par iedzīvotāju ienākuma nodokli

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis ir nodoklis, ar ko apliek fiziskās personas gūtos ienākumus. Viena no tā sastāvdaļām ir algas nodoklis, ko par darbinieka gūtajiem ienākumiem aprēķina un maksā darba devējs.

Algas nodokļa objekts ir maksātāja mēneša apliekamie ienākumi, kurus nosaka likuma «Par iedzīvotāju ienākuma nodokli» 3. pants. Ar nodokli neapliekamos ienākuma veidus nosaka likuma 9. pants.

Algas nodoklis iemaksājams budžetā reizi mēnesī, kad bankā tiek saņemta nauda iedzīvotāju ienākuma izmaksai. Darba devēji, kas iedzīvotāju ienākumus izmaksā no kases ieņēmumiem, nesaņemot naudu bankā, algas nodokli iemaksā budžetā nākamajā dienā pēc algas izmaksas.

Darba devējs par darbiniekam taksācijas periodā izmaksātajām summām, kā arī atskaitītajām summām, aprēķināto un nomaksāto nodokli izdara attiecīgu ierakstu nodokļu grāmatiņā. Gadam beidzoties, darba devējs izsniedz darbiniekam, kā arī nosūta VID teritoriālajai iestādei pēc savas reģistrācijas vietas paziņojumu par algas nodokli, kas samaksāts darba attiecību pastāvēšanas laikā.

No fiziskās personas ienākumiem, kurus izmaksā uzņēmumi un kuri nav saistīti ar darba attiecībām un nav atbrīvoti no aplikšanas ar nodokli, ienākuma izmaksātājs ietur nodokli ienākuma izmaksas vietā un iemaksā to budžetā ne vēlāk kā ienākuma izmaksas mēnesim sekojošā mēneša 5. datumā. Šos ienākumus nosaka likuma «Par iedzīvotāju ienākuma nodokli» 17. panta 10. daļa. Personām izsniedz izmaksu apliecinošus dokumentus un nosūta paziņojumu VID teritoriālajai iestādei pēc savas reģistrācijas vietas MK noteiktajā kārtībā. Saskaņā

ar likumu «Par iedzīvotāju ienākuma nodokli» darba devēja pienākumi ir noteiktajos termiņos un kārtībā:

1) aprēķināt, ieturēt un iemaksāt budžetā algas nodokli no darbiniekam izmaksātajām summām, norādot maksātāja dzīvesvietu;
2) informēt darbinieku un kontrolējošo VID teritoriālo iestādi pēc savas atrašanās vietas par taksācijas periodā darbiniekam izmaksātajām summām un no tām budžetā iemaksāto nodokli;
3) uzglabāt darba samaksas aprēķināšanu un izmaksu apliecinošus dokumentus likuma «Par grāmatvedību» 10. pantā noteikto termiņu (75 gadus);
4) par katru mēnesi aprēķinātajām, ieturētajām nodokļa summām iesniegt pārskatu VID nodaļai pēc savas reģistrācijas vietas ne vēlāk kā līdz sekojošā mēneša 15. datumam;
5) par ieturēto nodokli no nerezidentu ienākumiem, no kuriem saskaņā ar likuma «Par iedzīvotāju ienākuma nodokli» 17. panta 12. daļas noteikumiem ir jāietur nodoklis izmaksas vietā, iesniegt pārskatu līdz nākamā mēneša 15. datumam.

Pārskaitīt budžetam nodokli no darba devēja līdzekļiem, neieturot to no darbinieka, ir aizliegts, izņemot nodokļa pamatparāda palielinājumu atbilstoši Latvijas Bankas noteiktajai refinansēšanas likmei un soda sankcijas, kas darba devējam jāmaksā par nodokļu likuma pārkāpumiem.

Termiņā nesamaksātās nodokļa summas piedzen bezstrīda kārtībā atbilstoši likuma «Par nodokļiem un nodevām» noteikumiem.

MK noteikumi Nr. 112 «Noteikumi par ienākumiem, par kuriem jāmaksā algas nodoklis» nosaka darbinieka ienākumus, no kuriem jāmaksā algas nodoklis, un ienākumus, no kuriem nav jāmaksā algas nodoklis.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Aprēķināts algas nodoklis no darba algas	561	572
2. Pārskaitīts algas nodoklis budžetā	572	262x
3. Ieskaitīta cita nodokļa pārmaksa kārtējā maksājumā	572	2392

Norēķini par sociālajām iemaksām

Sociālās apdrošināšanas iemaksu aprēķināšanas un maksāšanas kārtību nosaka likums «Par valsts sociālo apdrošināšanu».

Sociālajai apdrošināšanai obligāti ir pakļauti visi 15 gadu vecumu sasniegušie darba ņēmēji, kurus nodarbina darba devējs – iekšzemes nodokļu maksātājs.

Persona ir sociāli apdrošināta, un tai (par to) ir jāveic obligātās iemaksas, sākot ar dienu, kad šī persona ir ieguvusi darba ņēmēja statusu.

Darba ņēmēji ir sociāli apdrošināmi atbilstoši visiem sociālās apdrošināšanas veidiem.

Darba devējs reģistrē katru darba ņēmēju VID pēc darba devēja reģistrācijas vietas līdz tam mēnesim, kurā persona ir ieguvusi darba ņēmēja statusu, sekojošā mēneša 5. datumam. Darba devēja un darba ņēmēja obligāto iemaksu objekts ir visi algotā darbā gūtie ienākumi, no kuriem jāietur iedzīvotāju ienākuma nodoklis, neatskaitot neapliekamo minimumu, nodokļa atvieglojumus un attaisnotos izdevumus, par kuriem nodokļu maksātājam ir tiesības samazināt apliekamo ienākumu.

Obligāto iemaksu objekta maksimālo apmēru nosaka Ministru kabinets, pēc kura sasniegšanas darba devējs pārtrauc aprēķināt un ieturēt no darba ņēmēja sociālās iemaksas.

Darba devējs aprēķina obligāto iemaksu, kas *jāveic par katru darba ņēmēju*, reizinot iemaksu objektu ar obligāto iemaksu likmi, kāda noteikta darba devējam, ja darba ņēmējs ir apdrošināts visos sociālās apdrošināšanas veidos.

Darba devējs aprēķina obligāto iemaksu, kas *jāveic darba ņēmējam*, reizinot iemaksu objektu ar obligāto iemaksu likmi, kāda noteikta darba ņēmējam, ja darba ņēmējs ir apdrošināts visos sociālās apdrošināšanas veidos, izņemot likmi, kāda noteikta darba negadījumu apdrošināšanai.

Darba devējs iemaksā speciālā budžeta kontā obligātās iemaksas par katru darba ņēmēju reizi mēnesī termiņos, kādi norādīti VID izsniegtajā paziņojumā vai kurš ir noteikts maksājumu grafikā.

Darba ņēmējs veic obligātās iemaksas ar darba devēja starpniecību. Darba devējs ietur iemaksas, kas jāveic darba ņēmējam, un iemaksā tās speciālā budžeta kontā kopā ar darba devēja iemaksām.

Par iemaksas veikšanas dienu uzskatāma diena, kurā kredītiestāde norakstījusi obligātās iemaksas summu no maksātāja konta vai obligātā iemaksa veikta kredītiestādē vai pastā tās pārskaitīšanai speciālā budžeta kontā.

Ja darba devējs sociālās apdrošināšanas iemaksas nav veicis pilnā apmērā, iemaksātā summa tiek sadalīta proporcionāli starp attiecīgā darba devēja darba ņēmējiem.

Pārmaksātās iemaksas tiek atmaksātas MK noteiktajā kārtībā. Informāciju par pārmaksātajām valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām (sociālajām iemaksām) par katru darba devēju un darba ņēmēju aģentūras filiāle 10 dienu laikā no pārmaksāto obligāto iemaksu aprēķināšanas dienas iesniedz VID teritoriālajā iestādē, kurā darba devējs ir reģistrējies kā nodokļu maksātājs, un tā savukārt 10 dienu laikā informē darba devēju, ka pārmaksātās obligātās iemaksas tiks izmantotas, lai segtu citu nodokļu parādus, ja tādi ir, bet, ja tādu nav, – pieprasa informāciju par šo iemaksu ieskaitīšanu nākamo periodu maksājumos vai saņemšanu atpakaļ ar kredītiestādes starpniecību. Darba ņēmējam šīs pārmaksas tiek pārskaitītas pašam.

Ja ir nepieciešamība, šo norēķinu kontu var sadalīt subkontos: darba devēja un darba ņēmēja sociālās iemaksas.

	Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1.	Aprēķinātas darba devēja iemaksas	731	573
2.	Ieturētas darba ņēmēja iemaksas	561	573
3.	Veiktas iemaksas budžetā	573	262x
4.	Saņemts paziņojums par pārmaksu	573	657
5.	Pārgrāmatota pārmaksa	2392	573
6.	Pārmaksas izlietošana citu nodokļu samaksai	57x	2392
	vai saņemta pārmaksas atmaksa	262x	2392
7.	Veikts sociālo iemaksu maksājums no citu nodokļu pārmaksas	573	2392

Norēķini par PVN

Ar PVN apliekamā persona ir fiziska vai juridiska persona, kas veic ar PVN apliekamus darījumus, t.i., preču piegādi, pakalpojumu sniegšanu, preču importu, pašpatēriņu, un ir likumā «Par pievienotās vērtības nodokli» noteiktajā kārtībā reģistrējusies VID ar PVN apliekamo personu reģistrā.

Priekšnodoklis – PVN summa, kas norādīta ar PVN apliekamai personai izrakstītajā PVN rēķinā par iegādātajām precēm vai saņemtajiem pakalpojumiem tās saimnieciskās darbības nodrošināšanai.

Preču piegādes un pakalpojumu sniegšanas vieta tiek noteikta saskaņā ar likuma 4. panta nosacījumiem. Šī vieta ir kritērijs, pēc kura nosaka, vai preču piegāde un pakalpojumu sniegšana ir notikusi iekšzemē vai ne, kā arī piemērojamo PVN likmi.

Transporta pakalpojumu sniegšanas vieta ir tā vieta, kur notiek preču vai pasažieru pārvadāšana. Ja transporta pakalpojums tiek sniegts gan iekšzemē, gan ārvalstīs, PVN likme tiek piemērota MK noteiktajā kārtībā proporcionāli iekšzemē un ārvalstīs sniegtā transporta pakalpojuma apjomam.

Nodokļa likme tiek noteikta 18% apmērā no preču (arī importēto preču) piegādes, pakalpojumu un pašpatēriņa vērtības, kas apliekama ar nodokli.

Nodokļa 0% likme tiek piemērota preču piegādēm un pakalpojumiem saskaņā ar likuma «Par pievienotās vērtības nodokli» 7. pantu.

Nodokļa 9% likme tiek piemērota preču piegādēm un pakalpojumiem saskaņā ar likuma 6.[1] pantu.

Preču piegādes un pakalpojumus, kurus neapliek ar PVN, nosaka likuma 6. pants.

Nodokļa taksācijas periods ir kalendārais mēnesis.

Par nodokļa rēķinu izmantojami dokumenti, kuri noformēti MK noteiktajā kārtībā un kuros ietverta likuma 8. panta 6. daļā noteiktā informācija:

- preču nosūtītāja vai pakalpojumu sniedzēja nosaukums (fiziskai personai – vārds, uzvārds), juridiskā adrese (fiziskai personai – pastāvīgā dzīvesvieta), kā arī VID piešķirtais PVN maksātāja numurs;
- preču vai pakalpojumu saņēmēja nosaukums (fiziskai personai – vārds, uzvārds), juridiskā adrese (fiziskai personai – pastāvīgā dzīvesvieta), kā arī VID piešķirtais PVN maksātāja numurs;
- preču nosaukums un daudzums vai pakalpojumu veids un apjoms;
- preču cena un vērtība vai atlīdzība par sniegtajiem pakalpojumiem;
- nodokļa likme un aprēķinātais nodoklis;
- preču piegādes vai pakalpojumu sniegšanas datums;
- preču izsniegšanas un piegādes adrese (saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 339).

Par nodokļu rēķinu var izmantot arī tirdzniecības uzņēmumā saņemto pirkuma čeku, ja tajā sniegta iepriekš minētā informācija. Ja šī informācija nav pilnīga, čekam jāpievieno kvīts, kurā sniegta trūkstošā informācija.

Tikai VID reģistrētai apliekamai personai ir tiesības nodokļa deklarācijā kā priekšnodokli no budžetā maksājamās nodokļa summas atskaitīt:

1) no citām apliekamajām personām saņemtajos rēķinos norādītās nodokļa summas par precēm un pakalpojumiem savu ar nodokli apliekamo darījumu nodrošināšanai, kā arī tādu ārvalstīs veiktu darījumu nodrošināšanai, kuri būtu apliekami ar nodokli, ja tie tiktu veikti iekšzemē. Minētos atskaitījumus drīkst veikt pēc nodokļa rēķinā norādītās nodokļa summas samaksas vai – preču piegādes darījumos – pēc nodokļa rēķina un preces saņemšanas;
2) nodokli par nodokļu rēķinā norādītajām precēm un pakalpojumiem, par kuriem veikta samaksa avansā;
3) samaksāto nodokļa summu par iekšzemē ievestajām precēm savu ar nodokli apliekamo darījumu nodrošināšanai atbilstoši nodokļa samaksu apliecinošiem dokumentiem par šo preču importu, kuros kā pasūtītājs vai importētājs ir norādīta apliekamā persona, turklāt tajā pārskata periodā, kad preces izlaistas brīvam apgrozījumam;
4) aprēķināto nodokļa summu, kas apliekamajai personai taksācijas periodā jāmaksā saskaņā ar pašas izrakstītajiem nodokļa rēķiniem savu ar nodokli apliekamo darījumu nodrošināšanai;
5) nomas pirkuma (līzinga) darījumos – saņemtajos nodokļa rēķinos, kas izrakstīti nomas pirkuma (līzinga) līgumā noteiktajos maksājuma termiņos, norādītās nodokļa summas.

Par dokumentiem, kas apliecina nodokļa samaksu par preču importu, izmantojami:

1) muitas deklarācija vai normatīvajos aktos noteikts cits preču pavaddokuments ar muitas iestādes atzīmi, ka PVN ir samaksāts;
2) muitas maksājumu kvīts, bankas vai citas iestādes (pasta, telegrāfa) maksājuma dokuments, kas apliecina, ka nodoklis ir samaksāts.

Ja uzņēmums savu apliekamo darījumu veikšanai saņem pakalpojumus no LR nereģistrētām ārvalstu personām, aprēķina šo nodokli un izraksta sev nodokļu rēķinu, un iemaksā nodokli budžetā likumā noteiktajā kārtībā kā šo pakalpojumu saņēmējs, samaksātais nodoklis atskaitāms kā priekšnodoklis taksācijas periodā.

Saņemot avansu no pircēja vai pasūtītāja, saskaņā ar likuma 8. pantu preču piegāde vai pakalpojumu sniegšana ir notikusi, tāpēc nodokļa rēķinā norādītais nodoklis maksājams budžetā tajā taksācijas periodā, kad saņemts avanss.

Saskaņā ar likuma 10. panta 9. daļu, ja apliekamā persona veic gan apliekamus, gan neapliekamus darījumus un ja ir nodrošināta atsevišķa to preču un pakalpojumu uzskaite, kas tiek izmantoti tikai apliekamo darījumu veikšanai, par šīm saņemtajām precēm un pakalpojumiem samaksātais priekšnodoklis atskaitāms no budžetā maksājamās nodokļa summas, nepiemērojot 10. panta 10. daļas proporciju.

Ja iegādātās preces un saņemtie pakalpojumi tiek izmantoti gan apliekamiem, gan neapliekamiem darījumiem un ja nav nodrošināta to atsevišķa uzskaite, atskaitāmā priekšnodokļa daļu taksācijas periodā aprēķina, izmantojot šādu proporciju:

- skaitītājā – veikto apliekamo darījumu vērtība bez nodokļa (ieskaitot to darījumu vērtību, kas apliekama ar nodokļa 0% likmi);
- saucējā – kopējā veikto darījumu vērtība bez nodokļa (skaitītājā ietverto darījumu un saskaņā ar šā likuma 6. panta 1. daļu neapliekamo darījumu vērtību summa).

Apliekamā persona nodokļa deklarāciju ar nodokļa aprēķinu par taksācijas periodu un pārskatu par priekšnodokļa summām iesniedz VID 15 dienu laikā pēc taksācijas perioda beigām un iemaksā nodokli valsts budžetā (deklarācijas un pārskata veidlapas formu un to aizpildīšanas kārtību nosaka VID metodisko norādījumu Nr. 152 1. nodaļa).

VID nodokļa pārmaksu (starpību starp maksājamo nodokli un samaksāto priekšnodokli) pēc pamatota pieprasījuma reģistrētajai personai atmaksā 30 dienu laikā pēc pieprasījuma iesniegšanas.

Ja PVN deklarācija nav iesniegta laikā vai vispār nav iesniegta, apliekamā persona netiek atbrīvota no nodokļa maksāšanas budžetā, bet saskaņā ar likuma 10. pantu zaudē tiesības uz priekšnodokļa atskaitījumiem attiecīgajā pārskata periodā, bet tā drīkst aprēķināto priekšnodokli atskaitīt pēctaksācijas periodā saskaņā ar VID iesniegto nodokļa deklarāciju, samaksājot kavējuma naudu.

Pirms gada deklarācijas iesniegšanas jāpārrēķina darījumu proporcija kopumā par gadu un, ja nepieciešams, jākoriģē atskaitāmā priekšnodokļa apmērs.

Apliekamā persona nodokļa deklarāciju par taksācijas gadu iesniedz VID līdz nākamā gada 1. maijam. Līdz nākamā gada 1. maijam budžetā jāiemaksā arī gada deklarācijā aprēķinātā piemaksa.

Lai varētu ērtāk aizpildīt PVN deklarāciju un kontrolēt tajā iekļauto summu pareizību, kontu 574 «Norēķini par PVN» vajadzētu sadalīt analītiskajos kontos, ņemot vērā katra uzņēmuma darbības specifiku un darījumus, kuri skar PVN deklarāciju.

Grāmatojumos netiks doti visi iespējamie grāmatojumi par PVN aprēķināšanu un priekšnodokļa noteikšanu, jo tie jau ir iepriekš aprakstītajos bilances posteņu grāmatojumos, bet daži iepriekš neaprakstītie grāmatojumi tomēr tiks doti.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Pārskaitīts budžetā maksājamais PVN saskaņā ar iesniegto taksācijas perioda deklarāciju	574	262x
2. Pārskata perioda beigās pārgrāmatota izveidojusies pārmaksa	2392	574
3. Uzrēķinātas kavējuma naudas, kas pārskata gadā ir samaksātas	826	574
4. Neatskaitāmā PVN pārgrāmatošana:		
- uz ilgtermiņa ieguldījumiem attiecināmais	1xx	574
- uz pārskata perioda izmaksām	759	574
- uz nākamā perioda izmaksām	241	574

Tā kā neatskaitāmais PVN, kas tiek aprēķināts pēc proporcijas, ir jāiekļauj taksācijas perioda izdevumos, parasti to iekļauj konkrēta ilgtermiņa ieguldījuma iegādes vērtībā un nākamo periodu izmaksās. Pārējās daļas sadale attiecīgajos 7xxx grupas izdevumu kontos prasa lielu laika un darba ieguldījumu, tāpēc, ja tā būtiski neietekmē kādu no izdevumu posteņiem, to var grāmatot šādām vajadzībām atvērtajā kontā 759 «Izdevumos iekļaujamais neatskaitāmais PVN».

Nākamo periodu ieņēmumi

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 17. pants nosaka, ka ieņēmumi, kas saņemti pirms bilances datuma, bet attiecas uz nākamajiem pārskata periodiem, jāparāda kā nākamo periodu ieņēmumi pasīvā. Pie šādiem nākamo periodu ieņēmumiem pieskaitāmi tādi ieņēmumi kā preses izdevumu abonēšanas

maksa, mācību maksa u.tml. ieņēmumi, kurus saņem pārskata gadā, bet izdevumi to nodrošināšanai būs nākamajos periodos.

Tie ir pasīva konti, kuriem saldo ir kredītā, ieņēmumu palielinājums grāmatojams konta kredītā, bet samazinājums – konta debetā.

Pārgrāmatošanu veic tajā periodā, kurā šie ieņēmumi atzīstami par pārskata perioda ieņēmumiem.

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Saņemti nākamo periodu ieņēmumi	262x	591
	PVN no tiem	262x	574
2.	Pārgrāmatoti nākamo periodu ieņēmumi uz pārskata gada ieņēmumiem	591	6xx

Norēķinu (kreditoru) inventarizācija

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 37. pantu kreditoru parādu atlikumi bilancē jāparāda atbilstoši attaisnojuma dokumentiem un ierakstiem grāmatvedības reģistros, un tiem jābūt saskaņotiem ar pašu kreditoru uzskaites datiem bilances datumā. Strīda gadījumos atlikumi bilancē jāuzrāda atbilstoši grāmatvedības datiem.

Visi parādi kreditoriem (par aizņēmumiem, saņemtām materiālām vērtībām u.c.) rūpīgi jāpārbauda. Attiecībā uz katru summu jānoskaidro visi tās izcelšanās apstākļi un pasākumi, ko veic parāda iekasēšanai. Pēc kreditoru kontiem jānoskaidro parādu izveidošanās datums, jāpārbauda datu pareizība par parādiem un jānoskaidro personas, kuru vainas dēļ iestājies noilgums, ja tādi gadījumi ir.

Visiem budžeta norēķinu veidiem jābūt saskaņotiem ar VID – nodokļu izrakstiem jāsakrīt ar katru nodokļu deklarāciju. Norēķinu pārbaudēs jānoskaidro arī laikā neizdarītie vai par daudz veiktie nodokļu un nodevu maksājumi, kā arī aprēķinātās soda sankcijas par maksājumu kavējumiem. Šos norēķinu veidus vajadzētu pārbaudīt vismaz reizi ceturksnī, lai novērstu sarežģījumus pārskata gada beigās, gaidot nepieciešamos labojumus VID pārskatos, ja tādi nepieciešami.

Lai pārliecinātos par kreditoriem maksājamo summu pareizību, saņemot no tiem izrakstus no personiskajiem kontiem kopā ar savstarpējās salīdzināšanās aktu, uzņēmumam dekādes laikā no izrakstu saņemšanas dienas būtu pienākums vai nu apstiprināt saldo, vai paziņot savus iebildumus. Ja kreditors neatsūta savu salīdzināšanās aktu, vajag to nosūtīt pašiem, lai visas parādu summas būtu apstiprinātas.

Norēķinu inventarizācijas rezultāti jānoformē inventarizācijas sarakstos, sastādot atsevišķi sarakstus par īstermiņa parādiem (maksājuma termiņš iestājas gada laikā) un ilgtermiņa parādiem (kreditoru parādi maksājami pēc viena gada,

un atsevišķi, kad maksājami pēc 5 gadiem). Inventarizācijas sarakstos jāuzrāda inventarizēto bilances kreditoru kontu nosaukumi un uz savstarpējās saskaņošanas rezultātiem pamatotas parādu summas. Ja nav izdevies saskaņot norēķinu summas, kā arī strīda gadījumā inventarizācijas sarakstā jāuzrāda uz attaisnojuma dokumentu un grāmatvedības ierakstu pārbaudi pamatotas summas.

Visas saistību tiesības, kuras nav noteikti izņemtas no noilguma ietekmes un kuru izlietošanai likumā nav noteikti īsāki termiņi, izbeidzas, ja tiesīgā persona tās neizlieto desmit gadu laikā (Civillikuma 1895. pants). Termiņiem līgumos ir liela nozīme, tāpēc vēlams vienoties par attiecīgo tiesību un pienākumu sākuma un beigu termiņiem. Tomēr termiņu neiekļaušana līgumā neatņem tam spēkā esamību. Ja izpildes termiņš nav skaidri nosakāms pēc līguma, likuma vai citā veidā, parādniekiem vispirms ir jāsaņem atgādinājums ar pieprasījumu izpildīt saistības. Šāda atgādinājuma datumu turpmāk arī uzskata par attiecīgo saistību tiesību izlietošanas sākuma termiņu.

Pārējo uzskaites posteņu inventarizācijas

Gatavojoties gada pārskata sastādīšanai, nepieciešams veikt visu pārējo uzskaites posteņu inventarizāciju un pārbaudi, salīdzinot tos ar attiecīgo dokumentāciju.

Tāpat pārbaudāma arī kontu plāna atbilstība pārskata gada laikā veiktajiem grāmatojumiem, dažādu līgumu saistību izpilde, kā arī saņemtās un dotās garantijas un ķīlas.

Ārpusbilances konti – savstarpējo darījumu uzskaitē

Saimnieciskās darbības operāciju uzskaitei ir vajadzīgi savstarpējo darījumu konti, kuros grāmatojami uzņēmuma iekšienē sniegtie pakalpojumi un norēķini par savstarpējiem darījumiem, kā arī ieņēmumu pārdale un nodokļu samaksa, ja uzņēmumā izmanto daļēju vai pilnīgu struktūrvienību pašfinansēšanos. Veidojot kopējo uzņēmuma bilanci un peļņas vai zaudējumu aprēķinu, savstarpējo darījumu konti netiek ņemti vērā (tos izslēdz).

Savstarpējie norēķinu konti

Šajā kontu grupā uzskaitāmi norēķini par sniegtajiem savstarpējiem pakalpojumiem un norēķini par nolikumā paredzētajiem atskaitījumiem.

Tāpat šajā kontu grupā uzskaitāmi norēķini gadījumos, kad vienas struktūrvienības kontā saņemta citas struktūrvienības nauda. Dažreiz klienti ieskaita naudu nepareizā bankas norēķinu kontā, ja katrai struktūrvienībai ir

atvērts savs norēķinu konts bankā, piemēram, pircēja samaksa par vienas struktūrvienības sniegtajiem pakalpojumiem nonāk citas struktūrvienības norēķinu kontā.

Uzņēmumi norēķiniem par savstarpējiem darījumiem var izmantot vai nu savstarpējo ieskaitu, vai arī naudas pārskaitīšanu uz attiecīgo struktūrvienību kontiem, vai arī citas struktūrvienības vietā veicot maksājumus kreditoriem.

Uzņēmumā savstarpējiem norēķiniem par saimnieciskiem darījumiem (sniegtajiem) var būt šāds kontu sadalījums:

92231 Norēķini par sniegtajiem pakalpojumiem
92232 Norēķini par atskaitījumiem
92233 Nepareizi saņemtā nauda

Uzņēmumā savstarpējiem norēķiniem par saimnieciskiem darījumiem (saņemtajiem) var būt šāds kontu sadalījums:

92531 Norēķini par saņemtajiem pakalpojumiem
92532 Norēķini par atskaitījumiem
9257x Norēķini par nodokļiem

Reizēm savstarpējo norēķinu uzskaitei uzņēmumi izmanto vienu un to pašu kontu – vai nu 92231, vai 92531.

Norēķini par pakalpojumiem

Šajā kontā pakalpojumu sniedzējs uzskaita norēķinus ar pakalpojumu saņēmēju. Par savstarpēji sniegtajiem pakalpojumiem viena struktūrvienība izraksta rēķinus otrai struktūrvienībai. Savstarpējie darījumi netiek aplikti ar PVN. Šādiem rēķiniem iekārto atsevišķu numerāciju, lai tie būtu atšķirami un kontrolējami izsniegto rēķinu plūsmā.

Savstarpējos darījumos viens un tas pats rēķins tiek grāmatots divas reizes: vienu kā realizācijas rēķinu grāmato struktūrvienība *X* (pakalpojumu sniedzējs) un otru kā apgādes rēķinu – struktūrvienība *Y* (pakalpojumu saņēmējs).

Grāmatojumi:	**Struktūrvienība *X***		**Struktūrvienība *Y***	
	Debets	**Kredīts**	**Debets**	**Kredīts**
1. Rēķins par sniegtajiem (saņemtajiem) pakalpojumiem	92231	9262	9272	92531
2. Saņemts (veikts) maksājums	262	92231	92531	262
3. Dzēsts ar pretprasījumu	9253x	92231	92531	9223x

Norēķini par atskaitījumiem

Saskaņā ar iekšējo nolikumu par pašfinansēšanos struktūrvienības var veikt atskaitījumus dažādu kopējo izmaksu segšanai vai citām vajadzībām, piemēram, administrācijas uzturēšanai.

Grāmatojumi:	Struktūrvienība *X*		Struktūrvienība *Y*	
	Debets	Kredīts	Debets	Kredīts
1. Rēķins par atskaitījumiem	92232	9261	9271	92532
2. Saņemts (veikts) maksājums	262	92232	92532	262
3. Dzēsts ar pretprasījumu	9253x	92232	92532	9223x

Nepareizi saņemtās naudas

Šajā kontā uzskaitāmi norēķini gadījumos, kad vienas struktūrvienības kontā saņemta citas struktūrvienības nauda. Negaidot savstarpējo naudas pārskaitījumu, bet, tikai saņemot informāciju par naudas saņemšanu citas struktūrvienības kontā, parāds pret ārējo klientu tiek dzēsts – paliek parāds par savstarpējiem darījumiem.

Nepareizā kontā saņemto naudu var nepārskaitīt attiecīgajai struktūrvienībai, bet pēc tās rīkojuma var veikt maksājumu tās vietā kreditoram, sastādot grāmatvedības izziņu.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Struktūrvienības *X* nauda ienākusi struktūrvienības *Y* norēķinu kontā	262	92233
2. Struktūrvienība *Y*, nesaņemot naudu, saskaņā ar grāmatvedības izziņu dzēš parādu pircējam	92233	231x
3. Pārskaitīta nauda uz struktūrvienības *X* kontu:		
- grāmatojums struktūrvienībā *Y*	92233	262
- grāmatojums struktūrvienībā *X*	262	92233
4. Veikts maksājums struktūrvienības *X* kreditoram no struktūrvienības *Y* konta, ja nebija veikts pārskaitījums par nepareizi saņemto naudu uz struktūrvienības *X* kontu	92233	262
5. Struktūrvienība *X* dzēš parādu savam kreditoram	531	92233

Norēķini par nodokļiem

Šajā kontā nodokļu aprēķinātājs (struktūrvienības) un nodokļu maksātājs (administrācija) kārto norēķinu uzskaiti par veicamajiem nodokļu maksājumiem. Kā nodokļu maksātājs VID ir reģistrējies uzņēmums kopumā, un tāpēc arī maksājumus veic viens – maksātājs (administrācija).

Lai varētu vieglāk kontrolēt norēķinus par nodokļiem, katram nodoklim atver savu subkontu, konta kodā aiz cipara «92» pievieno attiecīgo nodokļa konta kodu, kas tam ir 57x kontu grupā:

92572 Norēķini par algas nodokli
92573 Norēķini par sociālajām iemaksām
92574 Norēķini par PVN

	Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1.	Norēķini par algas nodokli:		
1.1.	struktūrvienību grāmatojumi:		
	- aprēķināts maksājamais algas nodoklis	561	572
	- pārgrāmatots uz savstarpējiem kontiem aprēķinātais algas nodoklis	572	92572
	- veikts maksājums administrācijai	92572	262x
1.2.	administrācijas (nodokļu maksātāja budžetā) grāmatojumi:		
	- pārgrāmatots struktūrvienību nodoklis	92572	572
	- aprēķināts savs algas nodoklis	561	572
	- saņemts maksājums no struktūrvienības	262x	92572
1.3.	administrācija veic maksājumu budžetā (par visā uzņēmumā aprēķināto algas nodokli)	572	262x
2.	Sociālās iemaksas:		
2.1.	struktūrvienību grāmatojumi:		
	- aprēķinātas maksājamās darba devēja soc. iemaksas	731	573
	- ieturētas no darba algas darba ņēmēja soc. iemaksas	561	573
	- pārgrāmatotas uz savstarpējiem kontiem aprēķinātās un ieturētās soc. iemaksas	573	92573
	- veikts maksājums administrācijai	92573	262x

2.2.	administrācijas (nodokļu maksātāja budžetā) grāmatojumi:		
	- pārgrāmatotas struktūrvienības soc. iemaksas	92573	573
	- aprēķinātas maksājamās darba devēja soc. iemaksas	731	573
	- ieturēts no darba algas	561	573
	- saņemts maksājums no struktūrvienības	262x	92573
2.3.	administrācija veic maksājumu budžetā (pilnībā par soc. iemaksām)	573	262x
3.	Norēķini par PVN:		
3.1.	struktūrvienības grāmatojumi:		
	- aprēķināts mēnesī maksājamais PVN no ārējiem darījumiem, sastādot deklarāciju par struktūrvienību, un pārgrāmatots uz savstarpējiem kontiem	574	92574
	vai	92574	574
	- veikts maksājums administrācijai	92574	262x
3.2.	administrācijas (nodokļu maksātāja budžetā) grāmatojumi:		
	- pārgrāmatots struktūrvienības PVN	92574	574
	vai	574	92574
	- saņemts maksājums no struktūrvienības	262x	92574
3.3.	administrācija veic maksājumu budžetā (visu vajadzīgo PVN maksājumu)	574	262x

Savstarpējie ieņēmumi

Pakalpojumi, kurus viena struktūrvienība sniedz otrai, ir uzskaitāmi atsevišķi no ieņēmumiem, kurus uzņēmums sniedz citām juridiskām vai fiziskām personām. Veidojot peļņas vai zaudējumu aprēķinu konkrētai struktūrvienībai, tās ienākumu veido arī ieņēmumi no savstarpējiem darījumiem, bet no kopējā uzņēmuma peļņas vai zaudējumu aprēķina savstarpējie ieņēmumi tiek izslēgti.

Savstarpējo ieņēmumu kontu grupa var tikt iedalīta šādos kontos:

9261 Atskaitījumi – saņemtie

9262 Ieņēmumi no sniegtajiem pakalpojumiem

Pārskata gada beigās attiecīgie savstarpējo ieņēmumu konti tiek slēgti.

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Slēgums pārskata gada beigās	926x	92861

Savstarpējie izdevumi

Pakalpojumi, kurus viena struktūrvienība saņem no otras, ir uzskaitāmi atsevišķi no izdevumiem, kurus uzņēmums saņem no citām juridiskām vai fiziskām personām. Veidojot peļņas vai zaudējumu aprēķinu konkrētai struktūrvienībai, tās izdevumus veido arī izdevumi no savstarpējiem darījumiem, bet no kopējā peļņas vai zaudējumu aprēķina savstarpējie izdevumi tiek izslēgti.

927x kontu grupa iedalāma šādos kontos:

9271 Atskaitījumi – maksājamie

9272 Saņemtie savstarpējie pakalpojumi

Grāmatojumi:	Debets	Kredīts
1. Slēgums pārskata gada beigās	92861	927x

PEĻŅAS VAI ZAUDĒJUMU APRĒĶINA POSTEŅU NOVĒRTĒJUMS UN PIELIKUMĀ SNIEDZAMĀ INFORMĀCIJA PAR TIEM

Peļņas vai zaudējumu aprēķins atspoguļo uzņēmuma ieņēmumus un izdevumus, kā arī iegūto peļņu vai radušos zaudējumus, tas ir uzņēmuma vadības darbības rādītājs.

Operāciju konti visā pārskata periodā uzkrāj datus uzņēmuma finansiālā rezultāta – peļņas vai zaudējumu – noteikšanai, tie ir peļņas vai zaudējumu aprēķina konti.

Sastādot peļņas vai zaudējumu aprēķinu, jāievēro finanšu pārskatu sagatavošanas vispārīgie principi, bet jo īpaši likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 25. pantā minētie principi:

- *uzkrāšanas princips,* kas nosaka, ka ieņēmumi un izdevumi jānorāda, ņemot vērā to rašanās laiku, nevis naudas saņemšanas vai izdošanas laiku. Neatkarīgi no maksājuma datuma vai rēķina saņemšanas datuma jānorāda ar pārskata gadu saistītie ieņēmumi un izdevumi. Izmaksas jāsaskaņo ar ieņēmumiem attiecīgajos pārskata periodos;
- *piesardzības princips*, kas nosaka, ka peļņas vai zaudējumu aprēķinā jāuzrāda tikai līdz bilances datumam iegūtā peļņa, bet riska summas un zaudējumi, kas radušies pārskata gadā vai iepriekšējos gados, – arī tad, ja tie kļuvuši zināmi laika posmā starp bilances datumu un gada pārskata sastādīšanas datumu.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 11.–14. pantā ir doti četri peļņas vai zaudējumu aprēķina varianti. Praksē parasti izmanto tikai vertikālās formas aprēķinus gan pēc apgrozījuma izmaksu metodes (12. pants), gan pēc perioda izmaksu metodes (11. pants). Izmantojot peļņas vai zaudējumu aprēķina vertikālo formu, izmaksas, zaudējumus, vērtības norakstījumus un nodokļu summas tajā parāda ar negatīvu skaitli.

Uzņēmumam, izvēloties vienu no metodēm, ir jāņem vērā gan iepriekšējā pieredze, gan nozares faktori un organizācijas raksturs. Izvēlētā peļņas vai zaudējumu aprēķina shēma jālieto ilgstoši, un tās nomaiņa ir pieļaujama tikai tad, ja to prasa īpaši apstākļi un ja aprēķinam izvēlētā shēma izmantota vismaz divus

gadus pēc kārtas. Pārskata gada peļņa vai zaudējumi nedrīkst mainīties atkarībā no izvēlētās shēmas – finanšu rezultātam jābūt vienādam. Šajā grāmatā tiks izmantots 12. panta peļņas vai zaudējumu aprēķina variants.

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 6. pants nosaka, ka peļņas vai zaudējumu aprēķina shēmās noteiktie posteņi jāatspoguļo katrs atsevišķi norādītājā secībā, bet ar arābu cipariem apzīmētos posteņus var sadalīt sīkāk, ja to prasa uzņēmuma īpatnības, kā arī ar šiem cipariem apzīmētus jaunus posteņus var pievienot, ja to saturs nav ietverts kādā esošajā postenī. Turklāt ar arābu cipariem apzīmētos posteņus var apvienot, ja to summas ir nenozīmīgas vai šāds apvienojums rada lielāku skaidrību, bet šādi apvienotie posteņi ir jāizskaidro pielikumā. Ja peļņas vai zaudējumu aprēķinā tiek mainīti posteņu nosaukumi vai to izkārtojums, saskaņā ar likuma 7. panta prasībām ir jāmaina arī iepriekšējā gada salīdzinošie rādītāji. Ja šie rādītāji nav salīdzināmi, tie jāizskaidro gada pārskata pielikumā.

Sastādot peļņas vai zaudējumu aprēķinu, ieteicams ņemt vērā un izmantot vispārpieņemto praksi saskaņā ar Starptautiskajiem finanšu pārskatu standartiem (SFPS), ciktāl tie nav pretrunā ar Latvijas Republikas grāmatvedību reglamentējošo likumdošanu.

Ieņēmumu jēdziens un to atzīšana

Atbilstoši 18. SFPS «Ieņēmumi» un likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 23. panta 1. daļas definīcijai ieņēmumi ir ekonomisko labumu bruto ieplūde uzņēmumā perioda laikā, un šie ekonomiskie labumi rodas uzņēmuma parasto darbību gaitā, kā rezultātā palielinās pašu kapitāls, bet tas nenotiek saistībā ar dalībnieku iemaksām pašu kapitālā. Parastā darbība ir jebkura darbība, kuru uzņēmums veic savas uzņēmējdarbības ietvaros, kā arī ar to saistītas darbības, kas sekmē uzņēmuma uzņēmējdarbību vai rodas tās rezultātā.

Standartā teikts, ka ieņēmumu summu no darījuma parasti nosaka vienošanās starp uzņēmumu un aktīva pircēju vai izmantotāju. To novērtē pēc saņemtās vai saņemamās atlīdzības patiesās vērtības, ņemot vērā uzņēmuma izmantotās tirdzniecības atlaides un atlaides pircējiem.

Patiesā vērtība ir summa, par kādu aktīvu iespējams apmainīt vai saistības iespējams samaksāt darījumā starp labi informētām, ieinteresētām pusēm, kuras nav finansiāli saistītas.

Ieņēmumos iekļauj tikai ekonomisko labumu bruto ieplūdi uzņēmumā un ekonomiskos labumus, kuri jāsaņem pašam uzņēmumam. Trešās personas vārdā iekasētās summas, piemēram, nodokļi par pārdošanu, precēm un pakalpojumiem un PVN, nav ekonomiskie labumi, kuri ieplūst uzņēmumā un palielina pašu kapitālu. Šādas summas neiekļauj ieņēmumos.

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 12. pantā doto peļņas vai zaudējumu aprēķina shēmu, kas klasificēta pēc apgrozījuma izmaksu metodes, un Finanšu ministrijas 1994. gada 14. janvāra norādījumu par uzņēmumu gada pārskatiem 3. nodaļu visi uzņēmuma ieņēmumi iedalāmi šādās grupās:

1) uzņēmuma saimnieciskās darbības (pamatdarbības) ieņēmumi;
2) pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi;
3) finansiāla rakstura ieņēmumi:
   a) ieņēmumi no līdzdalības koncerna meitas un asociēto uzņēmumu kapitālos,
   b) ieņēmumi no vērtspapīriem un aizdevumiem, kas veidojuši ilgtermiņa ieguldījumus,
   c) pārējie procentu ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi;
4) ārkārtas ieņēmumi.

Visi ieņēmumu konti ir pasīva konti, kuros ieņēmumu palielinājums jāgrāmato kontu kredītā, bet samazinājums – kontu debetā, izņemot piešķirto atlaižu kontus, – tie ir ieņēmumus regulējošie konti, kas slēdzami uz attiecīgo ieņēmumu kontiem. Ieņēmumu kontu debetā un atlaižu kontu kredītā uzrāda ieņēmumu un atlaižu summu precizējumus.

Pārskata perioda beigās ieņēmumu kontu saldo slēdz uz peļņas vai zaudējumu kontu.

Jāatceras, ka, grāmatojot ieņēmumus no preču, produkcijas un pakalpojumu pārdošanas, 6xxx grupas ieņēmumu kontiem nav korespondences ar krājumu kontiem.

Izdevumu jēdziens un to atzīšana

Saskaņā ar pamatnostādnēm izdevumi ir ekonomisko labumu samazinājums pārskata periodā, kas rodas, izpildot iepriekšējās saistības, veicot maksājumus par tām, aktīvu vērtības samazināšanās dēļ, kā arī rodoties jaunām saistībām caur peļņas vai zaudējumu aprēķinu, izņemot gadījumus, kuri saistīti ar pašu kapitāla sadalīšanu dalībniekiem.

Izdevumu definīcija ietver gan izdevumus, kas rodas no uzņēmuma pamatdarbības (preču iegādes vai gatavās produkcijas ražošanas izmaksas, pamatlīdzekļu amortizācija, darba un sociālās izmaksas), gan zaudējumus, kas ir citi izdevumi un atbilst izdevumu definīcijai, bet nerodas uzņēmuma pamatdarbības rezultātā. Tie rodas ilgtermiņa ieguldījumu izslēgšanas rezultātā, stihisku nelaimju un zādzību rezultātā. Peļņas vai zaudējumu aprēķinā zaudējumus parasti atspoguļo atsevišķi, kā arī bieži uzrāda kā neto zaudējumus, atskaitot ar tiem saistītos ieņēmumus.

Izdevumus atzīst peļņas vai zaudējumu aprēķinā, ja, samazinoties aktīviem vai palielinoties saistībām, ir samazinājušies ekonomiskie labumi, kuri ir ticami

novērtējami. Tātad izdevumu atzīšana notiek vienlaikus ar saistību pieauguma vai aktīvu samazinājuma atzīšanu, kā, piemēram, aprēķinot ilgtermiņa ieguldījumu nolietojumu.

Ienākumu un izdevumu saskaņošanas princips nosaka, ka vienlaikus ir jāatzīst gan ienākumi, gan izdevumi, kas rodas no vieniem un tiem pašiem darījumiem vai notikumiem.

Ja ekonomisko labumu gūšana ir sagaidāma vairākos pārskata periodos un sakarību ar ienākumiem var noteikt tikai vispārīgi vai netieši, izdevumus atzīst peļņas vai zaudējumu aprēķinā, pielietojot to sistematizētu vai racionālu sadalīšanas procedūru, kuras mērķis ir atzīt izdevumus tajos periodos, kad ar šiem posteņiem saistītie ienākumi tiek patērēti vai izbeidzas. Šādos gadījumos izdevumus sauc par nolietojumu vai amortizāciju. Tāpat izdevumi ir jāatzīst peļņas vai zaudējumu aprēķinā uzreiz, līdzko tēriņi vairs nedod nekādu ekonomisko labumu nākotnē, kā arī tad, ja nākotnes ekonomiskie labumi pilnībā vai daļēji vairs neatbilst kritērijiem, lai aktīvus atzītu bilancē.

Izdevumus peļņas vai zaudējumu aprēķinā atzīst arī tajos gadījumos, kad rodas saistības bez aktīvu atzīšanas, piemēram, rodoties garantijas saistībām.

Lai peļņas vai zaudējumu aprēķinu varētu sastādīt, ievērojot pastāvīguma principu katra posteņa atspoguļošanā, uzņēmumam atbilstoši izvēlētajai peļņas vai zaudējumu aprēķina shēmai ir jāizstrādā metodika par izdevumu klasifikāciju.

Tā kā šajos operāciju kontos ir jāuzkrāj informācija peļņas vai zaudējumu aprēķina pareizai sastādīšanai, nedrīkst vienā saimniecisko izdevumu kontā grāmatot tādus izdevumus, kas šajā aprēķinā attiecas uz dažādiem posteņiem.

Visos izdevumu kontos izdevumus grāmato konta debetā, bet kredītā tiek uzrādītas izdevumus precizējošās summas. Pārskata gada beigās šajos kontos izveidojušos saldo slēdz (kontu reformācija) uz peļņas vai zaudējumu kontu, kreditējot šos kontus.

Saimniecisko izdevumu uzskaites kontu grupas ir šādas:

71 Saimnieciskās darbības materiālie izdevumi
72 Personāla izmaksas
73 Sociālās nodevas un izmaksas
74 Pamatlīdzekļu nolietojums un citu ieguldījumu vērtības norakstīšana
75 Pārējie saimnieciskās darbības izdevumi
76 Preču un pakalpojumu pārdošanas izdevumi

Administrācijas izdevumu uzskaites kontu grupa ir:

77 Administrācijas izdevumi

Peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņu apraksts

Peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņu aprakstam ir izmantota peļņas vai zaudējumu aprēķina shēma vertikālā formā, kas klasificēta pēc apgrozījuma izmaksu metodes, likuma 12. pants (skatīt III pielikumu 313. lpp.).

Saimnieciskās darbības ieņēmumi (010. rinda)

Peļņas vai zaudējumu aprēķina postenī «Neto apgrozījums», kā to nosaka likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 21. pants, uzrāda uzņēmuma pamatdarbības ieņēmumus no preču, gatavo ražojumu (produkcijas) pārdošanas, pakalpojumu sniegšanas un darbu izpildes, no kuriem atskaitīta piešķirtā tirdzniecības atlaide un citas atlaides, kā arī PVN un citi nodokļi, kas tieši saistīti ar pārdošanu.

Viens no galvenajiem uzdevumiem ir ieņēmumu atzīšana. Standartā noteiktos atzīšanas kritērijus izmanto attiecībā uz katru darījumu atsevišķi. Lai atspoguļotu darījuma būtību, konkrētos apstākļos rodas vajadzība atzīšanas kritērijus izmantot attiecībā uz viena darījuma atsevišķi nosakāmām sastāvdaļām. Piemēram, ja preces pārdošanas cenā ir iekļauta nosakāma summa par turpmāko apkalpošanu, šī apkalpošanas summa tiek atzīta kā ieņēmumi tajā periodā, kurā tiek sniegts pakalpojums. Un otrādi, ja divi vai vairāki darījumi ir saistīti tā, ka komerciālā ietekme nav nosakāma, darījumu virkni neaplūkojot kopumā, atzīšanas kritērijus izmanto attiecībā uz šiem darījumiem kopā. Piemēram, uzņēmums pārdod preces, vienlaikus noslēdzot vienošanos par preču atpirkšanu vēlāk, tādējādi noliedzot darījuma pastāvīgo efektu. Šajā gadījumā abi darījumi jāaplūko kopā.

Ieņēmumus no preču un gatavo ražojumu pārdošanas saskaņā ar 18. SFPS atzīst tad, ja darījums atbilst šādiem nosacījumiem:

a) uzņēmums ir nodevis pircējam īpašuma tiesības uz precēm, ar tām saistītos visus nozīmīgos riskus un visus iespējamos ieguvumus;
b) var ticami novērtēt ieņēmumu summu;
c) pastāv liela varbūtība, ka ar darījumu saistītie ekonomiskie labumi ieplūdīs uzņēmumā;
d) var ticami novērtēt izmaksas, kas radušās vai radīsies saistībā ar darījumu.

Vairākumā gadījumu ar īpašuma tiesībām saistīto risku un atlīdzību nodošana sakrīt ar juridiskā īpašuma tiesību apliecinājuma nodošanu pircējam. Tā tas parasti notiek mazumtirdzniecībā. Citos gadījumos tas nenotiek vienlaikus.

Ja uzņēmums patur sev visus ar īpašuma tiesībām saistītos riskus par preču bojāšanos vai bojāeju un ieguvumus (ienākumus un vērtības pieaugumus), šāds darījums nav pārdošana un ieņēmumi nav atzīstami. Piemēram, preces ir ne vien jānosūta, bet arī jāsamontē, un tieši montāža veido līguma nozīmīgāko daļu, kas vēl nav izpildīta. Ieņēmumus atzīst tad, kad pircējs ir akceptējis preču piegādi un

ir pabeigta to uzstādīšana, un darbi ir pieņemti. Tomēr ieņēmumus atzīst uzreiz, ja uzstādīšanas process ir ļoti vienkāršs un neveido līguma nozīmīgāko daļu.

Ja uzņēmums patur sev nenozīmīgu ar īpašuma tiesībām saistītu risku, darījums ir pārdošana un ieņēmumi ir atzīstami. Piemēram, pārdevējs saglabā preču juridisko īpašuma tiesību apliecinājumu, tādējādi nodrošinot tam pienākošās summas iekasēšanu (pārdošana uz kredīta). Arī gadījumā, kad mazumtirdzniecībā pircēja neapmierinātības gadījumā tam tiek piedāvāta naudas saņemšana atpakaļ, ieņēmumi tiek atzīti pārdošanas brīdī, bet ar nosacījumu, ka pārdevējs var ticami aprēķināt atpakaļ atdotās naudas apjomu nākotnē, ņemot vērā iepriekšējo pieredzi un citus svarīgus faktorus un šīs summas apmērā veidojot uzkrājumus garantijas summām.

Ieņēmumi atzīstami tikai tad, ja ir liela varbūtība, ka ar darījumu saistītie ekonomiskie labumi ieplūdīs uzņēmumā. Dažreiz to nevar noteikt līdz brīdim, kamēr netiek saņemta samaksa par darījumu vai noskaidroti apstākļi. Tomēr, ja rodas šaubas, vai būs iespējams saņemt summas, kas jau bija iekļautas ieņēmumos, šīs neatgūstamās summas nevis samazina iepriekš atzītās ieņēmumu summas, veicot korekcijas, bet ir iekļaujamas izdevumos.

Ieņēmumi un izdevumi, kas attiecas uz vienu darījumu, atzīstami vienlaikus – tā ir ieņēmumu un izdevumu saskaņošana. Izdevumi, ieskaitot arī garantijas, un citas izmaksas, kuras rodas pēc preču nosūtīšanas, ir ticami novērtējamas, ja ir izpildīti citi ar ieņēmumu atzīšanu saistīti nosacījumi. Ieņēmumus nevar atzīt, ja nevar ticami aprēķināt izdevumus. Gadījumos, kad nevar atzīt ieņēmumus, visas saņemtās atlīdzības par preču pārdošanu ir saistības.

Ieņēmumus no pakalpojumu sniegšanas saskaņā ar 8. SFPS atzīst tikai tad, kad var ticami aplēst iznākumu darījumam, kas saistīts ar pakalpojumu sniegšanu, un ar darījumu saistītie ieņēmumi jāatzīst, ņemot vērā, kādā stadijā bilances sastādīšanas datumā atrodas darījums. Darījuma iznākumu var ticami novērtēt, ja tiek ievēroti šādi nosacījumi:

a) var ticami novērtēt ieņēmumu summu;
b) pastāv iespēja, ka samaksa par šo pakalpojumu sniegšanu tiks saņemta;
c) var ticami novērtēt, kādā stadijā bilances datumā atrodas darījums;
d) var ticami novērtēt darījuma izmaksas un izmaksas, kas nepieciešamas darījuma pabeigšanai.

Ieņēmumu atzīšanu pēc darījuma stadijas uzskata par procentuālās izpildes metodi. Pēc šīs metodes ieņēmumus atzīst grāmatvedības periodos, kuros pakalpojumi tikuši sniegti.

Darījuma izpildi var noteikt ar dažādām metodēm. Uzņēmums izmanto tādu metodi, kura vairāk atbilst uzņēmuma sniegto pakalpojumu raksturam un kura palīdz tos ticami novērtēt.

Ieņēmumi no celtniecības darbu izpildes. Tā kā Latvijas grāmatvedību regulējošajos normatīvajos aktos nav noteikta speciāla kārtība būvlīgumu

(celtniecības līgumu) uzskaitei, ieteicams piemērot 11. SFPS «Būvlīgumi», kas nosaka grāmatvedības pieeju ar būvlīgumiem saistītiem ieņēmumiem un izmaksām.

Būvlīgums saskaņā ar standartu ir īpaši sagatavots līgums par aktīvu objekta vai aktīvu kombinācijas būvēšanu. Aktīvu kombinācija ir aktīvi, kas ir cieši saistīti vai savstarpēji atkarīgi no projekta, tehnoloģijas un funkcijām vai arī to galīgā nolūka vai lietojuma dēļ. Būvlīgumi tiek noslēgti par pamatlīdzekļu – ražošanas un dzīvojamo ēku, dažādu būvju (tiltu, ceļu, cauruļvadu, sporta laukumu, hidrobūvju u.c.), kā arī dažādu kompleksu ražotņu vai iekārtu būvniecību. Līgumi var ietvert arī atsevišķu vienošanos par tādu pakalpojumu sniegšanu, kas tieši saistīti ar būvējamo objektu, piemēram, par projektu vadītāju, būvuzraugu un arhitektu pakalpojumiem vai objektu nojaukšanu, atjaunošanu un vides atjaunošanu pēc objektu nojaukšanas.

Celtniecības līgumi parasti aptver vairākus pārskata periodus, jo datums, kad līgumā noteiktie darbi tiek uzsākti, un datums, kad šos darbus pabeidz, atrodas dažādos pārskata periodos. Tāpēc galvenais jautājums šo līgumu uzskaitē ir līguma ieņēmumu un izmaksu sadalījums pa grāmatvedības periodiem, kuros būvdarbi tiek veikti, kā arī kritēriju noteikšana, pēc kādiem šos ieņēmumus un izdevumus atzīst peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Lai ieņēmumus no celtniecības darbiem varētu sadalīt pa tiem pārskata periodiem, kuros radušās attiecīgās izmaksas, līgumos vai to pielikumos jābūt šādai informācijai:

- līgumā paredzētā ieņēmumu summa;
- skaidri nosacījumi par šīs ieņēmumu summas palielināšanos vai samazināšanos sakarā ar veicamo darbu apjoma varbūtējām izmaiņām, par iespējamām soda sankcijām par termiņu neievērošanu vai veicināšanas prēmijām par agrāk vai laikā kvalitatīvi izpildītiem darbiem;
- ar celtniecības darbu izpildi tieši vai netieši saistīto izmaksu summas.

Ieņēmumus šajos līgumos nosaka:

- kā fiksētu cenu vai
- kā noteiktu peļņas procentu, kuru pieskaita izmaksu summai.

Ja būvlīguma iznākumu var ticami aplēst, ar būvlīgumu saistītie ieņēmumi un izmaksas jāatzīst, ņemot vērā līguma darbu izpildes pakāpi bilances datumā, t.i., ieņēmumus un izmaksas atzīst par ieņēmumiem un izdevumiem peļņas vai zaudējumu aprēķinā tajos periodos, kad darbi tika veikti. Latvijā ieņēmumus un izdevumus no celtniecības līgumiem parasti atzīst datumā, kad parakstīts darbu pieņemšanas akts un izrakstīts nodokļu rēķins pasūtītājam vai saņemts rēķins no darbuzņēmēja.

Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas (020. rinda)

Šajā peļņas vai zaudējumu aprēķina postenī atspoguļo izlietotās produkcijas, preču vai pakalpojumu izmaksas ražošanas vai iegādes pašizmaksā (skatīt sadaļu par krājumu uzskaiti).

Bruto peļņa vai zaudējumi (no apgrozījuma) (030. rinda)

Šajā peļņas vai zaudējumu aprēķina postenī atspoguļo peļņu vai zaudējumus no saimnieciskās darbības.

Pārdošanas izmaksas (040. rinda)

Šajā peļņas vai zaudējumu aprēķina postenī uzrāda ar pārdošanu saistītās personāla izmaksas, materiālu izmaksas, pamatlīdzekļu nolietojumu un nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīto daļu (preču zīmes) un citas (piemēram, reklāmas, reprezentācijas, taras, sakaru, mārketinga, preču apdrošināšanas, izvedmuitas) ar pārdošanu saistītās izmaksas.

Administrācijas izmaksas (050. rinda)

Šajā peļņas vai zaudējumu aprēķina postenī uzrāda ar to saistītās personāla izmaksas, materiālu izmaksas, pamatlīdzekļu (biroja tehnikas, administrācijas automašīnas utt.) nolietojumu un nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīto daļu un citas (piemēram, kancelejas preces, sakaru, biroja telpu uzturēšanas, reprezentācijas u.c.) ar administrācijas darbību saistītas izmaksas.

Tā kā likumā abu izmaksu veidu – gan pārdošanas, gan administrācijas izmaksu – uzskaitījums ir līdzīgs, tās var izšķirt tikai pats uzņēmums, izstrādājot savu izmaksu klasifikatorus.

Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi (060. rinda)

Saskaņā ar FM norādījumiem par uzņēmumu gada pārskatiem un likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 22. panta 3. daļu šajā peļņas vai zaudējumu aprēķina postenī uzrāda citus uzņēmuma ieņēmumus, kas attiecas uz uzņēmuma saimniecisko darbību vai ir ar to saistīti, vai tieši izriet no tās, bet nav uzrādīti postenī «Neto apgrozījums» vai citos posteņos.

Pārējos ieņēmumus raksturo šādi:

- tie nav pamatdarbības ieņēmumi;
- nav regulāri, jo, ja šie ieņēmumi regulāri atkārtojas, tie jau kļūst par saimnieciskās darbības ieņēmumiem;
- parasti tiem nav identificējamu izdevumu vai arī
- to iegūšanai nav pretī izdevumu, jo tie ir blakusienākumi, vai arī

- ieņēmumi veidojas kā peļņa no darījuma, t.i., no ieņēmumu summas tiek atņemti šā darījuma veikšanai radušies izdevumi.

Šāda veida ieņēmumi, piemēram, ir:

- ieņēmumi no uzņēmumam piederošo izejvielu, materiālu, inventāra, kuri vairs nav nepieciešami uzņēmuma saimnieciskajai darbībai, pārdošanas;
- ieņēmumi no pamatlīdzekļu un telpu nomas, ja uzņēmumam tā nav pamatdarbība vai arī tie ir vienreizēji darījumi;
- peļņa no pamatlīdzekļu pārdošanas, ja pārdošanas ieņēmumi ir lielāki par šā pamatlīdzekļa atlikušo vērtību;
- ieņēmumi no autortiesībām uz literāru, zinātnisku vai mākslas darbu;
- ieņēmumos pārskaitītais rezervju un uzkrājumu samazinājums;
- iepriekšējo gadu nodokļu samazinājums;
- valūtas kursa svārstības, kuras rodas norēķinos ar pircējiem un piegādātājiem, ja šo valūtas kursa svārstību rezultāts ir peļņa (konta 815 «Ienākumi no valūtu kursa svārstībām» saldo ir lielāks par konta 825 «Zaudējumi no valūtu kursa svārstībām» saldo, līdz ar to šo kontu starpība ir pozitīvs skaitlis, tātad tā ir peļņa);
- citi ieņēmumi, kurus nevar uzskatīt par uzņēmuma pamatdarbību.

Piemēram, uzņēmums nolemj pārdot pamatlīdzekli, kura iegādes vērtība ir Ls 1000, bet uzkrātais nolietojums līdz pārdošanas dienai – Ls 600. Pārdošanas cena bez PVN – Ls 550. Tātad peļņas vai zaudējumu postenī jāparāda tikai peļņa no šā darījuma – Ls 150 (550 – (1000 - 600)).

Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas (070. rinda)

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 22. panta 3. daļu šajā peļņas vai zaudējumu aprēķina postenī uzrāda citas uzņēmuma izmaksas, kas attiecas uz uzņēmuma saimniecisko darbību vai ir ar to saistītas, vai tieši izriet no tās, bet nav uzrādītas citos peļņas vai zaudējumu posteņos, kā arī samaksātās soda naudas un līgumsodi. Soda naudas veido VID uzrēķini, kavējuma naudas, piegādātājiem un pircējiem u.c. samaksātās soda sankcijas (par tām uzņēmumu ienākuma deklarācijā jāpalielina apliekamais ienākums).

Šo izmaksu būtiskas iezīmes ir šādas:

- tās ir izmaksas, kas nerada ieņēmumus, vai arī
- šie ieņēmumi veidojas kā peļņa no darījuma, t.i., no ieņēmumu summas tiek atņemti šā darījuma veikšanai radušies izdevumi.

Šāda veida izdevumi, piemēram, ir:

- zaudējumi no pamatlīdzekļu pārdošanas, ja pārdošanas ieņēmumi ir mazāki par šā pamatlīdzekļa atlikušo vērtību;
- valūtas kursa svārstības, kuras rodas norēķinos ar pircējiem un piegādātājiem, ja šo valūtas kursa svārstību rezultāts ir zaudējumi (konta

815 «Ienākumi no valūtu kursa svārstībām» saldo ir mazāks par konta 825 «Zaudējumi no valūtu kursa svārstībām» saldo, līdz ar to šo kontu starpība ir negatīvs skaitlis, tātad tie ir zaudējumi);

- citi izdevumi, kurus nevar uzskatīt par uzņēmuma pamatdarbību.

Piemēram, uzņēmums nolemj pārdot pamatlīdzekli, kura iegādes vērtība ir Ls 1000, bet uzkrātais nolietojums līdz pārdošanas dienai – Ls 600. Pārdošanas cena bez PVN – Ls 300. Tātad peļņas vai zaudējumu postenī jāparāda tikai zaudējumi no šā darījuma – Ls 100 (300 – (1000 - 600)).

Finansiāla rakstura ieņēmumi (080.-100. rinda)

Finansiāla rakstura ieņēmumus peļņas vai zaudējumu aprēķinā uzrāda trīs dažādos posteņos.

1. Ieņēmumi no līdzdalības koncerna meitas un asociēto uzņēmumu kapitālos (080. rinda)

Šajā postenī uzrāda līdzdalības daļas vērtības pieaugumu sakarā ar radniecīgo un asociēto uzņēmumu peļņu, kas aprēķināts atbilstoši ieguldītā kapitāla īpatsvaram procentos, t.i., lietojot pašu kapitāla metodi, kā arī no šiem uzņēmumiem saņemtās dividendes.

2. Ieņēmumi no vērtspapīriem un aizdevumiem, kas veidojuši ilgtermiņa ieguldījumus (090. rinda)

Šajā postenī uzrāda saņemtās dividenžu summas no pārējiem ieguldījumiem un procentu maksājumu summas no ilgtermiņa aizdevumiem. Saskaņā ar 18. SFPS ieņēmumi, kas rodas, ja citas personas lieto uzņēmuma aktīvus un tas dod uzņēmumam procentus un dividendes, ir jāatzīst šādi:

- procenti jāatzīst, pamatojoties uz proporcionālu laika sadalījumu, ņemot vērā aktīvu objekta faktiskos augļus;
- dividendes jāatzīst tad, kad ir noteiktas akcionāra tiesības saņemt maksājumu.

Šajā postenī uzrāda ieņēmumus no vērtspapīru pārdošanas, kas aprēķināti, no pārdošanas cenas atņemot iegādes izmaksas un pārdošanas izdevumus.

3. Pārējie procentu ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi (100. rinda)

Šajā postenī uzrāda ieņēmumus no īstermiņa parādu saistībām, valsts izlaistiem vērtspapīriem, ienākumus no parādzīmēm, ieskaitot prēmijas un balvas, kas piederīgas šiem vērtspapīriem vai parādzīmēm.

Šajā postenī uzrāda peļņu no valūtas kursu svārstībām no aizņēmumiem un valūtas konvertācijas, kas aprēķināma līdzīgi kā rezultāts no pircēju un piegādātāju valūtas kursu svārstībām.

Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu un īstermiņa vērtspapīru vērtības norakstīšana (110. rinda)

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 28. pants nosaka, ka ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem arī var piemērot vērtības samazināšanu, tos novērtējot atbilstoši zemākajai vērtībai bilances datumā. Šāds vērtības samazinājums ir atzīstams par izdevumiem peļņas vai zaudējumu aprēķinā, izņemot to apjomu, kurā šāds samazinājums ir norakstāms no iepriekšējā pārvērtēšanā uzskaitītās attiecīgo objektu pārvērtēšanas rezerves summas.

Šajā postenī uzrādāmi zaudējumi no apgrozāmo līdzekļu sastāvā uzskaitīto vērtspapīru pārdošanas, kas aprēķināti, no pārdošanas cenas atskaitot iegādes izmaksas un pārdošanas izdevumus, kā arī tāda vērtspapīru, akciju vai daļu vērtības norakstīšana, kad tie vai nu pilnīgi, vai ļoti lielā mērā ir zaudējuši savu vērtību atzītā biržā.

Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas (120. rinda)

Šajā postenī uzskaitāmi visi samaksātie un aprēķinātie procenti par aizņēmumiem, kredītiem, līzinga darījumiem un overdrafta līgumiem un visi pārējie samaksātie procenti.

Šajā postenī uzrāda zaudējumus no valūtas kursu svārstībām no aizņēmumiem un valūtas konvertācijas, kas aprēķināmi līdzīgi kā rezultāts no pircēju un piegādātāju valūtas kursu svārstībām.

Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem (130. rinda)

Šajā postenī aprēķina peļņu (ar pluszīmi) vai zaudējumus (ar mīnuszīmi), ņemot vērā visu aizpildīto rindu rādītājus.

Ārkārtas ieņēmumi un ārkārtas izmaksas (130. un 140. rinda)

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 23. panta 1. daļa nosaka, ka šajā postenī uzrādāmi ieņēmumi vai izdevumi, kas rodas tādu notikumu vai darījumu rezultātā, kuri nepārprotami atšķiras no uzņēmuma parastās darbības un kuru bieža vai periodiska atkārtošanās nav gaidāma.

Ārkārtas ieņēmumu un izdevumu apjoms un veidi ir jāpaskaidro pielikumā, izņemot gadījumus, kad to apjoms nav būtisks.

Notikumi vai darījumi, no kuriem uzņēmumam varētu rasties ārkārtas posteņi peļņas vai zaudējumu aprēķinā, piemēram, ir:

a) aktīvu piespiedu likvidācija;
b) dabas katastrofas radītie zaudējumi.

Piemēram, plūdu radītus zaudējumus uzņēmums var uzskatīt par ārkārtas zaudējumiem, bet apdrošināšanas sabiedrībai, kas ir veikusi šādu risku apdrošināšanu, izmaksas par plūdu radītajiem zaudējumiem nav ārkārtas postenis.

Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem (160. rinda)

Šajā postenī aprēķina peļņu (ar pluszīmi) vai zaudējumus (ar mīnuszīmi), ņemot vērā ārkārtas ieņēmumus vai zaudējumus. Šā posteņa summa ir tā, no kuras sāk koriģēt apliekamo ienākumu UIN deklarācijā, un tā uzrādāma UIN deklarācijas 1. rindā.

Uzņēmumu ienākuma nodoklis par pārskata gadu (170. rinda)

Šajā postenī uzrāda UIN deklarācijā aprēķināto uzņēmumu ienākuma nodokli (dekl. 78. rinda). Tā ir nodokļa summa, kas, slēdzot kontu 881 «Uzņēmumu ienākuma nodoklis», tiek pārgrāmatota uz kontu 861 «Peļņa vai zaudējumi».

Atliktais uzņēmumu ienākuma nodoklis par pārskata gadu (180. rinda)

Šajā postenī uzrāda aprēķināto atlikto uzņēmumu ienākuma nodokli, kas ir atgūstams nākamajos periodos.

Pārējie nodokļi (190. rinda)

Šajā postenī uzrāda attiecīgi aprēķinātos nodokļus un citas likumdošanas aktos paredzētās valsts un pašvaldības budžetā no peļņas maksājamās summas, un tās ir:

- nekustamā īpašuma nodoklis;
- virslimita dabas resursu nodoklis, kas nav iekļauts pašizmaksā.

Pārskata gada peļņa vai zaudējumi pēc nodokļiem (200. rinda)

Šajā postenī uzrāda peļņas vai zaudējumu summu, kas ir pārskata gada nesadalītā peļņa vai zaudējumi, kura uzrādāma bilances postenī «Pārskata gada nesadalītā peļņa».

Ar saimniecisko darbību nesaistītie izdevumi

Lai noteiktu ar uzņēmumu ienākuma nodokli apliekamo ienākumu, nodokļu maksātājiem grāmatvedība jākārto saskaņā ar likumiem «Par grāmatvedību», «Par uzņēmumu gada pārskatiem» un citiem grāmatvedību reglamentējošiem normatīvajiem aktiem.

Uzņēmums grāmatvedībā uzrāda visus izdevumus, kas rodas tā darbības rezultātā, bet, izvērtējot tos, jāņem vērā šāda izdevumu klasifikācija:

1) izdevumi, kuri attiecas uz preču ražošanas, pakalpojumu sniegšanas un cita veida darbību par atlīdzību, kā arī ir tieši saistīti ar uzņēmuma pārvaldes procesu un kuru iegādes rezultātā ne uzņēmuma īpašnieki, ne tā darbinieki negūst tiešu labumu, ir klasificējami kā ar saimniecisko darbību saistīti izdevumi. Uzņēmumi šos izdevumus izdara atbilstoši veicamā saimnieciskās darbības veida īpatnībām, ievērojot uzņēmuma finansiālās iespējas;
2) izdevumi, kuru rezultātā tiešu labumu gūst uzņēmuma īpašnieki vai darbinieki, ir klasificējami kā ar saimniecisko darbību nesaistīti izdevumi. Ja šādi izdevumi ir personificējami, t.i., tos var attiecināt uz konkrētu fizisku personu vai darbinieku, tie ir apliekami ar iedzīvotāju ienākuma nodokli saskaņā ar MK 1998. gada 31. marta noteikumiem Nr. 112 «Noteikumi par ienākumiem, par kuriem jāmaksā algas nodoklis» un par tiem jāveic valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, kā arī darba devēja sociālo apdrošināšanas obligāto iemaksu daļa. Ja šie izdevumi nav personificējami, par šādu izdevumu summu palielina ar uzņēmumu ienākuma nodokli apliekamo ienākumu.

Likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 5. pants nosaka, ka pie izdevumiem, kas nav tieši saistīti ar uzņēmuma saimniecisko darbību, pieskaitāmi uzņēmuma izdevumi īpašnieku atpūtai, atpūtas ceļojumiem, izklaides pasākumiem, ar uzņēmuma parasto darbību nesaistītiem īpašnieku un darbinieku braucieniem ar uzņēmuma autotransportu un citu pamatlīdzekļu izmantošana, izdevumi pabalstiem, kas nav iekļauti darba samaksā, dāvanām un dāvinājumos pārvērstiem kredītiem un aizdevumiem, kā arī citas izmaksas naudā vai citās lietās (natūrā) īpašniekiem un darbiniekiem, kas nav atlīdzība par darbu vai kas nav saistītas ar nodokļu maksātāja uzņēmējdarbību. Pie izdevumiem, kas nav saistīti ar saimniecisko darbību, pieskaitāmi arī ziedojumi un dāvinājumi citām personām, galvojuma summas, kuras ir samaksātas saskaņā ar galvojuma līgumiem, un citi izdevumi, kuri nav ekonomiski saistīti ar uzņēmuma saimniecisko darbību, bet tiek veikti saskaņā ar uzņēmuma vadības vai īpašnieku rīkojumu.

Uzņēmuma grāmatvedībā šādu izdevumu uzskaitei nevajadzētu izmantot vienu uzskaites kontu, jo būtībā tās ir uzņēmuma darbības izmaksas, kas jāatspoguļo pēc savas ekonomiskās būtības, nodrošinot šādu izmaksu identificēšanu pārējo izmaksu vidū. Ja uzņēmums šādu izdevumu uzskaitei tomēr izmanto vienu kontu, jāiekārto analītiskā uzskaite, lai varētu viegli aizpildīt peļņas vai zaudējumu aprēķinu, jo ne visi izdevumi attiecas uz vienu un to pašu posteni.

Piemēram, preču virsnormatīvie zudumi skar «Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas» vai «Pārdošanas izmaksas», savukārt sporta svētku vai uzņēmuma

gadadienas svinību izmaksas varētu attiecināt uz «Pārējām uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksām».

Praksē uzņēmumi šādus izdevumus parasti uzrāda vai nu kā administrācijas izmaksas, vai kā pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas. Atspoguļojot šādas izmaksas peļņas vai zaudējumu aprēķinā, uzņēmumam jāievēro salīdzināmības princips pa pārskata periodiem, lai nerastos situācija, ka katrā pārskata periodā tās parāda citā peļņas vai zaudējumu aprēķina postenī.

Operāciju kontu slēgumi pārskata gada beigās (kontu reformācija)

Katra pārskata gada beigās uzņēmums pirms operāciju kontu slēgumiem veic šādas operācijas:

1) iegrāmato gada pārskata inventarizāciju rezultātus;
2) veic visu papildu grāmatojumu un precizējumu iegrāmatošanu;
3) veic visu naudas kontu, kuros ir atlikumi ārvalstu valūtā, pārrēķinu pēc Latvijas Bankas kursa pārskata gada pēdējā dienā un valūtas kursa svārstību iegrāmatošanu;
4) veic visu debitoru un kreditoru atlikumu, kuri ir ārvalstu valūtā, pārrēķinu pēc Latvijas Bankas kursa pārskata gada pēdējā dienā un valūtas kursa svārstību iegrāmatošanu;
5) ja izmanto datorprogrammas, debitoru kredīta saldo pārgrāmato uz attiecīgajiem kreditoru kontiem, lai varētu pareizi aizpildīt bilances posteņus (nākamā gada sākumā tos pārgrāmato atpakaļ) un kreditoru debeta saldo – uz attiecīgajiem debitoru kontiem;
6) veic peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņu pārbaudi un aizpildīšanu;
7) veic nekustamā īpašuma nodokļa aprēķinu par pārskata gadu un tā iegrāmatošanu;
8) veic PVN gada deklarācijas sagatavošanu, izdarot gada proporcijas aprēķinu, ja uzņēmumam ir ar PVN apliekami un neapliekami darījumi, veicot attiecīgos grāmatojumus;
9) veic uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarācijas aizpildīšanu un pārskata gada uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķinu, izdara vajadzīgos grāmatojumus.

Kontus slēdz, izdarot šādus grāmatojumus:

1) ieņēmumu uzskaites kontus slēdz ar ierakstu konta debetā, korespondējot ar peļņas vai zaudējumu konta kredītu;
2) piešķirto atlaižu uzskaites kontus slēdz ar ierakstu konta kredītā, korespondējot ar peļņas vai zaudējumu konta debetu;
3) izdevumu uzskaites kontus slēdz ar ierakstu konta kredītā, korespondējot ar peļņas vai zaudējumu konta debetu;

4) nodokļu no peļņas un citu saimnieciskā darbībā neiekļaujamo nodokļu kontus slēdz ar ierakstu kontā debetā, korespondējot ar peļņas vai zaudējumu kontu;
5) peļņas vai zaudējumu kontu slēdz ar ierakstu konta debetā vai kredītā (atkarībā no tā, vai pārskata gada finansiālais rezultāts ir peļņa vai zaudējumi), korespondējot ar pārskata gada nesadalītās peļņas kontu;
6) privātkontus individuālais uzņēmums slēdz ar ierakstu konta debetā vai kredītā (atkarībā no tā, vai līdzekļi ieguldīti vai izņemti), korespondējot ar pamatkapitāla uzskaites kontu.

Iegrāmatojot kontu slēguma ierakstus, kontu slēguma rezultātā tiek iztukšoti operāciju konti, kā arī privātkontu atlikumi, un pārskata gada beigās un nākamā gada sākumā to atlikums ir nulle.

NAUDAS PLŪSMAS PĀRSKATS

Naudas plūsmas pārskats atspoguļo uzņēmuma naudas ieņēmumus un izdevumus sadalījumā pa noteiktiem darbības virzieniem, kā arī naudas un tās ekvivalentu pieaugumu vai samazinājumu pārskata periodā. Šis pārskats saistībā ar bilanci un peļņas vai zaudējumu aprēķinu sniedz arī informāciju par to, kādā apjomā un kādu faktoru dēļ izveidojusies starpība starp pārskata perioda peļņu un naudas un tās ekvivalentu atlikumu.

Naudas plūsmas sastādīšanai tiek izmantots kases princips, t.i., izmaksas un ieņēmumi tiek iekļauti naudas plūsmas pārskatā tikai tad, ja par tiem ir vai nu saņemta, vai samaksāta nauda.

Naudas plūsmas pārskatu administrācija var izmantot, analizējot uzņēmuma spēju pildīt savas īstermiņa saistības (likviditātes rādītāji), dividenžu izmaksu noteikšanā, kā arī nosakot papildu investīciju citos uzņēmumos ietekmi uz uzņēmuma finanšu stāvokli. Tātad naudas plūsma palīdz uzņēmuma vadībai pieņemt lēmumus, plānojot uzņēmuma investīciju un finanšu politiku.

Naudas plūsmas pārskats finanšu pārskatu lietotājiem dod iespēju noteikt, vai uzņēmuma vadība spēj pārvaldīt uzņēmuma naudas plūsmu, nodrošināt kreditoru parādu dzēšanu un iespēju izmaksāt dividendes, darba algas, laikus nomaksāt nodokļus.

Naudas plūsmas pārskata sastādīšanā ieteicams vadīties pēc 7. SFPS «Naudas plūsmas pārskati» un 7. LFGS «Naudas plūsmas pārskati».

Lietotie termini

Pievērsīsimies šajos standartos lietotajiem terminiem.

Nauda – skaidra nauda uzņēmuma kasē, bezskaidras nauda uzņēmuma kontos bankā un citās kredītiestādēs, kā arī nauda ceļā.

Naudas ekvivalenti – īstermiņa ieguldījumi ar augstu likviditāti; tos iespējams ātri pārvērst naudā, un risks, ka to vērtība mainīsies, ir neliels. Parasti ieguldījumu uzskata par naudas ekvivalentu tikai tad, ja, skaitot no iegādes datuma, tā dzēšanas termiņš ir īss (līdz trim mēnešiem).

Naudas plūsma – naudas un tās ekvivalentu ieplūde uzņēmumā un aizplūde no tā.

Nenaudas darījumi – darījumi, kuru kārtošanas procesā netiek izdota vai saņemta nauda, bet kuru rezultātā mainās uzņēmuma īpašuma stāvoklis (piemēram, bartera, ieskaita, dāvinājuma darījumi, kā arī parāda pārvēršana pašu kapitālā u.tml.).

Pamatdarbība (saimnieciskā darbība) – uzņēmuma galvenā darbība, ar ko tas rada ieņēmumus, kā arī citas darbības, kas nav ieguldījumu vai finanšu darbība.

Ieguldījumu darbība – ilgtermiņa aktīvu un citu ieguldījumu, kuri nav naudas ekvivalenti, iegāde un atsavināšana.

Finanšu darbība – darbība, kas rada izmaiņas uzņēmuma pašu kapitālā un aizņēmumu apjomā un sastāvā.

Naudas plūsmas pārskata raksturojums

Naudas plūsmas pārskats atspoguļo uzņēmuma naudas ieņēmumus un izdevumus sadalījumā pa noteiktiem darbības virzieniem, kā arī naudas un tās ekvivalentu pieaugumu vai samazinājumu pārskata periodā. Šis pārskats saistībā ar bilanci un peļņas vai zaudējumu aprēķinu sniedz arī informāciju par to, kādā apjomā un kādu faktoru ietekmē izveidojusies starpība starp pārskata perioda peļņu un naudas un tās ekvivalentu atlikumu.

7. SFPS nosaka, ka naudas plūsmas pārskatā jāatspoguļo naudas plūsmas, tās klasificējot pēc naudas plūsmām no:

- saimnieciskās darbības (pamatdarbības);
- investīciju vai ieguldījumu darbības;
- finanšu darbības.

Naudas plūsmas atspoguļošanai izmantotās metodes

Naudas plūsmas atspoguļošanai no pamatdarbības uzņēmumā var izmantot:

a) tiešo metodi, t.i., naudas plūsmā parādot bruto saņemtās un izmaksātās naudas plūsmas atbilstoši darījumu veidiem;

b) netiešo metodi, t.i., koriģējot neto peļņu vai zaudējumus ar nenaudas darījumu (t.i., ar darījumu, kura pamatā nav reālas naudas plūsmas) summām, ar atliktām vai uzkrātām iepriekšējo vai nākamo periodu izmaksātām vai saņemtām naudas summām un ar naudas plūsmām no ieguldījumu un finanšu darbības.

Lietojot tiešo metodi, informāciju par izmaksātajām un saņemtajām naudas summām var iegūt divējādi:

a) no grāmatvedības reģistriem;

b) koriģējot pārdošanas ieņēmumus un ar tiem saistītās izmaksas un citus peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņus ar:
- izmaiņām krājumos un debitoru un kreditoru parādos pārskata perioda laikā;
- citiem nenaudas posteņiem;
- citiem posteņiem, kuri ietekmē naudas plūsmas no ieguldījumiem vai finanšu darbības.

Izmantojot netiešo metodi, neto naudas plūsmas no pamatdarbības nosaka, koriģējot neto peļņu vai zaudējumus ar:
- izmaiņām krājumos un debitoru un kreditoru parādos pārskata periodā;
- nenaudas posteņiem, piemēram, nolietojumu, uzkrājumiem, atliktiem nodokļiem, nerealizētiem ieguvumiem un zaudējumiem ārzemju valūtās pēc posteņu pārvērtēšanas, saistīto uzņēmumu nesadalīto peļņu, kā arī mazākuma līdzdalību;
- naudas plūsmu no ieguldījumu vai finanšu darbības.

Ar abām minētajām naudas plūsmas metodēm iegūst vienus un tos pašus rezultātus, bet, izmantojot tiešo metodi, datu uzkrāšanas un sagatavošanas brīdī iegūto informāciju uzņēmuma vadība var izmantot arī kontrolei un vadības lēmumu pieņemšanai.

SFPS priekšroku dod tiešajai metodei, jo tā sniedz pilnīgāku informāciju par naudas kustību uzņēmumā, bet praksē bieži izmanto netiešo metodi, ja uzņēmuma grāmatvedības uzskaites sistēma nedod pietiekamu informāciju tiešās naudas plūsmas sastādīšanai.

Netiešo metodi nevar izmantot naudas plūsmām no ieguldījumiem un finanšu darbības, jo tās jāatspoguļo pilnā apmērā, izmantojot tiešo metodi.

Naudas plūsmas ārzemju valūtās

7. SFPS paredz, ka naudas plūsmas no ārzemju valūtas darījumiem jāuzskaita tajā valūtā, kuru uzņēmums izmanto pārskatos, izmantojot pārskatā lietotās valūtas kursu pret attiecīgo ārzemju valūtu naudas plūsmas datumā.

Nerealizētie ieņēmumi vai zaudējumi, kas rodas no izmaiņām ārzemju valūtas maiņas kursos, nav naudas plūsma – tas ir debitoru un kreditoru parādu atlikumu pārrēķins pēc Latvijas Bankas kursa gada pēdējā dienā. Valūtas kursu svārstības, kas rodas, pārrēķinot naudas kontu atlikumus pēc Latvijas Bankas kursa gada pēdējā dienā, ir iekļaujamas naudas plūsmā, lai aprēķinātu un salīdzinātu naudu un tās ekvivalentus pārskata perioda sākumā un beigās. Šo summu atspoguļo atsevišķi no pamatdarbības, ieguldījumu darbības un finanšu darbības naudas plūsmām, un tajā iekļauj starpību (ja tāda ir), kāda šīm naudas plūsmām būtu, ja tās atspoguļotu pārskatā pēc valūtas maiņas kursa pārskata perioda beigās. Šīs valūtas kursa svārstības jānorāda tikai kā starpība.

Ārkārtas posteņi

Standarts paredz, ka naudas plūsmas, kas saistītas ar ārkārtas posteņiem, naudas plūsmas pārskatā jāskaidro atsevišķi kā naudas plūsmas no pamatdarbības, ieguldījumu un finanšu darbības, lai lietotāji varētu izprast to būtību un ietekmi uz naudas plūsmām uzņēmumā tagad un nākotnē.

Procenti un dividendes

Standarts nosaka, ka naudas plūsmas no saņemtajiem un izmaksātajiem procentiem un dividendēm jāskaidro atsevišķi. Katru no tām konsekventi visos pārskata periodos klasificē par naudas plūsmu no pamatdarbības, ieguldījumu vai finanšu darbības.

Perioda laikā samaksāto procentu kopsummas naudas plūsmas pārskatā skaidro neatkarīgi no tā, vai šī summa ir atzīta par izdevumiem peļņas vai zaudējumu aprēķinā vai kapitalizēta saskaņā ar pieļauto alternatīvo metodi, kuru nosaka 23. SFPS «Aizņēmumu izmaksas». Kapitalizēt izmaksas nozīmē aktīva bilances vērtībai pieskaitīt atsevišķas perioda izmaksas, nevis tās atzīt par perioda izdevumiem.

Samaksātos un saņemtos procentus un dividendes finanšu iestādēs parasti klasificē par naudas plūsmu no pamatdarbības, bet cita veida uzņēmumos tomēr nav vienprātības par šo naudas plūsmas klasificēšanu. Samaksātos un saņemtos procentus un dividendes var klasificēt par naudas plūsmu no pamatdarbības, ja tos ņem vērā, nosakot neto peļņu vai zaudējumus. Alternatīvi – samaksātos un saņemtos procentus un dividendes var klasificēt attiecīgi kā naudas plūsmu no finanšu vai ieguldījumu darbības, jo tās ir vai nu finanšu resursu iegūšanas izmaksas, vai arī ieguldījumu atdeve.

Izmaksātās dividendes var klasificēt par naudas plūsmu no finanšu darbības, jo tās ir finanšu resursu iegūšanas izmaksas. Alternatīvi – izmaksātās dividendes var klasificēt par pamatdarbības naudas plūsmas sastāvdaļu, lai palīdzētu finanšu pārskatu lietotājiem novērtēt uzņēmuma spēju maksāt dividendes no pamatdarbības radītajām naudas plūsmām.

Ienākuma nodoklis un citi nodokļi

Ar ienākuma nodokli apliek darījumus, kuri rada naudas plūsmas, ko naudas plūsmas pārskatos klasificē par naudas plūsmām no pamatdarbības, ieguldījumu vai finanšu darbības. Nodokļu maksājumus parasti ietver pamatdarbības naudas plūsmā, tomēr, ja kādus nodokļu maksājumus iespējams attiecināt tieši uz finanšu vai ieguldījumu darbību, šos naudas maksājumus ietver attiecīgajā naudas plūsmā.

Nenaudas darījumi

Naudas plūsmas pārskatā nav jāiekļauj ieguldījumu vai finanšu darījumi, kuru veikšanai nevajag izmantot naudu vai tās ekvivalentus. Finanšu pārskatos šādi darījumi jāskaidro citur un tā, lai sniegtu visu atbilstošo informāciju par šīm ieguldījumu vai finanšu darbībām.

Daudzas ieguldījumu vai finanšu darbības tieši neietekmē kārtējās naudas plūsmas, kaut gan tās ietekmē uzņēmuma kapitāla struktūru un aktīvu struktūru.

Nenaudas darījumu piemēri:

a) aktīvu iegāde, uzņemoties radniecīgas saistības tieši vai finanšu līzinga veidā;
b) aktīvu iegāde, emitējot pašu kapitālu;
c) parāda pārvēršana pašu kapitālā;
d) dāvinājumu saņemšana;
e) maiņas un ieskaita darījumi.

Uzņēmuma iekšējā naudas plūsma

Saimnieciskās darbības rezultātā uzņēmumā notiek iekšējā naudas pārvietošana, t.i., līdzekļu kustība starp posteņiem, kas veido naudu vai tās ekvivalentu. Šāda naudas kustība neietekmē uzņēmuma naudas plūsmas pārskatu, jo tā attiecas uz uzņēmuma naudas pārvaldīšanu, nevis uz kādu no naudas plūsmas posteņiem. Vienīgi izmaiņas kontā «Norēķini ar norēķinu personām» ietekmē uzņēmuma naudas plūsmu no pamatdarbības, jo norēķinu personai izsniegtā nauda nav klasificējama par naudas plūsmu ne no pamatdarbības, ne no ieguldījumu vai finanšu darbības, bet to, kurai no naudas plūsmām tā piederēs, noteiks norēķinu personas iesniegtais avansa norēķins par naudas izlietojumu. Līdz ar to izmaiņas šā konta atlikumā uz naudas plūsmas sastādīšanas datumu ietekmēs naudas plūsmas pārskatu, jo atlikuma palielinājums būs rādāms kā īstermiņa aizdevuma izmaksa norēķinu personai pamatdarbības naudas plūsmā, bet atlikuma samazinājums – kā ieņēmums no šā īstermiņa aizdevuma atdošanas.

Tātad šā konta atlikuma izmaiņas jāatspoguļo naudas plūsmas pārskatā, lai aprēķinātu un salīdzinātu naudu un tās ekvivalentus pārskata perioda sākumā un beigās. Šo summu var atspoguļot kā īstermiņa aizņēmumu vai aizdevumu naudas plūsmas pārskatā no pamatdarbības. Daudzi uzņēmumi ir noteikuši, ka norēķinu personām bilances datumā ir obligāti jānorēķinās par izsniegtajām un izlietotajām avansa summām, un bieži vien šajos kontos uz pārskata perioda beigām atlikumu nav.

Naudas plūsmas pārskati

Naudas plūsmas pārskata shēmas galvenās sastāvdaļas ir:

1) saimnieciskās darbības naudas plūsma;

2) investīciju darbības vai ieguldījumu darbības naudas plūsma;
3) finansiālās darbības naudas plūsma;
4) naudas ieņēmumu un izdevumu starpība (ieņēmumu pārsniegums pār izdevumiem «+», bet izdevumu pārsniegums pār ieņēmumiem «-»);
5) naudas un tās ekvivalentu atlikums pārskata perioda sākumā;
6) naudas un tās ekvivalentu atlikums pārskata perioda beigās.

Naudas un tās ekvivalentu atlikums pārskata gada sākumā un beigās nosakāms šādi:

- skaidra nauda kasē un bezskaidra nauda bankā pēc bilances;
- pārskata gada pēdējā dienā aprēķinātā peļņa vai zaudējumi no ārvalstu valūtas kursu svārstībām;
- naudas un tās ekvivalentu atlikums pārskata gada sākumā un beigās naudas plūsmas pārskatā.

Uzņēmums, sastādot naudas plūsmas pārskatus, saimnieciskās, finansiālās un investīciju darbības naudas plūsmās norādītos ieņēmumus un izdevumus (maksājumus), var parādīt atsevišķos posteņos sīkāk, grupējot pēc veidiem vai arī apvienojot, ja šāds apvienojums rada lielāku skaidrību.

Katram naudas plūsmas pārskata postenim ir jāparāda attiecīgie iepriekšējā gada pārskata rādītāji.

Saimnieciskās darbības naudas plūsmā iekļaujamie posteņi

1. Naudas ieņēmumi no preču pārdošanas un pakalpojumu sniegšanas

Šajā naudas plūsmas pārskata postenī uzrāda naudas ieņēmumus no:

a) uzņēmuma pamatdarbības ieņēmumiem, kuri veidojas no preču, gatavās produkcijas pārdošanas, pakalpojumu sniegšanas un darbu izpildes, no kuriem atskaitītas piešķirtās tirdzniecības atlaides, bet pieskaitīti ieņēmumu sastāvā ietvertie nodokļi (PVN), kas tieši saistīti ar pārdošanu;
b) pārējiem uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumiem (ja tos neizdala atsevišķā postenī), kas gūti no uzņēmumam piederošo izejvielu, materiālu, inventāra (uzskaitīts krājumu sastāvā, nevis ilgtermiņa ieguldījumu sastāvā) pārdošanas, atsevišķu priekšmetu un telpu izīrēšanas, kā arī sociālo objektu ieņēmumus (ja tie nav izdalīti atsevišķā naudas plūsmas postenī), no kuriem atskaitītas piešķirtās atlaides, bet pieskaitīti ieņēmumu sastāvā ietvertie nodokļi (PVN), kas tieši saistīti ar pārdošanu;
c) nākamo periodu ieņēmumiem;
d) pircēju un pasūtītāju avansa maksājumiem;
e) pircēju un pasūtītāju parādu samaksas (iepriekšējo pārskata periodu parādi);
f) nepareizi saņemtajām summām no klientiem;
g) ārkārtas posteņiem, ja tie skar uzņēmuma pamatdarbību.

Šajā naudas plūsmas pārskata postenī uzrāda naudas izdevumus par:

a) atpakaļ atdotajiem pircēju un pasūtītāju avansiem;
b) izmaksām pircējiem par atpakaļ saņemto preci;
c) nepareizi ieskaitīto klienta summu atdošanu;
d) pēc pamatotām pircēju pretenzijām atdotajām summām.

2. Naudas ieņēmumi no pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības

Šajā naudas plūsmas pārskata postenī uzrāda naudas ieņēmumus no pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības, ja tos izdala atsevišķā naudas plūsmas postenī:

a) no uzņēmumam piederošo izejvielu, materiālu, inventāra (ja inventārs uzskaitīts krājumu sastāvā, nevis ilgtermiņa ieguldījumu sastāvā) pārdošanas;
b) no atsevišķu priekšmetu un telpu izīrēšanas;
c) sociālo objektu ieņēmumus;
d) no pircēju un pasūtītāju parādu samaksas, kuri attiecas uz pārējiem saimnieciskās darbības ieņēmumiem;
e) no citiem pārējās saimnieciskās darbības ieņēmumiem, kuri nav attiecināmi uz pamatdarbības ieņēmumiem.

Šajā grupā, tāpat kā iepriekš, parāda ieņēmumus, no kuriem atskaitītas piešķirtās atlaides, bet pieskaitīti ieņēmumu sastāvā ietvertie nodokļi (PVN), kas tieši saistīti ar pārdošanu.

3. Naudas maksājumi piegādātājiem par precēm un pakalpojumiem

Šajā naudas plūsmas pārskata postenī uzrāda naudas izdevumus par:

a) saņemtajām izejvielām, materiāliem, precēm un pakalpojumiem saimnieciskās darbības nodrošināšanai;
b) nākamo periodu izdevumu apmaksu;
c) avansa maksājumiem par precēm, izejvielām, materiāliem un pakalpojumiem;
d) piegādātāju un darbuzņēmēju parādu samaksu;
e) procentiem, kuri attiecas uz saimniecisko darbību.

Šajā naudas plūsmas pārskata postenī uzrāda naudas ieņēmumus:

a) no atdotiem piegādātāju un pasūtītāju avansiem;
b) no piegādātājiem saņemtām summām par viņiem atdotām precēm, izejvielām, materiāliem;
c) no piegādātājiem kredītrēķinos uzrādīto summu atdošanas.

4. Saņemtie un samaksātie procenti

Šajā naudas plūsmas pārskata postenī uzrāda saņemtos procentus, ja tos ņem vērā, nosakot neto peļņu vai zaudējumus, un izdevumus par samaksātajiem procentiem, ja uzņēmums tos rāda šajā naudas plūsmā.

5. Saņemtās un izmaksātās dividendes

Saņemtās dividendes var klasificēt par naudas plūsmu no pamatdarbības, ja tās ņem vērā, nosakot neto peļņu vai zaudējumus.

Izmaksātās dividendes var klasificēt par pamatdarbības naudas plūsmas sastāvdaļu, lai palīdzētu finanšu pārskatu lietotājiem novērtēt uzņēmuma spēju maksāt dividendes no pamatdarbības radītajām naudas plūsmām.

6. Samaksātie un atmaksātie nodokļi

SFPS un arī citā literatūrā runa ir par ienākuma nodokli. Tā kā pašus nodokļu izdevumus var viegli attiecināt uz pamatdarbības, finanšu vai ieguldījumu naudas plūsmām, bet ar nodokļiem saistītās naudas plūsmas bieži vien nav lietderīgi klasificēt un to rašanās periods var nesakrist ar periodu, kurā no attiecīgā darījuma rodas naudas plūsma, tāpēc nodokļu maksājumus parasti ietver pamatdarbības naudas plūsmā. Uzņēmumi šajā naudas plūsmas postenī uzrāda arī citus budžetā samaksātos nodokļus.

Šajā naudas plūsmas postenī tiek ietvertas arī saņemtās ienākuma nodokļa pārmaksas, kuras pēc uzņēmuma lūguma un pēc VID pārbaudes tiek atdotas uzņēmumam, kā arī no budžeta atpakaļ saņemtās citu nodokļu pārmaksas, t.i., tās nodokļu pārmaksas, kuras reāli ir atmaksātas, nevis novirzītas citu nodokļu samaksai.

7. Izmaksas darbiniekiem, viņu interesēs vai viņu uzdevumā citām personām

Šajā naudas plūsmas pārskata postenī uzrāda naudas izdevumus par:

a) darba algas izmaksām darbiniekiem;
b) ieturējumu no darba algas (izņemot nodokļus) samaksu adresātam, piemēram, ieturēto kredītu, izpildrakstu u.tml. pārskaitīšana;
c) iemaksas darbinieku interesēs pensiju fondos utt.;
d) pārējās sociālās nodrošināšanas izmaksas.

Šajā naudas plūsmas pārskata postenī uzrāda naudas ieņēmumus par:

a) darbinieku atdotajām darba algas pārmaksām;
b) atdotajiem bankas maksājumiem par iepriekš minētajiem pārskaitījumiem.

8. Ārkārtas izdevumi un ārkārtas ieņēmumi

Šajā naudas plūsmas pārskata postenī parāda uzņēmuma ieņēmumus, kas rodas tādu notikumu vai darījumu rezultātā, kuri nepārprotami atšķiras no uzņēmuma parastajām darbībām un kuru bieža vai periodiska atkārtošanās nav gaidāma (likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 23. panta 1. daļa), bet kurus varētu klasificēt kā naudas plūsmu no saimnieciskās darbības.

Ieguldījumu darbības vai investīciju darbības naudas plūsmā iekļaujamie posteņi

Šajā naudas plūsmas pārskatā nebūs daudz papildu skaidrojumu par pārskata posteņiem, jo jau pats posteņa nosaukums norāda, kādi ieņēmumi vai izdevumi katrā no posteņiem jāatspoguļo. Ieguldījumu darbība ir uzņēmuma darbība, kuras rezultātā nauda tiek izlietota tādiem ilgtermiņa ieguldījumiem kā pamatlīdzekļu, radniecīgo un asociēto vai kopuzņēmuma daļu vai akciju iegāde, valdības vērtspapīru iegāde un ilgtermiņa aizdevumu izsniegšana, kā arī naudas līdzekļu saņemšana no ilgtermiņa ieguldījumu pārdošanas un aizdevumu atmaksas.

Naudas plūsmas pārskatā ir šādi naudas ieņēmumu posteņi:

1) nemateriālo ieguldījumu, pamatlīdzekļu pārdošanas ieņēmumi;
2) citu uzņēmumu akciju, līdzdalības daļu un vērtspapīru (izņemot naudas ekvivalentus) pārdošanas ieņēmumi;
3) citām personām izsniegto kredītu un aizdevumu atmaksa;
4) saņemtās dividendes;
5) saņemtie procenti.

Naudas plūsmas pārskatā ir šādi naudas izdevumu posteņi:

1) nemateriālo ieguldījumu un pamatlīdzekļu iegāde. Tajā parāda arī izdevumus, kas saistīti ar uzņēmuma attīstības pasākumiem, kā arī ar pamatlīdzekļu izveidošanu, ko uzņēmums veic pašu spēkiem;
2) citu uzņēmumu akciju, līdzdalības daļu un vērtspapīru, kuri nav naudas ekvivalenti, iegāde;
3) meitas uzņēmumu iegāde;
4) kredītu un aizdevumu izsniegšana citām personām;
5) izmaksātās dividendes;
6) samaksātie kapitalizētie procenti.

Finansiālās darbības naudas plūsmā iekļaujamie posteņi

Finanšu darbība ir tāda uzņēmuma darbība, kas nodrošina paša uzņēmuma darbības finansēšanu.

Naudas plūsmas pārskatā ir šādi naudas ieņēmumu posteņi:

1) naudas ieņēmumi no akciju vai citu pašu kapitāla daļu emisijas vai papildieguldījumiem;
2) saņemtie aizņēmumi;
3) saņemtās dotācijas, dāvinājumi.

Naudas plūsmas pārskatā ir šādi naudas izdevumu posteņi:

1) paša uzņēmuma akciju vai daļu atpirkšanas maksājumi;
2) aizņemto naudas līdzekļu atmaksa;
3) dividenžu izmaksas;
4) nomātā pamatlīdzekļa izpirkuma maksājumi (finanšu līzinga gadījumā).

Naudas plūsmas pārskata forma

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 7. pantu katram naudas plūsmas pārskata postenim ir jāparāda arī iepriekšējā gada pārskata rādītāji. Tātad pārskata formā, līdzīgi kā bilancē un peļņas vai zaudējumu aprēķinā, jābūt ailei ar pārskata gada rādītājiem un ailei ar iepriekšējā gada rādītājiem.

Naudas plūsmas pārskata forma nav apstiprināta, bet veidlapu tirdzniecības veikalos ir it kā unificēta veidlapa naudas plūsmas pārskatam, kurā sakarā ar jauno prasību par salīdzināmību ar iepriekšējā gada pārskata rādītājiem vajadzētu būt izmaiņām. Domāju, ka vairs nebūs iespējams izmantot šo pārskata formu, bet vajadzēs izmantot vertikālo ieņēmumu–izdevumu formu, attiecīgi ieņēmumus rādot ar pluszīmi, bet izdevumus – ar mīnuszīmi.

Uzņēmumam atkarībā no tā īpašnieku prasībām vajadzēs iekšējai lietošanai izveidot pēc iespējas detalizētāku naudas plūsmas pārskatu, t.i., sadalot vēl sīkāk katru naudas plūsmas pārskata posteni, kas būs VID u.c. iesniedzamajā naudas plūsmas pārskatā, – līdzīgi kā peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņiem, ja veido izvērsto aprēķinu.

Uzņēmumiem ar sarežģītu naudas ieņēmumu un izdevumu struktūru nepieciešamo datu uzkrāšanai un analīzei ieteicams iekārtot darba tabulas. Šādas tabulas arī vajadzīgas, lai varētu kontrolēt naudas ieņēmumus un izdevumus naudas kontos un tiem pielīdzinātos kontos (avansa norēķini), jo naudas plūsmu šajos kontos veido ne tikai naudas plūsma, kura skars naudas plūsmas pārskata posteņus, bet arī iekšējās naudas plūsma starp naudas kontiem un tiem pielīdzinātiem kontiem, kura neskars naudas plūsmas pārskatu.

PAŠU KAPITĀLA IZMAIŅU PĀRSKATS

Pašu kapitāla izmaiņu pārskats saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» sadaļā «Likumā lietotie termini» doto definīciju ir finanšu pārskata sastāvdaļa, kurā sniedz datus par uzņēmuma pašu kapitāla un tā sastāvdaļu apjoma izmaiņām noteiktu saimniecisko darījumu ietekmē pārskata periodā, kā arī par šā perioda neto ienākumu vai zaudējumu kopsummu, tajā ietverot arī tieši kapitālā ieskaitītās vai no tā norakstītās summas.

Akciju kapitāls

Akciju vai daļu kapitāla palielināšana var notikt šādu darbību ietekmē:

- papildu kapitāla piesaistīšana, pieaicinot jaunus dalībniekus, kas iegulda savas daļas, vai dalībniekiem izdarot papildu daļas iemaksas;
- pēc gada pārskata vai ārkārtas bilances apstiprināšanas palielinot esošo daļu nominālvērtību, pamatkapitālā daļēji vai pilnībā ieskaitot pozitīvo starpību starp pašu kapitālu un pamatkapitālu (Komerclikuma 197. pants)

Akciju vai daļu kapitāla samazināšanu izraisa šādi darījumi:

- katras akcijas vai daļas vērtības samazināšana;
- sabiedrībai iegūstot un dzēšot savas akcijas;
- dzēšot akcijas, kuras iesnieguši akcionāri.

Akciju (daļu) emisijas uzcenojums

Akciju (daļu) emisijas uzcenojums rodas, pārdodot jauna laidiena akcijas virs to nominālvērtības. Starpība starp akciju pārdošanas cenu un nominālvērtību veido akciju emisijas uzcenojumu. Tā nav peļņa, un to nevar sadalīt dividendēs. No akciju emisijas uzcenojuma sedz akciju emisijas izdevumus.

Ja jauna laidiena akcijas pārdod zem nominālvērtības, starpība starp to nominālvērtību un pārdošanas cenu veido akciju emisijas nocenojumu, kuru var segt no iepriekšējo akciju laidienu emisijas uzcenojumiem. Ja akciju emisijas uzcenojums ir par mazu, lai segtu akciju emisijas nocenojumu, šo nesegto akciju

emisijas nocenojumu noraksta izdevumos vienā vai vairākos periodos saskaņā ar uzņēmuma vadītāja noteikto kārtību.

Ja pārskata perioda beigās ir nesegts akciju emisijas nocenojums, to bilances postenī «Akciju emisijas uzcenojums» parāda ar mīnuszīmi.

Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve

Pamatlīdzekļu un ilgtermiņa finanšu ieguldījumu vērtības pieaugums, kas radies pārvērtēšanas rezultātā, jāiegrāmato kontā 313x «Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve» iedaļā «Pašu kapitāls», izņemot summu, kādā tas sedz tā paša ilgtermiņa ieguldījumu objekta iepriekšējā pārvērtēšanā noteikto un izmaksās norakstīto vērtības samazinājumu. Šī summa jāatspoguļo kā attiecīgā pārskata perioda ieņēmumi. Savukārt pamatlīdzekļa vērtības samazinājumu noraksta uzņēmuma pārskata perioda izmaksās, izņemot summu, kurā šāds samazinājums ir norakstāms no iepriekšējā pārvērtēšanā uzskaitītās attiecīgo objektu pārvērtēšanas rezerves summas.

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 29. panta 3. daļu, ja šāds pārvērtēts pamatlīdzeklis tiek izslēgts no grāmatvedības uzskaites, netiek vairs izmantots vai vērtības palielinājumam vairs nav pamata, ieņēmumos tiek norakstīta arī šā pamatlīdzekļa pārvērtēšanas rezerves summa.

Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi nedrīkst sadalīt dividendēs, izlietot zaudējumu segšanai, ieskaitīt pamatkapitālā vai citās rezervēs, izlietot labdarībai, ne arī citiem mērķiem. Tas nozīmē, ka šā pašu kapitāla posteņa palielinājums rodas pārskata periodā no pamatlīdzekļu un ilgtermiņa finanšu ieguldījumu pārvērtēšanas, bet samazinājums – no pārvērtētā objekta vērtības samazināšanās vai tā likvidācijas.

Rezerves kapitāls

Rezerves kapitāls ir paredzēts zaudējumu segšanai nelabvēlīgos gados un tikai saskaņā ar dalībnieku sapulces lēmumu. Ja rezerves kapitāls pēc zaudējumu segšanas ir samazinājies zem maksimālās robežas, atskaitījumus tā veidošanai var atkal atjaunot.

Nesadalītā peļņa

Nesadalītās peļņas vai nesegto zaudējumu segšanai bilancē ir paredzēti divi posteņi:

- pārskata gada nesadalītā peļņa;
- iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa.

Apstiprinot finanšu pārskatu, dalībnieku sapulce lemj par peļņas sadali. Pārskata gada peļņas sadale tiek veikta nākamajā pārskata gadā.

Pārskata gada nesadalītās peļņas palielinājumu rada:
- pārskata gada peļņa no peļņas vai zaudējumu aprēķina;
- iepriekšējā pārskata gada zaudējumu pievienošana iepriekšējā gada peļņai vai zaudējumiem.

Iepriekšējā gada nesadalītās peļņas palielinājumu rada:
- iepriekšējā pārskata gada peļņas pievienošana.

Pārskata gada nesadalītās peļņas samazinājumu rada:
- pārskata gada zaudējumi no peļņas vai zaudējumu aprēķina;
- pārskata gada peļņas pievienošana iepriekšējā gada peļņai vai zaudējumiem.

Iepriekšējā gada nesadalītās peļņas samazinājumu rada:
- pārskata gada zaudējumu pievienošana;
- aprēķinātās dividendes;
- rezerves kapitāla palielinājums;
- starpība starp daļas vērtības pieaugumu un saņemtajām dividendēm.

Pašu kapitāla izmaiņu pārskats

I variants

SIA XXX, LV xxxxxxxxxx

Pašu kapitāla izmaiņu pārskats
par 2003. gadu

Nr.p.k.	Posteņa nosaukums	Pārskata gadā	Iepriekšējā gadā
1.	**Pamatkapitāls vai daļu kapitāls**		
1.1.	Atlikums pārskata gada sākumā	35 000	40 000
1.2.	*Pamatkapitāla palielinājums – kopā*	*15 000*	
1.2.1.	Papildu iemaksas	15 000	
1.3.	*Pamatkapitāla samazinājums – kopā*		*-5 000*
1.3.1.	Dzēstas pamatkapitāla samazināšanai iesniegtās dalībnieka daļas		-5 000
1.4.	Atlikums pārskata gada beigās	50 000	35 000

Nr.p.k.	Posteņa nosaukums	Pārskata gadā	Iepriekšējā gadā
2.	**Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve**		
2.1.	Atlikums pārskata gada sākumā	1300	2500
2.2.	*Palielinājums – kopā*	*500*	
2.2.1.	PL pārvērtēšana	500	
2.3.	*Samazinājums – kopā*		*-1200*
2.3.1.	Norakstīto PL pārvērtēšanas rezerve		-1200
2.4.	Atlikums pārskata gada beigās	1800	1300
3.	**Rezerves kapitāls**		
3.1.	Atlikums pārskata gada sākumā	10 625	10 000
3.2.	*Palielinājums – kopā*	*1090*	*625*
3.2.1.	No iepriekšējā gada peļņas	490	625
3.2.2.	Starpība starp daļas vērtības pieaugumu un aprēķinātajām dividendēm	600	
3.3.	*Samazinājums – kopā*	*0*	*0*
3.4.	Atlikums pārskata gada beigās	11 715	10 625
4.	**Iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa**		
4.1.	Atlikums pārskata gada sākumā	14 375	7500
4.2.	*Palielinājums – kopā*	*9800*	*12 500*
4.2.1.	No iepriekšējo gadu peļņas	9800	12 500
4.3.	*Samazinājums – kopā*	*-8090*	*-5625*
4.3.1.	Rezerves kapitāla palielinājums	-490	-625
4.3.2.	Aprēķinātas dividendes	-7000	-5000
4.3.3.	Starpība starp daļas vērtības pieaugumu un aprēķinātajām dividendēm	-600	
4.3.4.	Iepriekšējā gada zaudējumi		
4.4.	Atlikums pārskata gada beigās	16 085	14 375

Nr.p.k.	Posteņa nosaukums	Pārskata gadā	Iepriekšējā gadā
5.	**Pārskata gada peļņa**		
5.1.	Atlikums pārskata gada sākumā	9800	12 500
5.2.	*Palielinājums – kopā*	*10 400*	*9800*
5.2.1.	Pārskata gada peļņa	10 400	9800
5.3.	*Samazinājums – kopā*		*-12 500*
5.3.1.	Pievienota iepriekšējo gadu peļņai	-9800	-12 500
5.3.2.	Zaudējumi pārskata gadā		
5.4.	Atlikums pārskata gada beigās	10 4000	9800
6.	**Pašu kapitāls**		
6.1.	**Atlikums pārskata gada sākumā**	**71 100**	**72 500**
6.2.	**Atlikums pārskata gada beigās**	**90 000**	**71 100**

II variants

SIA XXX, LV xxxxxxxxxxx

Pašu kapitāla izmaiņu pārskats par 2003. gadu

Izmaiņu darījumi	Pamatkapitāls	Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve	Rezerves kapitāls	Iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa	Pārskata gada peļņa	Kopā
Saldo uz 01.01.02.	**40 000**	**2500**	**10 000**	**7500**	**12 500**	**72 500**
2002. gada peļņa vai zaudējumi					9800	9800
PL pārvērtēšana uz augšu						
Pamatkapitāla samazinājums, dzēšot iesniegtās daļas	-5000					-5000
Aprēķinātas dividendes par 2001. g.				-5000		-5000
Rezerves kapitāla palielinājums			625	-625		0

Izmaiņu darījumi	Pamatkapitāls	Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve	Rezerves kapitāls	Iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa	Pārskata gada peļņa	Kopā
Norakstīto PL pārvērtēšanas rezerve		-1200				-1200
Pārskata gada peļņas pārgrāmatojums				12 500	-12 500	0
Kopā izmaiņas	-5000	-1200	625	6875	-2700	-1400
Saldo uz 01.01.03.	**35 000**	**1300**	**10 625**	**14 375**	**9800**	**71 100**
Iepriekšējā pārskata gada peļņas sadalījums				9800	-9800	0
2003. gada peļņa vai zaudējumi					10 400	10 400
Pamatkapitāla palielinājums – papildu iemaksas	15 000					15 000
PL pārvērtēšana uz augšu		500				500
Rezerves veidošana no starpības starp daļas vērtības pieaugumu un aprēķinātajām dividendēm			600	-600		0
Aprēķinātas dividendes par 2002. g.				-7000		-7000
Rezerves kapitāla palielinājums			490	-490		0
Norakstīto PL pārvērtēšanas rezerve						0
Kopā izmaiņas	15 000	500	1090	8090	600	18 900
Saldo uz 01.01.04.	**50 000**	**1800**	**11 715**	**16 085**	**10 400**	**90 000**

PIELIKUMS

Pielikums ir paskaidrojums pie gada pārskata par bilances, peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņiem un citiem faktoriem, kas ir svarīgi finanšu pārskatu lietotājiem. Tajā var būt nepieciešamie skaidrojumi par naudas plūsmas pārskatu un pašu kapitāla izmaiņu pārskatu.

Pielikuma saturu un tajā atspoguļojamo informāciju nosaka likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 6. nodaļa «Noteikumi par pielikuma saturu». Izmantojot šos noteikumus, katrs uzņēmums sastāda savu gada pārskata pielikumu, kurā numurētu piezīmju un tabulu veidā skaidro bilances, peļņas vai zaudējumu aprēķina, naudas plūsmas un pašu kapitāla izmaiņu pārskata un citu svarīgu informāciju, kas sniedz pilnīgāku informāciju finanšu pārskata lietotājiem par uzņēmuma finansiālo stāvokli un tā finanšu rezultātiem. Piezīmes numuru liek pie tā bilances, peļņas vai zaudējumu, naudas plūsmas vai pašu kapitāla izmaiņu pārskata posteņa, kuru pielikumā attiecīgajā punktā paskaidro.

Gada pārskata pielikumā jābūt:

- vispārēja rakstura paskaidrojumiem;
- paskaidrojumiem par bilances posteņiem;
- paskaidrojumiem par peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņiem;
- citiem likumā «Par uzņēmumu gada pārskatiem» noteiktiem paskaidrojumiem;
- citiem pēc uzņēmuma ieskatiem veidotiem paskaidrojumiem.

Vispārēja rakstura paskaidrojumi

Jāapraksta grāmatvedības principi un metodes, kuras izmantotas dažādu posteņu novērtēšanai gada pārskatā. Izņēmuma gadījumos var atkāpties no šiem grāmatvedības principiem, bet jebkura šāda atkāpšanās jāpaskaidro pielikumā, norādot, kā tā ietekmēs uzņēmuma līdzekļus un saistības, finansiālo stāvokli un finanšu rezultātus.

Jāsniedz informācija par ilgtermiņa ieguldījumu nolietojuma, vērtības samazināšanas un vērtību norakstīšanas aprēķina metodēm.

Ja kāda summa gada pārskatā no ārvalstu valūtas ir pārrēķināta Latvijas Republikas naudas vienībās, šāds pārrēķins ir jāpamato (visu monetāro aktīvu un pasīvu posteņu pārrēķins latos pēc Latvijas Bankas kursa gada pēdējā dienā).

Paskaidrojumi par bilances un peļņas vai zaudējumu aprēķinu

Parasti šos paskaidrojumus gada pārskata pielikumā izvieto tādā secībā, kādā tie ir izvietoti bilancē, peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Likums «Par uzņēmumu gada pārskatiem» nosaka, ka pielikumā jāsniedz šāda informācija.

Katram ilgtermiņa ieguldījumu postenim bilancē vai pielikumā ir jāietver šāda informācija:

a) iegādes cena vai ražošanas izmaksas atbilstoši iepriekšējā gada bilancei;
b) palielinājumi, ieskaitot uzlabojumus pārskata gadā;
c) likvidācija pārskata gadā sākotnējā vērtībā;
d) jebkura pārvietošana no posteņa uz posteni pārskata gadā;
e) pārvērtēšana pārskata gadā;
f) kopējā pārvērtēšanas summa līdz bilances datumam, ieskaitot pārvērtēšanu pārskata gadā;
g) nolietojums un vērtības norakstīšana pārskata gadā;
h) iepriekšējo gadu nolietojuma un vērtības norakstīšanas korektūras, ieskaitot likvidēto un no darbības izņemto līdzekļu nolietojuma un vērtības norakstīšanas korektūras;
i) kopējais nolietojums un vērtības norakstīšana līdz bilances datumam, ieskaitot g) un h) punktā norādīto.

Ja pamatlīdzekļu izveidošanai saņemtie aizņēmuma procenti par periodu līdz objekta pieņemšanai ekspluatācijā ir iekļauti jaunizveidotā objekta pašizmaksā, pielikumā sniedz ziņas par pamatlīdzekļu sastāvā iekļauto procentu apmēru.

Vērtības samazināšana, kas rodas, pārvērtējot ilgtermiņa ieguldījumus, pietiekami pamatoti un detalizēti jāparāda atsevišķā bilances postenī gada pārskata pielikumā.

Ja krājumu iegādes vai ražošanas pašizmaksu nosaka kā vidējo svērto cenu vai pēc metodes «Pirmais iekšā – pirmais ārā» (*FIFO*) un ja izveidojas vērtība, kas būtiski atšķiras no tirgus cenas bilances datumā, starpība par katru attiecīgo krājumu posteni jāpaskaidro pielikumā.

Apgrozāmo līdzekļu novērtējuma, krājumu atlikumu novērtējuma, apgrozāmajos līdzekļos ietverto vērtspapīru novērtējuma piemērošana atbilstoši likuma prasībām jāatspoguļo pielikumā.

Nākamo periodu izmaksu un nākamo periodu ieņēmumu saturs jāpaskaidro pielikumā.

Ja uzņēmuma kapitāls sastāv no vairāku veidu akcijām vai daļām, pārskatā jānorāda katra veida akciju un daļu skaits un to nominālvērtība. Akciju sabiedrībām akciju skaits un to nominālvērtība jānorāda vienmēr.

Par uzņēmuma pašu akciju vai daļu kopumu ir jāsniedz šādas ziņas:

1) akciju vai daļu skaits un to nominālvērtības kopsumma, kā arī šīs kopsummas īpatsvars uzņēmuma kapitālā;
2) pārskata gadā atpirkto vai pārdoto akciju vai daļu skaits, to nominālvērtība un īpatsvars procentos uzņēmuma kapitālā, atpirkšanas vai pārdošanas kopsumma;
3) iemesls uzņēmuma pašu akciju un daļu iegādei pārskata gadā.

Šāda informācija jānorāda atsevišķi par tām akcijām un daļām, kas iegūtas īpašumā, un par tām, kas iegūtas kā ķīla.

Piemērojot likumā noteikto ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanu atbilstoši lielākajai vērtībai, par katru pārvērtēto bilances aktīva posteni norāda pārvērtēšanas pamatojumu, kā arī novērtējuma starpību, salīdzinot ar tā iegādes vai izgatavošanas pašizmaksu vai novērtējumu iepriekšējā gada bilancē.

Pielikumā sniedz detalizētu informāciju par izveidoto uzkrājumu posteņiem, norādot ikviena uzkrājuma veidošanas pamatojumu, apjomu pārskata gada sākumā un beigās, uzkrājumu summas palielinājumu vai samazinājumu, paskaidrojot iemeslu un izmantotās vērtēšanas metodes. Postenī «Citi uzkrājumi» ietvertās summas pielikumā parāda sadalījumā pa uzkrājumu veidiem un sniedz iepriekš norādīto informāciju.

Ja atmaksājamā aizņēmuma summa ir lielāka par saņemto summu, starpība jāuzrāda atsevišķi bilances aktīvā vai pielikumā.

Pielikumā sniedz informāciju par pārskata gadā samaksātām nodokļu un nodevu summām sadalījumā pa nodokļu un nodevu veidiem un saņemtajiem nodokļu atvieglojumiem un piešķirtajām atlaidēm – par katru nodokli atsevišķi, norādot dokumentus, kas apstiprina tiesības uz šādiem atvieglojumiem un atlaidēm.

Detalizēti pēc nodokļu un nodevu veidiem parāda debitoru vai kreditoru sastāvā ietvertās nodokļu un nodevu saistību summas, aprēķinātās nokavējuma naudas, soda naudas un citas valsts budžetam vai pašvaldību budžetiem maksājamās vai pārmaksātās summas, tās attiecīgi saskaņojot ar nodokļu administrāciju.

Pārskata gadā aprēķināto uzņēmumu ienākuma nodokļa summu, kas attiecas uz ārkārtas ieņēmumu un izmaksu starpību, parāda atsevišķi.

Ārkārtas ieņēmumu un izmaksu apjoms un veidi ir jāpaskaidro pielikumā, izņemot gadījumus, kad to apjomam nav būtiskas nozīmes.

Citi likumā «Par uzņēmumu gada pārskatiem» noteiktie paskaidrojumi

Ja uzņēmums objektīvu iemeslu dēļ maina peļņas vai zaudējumu aprēķina shēmu, maiņu norāda pielikumā un paskaidro šīs maiņas iemeslu.

Ja likuma 10.–14. pantā ar arābu cipariem apzīmētie posteņi tiek apvienoti tāpēc, ka to summas ir nenozīmīgas vai šāds apvienojums rada lielāku skaidrību, apvienotie posteņi ir jādetalizē pielikumā.

Tā kā gada pārskatā katram bilances, peļņas vai zaudējumu aprēķina, naudas plūsmas pārskata un pašu kapitāla izmaiņu pārskata postenim ir jāparāda attiecīgie iepriekšējā gada pārskata rādītāji, tad gadījumā, ja šie rādītāji nav salīdzināmi, tie jāizskaidro gada pārskata pielikumā.

Pielikumā norāda koncerna meitas uzņēmumu un asociēto uzņēmumu nosaukumu un juridisko adresi, uzņēmumu līdzdalības daļu procentos šo uzņēmumu pamatkapitālā, kā arī šo uzņēmumu pašu kapitāla un peļņas vai zaudējumu apjomu atbilstoši katra šā uzņēmuma pēdējam apstiprinātajam gada pārskatam. Šo informāciju var nesniegt, ja tā ir nenozīmīga likuma 4. panta 3. daļā noteikto prasību īstenošanai. Šādu informāciju var nesniegt, ja tā varētu nopietni kaitēt attiecīgajam uzņēmumam. Šādas informācijas nesniegšana šā iemesla dēļ pielikumā ir jāpiemin.

Šādu uzņēmumu pašu kapitāla un peļņas vai zaudējumu apjomu var neparādīt, ja attiecīgais uzņēmums nepublicē savu gada pārskatu un ja līdzdalības daļa tajā ir mazāka par 50%.

Katrā bilances parādu postenī jāsniedz informācija par to daļu, kas jāmaksā ilgāk nekā piecus gadus pēc bilances datuma.

Ja uzņēmuma aktīvi ir ieķīlāti vai apgrūtināti ar kādu citu aizņēmuma atmaksāšanas drošību, tas jāuzrāda kopā ar informāciju par ķīlas un kāda cita garantijas aizņēmuma atmaksāšanas drošības nosacījumiem un ieķīlātā objekta bilances vērtību. Kopējais apgrūtinājums meitas uzņēmumiem un kopējais apgrūtinājums pārējiem koncerna uzņēmumiem jāparāda atsevišķi pielikumā.

Ir jāparāda vecuma pensiju, galvojumu un garantiju saistību, diskontēto vekseļu un pārējo bilancē neatspoguļoto finansiālo saistību kopējais apjoms. Ja uzņēmums ir noslēdzis nomas vai īres līgumus, kuriem ir svarīga nozīme tā darbībā, šajos līgumos paredzētās saistības ir jāmin īpaši. Saistības pret mātes uzņēmumu un pret meitas uzņēmumiem jāparāda atsevišķi.

Uzņēmuma vai tā mātes uzņēmuma īpašniekiem, valdes, padomes un vadības locekļiem izsniegto aizņēmumu, ķīlu vai garantiju summas jāuzrāda katrai kategorijai atsevišķi kopā ar informāciju par procentu likmi, svarīgākajiem nosacījumiem un atmaksājamām summām.

Aizdevumu un ķīlu summas, galvojumi vai garantijas, kas izsniegtas vai dotas uzņēmuma dalībniekiem, izņemot mātes uzņēmumu un mātes uzņēmuma dalībniekus, jāuzrāda atsevišķi, norādot atmaksājamās summas.

Ja uzņēmuma nekustamajam īpašumam ir noteikta kadastrālā vērtība, tā jānorāda pielikumā.

Peļņas vai zaudējumu aprēķinā norādīto neto apgrozījumu pielikumā parāda sadalījumā pa pamatdarbības veidiem un ģeogrāfiskajiem tirgiem, ja uzņēmuma pamatdarbības (produkcijas pārdošanas un pakalpojumu sniegšanas) veidi un ģeogrāfiskie tirgi būtiski atšķiras.

Jāsniedz informācija par nodarbināto personu vidējo skaitu pārskata gadā. Vidējais darbinieku skaits aprēķināms, saskaitot uzņēmumā strādājošos darbiniekus pārskata gada katra mēneša pēdējā datumā un summu dalot ar mēnešu skaitu pārskata gadā.

Personāla izmaksas jādetalizē tā, kā tas prasīts likuma 11. panta 6. postenī un 13. panta izmaksu 3. postenī.

Padomes, valdes un vadības locekļiem par viņu funkciju pildīšanu uzņēmumā aprēķinātās algas un ieņēmumu kopsumma ir jāparāda sadalījumā pa atsevišķām amatu grupām. Tas pats attiecas uz šo personu sociālās apdrošināšanas pieskaitījumiem. Valdes locekļu tantjēmas ir jāparāda atsevišķi. Padomes un valdes locekļu saņemtā atlīdzība (izņemot algas) jāparāda atsevišķi.

Gada pārskata pielikuma paraugu savā rakstā «Gada pārskats – katram uzņēmumam unikāls» sniedz Gaida Kalniņa «Bilances» 3. (15.) numurā (2.2001.).

VADĪBAS ZIŅOJUMS

Vadības ziņojuma saturu nosaka likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 7. nodaļa «Vadības ziņojums». Tajā ir doti vairāki nosacījumi.

1. Vadības ziņojumā jāietver visa informācija par apstākļiem, kas nav atspoguļoti bilancē, peļņas vai zaudējumu aprēķinā un pielikumā, bet ir nozīmīgi, lai novērtētu uzņēmuma līdzekļus un saistības, tā finansiālo stāvokli un pārskata gada finanšu rezultātus, izņemot gadījumus, kad šāda informācija varētu kaitēt uzņēmumam.
2. Vadības ziņojumā ir jāsniedz informācija par:
   - svarīgiem notikumiem pēc pārskata gada beigām līdz bilances sastādīšanas datumam, kas varētu būtiski ietekmēt gada pārskata novērtējumu;
   - turpmāko uzņēmuma attīstību;
   - pētniecības un attīstības pasākumiem;
   - turpmākai darbībai un attīstībai nepieciešamiem ieguldījumiem;
   - uzņēmuma filiālēm un pārstāvniecībām ārvalstīs.
3. Tajā ietver priekšlikumus par uzņēmuma pārskata gada peļņas izlietojumu vai zaudējumu segšanu.
4. Mātes uzņēmuma vadības ziņojumā ietver informāciju par koncerna kopējiem rādītājiem.
5. Ja uzņēmuma vadība uzskata, ka uzņēmuma darbību nav iespējams turpināt bez tādiem īpašiem priekšnosacījumiem kā parādu norakstīšana vai papildu kapitāla ieguldījumi, par to vadības ziņojumā jāsniedz sīks paskaidrojums.
6. Uzņēmumi, kuru akcijas kotējas biržā, vadības ziņojumā ietver arī pārskata gada peļņas vai zaudējumu salīdzinājumu ar iepriekšējo pārskata gadu, izskaidrojot svārstību rašanās iemeslus.

Uzņēmumi, uz kuriem attiecas likuma 54. panta nosacījumi, vadības ziņojumu var neiesniegt, bet šādā gadījumā iesniedzams apstiprināts akcionāru vai

dalībnieku pilnsapulces protokola noraksts, kurā redzams pieņemtais lēmums par peļņas sadali vai zaudējumu segšanu.

Vadības ziņojumu paraksta uzņēmuma vadītājs, bet akciju sabiedrībās – arī valdes un padomes priekšsēdētājs.

NOTIKUMI PĒC BILANCES DATUMA

Notikumi, kas notiek pēc bilances datuma (pārskata perioda, par kuru sastādīts finanšu pārskats, pēdējais datums), ir par iemeslu, lai izdarītu labojumus finanšu pārskatā vai sniegtu papildu skaidrojumus pielikumā. Likums «Par uzņēmumu gada pārskatiem» nenosaka, kad veicami labojumi saistībā ar notikumiem pēc bilances datuma un kāda informācija jāatklāj. Tomēr tajā ir noteikts, ka vadības ziņojumā jāsniedz informācija par jebkādiem svarīgiem notikumiem kopš pārskata gada beigām.

10. SFPS «Notikumi pēc bilances datuma» tos definē kā labvēlīgos vai nelabvēlīgos notikumus, kas risinās starp bilances datumu un datumu, kurā tiek dota atļauja publiskot finanšu pārskatus. Izšķir divu veidu notikumus:

1) notikumi, kuri sniedz pierādījumus par apstākļiem, kas bijuši bilances datumā, – tie ir koriģējošie notikumi pēc bilances datuma;
2) notikumi, kas norāda uz apstākļiem, kas radušies pēc bilances datuma, – tie ir nekoriģējošie notikumi pēc bilances datuma.

Piemērojot šo standartu, par gada pārskata parakstīšanas datumu atzīstams datums, kad uzņēmuma vadība paraksta uzņēmuma gada pārskata galīgo variantu.

Koriģējošie notikumi pēc bilances datuma ir šādi:

a) ja pēc bilances datuma pieņemts lēmums tiesas procesā, kas apstiprina, ka uzņēmumam jau bilances datumā bija pašreizējās saistības, tas nozīmē uzņēmumam koriģēt iepriekš atzītu uzkrājumu vai atzīt to, nevis tikai atklāt informāciju par iespējamām saistībām;
b) ja debitors pēc bilances datuma ir atzīts par maksātnespējīgu, tas parasti apstiprina, ka bilances datumā jau bija zaudējums attiecībā uz atgūstamo debitora parāda summu, un tātad debitoru atlikums bilancē jākoriģē par šo summu;
c) ja krājumu pārdošana pēc bilances datuma sniedz pierādījumus par šo krājumu neto realizācijas vērtību (tirgus cenu) bilances datumā, tātad jāveic koriģējums krājumu vērtībai bilancē;

d) ja atklātas krāpšanās vai kļūdas, kas parāda, ka finanšu pārskati ir bijuši nepareizi.

Ja notikumi pēc bilances datuma, kas nav saistīti ar apstākļiem bilances datumā un tātad nav koriģējami, ir tik nozīmīgi, ka to dēļ uzņēmums nevar nodrošināt uzņēmuma darbības turpināšanu, tie arī uzskatāmi par koriģējošiem notikumiem. Standarta 14. punkts nosaka: ja pieņēmums par uzņēmuma darbības turpināšanu vairs nepastāv, uzņēmumam jāizdara ievērojamas izmaiņas grāmatvedības uzskaites bāzē, nevis vienkārši jākoriģē summas, kas atzītas sākotnējās grāmatvedības uzskaites bāzes ietvaros, t.i., uzņēmuma gada pārskats jāsastāda, ņemot vērā novērtēšanas principus, kādus piemēro likvidējamam uzņēmumam.

Standarts arī nosaka: ja nekoriģējošie notikumi pēc bilances datuma ir tik nozīmīgi, ka, nesniedzot par tiem informāciju finanšu pārskata pielikumā, tiktu ietekmēta finanšu pārskata lietotāju spēja veikt pareizu novērtējumu vai pieņemt attiecīgu lēmumu, uzņēmumam par katru svarīgāko šo notikumu kategoriju ir jāsniedz šāda informācija:

a) notikuma raksturs;
b) finansiālo seku novērtējums vai paziņojums, ka šādu novērtējumu nevar veikt.

Nekoriģējošie notikumi pēc bilances datuma, par kuriem jāsniedz informācija, ir šādi:

a) svarīga uzņēmumu apvienošana pēc bilances datuma vai atbrīvošanās no svarīga meitas uzņēmuma;
b) paziņojums par plānoto darbības pārtraukšanu;
c) postījumi, kas nodarīti svarīgai ražotnei ugunsgrēkā pēc bilances datuma;
d) svarīga rekonstrukcijas uzsākšana vai īstenošana;
e) svarīga restrukturizācijas uzsākšana vai īstenošana;
f) svarīgi darījumi ar akcijām pēc bilances datuma;
g) svarīgu saistību uzņemšanās vai saistību iestāšanās, piemēram, garantijas vai galvojuma līgumu noslēgšana;
h) ieguldījumu tirgus vērtības krišanās laikā starp bilances datumu un datumu, kurā tiek dota atļauja publiskot finanšu pārskatus, nav saistīta ar ieguldījumu stāvokli bilances datumā, bet gan atspoguļo apstākļus, kas radušies pēcbilances periodā;
i) svarīgu tiesas prāvu uzsākšana, kuras pamatā ir tādi notikumi, kas radušies pēc bilances datuma.

FUNDAMENTĀLĀS KĻŪDAS UN IZMAIŅAS GRĀMATVEDĪBAS POLITIKĀ

Kļūdas viena vai vairāku iepriekšējo periodu finanšu pārskatos var atklāt pārskata periodā. Kļūdas rodas matemātisku kļūdu, grāmatvedības politikas kļūdainas lietošanas, faktu nepareizas skaidrošanas, krāpšanas vai pārskatīšanās dēļ. Atklātās kļūdas parasti iekļauj pārskata perioda peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Fundamentālās kļūdas saskaņā ar 8. SFPS «Neto peļņa vai zaudējumi periodā, fundamentālas kļūdas un izmaiņas grāmatvedības politikā» ir kļūdas, kuras atklāj kārtējā perioda laikā un kuras ir tik nozīmīgas, ka turpmāk nevar uzskatīt, ka finanšu pārskati par vienu vai vairākiem iepriekšējiem periodiem to publicēšanas datumā bijuši ticami.

Gan 8. SFPS «Neto peļņa vai zaudējumi periodā, fundamentālas kļūdas un izmaiņas grāmatvedības politikā», gan 8. LFGS «Pārskata perioda peļņa vai zaudējumi, fundamentālas kļūdas un grāmatvedības politikas maiņa» pieļauj divas kļūdu labošanas metodes.

Pamatpieeja nosaka, ka fundamentālās kļūdas labojuma summu ietver pārskata perioda finanšu pārskatos, koriģējot nesadalītās peļņas vai nesegto zaudējumu sākuma atlikumu, gan citu salīdzināmo iepriekšējo periodu informāciju, ja šādas informācijas koriģēšana ir iespējama.

Alternatīvā pieeja nosaka, ka kļūdas labojuma summa jāiekļauj pārskata perioda peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Abām metodēm finanšu pārskata pielikumos sniedz salīdzināmo informāciju, kuru sagatavo tā, it kā kļūda būtu labota tajā pārskata periodā, kurā tā radusies. Ja salīdzināmā informācija nav koriģēta, finanšu pārskata pielikumā sniedz skaidrojumus, kāpēc šāda korekcija nav veikta periodā, kurā tā radusies. Tāpat abas metodes izmantojamas, aprēķinot iepriekšējo periodu nodokļu precizējumus un to uzrādīšanu grāmatvedībā.

Tā kā kļūda parasti skar ar uzņēmumu ienākuma nodokli apliekamo peļņu, VID jāiesniedz labotā deklarācija.

Standarts un Latvijas grāmatvedību reglamentējošie akti neparedz obligāti labot akcionāru (īpašnieku) apstiprinātos, uzraudzības institūcijām iesniegtos un publicētos iepriekšējo pārskata periodu finanšu pārskatus.

Grāmatojumi:	**Debets**	**Kredīts**
1. Kļūdas labošanai izmantota pamatpieejas metode:		
- kļūda skar izdevumus, slēdzot izdevumu kontu	3420	7xxx
- kļūda skar ieņēmumus, slēdzot ieņēmumu kontus	6xxx	3420
- UIN pārrēķins – samazinājums	571, 2392x	3420
- UIN pārrēķins – palielinājums	3420	571

STARPPOSMA FINANŠU PĀRSKATI

Reizēm uzņēmuma darbības gaitā ir nepieciešams sagatavot finanšu pārskatus par periodu, kas ir īsāks par finanšu gadu. Parasti tādus pārskatus sagatavo uzņēmumi, kuru parāda vai pašu kapitāla vērtspapīri ir publiskā apgrozībā vai kuriem ir bankas kredīti, kā arī gadījumos, kad mainās uzņēmuma īpašnieki.

Tā kā Latvijas likumdošana nesniedz norādes par starpposma finanšu pārskatu sagatavošanu un tajos iekļaujamās informācijas apjomu, šādu pārskatu sagatavošanai ieteicams izmantot 34. SFPS «Starpperioda finanšu pārskati».

Šis standarts nenosaka, kuriem uzņēmumiem jāpublicē starpperioda finanšu pārskati, cik bieži tas jādara vai cik ilgā laikā pēc starpperioda beigām tas jādara.

Starpperioda finanšu pārskats nozīmē tādu finanšu pārskatu, kurā ietverts vai nu pilns finanšu pārskata komplekts, vai arī saīsināts finanšu pārskata komplekts.

Saskaņā ar 34. SFPS starpperioda finanšu pārskatos jāiekļauj vismaz šādas sastāvdaļas:

- saīsināta bilance;
- saīsināts peļņas vai zaudējumu aprēķins;
- saīsināts pašu kapitāla izmaiņu pārskats vai arī pārskats par tām izmaiņām pašu kapitālā, kas nerodas no darījumiem ar īpašniekiem un no labumu sadales īpašniekiem;
- saīsināts naudas plūsmas pārskats;
- atsevišķi paskaidrojoši pielikumi.

Saīsinātajos pārskatos jāietver vismaz tie posteņu nosaukumi un tiem atbilstošās kopsummas, kas tika ietvertas pēdējā gada finanšu pārskatā, sīkāk neatšifrējot, piemēram, pamatlīdzekļi, krājumi, debitori, īstermiņa kreditori. Saīsinātajā naudas plūsmas pārskatā sniedz informāciju, summējot naudas plūsmu no pamatdarbības, investīciju darbības un finanšu darbības. Papildu posteņu rindas iekļauj tad, ja to neiekļaušanas dēļ saīsinātos finanšu pārskatus varētu pārprast. Paskaidrojumos iekļauj to informāciju, kas ir būtiska un kas nav atspoguļota citur.

Starpposma finanšu pārskatos jāskaidro visi notikumi vai darījumi, kas ir būtiski, lai izprastu kārtējo starpperiodu, un tie ir:

a) paziņojums par to, ka starpperioda finanšu pārskatos ievērotas tās pašas grāmatvedības politikas un aprēķina metodes, kādas izmantotas pēdējā gada finanšu pārskatā, vai arī skaidrojums par izmaiņu raksturu un ietekmi, ja tās mainītas;
b) skaidrojumi par starpperioda darbības sezonas raksturu vai cikliskumu;
c) uzņēmuma pamatdarbībai neraksturīgi darījumi, kuri ietekmē aktīvus, saistības, pašu kapitālu, neto ienākumus vai naudas plūsmu;
d) parāda vērtspapīru un pašu kapitāla vērtspapīru emisijas, atpirkšanas vai atmaksāšanas gadījumi;
e) izmaiņas gaidāmajās saistībās vai gaidāmajos aktīvos pēc pēdējā gada bilances datuma;
f) būtiski notikumi pēc starpperioda beigām, kas nav atspoguļoti starpperioda finanšu pārskatos;
g) izmaiņas uzņēmuma struktūrā starpperioda laikā, tostarp uzņēmumu apvienošana, meitas uzņēmumu un ilgtermiņa ieguldījumu iegāde vai pārdošana, darbības pārtraukšana.

Starpperioda finanšu pārskatos jāiekļauj šādi starpperioda finanšu pārskati – gan saīsināti, gan pilni:

- kārtējā starpperioda beigu bilance un salīdzināmā iepriekšējā finanšu gada beigu bilance;
- peļņas vai zaudējumu aprēķins par kārtējo starpperiodu un peļņas vai zaudējumu aprēķins par kārtējo finanšu gadu līdz konkrētajam datumam kopā ar salīdzināmo peļņas vai zaudējumu aprēķinu par iepriekšējā finanšu gada salīdzināmiem starpperiodiem (kārtējo un no gada sākuma līdz konkrētajam datumam);
- pašu kapitāla izmaiņu pārskats par kārtējo finanšu gadu līdz starpposma beigām ar salīdzinošo informāciju par attiecīgo periodu iepriekšējā finanšu gadā;
- naudas plūsmas pārskats par kārtējo finanšu periodu līdz starpposma beigām ar salīdzinošo informāciju par attiecīgo periodu iepriekšējā finanšu gadā.

ATKARĪBAS PĀRSKATI

Koncernu likums, kas ir spēkā no 27.04.2000., reglamentē:

- valdošā uzņēmuma un atkarīgās sabiedrības savstarpējās attiecības;
- izšķirošās ietekmes un līdzdalības publisku reģistrāciju;
- atkarības pārskata sagatavošanas kārtību;
- koncerna līguma sagatavošanas kārtību;
- atkarīgās sabiedrības, kreditoru un mazākumdalībnieku interešu aizsardzību.

Saskaņā ar Koncernu likumu izšķirošās ietekmes nosacījumi ir šādi:

- balsstiesību vairākums, t.i., pieder vairāk nekā puse kapitāla daļu vai akciju;
- dalībnieku līgumā vienam dalībniekam ir paredzētas tiesības iecelt sabiedrības izpildinstitūcijas vai pārraudzības institūcijas locekļu vairākumu, pat ja tam piederošās daļas vai akcijas to nepieļauj;
- uzņēmums ir sabiedrības dalībnieks un, pamatojoties uz vienošanos ar citiem dalībniekiem, viens pats kontrolē balsstiesību vairākumu.

Saskaņā ar likuma 30. pantu, ja nav noslēgts koncerna līgums, atkarīgās sabiedrības izpildinstitūcija par katru pārskata gadu sastāda atkarības pārskatu. To sastāda un apstiprina kopā ar atkarīgās sabiedrības gada pārskatu. Atkarības pārskats jāsastāda arī tad, ja visas atkarīgās sabiedrības kapitāla daļas vai akcijas pieder vienam uzņēmumam, izņemot gadījumu, ja vienīgais īpašnieks ir fiziska persona. Atkarības pārskats ir jāsastāda tikai tādai atkarīgai sabiedrībai, kas ir Latvijā reģistrēta SIA vai AS.

Atkarības pārskatam jāsniedz vispārējs priekšstats par atkarīgās sabiedrības attiecībām ar valdošo uzņēmumu pārskata gadā, kā arī ar citiem valdošā koncerna uzņēmumiem, ar kuriem atkarīgā sabiedrība slēgusi savstarpējus darījumus.

Likuma 29. pants nosaka: ja nav noslēgts pārvaldes līgums, valdošais uzņēmums nedrīkst izmantot savu ietekmi, lai pamudinātu atkarīgo sabiedrību noslēgt tai neizdevīgu darījumu vai arī citu tai neizdevīgu pasākumu, ja vien netiek atlīdzināti šāda darījuma vai pasākuma rezultātā radušies zaudējumi. Ja šie zaudējumi pārskata gadā netiek atlīdzināti, valdošais uzņēmums līdz tā pārskata

gada beigām, kurā tie radušies, rakstveidā informē atkarīgo sabiedrību, kad un kādā veidā zaudējumi tiks atlīdzināti, piešķirot atkarīgajai sabiedrībai atbilstošas prasījuma tiesības.

Ja atkarīgās sabiedrības izpildinstitūcijas un pārraudzības institūcijas locekļi rīkojušies, pārkāpjot savus pienākumus, viņi atbild kā kopparādnieki līdztekus personām, kurām saskaņā ar Koncernu likuma 27. pantu ir pienākums atlīdzināt zaudējumus. Ja ir strīds par to, vai norādījumi doti ar kārtīga un apzinīga sabiedrības vadītāja rūpību, pierādīšanas pienākums ir atkarīgās sabiedrības izpildinstitūcijas un pārraudzības institūcijas locekļiem.

Saskaņa ar likuma 30. pantu atkarības pārskatā norāda:

1) darījumus, kurus atkarīgā sabiedrība pārskata gadā noslēgusi ar valdošo uzņēmumu vai citu uzņēmumu, kas apvienots koncernā ar valdošo uzņēmumu, kā arī darījumus, kas noslēgti šo uzņēmumu interesēs vai pamudinājuma rezultātā, īpaši norādot darījumus, kuri atkarīgajai sabiedrībai ir pilnīgi vai daļēji neizdevīgi vai kuri saistīti ar īpašu risku atkarīgajai sabiedrībai, vai arī kuri būtiski atšķiras no parasti veiktās uzņēmējdarbības;
2) citus pasākumus, kurus atkarīgā sabiedrība veikusi vai no kuriem tā atturējusies valdošā uzņēmuma interesēs vai pamudinājuma rezultātā, īpaši norādot pasākumus, kuri atkarīgajai sabiedrībai ir pilnīgi vai daļēji neizdevīgi vai kuri saistīti ar īpašu risku atkarīgajai sabiedrībai, vai arī kuri būtiski atšķiras no parasti veiktās uzņēmējdarbības;
3) pasākumus, kas veikti pārskata gada laikā, lai faktiski atlīdzinātu atkarīgajai sabiedrībai radušos zaudējumus;
4) atkarīgajai sabiedrībai pārskata gadā laikā radušos zaudējumu apjomu, kuri faktiski netiek atlīdzināti, un piešķirtās atbilstošas prasījuma tiesības uz šādu zaudējumu atlīdzināšanu;
5) pārskatam jāpievieno atkarīgās sabiedrības izpildinstitūcijas paziņojums par to, vai tā ir saņēmusi atbilstošu pretizpildījumu no valdošā uzņēmuma un vai sabiedrībai nav nodarīti zaudējumi.

Atkarības pārskatu vienlaikus ar sabiedrības gada pārskatu pārbauda revidents, pēc pārbaudes kopā ar revidenta ziņojumu iesniedz sabiedrības pārraudzības institūcijai (padomei), kura sniedz ziņojumu dalībnieku sapulcei.

Pārbaudīto, apstiprināto atkarības pārskatu un revidenta atzinumu kopā ar gada pārskatu atkarīgās sabiedrības izpildinstitūcija iesniedz Uzņēmumu reģistrā, bet iesniegšanu VID Koncernu likums neparedz.

Koncernu likumā ir noteikta atkarīgās sabiedrības izpildinstitūcijas un pārvaldes institūcijas locekļu atbildība par neizdevīgu darījumu vai pasākumu neiekļaušanu atkarības pārskatā. Administratīvā atbildība par atkarības pārskata neiesniegšanu nav noteikta.

Ja ir noslēgts koncerna līgums, tas ir spēkā no tā reģistrācijas brīža Uzņēmumu reģistrā. Noslēdzot koncerna līgumu, likums nosaka vairākus valdošā uzņēmuma pienākumus:

- atlīdzināt atkarīgās sabiedrības pārskata gada zaudējumus, ciktāl tie nav atlīdzināti ar valdošā uzņēmuma izmaksām atkarīgās sabiedrības peļņas atskaitījumos (rezervēs);
- veikt izlīdzinājuma izmaksu mazākumdalībniekiem par parasto dividenžu nesaņemšanu;
- pēc mazākumdalībnieka pieprasījuma iegūt viņa akcijas (kapitāla daļas) par līgumā noteiktu atlīdzību.

UZŅĒMUMA GADA PĀRSKATA NOFORMĒŠANA UN PARAKSTĪŠANA

Likums «Par uzņēmumu gada pārskatiem» paredz, ka uzņēmuma gada pārskatā jānorāda:

1) uzņēmuma pilns nosaukums un juridiskā adrese, kā arī reģistrācijas numurs Uzņēmumu reģistrā;
2) individuālajam uzņēmumam – arī īpašnieka vārds, uzvārds, adrese un personas kods;
3) valsts vai pašvaldību uzņēmumam – arī tās ministrijas vai citas pārvaldes institūcijas nosaukums, kuras pārziņā tas atrodas;
4) līgumsabiedrībai – arī dati par personām ar pilnu atbildību un par pārvaldes institūciju locekļiem (juridiskajām personām – arī reģistrācijas numurs Uzņēmumu reģistrā, bet fiziskajām personām – arī personas kods);
5) visu veidu statūtsabiedrībām un citu veidu uzņēmumiem – arī visu valdes un padomes locekļu vārds, uzvārds un ieņemamais amats. Šīs ziņas jāsniedz arī par tām personām, kuras pārskata gada laikā no šiem amatiem ir aizgājušas.

Gada pārskatu paraksta:

- individuālajos uzņēmumos – īpašnieks;
- uzņēmumos ar pilnu atbildību – personas ar pilnu atbildību;
- uzņēmumos ar ierobežotu atbildību:
  - akciju sabiedrībās – valdes priekšsēdētājs, padomes priekšsēdētājs un izpilddirektors,
  - citos uzņēmumos ar ierobežotu atbildību – izpildinstitūcijas vai uzņēmuma vadītājs.

Gadījumos, kad kāda no personām, kurai jāparaksta gada pārskats vai vadības ziņojums, uzskata, ka tas nav apstiprināms, vai arī tai pret pārskatu vai vadības ziņojumu ir kādi iebildumi, kurus tā grib darīt zināmus dalībniekiem, šī persona to norāda īpašā piezīmē.

Noformējot gada pārskatu, uzņēmumam jāievēro arī MK 1996. gada 23. aprīļa noteikumi Nr. 154 «Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas noteikumi».

Noformējot gada pārskatu, uzņēmums nedrīkst aizmirst, ka finanšu pārskats kā vienots kopums sastāv no bilances, peļņas vai zaudējumu aprēķina, naudas plūsmas pārskata, pašu kapitāla izmaiņu pārskata un pielikuma.

PĀRSKATA UN VADĪBAS ZIŅOJUMA PĀRBAUDE UN PUBLICĒŠANA

Likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. nodaļa nosaka gada pārskata un vadības ziņojuma pārbaudes un publicēšanas kārtību.

Ja uzņēmējsabiedrības rādītāji pārsniedz divus no šādiem likuma 54. panta 2. daļas kritērijiem:

1) bilances kopsumma – Ls 100 000;
2) neto apgrozījums – Ls 200 000;
3) pārskata gada vidējais darbinieku skaits – 25,

tās sagatavoto gada pārskatu pārbauda zvērināts revidents vai zvērinātu revidentu komercsabiedrība (turpmāk – zvērināts revidents) atbilstoši likumam «Par zvērinātiem revidentiem».

Gada pārskata pārbaudei ir jāaptver arī grāmatvedības pārbaude, lai noskaidrotu, vai uzskaite uzņēmumā atbilst grāmatvedības pamatnoteikumiem. Pārbaudē arī jānoskaidro, vai ir ievērotas likuma prasības un uzņēmuma statūtu noteikumi.

Uzņēmums ne vēlāk kā mēnesi pēc gada pārskata apstiprināšanas un ne vēlāk kā četrus mēnešus pēc pārskata gada beigām, t.i., parasti ne vēlāk kā līdz 30. aprīlim, bet uzņēmums, kura darbības apjoms pārsniedz šā likuma 24. panta 2. daļā minētos kritērijus (bilances kopsumma – Ls 1 000 000; neto apgrozījums – Ls 2 400 000; pārskata gada vidējais darbinieku skaits – 250), ne vēlāk kā septiņus mēnešus pēc pārskata gada beigām iesniedz (nosūta pa pastu vai ar kurjeru) VID nodaļai pēc uzņēmuma atrašanās vietas un Uzņēmumu reģistram pārbaudīta gada pārskata, kā arī zvērināta revidenta ziņojuma (ja tāds ir) norakstu kopā ar paskaidrojumu par to, kad gada pārskats apstiprināts. Minētos dokumentus var iesniegt elektroniskā veidā, pievienojot rakstveida apliecinājumu par to atbilstību dokumentu oriģināliem. Uzņēmums ir atbildīgs par to, lai pa pastu vai ar kurjeru nosūtītie vai elektroniskā veidā iesniegtie dokumenti tiktu saņemti.

Ne vēlāk kā divus mēnešus pēc gada pārskata apstiprināšanas un ne vēlāk kā astoņus mēnešus pēc pārskata gada beigām uzņēmumi, kuru darbības apjoms

pārsniedz šā likuma 24. panta 2. daļā minētos kritērijus, par saviem līdzekļiem iesniedz publicēšanai laikrakstā «Latvijas Vēstnesis» gada pārskata un zvērināta revidenta ziņojuma norakstu.

Ja uzņēmuma vadība laikus neiesniedz pārskata gada finanšu pārskatu, VID amatpersona uzliek naudas sodu likumā noteiktajā kārtībā.

I PIELIKUMS

Bilances sastādīšanas shēma

Bilance 200x. gada 31. decembrī

AKTĪVS	Piez. nr.	R. kods	Formula posteņa summai
1. ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMI			
I Nemateriālie ieguldījumi			
1. Pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas		010	DA 111 – KA 1191
2. Koncesijas, patenti, licences, preču zīmes un tamlīdzīgas tiesības		020	DA 112 – KA 1192
3. Citi nemateriālie ieguldījumi		021	DA 113 – KA 1193
4. Uzņēmuma nemateriālā vērtība		030	DA 114 – KA 1194
5. Avansa maksājumi par nemateriālajiem ieguldījumiem		040	DA 115
6. Nemateriālo ieguldījumu izveidošanas izdevumi		041	DA 116
I KOPĀ		050	010.r. + 020.r. + 021.r. + 030.r. + 040.r. + 041.r.
II Pamatlīdzekļi			
1. Zemes gabali, ēkas, būves un ilggadīgie stādījumi		060	DA 121 – KA 1291
2. Ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos		070	DA 126 – KA 1294
3. Iekārtas un mašīnas		080	DA 122 – KA 1292
4. Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs		090	DA 123 – KA 1293
5. Pamatlīdzekļu izveidošanas izmaksas		100	DA 124
6. Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem		110	DA 125
II KOPĀ		120	060.r. + 070.r. + 080.r. +090.r. + 100.r. +110.r.
III Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi			
1. Līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā		130	DA 131
2. Aizdevumi radniecīgajiem uzņēmumiem		140	DA 132
3. Līdzdalība asociēto uzņēmumu kapitālā		150	DA 133
4. Aizdevumi asociētajiem uzņēmumiem		160	DA 134
5. Pārējie vērtspapīri un ieguldījumi		170	DA 135
6. Pārējie aizdevumi		180	DA 136
7. Pašu akcijas un daļas		190	DA 137
8. Aizdevumi uzņēmuma līdzīpašniekiem un vadībai		200	DA 138
III KOPĀ		210	130.r. + 140.r. + 150.r. + 160.r. + 170.r. + 180.r. + 190.r. + 200.r.
1. IEDAĻAS KOPSUMMA		**220**	**050.r. + 120.r. + 210.r.**

AKTĪVS	Piez. nr.	R. kods	Formula posteņa summai
2. APGROZĀMIE LĪDZEKĻI			
I Krājumi			
1. Izejvielas, pamatmateriāli un palīgmateriāli		230	DA 211 + DA 215 – KA 216 – KA 433
2. Nepabeigtie ražojumi		240	DA 212
3. Gatavie ražojumi un preces pārdošanai		250	DA 213
4. Nepabeigtie pasūtījumi		260	DA 214
5. Avansa maksājumi par precēm		270	DA 219
6. Darba dzīvnieki un produktīvie dzīvnieki		280	
I KOPĀ		290	230.r. + 240.r. + 250.r. + 260.r. + 270.r. + 280.r.
II Debitori			
1. Pircēju un pasūtītāju parādi		300	DA 2311 + DA 2312 – KA 431
2. Radniecīgo uzņēmumu parādi		310	DA 233
3. Asociēto uzņēmumu parādi		320	DA 234
4. Citi debitori		330	DA 232 + DA 235 + DA 238 + DA 239
5. Neiemaksātās daļas sabiedrības kapitālā		340	DA 236
6. Īstermiņa aizdevumi uzņēmuma līdzīpašniekiem un vadībai		350	DA 237
7. Nākamo periodu izmaksas		360	DA 241
8. Uzkrātie ieņēmumi		361	DA 242
II KOPĀ		370	300.r. + 310.r. + 320.r. + 330.r. + 340.r. + 350.r. + 360.r. + 361.r.
III Vērtspapīri un līdzdalība kapitālos			
1. Līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā		380	DA 251
2. Asociēto uzņēmumu akcijas un daļas		381	DA 252
3. Pašu akcijas un daļas		390	DA 253
4. Pārējie vērtspapīri un līdzdalība kapitālos		400	DA 254
III KOPĀ		410	380.r. + 381.r. + 390.r. + 400.r.
IV Naudas līdzekļi *IV KOPĀ*		420	DA 261 + DA 262 + DA 264 + DA 265 + DA 267
2. IEDAĻAS KOPSUMMA		**430**	**290.r. + 370.r. + 410.r. + 420.r.**
BILANCE		**440**	**220.r. + 430.r.**

PASĪVS	Piez. nr.	R. kods	Formula posteņa summai
1. PAŠU KAPITĀLS			
1. Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)		450	KA 311
2. Akciju emisijas uzcenojums		460	KA 312
3. Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve		470	KA 3131 + KA 3132 + KA 3133
4. Rezerves:			
a) likumā noteiktās rezerves		480	KA 331 + KA 333
b) rezerves pašu akcijām vai daļām		490	KA 334
c) sabiedrības statūtos noteiktās rezerves		500	KA 335
d) pārējās rezerves		510	KA 336
IV KOPĀ		520	480.r. + 490r. + 500.r. + 510.r.
5. Nesadalītā peļņa:			
a) iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa		530	KA 342 vai -(DA 342)
b) pārskata gada nesadalītā peļņa		540	KA 341 vai -(DA 341)
1. IEDAĻAS KOPSUMMA		**550**	**450.r. + 460.r. + 470.r. + 520.r. + 530.r. + 540.r.**
2. UZKRĀJUMI			
1. Uzkrājumi pensijām un tamlīdzīgām saistībām		560	
2. Uzkrājumi paredzamajiem nodokļiem		570	KA 421
3. Citi uzkrājumi		580	KA 432
2. IEDAĻAS KOPSUMMA		**590**	**560.r. + 570.r. + 580.r.**
3. KREDITORI			
I Ilgtermiņa kreditori			
1. Aizņēmumi pret obligācijām		600	
2. Akcijās pārvēršamie aizņēmumi		610	
3. Aizņēmumi no kredītiestādēm		620	KA 516
4. Citi aizņēmumi		630	KA 5112 + KA 5142
5. No pircējiem saņemtie avansi		640	
6. Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem		650	
7. Maksājamie vekseļi		660	
8. Parādi radniecīgajiem uzņēmumiem		670	
9. Parādi asociētajiem uzņēmumiem		680	
10. Nodokļi un sociālās apdrošināšanas maksājumi		690	
11. Pārējie kreditori		700	
12. Nākamo periodu ieņēmumi		710	

PASĪVS	Piez. nr.	R. kods	Formula posteņa summai
13. Pārskata gada dividendes		720	
14. Neizmaksātās iepriekšējo gadu dividendes		730	
I KOPĀ		740	600.r. + 610.r. + 620.r. + 630.r. + 640.r. + 650.r. + 660.r. + 670.r. + 680.r. + 690.r. + 700.r. + 710.r. + 720.r. + 730.r.
II Īstermiņa kreditori			
1. Aizņēmumi pret obligācijām		750	
2. Akcijās pārvēršamie aizņēmumi		760	
3. Aizņēmumi no kredītiestādēm		770	KA 515
4. Citi aizņēmumi		780	KA 5111 + KA 5141
5. No pircējiem saņemtie avansi		790	KA 521
6. Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem		800	KA 531
7. Maksājamie vekseļi		810	KA 541
8. Parādi radniecīgajiem uzņēmumiem		820	KA 551
9. Parādi asociētajiem uzņēmumiem		830	KA 552
10. Nodokļi un sociālās apdrošināšanas maksājumi		840	KA 571 + KA 572 + KA 573 + KA 574 + KA 575
11. Pārējie kreditori		850	KA 553 + KA 554 + KA 555 + KA 561 + KA 562 + KA 563
12. Nākamo periodu ieņēmumi		860	KA 591
13. Pārskata gada dividendes		870	KA 581
14. Neizmaksātās iepriekšējo gadu dividendes		880	KA 582
15. Uzkrātās saistības		881	KA 532
II KOPĀ		890	750.r. + 760.r. + 770.r. + 780.r. + 790.r. + 800.r. + 810.r. + 820.r. + 830.r. + 840.r. + 850.r. + 860.r. + 870.r. + 880.r. + 881.r.
3. IEDAĻAS KOPSUMMA		**900**	**740.r. + 890.r.**
BILANCE		**910**	**550.r. + 590.r.+ 900.r.**

Bilances aprakstam izmantota likuma «Par uzņēmumu gada pārskatiem» 10. panta bilances shēma un grāmatā dotais kontu plāns.

Saīsinājumi: DA - konta debeta atlikums; KA - konta kredīta atlikums.

Ja, sagatavojot bilanci uzņēmumā, attiecīgajās bilances shēmas rindās nav rādītāju ne pārskata gadā, ne salīdzināmo rādītāju par attiecīgo iepriekšējo pārskata periodu, tās var izlaist.

Ja kādā no bilances debitoru kontiem ir kredīta atlikums un tas nav pārgrāmatots uz attiecīgo kredīta kontu, šis kredīta atlikums jāparāda attiecīgajā bilances kreditoru rindā. Tas pats jāievēro, ja kādam kredīta kontam ir debeta atlikums. Nekādā gadījumā nedrīkst par šo debitora konta kredīta atlikumu samazināt attiecīgo bilances aktīva rindu, un otrādi – arī par kredīta konta debeta atlikumu nedrīkst samazināt attiecīgo bilances pasīva rindu.

II PIELIKUMS

Atliktā uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķina tabula

Nr.p.k.	Posteņa vai aprēķina apraksts	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads
	Nodokļa likme	15%	15%	15%	15%
1.	**Pagaidu atšķirības**				
1.1.	*Pamatlīdzekļu nolietojuma pagaidu atšķirības*				
1.1.1.	PL atlikusī vērtība finanšu grāmatvedībā	15 000	10 000	5000	0
1.1.2.	PL atlikusī vērtība nodokļu vajadzībām	10 000	5000	2500	0
1.1.3.	Starpība	5000	5000	2500	0
1.1.4.	Nodoklis starpībām (1.1.3. * likme)	750	750	375	0
1.2.	***Izveidotie uzkrājumi***				
1.2.1.	Uzkrājums atvaļinājumiem – saldo bilancē	3600	1500	4200	4000
1.2.2.	Pagaidu atšķirības, kas ietekmē UIN aprēķinu, – korekcijas deklarācijā	+ 3600	- 2100	+ 2700	- 200
1.2.3.	Nodoklis starpībām (1.2.2. * likme)	540	-315	405	-30
1.3.	**Kopā pagaidu atšķirības (1.1.3. + 1.2.2.)**	**8600**	**2900**	**5200**	**-200**
1.4.	**Kopā nodoklis starpībām (1.1.4. + 1.2.3. vai 1.3. * likme)**	**1290**	**435**	**780**	**-30**
1.5.	**Atliktā nodokļa saistību vai aktīvu summas**	**1290**	**-855**	**345**	**-810**
2.	**Pastāvīgās atšķirības**				
2.1.	Soda naudas	100	0	0	50
2.2.	Izdevumi, kas nav saistīti ar saimniecisko darbību	2000	1000	1800	0
2.3.	Kopā pastāvīgās atšķirības	2100	1000	1800	50
3.	**UIN aprēķins pārskata gadā (kārtējais)**				
3.1.	Peļņa peļņas vai zaudējumu aprēķinā pirms nodokļiem	50 000	50 000	50 000	50 000
3.2.	Apliekamā ienākuma palielinājums				
3.2.1.	PL nolietojums finanšu grāmatvedībā	5000	5000	5000	5000
3.2.2.	Uzkrājums atvaļinājumiem – palielinājuma summa	3600	0	2700	0
3.2.3.	Soda naudas	100	0	0	50
3.2.4.	Izdevumi, kas nav saistīti ar saimniecisko darbību	2000	1000	1800	0
3.2.5.	Kopā apliekamā ienākuma palielinājuma summa	10 700	6000	9500	5050
3.3.	Apliekamā ienākuma samazinājums				
3.3.1.	PL nolietojums nodokļu vajadzībām	10 000	5000	2500	2500

Nr.p.k.	Posteņa vai aprēķina apraksts	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads
3.3.2.	Uzkrājums atvaļinājumiem – samazinājuma summa	0	2100	0	200
3.3.3.	Kopā apliekamā ienākuma samazinājums	10 000	7100	2500	2700
3.4.	Apliekamais ienākums (3.1. + 3.2.5. – 3.3.3.)	50 700	48 900	57 000	52 300
3.5.	UIN – kārtējais (3.4. * likme)	7605	7335	8 550	7845
4.	**Nodokļu izdevumu aprēķins**				
4.1.	Atliktā nodokļa saistības	1290	-855	345	-810
4.2.	Kārtējais nodoklis	7605	7335	8550	7845
4.3.	Kopā nodokļu izdevumi (4.1. + 4.2.)	8895	6480	8895	7035
5.	**Nodokļa aprēķina saskaņošana**				
5.1.	Nodoklis no finanšu grāmatvedības peļņas	7500	7500	7500	7500
5.2.	Nodoklis no izmaksām, kas neietekmē nodokļu izdevumu aprēķinu				
5.2.1.	Soda naudas	15	0	0	750
5.2.2.	Izdevumi, kas nav saistīti ar saimniecisko darbību	300	150	270	0
5.2.3.	Iepriekšējā gada efekts		-1080	-90	-1215
5.2.4.	Izlīdzināšanās nākotnē	1080	-90	1215	
5.2.5.	Kopējā nodokļu summa	8895	6480	8895	7035
6.	**Peļņas vai zaudējumu aprēķins**				
6.1.	Peļņa pirms nodokļiem	50 000	50 000	50 000	50 000
6.2.	UIN, t.sk.:	8895	6480	8895	7035
6.2.3.	Pārskata gada nodoklis	7605	7335	8550	7845
6.2.4.	Atliktais nodoklis (saistības vai aktīvs)	1290	-855	345	-810
6.2.5.	Peļņa pēc nodokļiem	41 105	43 520	41 105	42 155

III PIELIKUMS

Peļņas vai zaudējumu aprēķina shēma vertikālā formā, klasificēta pēc apgrozījuma izmaksu metodes, likuma 12. pants.

Nr. p.k.	Rādītāja nosaukums	Piezīmes numurs	Rindas kods	Pārskata perioda beigās	Iepriekšējā pārskata perioda beigās	Kontu grupu vai kontu kodi, kuru beigu saldo veido attiecīgo posteni (izmantots kontu plāns – skatīt 24. lpp.)
1	2	3	4	5	6	7
1.	Neto apgrozījums		010			61x+62x+63x–64x+66x
2.	Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas		020			-[71x+721+7311+74x+75x (daļa, kas attiecas uz pamatdarbību)]
3.	Bruto peļņa vai zaudējumi (no apgrozījuma)		030			010.r. – 020.r.
4.	Pārdošanas izmaksas		040			-(76x)
5.	Administrācijas izmaksas		050			-(722+7312+732+77x)
6.	Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi		060			65x**+816+819+(8151–8251)*
7.	Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas		070			-[75x**+826+829+(8251–8151)*]
8.	Ieņēmumi no līdzdalības koncerna meitas un asociēto uzņēmumu peļņā		080			811, kas skar šo posteni
9.	Ieņēmumi no vērtspapīriem un aizdevumiem, kas veidojuši ilgtermiņa ieguldījumus		090			811, kas skar šo posteni
10.	Pārējie procentu ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi		100			812+ 813+(8152–8252)*+ (817–827)*
11.	Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu un īstermiņa vērtspapīru vērtības norakstīšana		110			-(821+823)
12.	Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas		120			-[822+824+(8252–8152)*+ (827–817)*]
13.	Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem		130			030.r.–040.r.–050.r.+060.r.–070.r.+ 080.r.+090.r.+100r.–110.r.–120.r.
14.	Ārkārtas ieņēmumi		140			831
15.	Ārkārtas izmaksas		150			-(841)

1	2	3	4	5	6	7
16.	Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem		160			130.r.+140.r.–150.r.
17.	Uzņēmumu ienākuma nodoklis par pārskata gadu		170			-(8811)
18.	Atliktais uzņēmumu ienākuma nodoklis		180			-(8812)
19.	Pārējie nodokļi		190			-(882+883)
20.	Pārskata gada peļņa vai zaudējumi		200			160.r.–170.r.–180.r.

* Parādās tikai vienu reizi atkarībā no rezultāta (peļņa vai zaudējumi) tajā postenī, kurā ir attiecīgie ieņēmumi vai izdevumi.

** Posteņos, kuros ir konti 65x un 75x, ir jāaprēķina peļņa vai zaudējumi no pamatlīdzekļu pārdošanas (sadalījumā pa vienveidīgām pamatlīdzekļu grupām), un atkarībā no tā, vai ir peļņa vai zaudējumi, tikai šo aprēķināto rezultātu atspoguļo attiecīgajā postenī.

Kontus 741, 742 un 743 arī var dalīt analītiski tā, lai varētu aizpildīt attiecīgo izmaksu posteņus, piemēram: pamatdarbībā (ražošanā) izmantojamo pamatlīdzekļu nolietojums un administrācijas vajadzībām izmantojamo pamatlīdzekļu nolietojums.

Tāpat attiecīgi grāmatvedībā ir jāņem vērā ikviens konts, kurā uzkrātās izmaksas attiecas uz vairākiem peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņiem. Tas attiecīgi jāsadala analītiskajos kontos tā, lai varētu bez liekiem papildu aprēķiniem ārpus kontu apgrozījuma pareizi sastādīt peļņas vai zaudējumu aprēķinu. Piemēram, ja uzņēmuma komandējumu izdevumi nav tikai administrācijas izdevumi, bet attiecas arī uz pārdošanas vai ražošanas izdevumiem, šis konts attiecīgi arī jāsadala.

PIEMĒRS FINANŠU PĀRSKATA SASTĀDĪŠANAI

Ziņas par uzņēmumu

Nosaukums:	SIA «AAA»
Adrese:	Dāliju iela x, Rīga, LV-1013
Reģistrācija UR:	xxxxxxxxx, 21.03.2000.
Nodokļu maksātāja reģistrācijas numurs:	xxxxxxxxxxx
PVN maksātāja reģistrācijas numurs:	LV xxxxxxxxxxx
Dibinātāji:	trīs fiziskas personas, katrai pieder 1/3 pamatkapitāla
Pamatkapitāls:	Ls 15 000
Pamatnodarbošanās:	remonta pakalpojumu sniegšana
Vadītājs:	Jānis Naudiņš
Grāmatvede:	Matilde Skopā
Darbu vadītājs:	Kārlis Čaklais

Uzdevumā piemērota nodokļu likumdošana, kas ir spēkā uz 1.08.2003.

Bilances posteņu sākuma atlikumi uz 1.01.2003. un peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņu summas par iepriekšējo pārskata gadu
(Tabulā izmantoti grāmatā dotā kontu plāna kodi)

Konta kods	Sākuma saldo		Sākuma saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
111				
112	7000.00		7000.00	
113				
114				
115	5000.00		5000.00	
116				
1191		2033.33		2033.33
1192				
1193				
1194				
121	30 300.00		30 300.00	
122	3900.00		3900.00	
123	3331.20		3331.20	
124				
125				
126				
1291		5072.50		5072.50
1292		2167.50		2167.50
1293		2317.63		2317.63
1294				
131				
132				
133	1500.00		1500.00	
134				
135				
136				
137				

Konta kods	Sākuma saldo		Sākuma saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
138				
211	2995.67		2995.67	
212				
213				
214	1596.00		1596.00	
215	1215.60		1215.60	
216		1215.60		1215.60
219	590.00		590.00	
2311	35 123.60		35 123.60	
2312	3462.93		3462.93	
232				
233				
234				
235	59.41		59.41	
236				
2381	25.00		25.00	
2382				
2383				
23911	2755.75		2755.75	
23912	450.00		450.00	
23913		90.00		90.00
23914				
23915				
2392				
241	120.00		120.00	
242				
251				
252				
253				

Konta kods	Sākuma saldo		Sākuma saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
254				
261	1250.25		1250.25	
262	3625.91		3625.91	
264				
265				
267	750.00		750.00	
311		15 000.00		15 000.00
3131				
3132				
3133				
331		1690.00		1690.00
333				
334				
335				
336				
341				11 954.20
342		18 840.45		18 840.45
421				
431		3462.93		3462.93
432		1400.00		1400.00
433		1200.00		1200.00
511				
514				
515				
516				
521		2950.00		2950.00
531		24 702.86		24 702.86
532		316.42		316.42
541				

Konta kods	Sākuma saldo		Sākuma saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
551				
552				
553				
554				
555				
561		805.79		805.79
562				
563				
571		1562.00		1562.00
572		230.32		230.32
573		357.64		357.64
574		2526.15		2526.15
575				
576		156.00		156.00
581				
582		5000.00		5000.00
611		128 724.00		
613				
6491				
651				
653				
654				
655				
656				
658				
663		1596.00		1596.00

Konta kods	Sākuma saldo		Sākuma saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
711	80 787.33			
712				
717				
719				
721	9480.00			
722	4680.00			
724				
7311	1997.40			
7312	1127.40			
732				
741	1400.00			
742	3555.41			
743	1215.60			
7441				
7442				
7443	3462.93			
7444	1200.00			
751				
752				
753				
755				
756				
757				
769				
771	563.12			
772	451.36			
773				
774	500.00			
775	235.95			

Konta kods	Sākuma saldo		Sākuma saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
776				
777	1562.30			
811				
812		759.00		
814				
8151				
8152				
8153				
816				
819				
821				
822				
824				
8251				
8252				
8253				
826				
829	2500.00			
861				14 448.20
8811				
8812				
883	316.00			
Kopā	220 086.12	220 086.12	105 051.32	105 051.32

Pamatlīdzekļi

Sākuma atlikumi

Uzņēmums finanšu grāmatvedības vajadzībām izmanto pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķināšanas lineāro metodi, nosakot normu procentos gadā. Lai iegūtu pamatlīdzekļa lietderīgās kalpošanas laiku gados, 100% jādala ar izmantoto normu procentos.

Pamatlīdzekļu saraksts sastādīts, sadalot pamatlīdzekļus pēc bilances kontiem. Kontā 123 «Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs» esošie pamatlīdzekļi sadalīti arī pēc pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķināšanas kategorijām nodokļu vajadzībām.

Pamatlīdzekļu sākuma atlikumi finanšu grāmatvedības vajadzībām 2003. gada 1. janvārī

Pamatlīdzekļu nosaukums	Kartītes Nr.	Iegādes datums	Saldo uz 01.01.2003.			Nolietojums			
			iegādes vērtība	uzkrātais nolietojums	atlikusī vērtība (4. aile – 5. aile)	norma %	norma mēn.	norma gadā (4. aile vai 16. aile * 7. aile)	mēnesī (9. aile/ 12)
121 konts									
Biroja telpas – dzīvoklis	1	03.2000.	13 800.00	1897.50	11 902.50	5.00%		690.00	57.50
Remontdarbnīcas telpas	2	03.2000.	9000.00	1237.50	7762.50	5.00%		450.00	37.50
Angārs – noliktava	11	05.2000.	7500.00	1937.50	5562.50	10.00%		750.00	62.50
Kopā 121		X	30 300.00	5072.50	25 227.50	X	-	1890.00	57.50
122 konts									
Automašīna «Mitsubishi»	3	03.2000.	1980.00	1089.00	891.00	20.00%		396.00	33.00
Darbgalds – virpa	4	03.2000.	1620.00	891.00	729.00	20.00%		324.00	27.00
Urbjmašīna	16	12.2000.	300.00	187.50	112.50	25.00%		75.00	6.25
			-	-	-				
Kopā 122		X	3900.00	2167.50	1732.50	X	-	795.00	66.25
123 konts									
Datortehnika – PL grupa									
Dators	5	03.2000.	570.86	549.45	21.41	35.00%		199.80	16.65
Printeris «HP DeskJet»	6	03.2000.	250.29	240.90	9.39	35.00%		87.60	7.30
Fakss	7	03.2000.	300.00	288.75	11.25	35.00%		105.00	8.75
Telefons (mob.)	14	11.2000.	120.00	87.50	32.50	35.00%		42.00	3.50
Telefons (mob.)	15	11.2000.	120.00	87.50	32.50	35.00%		42.00	3.50
Kopā datortehnika		X	1361.15	1254.10	107.05	X	-	476.40	39.70
Pārējie PL									
Biroja mēbeles	8	03.2000.	1500.00	825.00	675.00	20.00%		300.00	25.00
Drēbju skapis	9	03.2000.	78.85	43.37	35.48	20.00%		15.77	1.31
Darbgalds	10	03.2000.	241.20	132.66	108.54	20.00%		48.24	4.02
Krēsls (darbam)	12	11.2000.	75.00	31.25	43.75	20.00%		15.00	1.25
Krēsls (darbam)	13	11.2000.	75.00	31.25	43.75	20.00%		15.00	1.25
Kopā pārējie		X	1970.05	1063.53	906.52	X	-	394.01	32.83
Kopā 123			3331.20	2317.63	1013.57	X	-	870.41	72.53
Pavisam		X	37 531.20	9557.63	27 973.57	X	-	3555.41	296.28

2003. gadā veiktās operācijas ar pamatlīdzekļiem

1. 2003. gada 15. janvārī veikta biroja telpu – dzīvokļa – pārvērtēšana atbilstoši tirgus cenai – Ls 30 000, lietderīgās kalpošanas laiks netika mainīts – nolietojamā summa norakstāma izdevumos šā pamatlīdzekļa atlikušajā kalpošanas laikā – 206 mēnešos.
2. 2003. gada 1. martā noslēgts ilgtermiņa nomas līgums par telpām remontdarbnīcai, kurā uzsākts remonts. 2003. gada 21. oktobrī pieņemti pabeigtie remontdarbi šajās telpās – Ls 3400. Līgumā šādi remontdarbi nav paredzēti.
3. 2003. gada 15. jūnijā no grāmatvedības uzskaites izslēgta nozagtā uzņēmumam piederošā automašīna «Mitsubishi».
4. 2003. gada 15. decembrī pārdotas remontdarbnīcas telpas: pārdošanas cena – Ls 10 000, PVN 18% – Ls 1800, kopējā darījuma summa – Ls 11 800.
5. 2003. gada decembrī aprēķināts nolietojums pamatlīdzekļiem un veikts tā iegrāmatojums (uzdevuma vienkāršošanai arī izslēgto un pārvērtēto pamatlīdzekļu nolietojums tabulā (aprēķinā) iekļauts decembra kopējā summā un iegrāmatots arī decembrī).

Pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķins finanšu grāmatvedības vajadzībām 2003. gadā (1. lappuse)

Rindas nr. p.k.	Nr.p.k. grupā	Pamatlīdzekļu nosaukums	Kartītes Nr.	Iegādes datums	Saldo uz 01.01.2003.			Nolietojums				Lietošanas mēneši	Aprēķinātais nolietojums (10. aile * 11. aile)
					iegādes vērtība	uzkrātais nolietojums	atlikusī vērtība (4. aile – 5. aile)	norma %	norma mēn.	norma gadā (4. aile vai 16. aile * 7. aile)	mēnesī (9. aile/ 12)		
	1	2		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.		**121 konts**											
2.	1	Biroja telpas - dzīvoklis	1	03.2000.	13 800.00	1897.50	11 902.50	5.00%		690.00	57.50	1	57.50
3.		Biroja telpas - dzīvoklis (pārvērtēšana)		01.2003.				5.00%		1637.04	136.42	11	1500.62
4.	2	Remontdarbnīcas telpas	2	03.2000.	9000.00	1237.50	7762.50	5.00%		450.00	37.50	12	450.00
5.	3	Angārs – noliktava	11	05.2000.	7500.00	1937.50	5562.50	10.00%		750.00	62.50	12	750.00
6.		Kopā 121		X	30 300.00	5072.50	25 227.50	X	-	3527.04	293.92	X	2758.12
7.													
8.		**122 konts**											
9.	1	Automašīna «Mitsubishi»	3	03.2000.	1980.00	1089.00	891.00	20.00%		396.00	33.00	6	198.00
10.	2	Darbgalds – virpa	4	03.2000.	1620.00	891.00	729.00	20.00%		324.00	27.00	12	324.00
11.	3	Urbjmašīna	16	12.2000.	300.00	187.50	112.50	25.00%		75.00	6.25	12	75.00
12.	4				-	-	-						
13.		Kopā 122		X	3900.00	2167.50	1732.50	X	-	795.00	66.25	X	597.00
14.		**123 konts**											
15.		**Datortehnika - PL grupa**											
16.	1	Dators	5	03.2000.	570.86	549.45	21.41	35.00%		199.80	16.65		21.41
17.	2	Printeris «HP DeskJet»	6	03.2000.	250.29	240.90	9.39	35.00%		87.60	7.30		9.39
18.	3	Fakss	7	03.2000.	300.00	288.75	11.25	35.00%		105.00	8.75		11.25
19.	4	Telefons (mob.)	14	11.2000.	120.00	87.50	32.50	35.00%		42.00	3.50		32.50
20.	5	Telefons (mob.)	15	11.2000.	120.00	87.50	32.50	35.00%		42.00	3.50		32.50
21.		Kopā datortehnika		X	1361.15	1254.10	107.05	X	-	476.40	39.70	X	107.05
22.													
23.		**Pārējie PL**											
24.	1	Biroja mēbeles	8	03.2000.	1500.00	825.00	675.00	20.00%		300.00	25.00	12	300.00
25.	2	Drēbju skapis	9	03.2000.	78.85	43.37	35.48	20.00%		15.77	1.31	12	15.77
26.	3	Darbgalds	10	03.2000.	241.20	132.66	108.54	20.00%		48.24	4.02	12	48.24
27.	4	Krēsls (darbam)	12	11.2000.	75.00	31.25	43.75	20.00%		15.00	1.25	12	15.00
28.	5	Krēsls (darbam)	13	11.2000.	75.00	31.25	43.75	20.00%		15.00	1.25	12	15.00
29.		Kopā pārējie		X	1970.05	1063.53	906.52	X	-	394.01	32.83	X	394.01
30.		Kopā 123			3331.20	2317.63	1013.57	X	-	870.41	72.53	X	501.06
31.		**Pavisam**		X	37 531.20	9557.63	27 973.57	X	-	5192.45	432.70	X	3856.18

2. lappuse

Nr.p.k.	Saņemtie pamatlīdzekļi (iegādes vērtība)				Izslēgtie pamatlīdzekļi				Saldo uz 31.12.2003.		
	ieguldītie	pārvērtēšana «+» vai «-»	pirktie	kopā	izslēgšanas datums	atlikusī vērtība	nolietojums	kopā	iegādes vērtība (4. aile + 16. aile – 20. aile)	uzkrātais nolietojums (5. aile + 12. aile – 19. aile)	atlikusī vērtība (21. aile – 22. aile)
	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1.											
2.				-				-			
3.		16 200.00		16 200.00				-	30 000.00	3455.62	26 544.38
4.				-	15.12.2003.	7312.50	1687.50	9000.00	-	-	-
5.				-					7500.00	2687.50	4812.50
6.	-	16 200.00	-	16 200.00	-	7312.50	1687.50	9000.00	37 500.00	6143.12	31 356.88
7.											
8.											
9.				-	15.06.2003.	693.00	1287.00	1980.00	-	-	-
10.				-					1620.00	1215.00	405.00
11.				-					300.00	262.50	37.50
12.											-
13.	-	-	-	-	-	693.00	1287.00	1980.00	1920.00	1477.50	442.50
14.											
15.											
16.				-					570.86	570.86	-
17.				-					250.29	250.29	-
18.				-					300.00	300.00	-
19.				-					120.00	120.00	-
20.				-					120.00	120.00	-
21.	-	-	-	-	-	-	-	-	1361.15	1361.15	-
22.											
23.											
24.				-					1500.00	1125.00	375.00
25.				-					78.85	59.14	19.71
26.				-					241.20	180.90	60.30
27.				-					75.00	46.25	28.75
28.				-					75.00	46.25	28.75
29.	-	-	-	-	-	-	-	-	1970.05	1457.54	512.51
30.	-	-	-	-	-	-	-	-	3331.20	2818.69	512.51
31.	-	16 200.00	-	16 200.00	-	8005.50	2974.50	10 980.00	42 751.20	10 439.31	32 311.89

Datortehnikas grupas pamatlīdzekļu nolietojums pārskata gadā norakstāms viss, jo tas ir šo pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķina pēdējais gads un tajā ir uzkrājušās arī visas noapaļošanas starpības.

Pamatlīdzekļu kartīšu paraugi

Katram pamatlīdzeklim uzņēmumā tiek atvērta uzskaites kartīte, kurā tiem pamatlīdzekļiem, kuriem likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. pants nosaka nolietojumu nodokļiem aprēķināt katram pamatlīdzeklim atsevišķi, ir apvienota pamatlīdzekļu uzskaites informācija gan finanšu grāmatvedības vajadzībām, gan nodokļu vajadzībām.

Pamatlīdzekļu uzskaites kartīte Nr. 1

Pamatlīdzekļu objekta nosaukums	**Biroja telpas**	Kods		NODOKĻIEM
		Skaits	1	
Atrašanās vieta	Dāliju X, Rīga	Sākotnējā uzskaites vērtība (Ls)	13 800.00	Nolietojuma (amortizācijas) normas kods — I kategorija
Nodošanas ekspluatācijā datums	21.03.2000.			Nolietojuma (amortizācijas) laika normas
Derīgās lietošanas laiks	20 gadi	Likvidācijas (lūžņu) vērtība (Ls)		Amortizācijas likme gadā — 5%
Tas pats mēnešos	240	Viena mēneša nolietojuma summa (Ls)	57.50	Tas pats mēnesī % summa (Ls)
Izslēgšanas datums un pamatojums				Piezīmes

Datums	Saimnieciskā darījuma apraksts, dokumenta numurs un datums	Iegādes izm. vai ražošanas pašizmaksa	Rekonstr.	Pārvērtēšana		Uzskaites vērtība	Nolietojums	Atlikusī vērtība	Nodokļiem	
				pieaug.	samazin.				nolietojums (amortizācija)	atlikusī (neamortizētā) vērtība
21.03.00.	Ieg. pamatkapitālā	13 800.00				13 800.00		13 800.00		13 800.00
2000.	Aprēķināts nolietojums					13 800.00	517.50	13 282.50	1035.00	12 765.00
2001.	Aprēķināts nolietojums					13 800.00	690.00	12 592.50	1276.50	11 488.50
2002.	Aprēķināts nolietojums					13 800.00	690.00	11 902.50	1148.85	10 339.65
2003.	Aprēķināts nolietojums			16 200.00		30 000.00	1558.12	26 544.38	1033.97	9305.69
	Kopā	13 800.00	-	16 200.00	-	30 000.00	3455.62	26 544.38	4494.32	9305.69

Nolietojuma aprēķins finanšu grāmatvedībā:

2000. g. – 13 800 * 5% * 9/12 = 517.20;
2001. g. – 13 800 * 5% = 690.00;
2002. g. – 13 800 * 5% = 690.00;
2003. g. – 11 902.50 * 5%/12 + (11 905.50 + 16 200.00)/ 206 * 11/12 = 1558.12.

Atlikušā kalpošanas laika aprēķins pēc pārcenošanas:

20 * 12 – (9 + 12 + 12 + 1) = 206 mēneši.

Nolietojuma aprēķins nodokļiem:

2000. g. – 13 800 * 2 * 5% * 9/12 = 1035.00;
2001. g. – (13 800.00 – 1035.00) * 2 * 5% = 1276.50;
2002. g. – (11 488.50 * 2 * 5% = 1148.25;
2003. g. – 10 339.65 * 2 * 5% = 1033.97.

Pamatlīdzekļu uzskaites kartīte Nr. 3

Pamatlīdzekļu objekta nosaukums	**Automašīna «Mitsubishi»**	Kods		NODOKĻIEM	
Atrašanās vieta		Skaits	1	Nolietojuma (amortizācijas) normas kods	IV kategorija
		Sākotnējā uzskaites vērtība (Ls)	1980.00	Nolietojuma (amortizācijas) laika normas	
Nodošanas ekspluatācijā datums	21.03.2000.	Likvidācijas (lūžņu) vērtība (Ls)		Amortizācijas likme gadā	20%
				summa (Ls)	
Derīgās lietošanas laiks	5 gadi				
Tas pats mēnešos	60			Tas pats mēnesī %	
				summa (Ls)	
Izslēgšanas datums un pamatojums	15.06.2003. nozagšana	Viena mēneša nolietojuma summa (Ls)	33.00	Piezīmes	Valsts numurs E201

Datums	Saimnieciskā darījuma apraksts, dokumenta numurs un datums	Iegādes izmaksas vai ražošanas pašizmaksa	Rekonstrukcija	Pārvērtēšana		Uzskaites vērtība		Uzskaites vērtība	Nolietojums	Atlikusī vērtība
				pieaugums	samazinājums	atlikusī vērtība	uzkrātais nolietojums			
21.03.00.	Ieg. pamatkapitālā	1980.00						1980.00		1980.00
2000.	Aprēķināts nolietojums							1980.00	297.00	1683.00
2001.	Aprēķināts nolietojums							1980.00	396.00	1287.00
2002.	Aprēķināts nolietojums							1980.00	396.00	891.00
15.06.03.	Aprēķināts nolietojums							1980.00	198.00	693.00
15.06.03.	Izslēgts – nozagts, policijas akts Nr.12					693.00	1287.00	-1980.00		
								-		
								-		
								-		
								-		
								-		
	Kopā	1980.00	-	-	-	693.00	1287.00	-	1287.00	

Pamatlīdzekļu nolietojums nodokļiem

I kategorijas pamatlīdzekļiem nolietojumu nodokļiem aprēķina katram atsevišķi.

Pamatlīdzekļu uzskaites kartīte Nr. 2

Pamatlīdzekļu objekta nosaukums	**Remontdarbnīcas telpas**	Kods		NODOKĻIEM	
		Skaits	1	Nolietojuma (amortizācijas) normas kods	I kategorija
Atrašanās vieta	Dāliju X, Rīga	Sākotnējā uzskaites vērtība (Ls)	9000.00		
Nodošanas ekspluatācijā datums	21.03.2000.	Likvidācijas (lūžņu) vērtība (Ls)		Nolietojuma (amortizācijas) laika normas	
				Amortizācijas likme gadā	5%
Derīgās lietošanas laiks	20 gadi	Viena mēneša nolietojuma summa (Ls)	37.50	summa (Ls)	
Tas pats mēnešos	240			Tas pats mēnesī %	
Izslēgšanas datums	15.12.2003.			summa (Ls)	
un pamatojums	pārdošana			Piezīmes	

Datums	Saimnieciskā darījuma apraksts, dokumenta numurs un datums	Iegādes izm. vai ražošanas pašizmaksa	Rekonstr.	Pārvērtēšana		Uzskaites vērtība	Nolietojums	Atlikusī vērtība	Nodokļiem	
				pieaug.	samazin.				nolietojums (amortizācija)	atlikusī (neamortizētā) vērtība
21.03.00.	Ieg. pamatkapitālā	9000.00				9000.00		9000.00		9000.00
2000.	Aprēķināts nolietojums					9000.00	337.50	8662.50	675.00	8325.00
2001.	Aprēķināts nolietojums					9000.00	450.00	8212.50	832.50	7492.50
2002.	Aprēķināts nolietojums					9000.00	450.00	7762.50	749.25	6743.25
2003.	Aprēķināts nolietojums					9000.00	450.00	7312.50		
15.12.03.	Izslēgts no uzskaites					-9000.00	-1687.50	-7312.50		-569.25
	Kopā	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Nolietojuma aprēķins finanšu grāmatvedībā:

2000. g. – 9000.00 * 5% * 9/12 = 337.50;
2001. g. – 9000.00 * 5% = 450.00;
2002. g. – 9000.00 * 5% = 450.00;
2003. g. – 9000.00 * 5% = 450.00.

Nolietojuma aprēķins nodokļiem:

2000. g. – 9000.00 * 10 * 9/12 = 675.00;
2001. g. – 8325.00 * 10% = 832.50;
2002. g. – 7492.50 * 10% = 749,25;
2003. g. – 6743.25 – 7312.50 = -569.25 (par šo summu jāpalielina apliekamais ienākums UIN deklarācijā).

Pamatlīdzekļu uzskaites kartīte Nr. 11

Pamatlīdzekļu objekta nosaukums	**Angārs – noliktava**	Kods		NODOKĻIEM	
		Skaits	1	Nolietojuma (amortizācijas) normas kods	I kategorija
Atrašanās vieta	Dāliju X, Rīga	Sākotnējā uzskaites vērtība (Ls)	7500.00	Nolietojuma (amortizācijas) laika normas	
Nodošanas ekspluatācijā datums	15.05.2000.	Likvidācijas (lūžņu) vērtība (Ls)		Amortizācijas likme gadā	5%
Derīgās lietošanas laiks	10 gadi	Viena mēneša nolietojuma summa (Ls)	62.50	summa (Ls)	
Tas pats mēnešos	120			Tas pats mēnesī %	
Izslēgšanas datums				summa (Ls)	
un pamatojums				Piezīmes	

Datums	Saimnieciskā darījuma apraksts, dokumenta numurs un datums	Iegādes izm. vai ražošanas pašizmaksa	Rekonstr.	Pārvērtēšana		Uzskaites vērtība	Nolietojums	Atlikusī vērtība	Nodokļiem	
				pieaug.	samazin.				nolietojums (amortizācija)	atlikusī (neamortizētā) vērtība
15.05.00.	SIA «Stats», p/z 261561	7500.00				7500.00		7500.00		7500.00
2000.	Aprēķināts nolietojums					7500.00	437.50	7062.50	562.50	6937.50
2001.	Aprēķināts nolietojums					7500.00	750.00	6312.50	693.75	6243.75
2002.	Aprēķināts nolietojums					7500.00	750.00	5562.50	624.38	5619.37
2003.	Aprēķināts nolietojums					7500.00	750.00	4812.50	561.94	5057.43
	Kopā	7500.00	-	-	-	7500.00	2687.50	4812.50	2442.57	5057.43

Lai varētu ierakstīt I kategorijas pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķina rezultātus pamatlīdzekļu nolietojuma un nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīšanas aprēķina kopsavilkuma kartē, jāsagatavo kopsavilkuma tabula par šo pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķinu pārskata periodā.

(Kopsavilkuma kartē, lai iegūtu datus I kategorijas pamatlīdzekļiem, ņem informāciju no pamatlīdzekļu uzskaites kartītēm Nr. 1, Nr. 2 un Nr. 11.)

III kategorijas pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķins

Pamatlīdzekļu uzskaiti nolietojuma aprēķinam kārto kopā par visu pamatlīdzekļu kategoriju. Šajā kategorijā ietilpst skaitļošanas iekārtas un to aprīkojums, drukas ierīces, informācijas sistēmas, datoru programmprodukti un datu uzkrāšanas iekārtas, sakaru līdzekļi, kopētāji un to aprīkojums. Šajā uzņēmumā III kategorijā ietilpst pamatlīdzekļi, kas atrodas PL grupā «Datortehnika», un datorprogrammu licences, kuras uzskaita nemateriālo ieguldījumu kontā.

Nemateriālo ieguldījumu nosaukums **Datorprogrammu licences – 5 gab.**

Iegādes datums 02.03.2003.

Norakstīšanas laiks (gados) un likme 5 gadi

Izslēgšanas datums un pamatojums

Piezīmes

Taksācijas periods	Saimnieciskā darījuma apraksts, dokumenta Nr. un datums	Norakstīšanas periods	Iegādes vērtība	Nolietojums gadā		Uzkrātais nolietojums	Atlikusī vērtība taksācijas perioda beigās
				aprēķins	summa		
1	2	3	4	5	6	7	8
02.03.03.	SIA «Datorprogramma», p/z 523658	02.03.2008.	5000.00				5000.00
2003.	Aprēķināts nolietojums			5000/5 * 9/12	750.00	750.00	4250.00

Nemateriālo ieguldījumu nosaukums **Datorprogrammu licences – 5 gab.**

Iegādes datums 05.06.2000.

Norakstīšanas laiks (gados) un likme 5 gadi

Izslēgšanas datums un pamatojums

Piezīmes

Taksācijas periods	Saimnieciskā darījuma apraksts, dokumenta Nr. un datums	Norakstīšanas periods	Iegādes vērtība	Nolietojums gadā		Uzkrātais nolietojums	Atlikusī vērtība taksācijas perioda beigās
				aprēķins	summa		
1	2	3	4	5	6	7	8
05.06.00.	SIA «Window», p/z 956329	05.06.2005.	2000.00				2000.00
2000.	Aprēķināts nolietojums			2000/5*7/12	233.33	233.33	1766.67
2001.	Aprēķināts nolietojums			2000/5	400.00	633.33	1366.67
2002.	Aprēķināts nolietojums			2000/5	400.00	1033.33	966.67
2003.	Aprēķināts nolietojums			2000/5	400.00	1433.33	566.67

Pamatlīdzekļu analītiskās uzskaites un nolietojuma aprēķina karte III kategorijai (Ls)

Taksācijas periods	Iegādes vērtība	Kapitālās izmaksas	Pārvērtēšana		Izslēgšana			Kategorijas koriģētā vērtība taksācijas perioda beigās	Atlikusī vērtība, no kuras aprēķina taksācijas perioda nolietojumu	Likme % (dubultā)	Nolietojums gadā		Uzkrātais nolietojums nodokļiem	Atlikusī vērtība pēc taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas
			«+»	«-»	sākotnējā vērtība	uzkrātais nolietojums	atlikusī vērtība (6. aile – 7. aile)				aprēķins (10. aile * 11. aile : 100)	summa		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2000.	3361.15							3361.15	3361.15	70	3361.15*0.7*9/12	1764.60	1764.60	
2001.							-	3361.15	1596.55	70	1596.55*0.7	452.59	2217.19	
2002.								3361.15	1143.96	70	1143.96*0.7	800.77	3017.96	343.19
2003.	5000.00							8361.15	5343.19	70	5343.19*0.7	3740.23	6758.19	1602.96
														-
														-
														-
														-
														-
														-
														-
														-
														-
														-
														-
														-
														-
Kopā	8361.15	-	-	-	-	-	-	8361.15	-	70	-	6758.19	-	1602.96

IV kategorijas pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķins

IV kategorijas pamatlīdzekļu uzskaiti nolietojuma aprēķinam kārto kopā par visu pamatlīdzekļu kategoriju. Šajā kategorijā ietilpst visi pamatlīdzekļi, kuri uzskaitīti 122 kontā un 123 konta pamatlīdzekļu grupā «Pārējie PL».

Taksācijas periods	Iegādes vērtība	Kapitālās izmaksas	Pārvērtēšana		Izslēgšana			Kategorijas koriģētā vērtība taksācijas perioda beigās	Atlikusī vērtība, no kuras aprēķina taksācijas perioda nolietojumu	Likme % (dubultā)	Nolietojums gadā		Uzkrātais nolietojums nodokļiem	Atlikusī vērtība pēc taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas
			«+»	«-»	sākotnējā vērtība	uzkrātais nolietojums	atlikusī vērtība (6. aile – 7. aile)				aprēķins (10. aile * 11. aile : 100)	summa		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2000.	5870.05							5870.05	5870.05	40	5870.05 * 0.4	1761.02	1761.02	4109.03
2001.							-	5870.05	4109.03	40	4109.03 * 0.4	1643.61	3404.63	2465.42
2002.								5870.05	2465.42	40	2465.42 * 0.4	986.17	4390.80	1479.25
2003.					1980.00	1287.00	693.00	5177.05	786.25	40	786.25 * 4	314.50	4705.30	471.75
Kopā	5870.05	-	-	-	1980.00	1287.00	693.00	5177.05	471.75			4705.30	4705.30	471.75

Nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīšana nodokļu vajadzībām

Saskaņā ar likuma «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» 13. pantu nemateriālais ieguldījums – preču zīme – norakstāms izdevumos vienmērīgi pēc lineārās metodes piecos gados. Sastādot UIN deklarāciju, apliekamais ienākums jāpalielina par Ls 1000 attiecīgajā rindā (saskaņā ar MK 9.01.01. not. Nr. 11 – 5. rinda) un arī jāsamazina par šo pašu summu attiecīgajā rindā (saskaņā ar MK 9.01.01. not. Nr. 11 – 36. rinda), kura tam paredzēta.

Nemateriālo ieguldījumu nosaukums	**Preču zīme**
Iegādes datums	25.12.2001.
Norakstīšanas laiks (gados) un likme	5 gadi
Izslēgšanas datums un pamatojums	
Piezīmes	

Taksācijas periods	Saimnieciskā darījuma apraksts, dokumenta Nr. un datums	Norakstīšanas periods	Iegādes vērtība	Nolietojums gadā		Uzkrātais nolietojums	Atlikusī vērtība taksācijas perioda beigās
				aprēķins	summa		
1	2	3	4	5	6	7	8
25.12.01.	SIA «Preču zīme». p/z 956329	25.12.2006.	5000.00				5000.00
2002.	Aprēķināts nolietojums			5000/5	1000.00	1000.00	4000.00
2003.	Aprēķināts nolietojums			2000/5	1000.00	2000.00	3000.00

Pamatlīdzekļu nolietojuma un nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīšanas aprēķina kopsavilkumi

Kad ir veikti visu pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojuma aprēķini nodokļiem, uzņēmums aizpilda kopsavilkuma karti pēc parauga, kas dots VID metodisko norādījumu Nr. 152 4. pielikumā.

Pamatlīdzekļu nolietojuma un nemateriālo ieguldījumu vērtības aprēķina kopsavilkuma karte (Ls)

Taksācijas periods: 2003. gads

Kategorija	Kategorijas koriģētā vērtība taksācijas perioda beigās	Atlikusī vērtība, no kuras aprēķina taksācijas perioda nolietojumu	Nolietojuma summa taksācijas periodā	Uzkrātais nolietojums nodokļiem	Atlikusī vērtība pēc taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas
1	2	3	4	5	6
Pirmā	30 300.00	15 389.77	1595.90	9193.63	13 793.87
Otrā		-		-	-
Trešā	8361.15	5143.69	3600.58	6818.03	1543.11
Ceturtā	5177.05	786.25	314.50	4705.30	471.75
Piektā		-		-	-
Kopā	43 838.20	21 319.71	5510.98	20 716.96	15 808.73
Nemateriālie ieguldījumi	X	X	1000.00	2000.00	3000.00
Pavisam	43 838.20	21 319.71	6510.98	22 716.96	18 808.73

Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu operācijas

Uzņēmumam ir ieguldījumi asociētā uzņēmuma kapitālā, jo pieder 25% kapitāla daļu. Ilgtermiņa ieguldījumu novērtēšanai izmantota pašu kapitāla metode. Ir saņemts asociētā uzņēmuma apstiprināts gada pārskats un protokols par dividenžu aprēķināšanu.

Nr. p.k.	Bilances posteņa nosaukums un tā atšifrējums	Datums	Debets	Kredīts	Summa
	Ilgtermiņa ieguldījumi			1	
1.	Ieguldījuma korekcija pēc pašu kapitāla metodes	31.12.2003.			
1.1.	Asociētā uzņēmuma peļņa				6000.00
1.2.	Saņemamās dividendes		234	133	1000.00
1.3.	Aprēķinātas līdzdalības daļas vērtības izmaiņas (6000 * 25%)		133	811	1500.00
	Ieņēmumu pārsniegums pār dividendēm ieskaitīts rezervē		811	336	500.00

Ilgtermiņa ieguldījumu apgrozījuma pārskats

Katrā uzņēmumā grāmatvedības darbinieki veido ilgtermiņa ieguldījumu kontu apgrozījuma pārskatu par konkrētu periodu, no kura veido ilgtermiņa ieguldījumu pārskatu.

Ilgtermiņa ieguldījumu apgrozījuma pārskats 2003. gadā

Konta numurs	Sākuma saldo		Apgrozījums		Beigu saldo	
	debets	kredīts	debets	kredīts	debets	kredīts
111					-	
112	7000.00		5000.00		12 000.00	
113					-	
114					-	
115	5000.00			5000.00	-	
116					-	
1191		2033.33		2150.00		4183.33
1192						-

Konta numurs	Sākuma saldo		Apgrozījums		Beigu saldo	
	debets	kredīts	debets	kredīts	debets	kredīts
1193						-
1194						-
Kopā nemateriālie ieguldījumi	12 000.00	2033.33	5000.00	7150.00	12 000.00	4183.33
121	30 300.00		16 200.00	9000.00	37 500.00	
122	3900.00			1980.00	1920.00	
123	3331.20				3331.20	
124					-	-
125					-	-
126			3400.00		3400.00	
1291		5072.50	1687.50	2758.12		6143.12
1292		2167.50	1287.00	597.00		1477.50
1293		2317.63		501.06		2818.69
1294				113.33		113.33
Kopā pamatlīdzekļi	37 531.20	9557.63	22 574.50	14 949.51	46 151.20	10 552.64
131					-	
132					-	
133	1500.00		1500.00	1000.00	2000.00	
134					-	
135					-	
136					-	
137					-	
138					-	
Kopā finanšu ieguldījumi	1500.00	-	1500.00	1000.00	2000.00	-
Kopā ilgtermiņa ieguldījumi	51 031.20	11 590.96	29 074.50	23 099.51	60 151.20	14 735.97

Ilgtermiņa ieguldījumu kustības pārskats par 2003. gadu

Mērvienība: Ls

Ilgtermiņa ieguldījumu veids	Sākotnējā vērtība					Nolietojums (vērtības norakstījumi)					Atlikusī vērtība	
	01.01.2003.	iegāde un izgatavošana (+)	pārvērtēšana (+,-)	pārvietošana un izņemšana no darbības (+,-)	31.12.2003.	01.01.2003.	aprēķināts pārskata gadā	korektūras (pārvietošana) (+,-)	izslēgts sakarā ar izņemšanu no darbības (+,-)	31.12.2003.	01.01.2003.	31.12.2003.
I. Nemateriālie ieguldījumi	12 000.00	5000.00	-	-5000.00	12 000.00	2033.33	2150.00	-	-	4183.33	9966.67	7816.67
Tajā skaitā:												
1. Licences un preču zīmes	7000.00	5000.00			12 000.00	2033.33	2150.00			4183.33	4966.67	7816.67
2. Avansa maksājumi	5000.00			-5000.00	-						5000.00	
II. Pamatlīdzekļi (kopā)	37 531.20	3400.00	16 200.00	-10 980.00	46 151.20	9557.63	3969.51	-	-2974.50	10 552.64	27 973.57	35 598.56
Tajā skaitā:												
1. Zemes gabali, ēkas, būves un ilggadīgie stādījumi	30 300.00		16 200.00	-9000.00	37 500.00	5072.50	2758.12		-1687.50	6143.12	25 227.50	31 356.88
2. Ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos					-					-	-	-
3. Iekārtas un mašīnas	3900.00			-1980.00	1920.00	2167.50	597.00		-1287.00	1477.50	1732.50	442.50
4. Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs	3331.20				3331.20	2317.63	501.06			2818.69	1013.57	512.51
5. Pamatlīdzekļu izveidošanas un nepabeigto celtniecības objektu izmaksas					-					-	-	-
6. Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem												
7. Ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos		3400.00			3400.00		113.33			113.33	-	3286.67
III. Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi (kopā)	1500.00	-	500.00	-	2000.00	-	-	-	-	-	1500.00	2000.00
Tajā skaitā:												
1. Ieguldījums asociētajā uzņēmumā	1500.00		500.00		2000.00	-				-	1500.00	2000.00
Ilgtermiņa ieguldījumi (kopā)	51 031.20	8400.00	16 700.00	-15 980.00	60 151.20	11 590.96	6119.51	-	-2974.50	14 735.97	39 440.24	45 415.23

Nekustamā īpašuma nodokļa aprēķins

Paredzamā īpašuma nodokļa aprēķins

Nekustamā īpašuma nodokļa aprēķinam izmantoti dati par nekustamo īpašumu SIA «AAA», kas tiek izmantoti arī nosacītajā piemērā finanšu pārskata sastādīšanai – sk. kopsavilkumu «Pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķins finanšu grāmatvedības vajadzībām 2003. gadā».

Gada sākumā līdz 1. februārim iesniedz deklarāciju par paredzamo nodokli katrai pašvaldībai, kurā atrodas īpašums, un VID pēc reģistrācijas adreses, pievienojot pielikumu «Saimnieciskajai darbībai paredzēto uzcelto vai rekonstruēto ēku saraksts» (šajā piemērā šis saraksts nav dots, jo nav šādu ēku).

Prognozētās pamatlīdzekļu gada vidējās vērtības aprēķins: 27 973.57/2 + 27 973.57 + 27 973.57 + 27 973.57 + (27 973.57 – 3555.41)/2 = 27 529.15.

Ēku un būvju nekustamā īpašuma nodokļa
KOPSAVILKUMA DEKLARĀCIJA

par 2003. gadu

Iesniedz VID teritoriālajā iestādē

VID teritoriālā iestāde (pēc maksātāja dzīvesvietas vai reģistrācijas vietas)	Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas nodaļa
Fiziskās personas vārds un uzvārds vai juridiskās personas pilns nosaukums	SIA «AAA»
Fiziskās personas kods	-
Juridiskās personas reģistrācijas numurs Uzņēmumu reģistrā	X X X X X X X X X X
Juridiskās personas Nodokļu maksātāju reģistra kods	X X X X X X X X X X X
Nekustamā īpašuma nodokļa maksātāja dzīvesvietas vai reģistrācijas adrese	Dāliju iela X, Rīga
Nekustamā īpašuma nodokļa maksātāja konta numurs kredītiestādē un kredītiestādes rekvizīti	AS «Hansabanka»
	X X X X X X X X X X

Deklarācijā ir atsauces uz likuma «Par nekustamā īpašuma nodokli» pantiem un pārejas noteikumu punktiem.

1. Nodokļa aprēķins

(latos)

Ēku un būvju bilances vai inventarizācijas vērtība taksācijas gada sākumā	01	27 973
Paredzamā gada vidējā ēku un būvju bilances vai inventarizācijas vērtība taksācijas gadā	02	27 529
Ar nodokli neapliekamo ēku un būvju paredzamā gada vidējā vērtība saskaņā ar 1.panta otro daļu, tai skaitā	03	
saimnieciskajai darbībai paredzētās uzceltās vai rekonstruētās ēkas, – vienu gadu, skaitot no nākamā mēneša kopš to nodošanas ekspluatācijā	03[1]	
Ar nodokli neapliekamo ēku un būvju paredzamā gada vidējā vērtība saskaņā ar pārejas noteikumu 9.punkta 2.apakšpunktu un 9.[1] punktu	04	
Ar nodokli apliekamā ēku un būvju vērtība (02.r. – 03.r. – 04.r.)	05	27 529
Nodokļa likme procentos no apliekamās vērtības	06	1,5
Nodokļa summa (05.r. x 06.r.)	07	413
Nodokļa atlaides (atvieglojumi) kopā (pašvaldībām iesniedzamo deklarāciju 22.rinda), no tām:	08	
- saskaņā ar 5.panta ceturto daļu	09	
- saskaņā ar SEZ likumiem (80% apmērā)	10	
- saskaņā ar SEZ likumiem (pašvaldības piešķirtā atlaide līdz 20%)	11	
- saskaņā ar citiem likumiem	12	
Budžetā iemaksājamā nodokļa summa, ņemot vērā atlaides (07.r. – 08.r.)	13	413

2. Nodokļa summas sadalījums pa pašvaldību budžetiem

Pilsētas vai pagasta pašvaldība (pēc ēku un būvju atrašanās vietas)	Administratīvās teritorijas kods	Ar nodokli apliekamā vērtība (Ls)	Nodokļa summa (Ls)	Atlaide saskaņā ar 5.panta ceturto daļu (Ls)	80% atlaide saskaņā ar SEZ likumiem (Ls)	Pašvaldības piešķirtā atlaide saskaņā ar SEZ likumiem (Ls)	Pašvaldības budžetā iemaksājamā nodokļa summa (Ls)
1	2	3	4	5	6	7	8
Vidzemes	019x	27 529	413				413
Kopā	X	27 529 (05.r.)	413 (07.r.)	(09.r.)	(10.r.)	(11.r.)	413 (13.r.)

Apstiprinu, ka nekustamā īpašuma nodokļa deklarācijā sniegtā informācija ir pilnīga un patiesa

Nekustamā īpašuma nodokļa maksātāja atbildīgā persona

Amats: Vadītājs

Uzvārds: Naudiņš Datums: 01.02.2003.

Paraksts: Tālrunis:

VID teritoriālās iestādes nodokļu inspekcijas atzīmes					
Deklarācija saņemta:					
Saņemšanas datums	01.02.2003.	Darbinieka uzvārds		Darbinieka paraksts	

Beidzoties pārskata gadam, uzņēmums sagatavo pārskatu par faktisko nekustamā īpašuma nodokli un iesniedz to katrai pašvaldībai, kurā atrodas īpašums, un VID pēc reģistrācijas adreses, pievienojot pielikumu «Saimnieciskajai darbībai paredzēto uzcelto vai rekonstruēto ēku saraksts», kā arī veic nekustamā īpašuma nodokļa piemaksu vai konstatē radušos pārmaksu, kuru parasti ieskaita nākamā gada avansa maksājumos.

Faktiskā gada vidējā ēku un būvju bilances vai inventarizācijas vērtība taksācijas gadā aprēķināma šādi: (27 973.57/2 + 44 173.57 + 43 480.57 + 43 480.57 + 32 311.89/2)/4 = (13 986.79 + 44 173.57 + 43 480.57 + 43 480.57 + 16 155.95)/4 = 41 069.36.

Ēku un būvju nekustamā īpašuma nodokļa KOPSAVILKUMA PĀRSKATS par 2003. gadu

Iesniedz VID teritoriālajā iestādē

VID teritoriālā iestāde (pēc maksātāja dzīvesvietas vai reģistrācijas vietas)	Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas nodaļa
Fiziskās personas vārds un uzvārds vai juridiskās personas pilns nosaukums	SIA «AAA»
Fiziskās personas kods	-
Juridiskās personas reģistrācijas numurs Uzņēmumu reģistrā	X X X X X X X X X
Juridiskās personas Nodokļu maksātāju reģistra kods	X X X X X X X X X X X
Nekustamā īpašuma nodokļa maksātāja dzīvesvietas vai reģistrācijas adrese	Dāliju iela X, Rīga
Nekustamā īpašuma nodokļa maksātāja konta numurs kredītiestādē un kredītiestādes rekvizīti	AS «Hansabanka»
	X X X X X X X X X X X

Pārskatā lietotas atsauces uz likuma «Par nekustamā īpašuma nodokli» pantiem un pārejas noteikumu punktiem.

1. Nodokļa aprēķins

(latos)

Ēku un būvju bilances vai inventarizācijas vērtība taksācijas gada sākumā	01	27 974
Faktiskā gada vidējā ēku un būvju bilances vai inventarizācijas vērtība taksācijas gadā	02	41 069
Ar nodokli neapliekamo ēku un būvju faktiskā gada vidējā vērtība saskaņā ar 1. panta otro daļu, tai skaitā	03	
saimnieciskajai darbībai paredzētās uzceltās vai rekonstruētās ēkas, – vienu gadu, skaitot no nākamā mēneša pēc to nodošanas ekspluatācijā	03[1]	
Ar nodokli neapliekamo ēku un būvju faktiskā gada vidējā vērtība saskaņā ar pārejas noteikumu 9. punkta 2. apakšpunktu un 9.[1] punktu	04	
Ar nodokli apliekamā ēku un būvju vērtība (02.r. – 03.r. – 04.r.)	05	41 069
Nodokļa likme procentos no apliekamās vērtības	06	1,5
Nodokļa summa (05.r. x 06.r.)	07	616
Nodokļa atlaides (atvieglojumi) kopā (pašvaldībām iesniedzamo deklarāciju 22.rinda), no tām:	08	
- saskaņā ar 5.panta ceturto daļu	09	
- saskaņā ar SEZ likumiem (80% apmērā)	10	
- saskaņā ar SEZ likumiem (pašvaldības piešķirtā atlaide līdz 20%)	11	
- saskaņā ar citiem likumiem	12	
Budžetā iemaksājamā nodokļa summa, ņemot vērā atlaides (07.r. – 08.r.)	13	616
Paredzamā nekustamā īpašuma nodokļa summa kārtējam taksācijas periodam (atbilstoši deklarācijas par 2003.gadu 13.rindai)	14	616
Papildus aprēķinātā (+) vai atmaksājamā (–) nodokļa summa (13.r. – 14.r.)	15	203

2. Nodokļa summas sadalījums pa pašvaldību budžetiem

Pilsētas vai pagasta pašvaldība (pēc ēku un būvju atrašanās vietas)	Administratīvās teritorijas kods	Ar nodokli apliekamā vērtība (Ls)	Nodokļa summa (Ls)	Atlaide saskaņā ar 5.panta ceturto daļu (Ls)	80% atlaide saskaņā ar SEZ likumiem (Ls)	Pašvaldības piešķirtā atlaide saskaņā ar SEZ likumiem (Ls)	Pašvaldības budžetā iemaksājamā nodokļa summa (Ls)
1	2	3	4	5	6	7	8
Vidzemes priekšpilsēta	019x	41 069	616				616
Kopā	X	41 069 (05.r.)	616 (07.r.)	(09.r.)	(10.r.)	(11.r.)	616 (13.r.)

Apstiprinu, ka nekustamā īpašuma nodokļa pārskatā sniegtā informācija ir pilnīga un patiesa

Nekustamā īpašuma nodokļa maksātāja atbildīgā persona

Amats: Vadītājs

Uzvārds: Naudiņš — Datums: 01.02.2003.

Paraksts: — Tālrunis:

VID teritoriālās iestādes nodokļu inspekcijas atzīmes					
Deklarācija saņemta:					
Saņemšanas datums		Darbinieka uzvārds		Darbinieka paraksts	

Saskaņā ar īpašuma nodokļa aprēķinu uzņēmumam jāveic piemaksa Ls 203; grāmatojums: D 883 K 576.

Kontu atlikumi

Lai vienkāršotu uzdevumu, kontiem ir doti tikai beigu atlikumi. Nākamajā sadaļā ir nepieciešamie atšifrējumi tiem kontiem, kuri jāizmanto ar UIN apliekamā ienākuma noteikšanai.

Konta kods	Beigu saldo pirms slēgumiem		Beigu saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
111				
112	12 000.00		12 000.00	
113				
114				
115				
116				
1191		4 183.33		4 183.33
1192				
1193				
1194				
121	37 500.00		37 500.00	
122	1 920.00		1 920.00	
123	3 331.20		3 331.20	
124				
125				
126	3 400.00		3 400.00	
1291		6 143.12		6 143.12
1292		1 477.50		1 477.50
1293		2 818.69		2 818.69
1294		113.33		113.33
131				
132				
133	2 000.00		2 000.00	
134				

Konta kods	Beigu saldo pirms slēgumiem		Beigu saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
135				
136				
137				
138				
211	10 319.53		10 319.53	
212				
213				
214				
215	2 563.50		2 563.50	
216		2 563.50		2 563.50
219	743.40		743.40	
2311	29 226.22		29 226.22	
2312	2 763.20		2 763.20	
232				
233				
234	1 000.00		1 000.00	
235	59.41		59.41	
236				
2381	55.00		55.00	
2382				
2383				
23911	2 845.75		2 845.75	
23912	648.00		648.00	
23913		113.40		113.40
23914				
23915				
2392				
241	236.00		236.00	
242				

Konta kods	Beigu saldo pirms slēgumiem		Beigu saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
251				
252				
253				
254				
261	855.55		855.55	
262	4 526.56		4 526.56	
264				
265	10 000.00		10 000.00	
267				
311		15 000.00		15 000.00
3131				
3132		16 200.00		16 200.00
3133				
331		2 428.00		2 428.00
333				
334				
335				
336		500.00		500.00
341				17 700.91
342		25 866.65		23 056.65
421				
431		2 763.20		2 763.20
432		1 664.00		1 664.00
433		1 236.00		1 236.00
511				
514				
515				
516				
521		4 248.00		4 248.00

Konta kods	Beigu saldo pirms slēgumiem		Beigu saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
531		12 683.82		12 683.82
532		460.42		460.42
541				
551				
552				
553				
554				
555				
561		985.79		985.79
562				
563				
571				300.49
572		260.77		260.77
573		417.20		417.20
574		1 468.45		1 468.45
575		3.75		3.75
576		203.00		203.00
581				
582		7 000.00		7 000.00
611		264 563.00		
613				
6491	3 649.00			
651				
653		1 200.00		
654				
655		10 000.00		
656		1 200.00		
658				
663	1 596.00			

Konta kods	Beigu saldo pirms slēgumiem		Beigu saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
711	198 316.37			
712				
717				
719	255.00			
721	11 640.00			
722	4 680.00			
724	150.00			
7311	2 517.72			
7312	1 127.40			
732	45.00			
741	2 150.00			
742	3 969.51			
743	1 347.90			
7441				
7442				
7443	2 763.20			
7444	1 236.00			
751				
752				
753	8 005.50			
755	2 563.00			
756	250.00			
757	1 502.00			
769	1 215.00			
771	1 508.10			
772	1 501.23			
773	360.00			
774	500.00			
775	579.67			

Konta kods	Beigu saldo pirms slēgumiem		Beigu saldo pēc slēgumiem	
	debets	kredīts	debets	kredīts
776				
777	1 811.00			
811		500.00		
812		436.00		
814				
8151				
8152				
8153				
816				
819				
821				
822				
824				
8251				
8252				
8253				
826				
829	2 500.00			
861				
8811	1 543.00			
8812				
883	616.00			
Kopā	385 890.92	385 890.92	125 993.32	125 993.32

Kontu atlikumu atšifrējums UIN deklarācijas sastādīšanas vajadzībām

431 Uzkrājumi šaubīgiem debitoru parādiem

Iepriekšējā pārskata gadā izveidots uzkrājums šaubīgiem debitoru parādiem – Ls 3462.93.

Pārskata gadā norakstīti debitoru parādi no uzkrājuma – Ls 3462.93.

Izveidots uzkrājums jauniem šaubīgiem debitoru parādiem – Ls 2763.20.

432 Uzkrājumi atvaļinājuma rezervei

Iepriekšējā pārskata gadā izveidots uzkrājums neizmantotiem atvaļinājumiem – Ls 1400.00.

Pārskata gadā aprēķināta rezerve – Ls 1664.00.

Pārskata gadā veikts grāmatojums par starpību Ls 264.00: D 72x K 431.

433 Uzkrājumi krājumu zudumiem

Iepriekšējā pārskata gadā bija aprēķināti uzkrājumi krājumu zudumiem (starpība starp krājumu pašizmaksu un to paredzamo tirgus cenu) – Ls 1200.00. Pārskata gadā šo uzkrājuma summu iekļauj ieņēmumos un samazina ar UIN apliekamo ienākumu.

Pārskata gadā šāds uzkrājums krājumu zudumiem ir Ls 1236.00. Par šo summu palielina apliekamo ienākumu.

724 Pārējās personāla izmaksas

Izmaksāts bēru pabalsts – Ls 150.

777 Citi vadīšanas un administrācijas izdevumi

Reprezentācijas izdevumi	– Ls 1250.60.
Pārējie izdevumi	– Ls 560.40.
Kopā:	– Ls 1811.00.

811 Ieņēmumi no līdzdalības, vērtspapīriem un aizdevumiem

Saņemamās dividendes no ieguldījuma asociētajā uzņēmumā – Ls 1000.

Ieņēmumu pārsniegums pār dividendēm, kas ieskaitīts rezervē, – Ls 500.

829 Citi izdevumi

Uzņēmuma dibināšanas trīs gadu jubilejas organizēšanas izdevumi – Ls 1 500 (kopā ar PVN).

Ziedojums Latvijas Bērnu fondam	– Ls 1000.
Kopā:	– Ls 2500

Peļņas vai zaudējumu aprēķins

Izmantots šajā grāmatā dotais peļņas vai zaudējumu aprēķina apraksts (skatīt 245. lpp.). Vispirms peļņas vai zaudējumu aprēķins ir jāsastāda ar precizitāti līdz santīmam, un tikai pēc tam tas tiek noapaļots līdz mērvienībai, kādā šis pārskats tiek iesniegts attiecīgajām iestādēm vai publicēts, piemēram, mērvienība var būt Ls vai tūkst. Ls.

Peļņas vai zaudējumu aprēķins par 2003. gadu (pilnos skaitļos)

Nr. p.k.	Rādītāja nosaukums	Piezīmes numurs	Rindas kods	Pārskata perioda beigās	Iepriekšējā pārskata perioda beigās	Kontu grupu vai kontu kodi, kuru beigu saldo veido attiecīgo posteni (izmantots kontu plāns – skatīt 24. lpp.)
1.	Neto apgrozījums		010	259 318.00	130 320.00	61x+62x+63x-64x+66x
2.	Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas		020	-224 195.70	-103 098.67	-[71x+721+7311+74x+75x (daļa, kas attiecas uz pamatdarbību)]
3.	Bruto peļņa vai zaudējumi (no apgrozījuma)		030	35 122.30	27 221.33	010.r. – 020.r.
4.	Pārdošanas izmaksas		040	-1215.00	0	-(76x)
5.	Administrācijas izmaksas		050	-12 262.40	-9120.13	-(722+7312+732+77x)
6.	Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi		060	4394.50	0	65x**+816+819+(8151–8251)*
7.	Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas		070	-6815.00	-2500.00	-[75x**+826+829+(8251–8151)*]
8.	Ieņēmumi no līdzdalības koncerna meitas un asociēto uzņēmumu peļņā		080	1000.00	0	811, kas skar šo posteni
9.	Ieņēmumi no vērtspapīriem un aizdevumiem, kas veidojuši ilgtermiņa ieguldījumus		090			811, kas skar šo posteni
10.	Pārējie procentu ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi		100	436.00	759.00	812+ 813+(8152–8252)*+(817–827)*
11.	Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu un īstermiņa vērtspapīru vērtības norakstīšana		110	-500.00	0	-(821+823)

Nr. p.k.	Rādītāja nosaukums	Piezīmes numurs	Rindas kods	Pārskata perioda beigās	Iepriekšējā pārskata perioda beigās	Kontu grupu vai kontu kodi, kuru beigu saldo veido attiecīgo posteni (izmantots kontu plāns – skatīt 24. lpp.)
12.	Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas		120			-[822+824+(8252–8152)*+(827–817)*]
13.	Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem		130	20 160.40	16 360.20	030.r.–040.r.–050.r.+060.r.–070.r.+080.r.+090.r.+100r.–110.r.–120.r.
14.	Ārkārtas ieņēmumi		140			831
15.	Ārkārtas izmaksas		150			-(841)
16.	Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem		160	20 160.40	16 360.20	130.r.+140.r.–150.r.
17.	Uzņēmumu ienākuma nodoklis par pārskata gadu		170	-1843.49	-4090.00	-(8811)
18.	Atliktais uzņēmumu ienākuma nodoklis		180			-(8812)
19.	Pārējie nodokļi		190	-616.00	-316.00	-(882+883)
20.	Pārskata gada peļņa vai zaudējumi		200	17 700.91	11 954.20	160.r.–170.r.–180.r.

Peļņas vai zaudējumu aprēķins par 2003. gadu (noapaļots līdz latam)

Nr. p.k.	Rādītāja nosaukums	Piezīmes numurs	Rindas kods	Pārskata perioda beigās	Iepriekšējā pārskata perioda beigās
1	2	3	4	5	6
1.	Neto apgrozījums		010	259 318	130 320
2.	Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas		020	-224 196	-103 099
3.	Bruto peļņa vai zaudējumi (no apgrozījuma)		030	35 122	27 221
4.	Pārdošanas izmaksas		040	-1215	0
5.	Administrācijas izmaksas		050	-12 262	-9120
6.	Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi		060	4394	0
7.	Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas		070	-6815	-2500
8.	Ieņēmumi no līdzdalības koncerna meitas un asociēto uzņēmumu peļņā		080	1000	0
9.	Ieņēmumi no vērtspapīriem un aizdevumiem, kas veidojuši ilgtermiņa ieguldījumus		090		
10.	Pārējie procentu ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi		100	436	759
11.	Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu un īstermiņa vērtspapīru vērtības norakstīšana		110	-500	0
12.	Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas		120		
13.	Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem		130	20 160	16 360
14.	Ārkārtas ieņēmumi		140		
15.	Ārkārtas izmaksas		150		

Nr. p.k.	Rādītāja nosaukums	Piezīmes numurs	Rindas kods	Pārskata perioda beigās	Iepriekšējā pārskata perioda beigās
16.	Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem		160	20 160	16 360
17.	Uzņēmumu ienākuma nodoklis par pārskata gadu		170	-1843	-4090
18.	Atliktais uzņēmumu ienākuma nodoklis		180		
19.	Pārējie nodokļi		190	-616	-316
20.	Pārskata gada peļņa vai zaudējumi		200	17 701	11 954

Veicot peļņas vai zaudējumu aprēķina posteņu noapaļošanu līdz latam, var būt situācija, kad kāda posteņa noapaļošanā nevar piemērot pieņemtos principus, t.i., santīmu summu līdz Ls 0,49 atmet, bet santīmu summu no Ls 0,50 līdz Ls 0,99 apaļo uz augšu. Piemēram, minētajā peļņas vai zaudējumu aprēķinā 060. rindā ir summa Ls 4394,50, kas jānoapaļo uz Ls 4394. Šie paši nosacījumi ir piemērojami arī bilances, naudas plūsmas pārskata u.c. gada pārskata sastāvā esošo pārskatu noapaļošanas gadījumos.

Tā kā piemērā nav dots gada pārskata pielikums, 3. aile «Piezīmes numurs» nav aizpildīta.

Ar UIN apliekamā ienākuma aprēķināšana

Tā kā ir sagatavots un iesniegts apstiprināšanai MK noteikumu «Noteikumi par uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarāciju» projekts, šajā aprēķinā netiks minēti rindu numuri, bet doti tikai šo korekciju būtības apraksti un atsauces uz likuma pantiem.

1. Taksācijas gada peļņa vai zaudējumi pirms nodokļa aprēķināšanas – peļņas vai zaudējumu aprēķina 160. rinda – Ls 20 160.
2. Ar saimniecisko darbību nesaistītie izdevumi (4. un 5. pants):
   2.1. ziedojums Latvijas Bērnu fondam (8290 konts) – Ls 1000;
   2.2. uzņēmuma gadadienas svinības (8290 konts) – Ls 1500;
   2.3. bēru pabalsts (724 konts) – Ls 150;
   Kopā: Ls 2650.
3. Apliekamais ienākums (zaudējumi) (1. – 2.) – Ls 17 510.
4. *Apliekamā ienākuma (zaudējumu) palielināšana (samazināšana)*
   4.1. Uzņēmuma gada pārskatā norādītā pamatlīdzekļu nolietojuma un norakstīto nemateriālo ieguldījumu vērtību summa (6. panta 1.d. 1.p.):
   - nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīšana – Ls 2150;
   - pamatlīdzekļu nolietojums: Ls 3969.51 – Ls 113.33 (nomāto PL ieguldījuma norakstījums) = Ls 3856.18;
   - aprēķinā nodokļu vajadzībām iegūta negatīva bilance, kas saskaņā ar 13. panta 1. daļas 5. punktu (sk. PL kartīti Nr. 2 par remontdarbnīcas telpām 330. lpp.) – Ls 569.25;

   Kopā 4.1.: Ls 6575.43 ~ Ls 6575.
   4.2. 40% no reprezentācijas izdevumiem izmantotās summas (6. panta 1.d. 5.p.) – Ls 1 250.60 * 0.4 = Ls 500.24 ~ Ls 500.
   4.3. Nomāto pamatlīdzekļu remonta izdevumi, kas nebija paredzēti nomas līgumā; peļņas vai zaudējumu aprēķinā iekļautā summa – Ls 113.33 ~ Ls 113.
   4.4. Aprēķinātais uzkrājums (starpība starp krājumu pašizmaksu un tirgus cenu) pārskata gadā – Ls 1236.
   4.5. Uzkrājuma atvaļinājuma rezervei palielinājums pārskata gadā: Ls 1664 – Ls 1400 = Ls 264.
   4.7. Apliekamā ienākuma (zaudējumu) kopējā palielināšanas (samazināšanas) summa – Ls 8688.
5. *Apliekamā ienākuma (zaudējumu) samazināšana (palielināšana)*
   5.1. Pamatlīdzekļu nolietojuma un norakstāmo nemateriālo ieguldījumu vērtības summa saskaņā ar 13. pantu (6. panta 1.d. 1.p.) – Ls 6511, t.sk.:
   - nemateriālo ieguldījumu norakstāmā summa (preču zīme) – Ls 1000;
   - pamatlīdzekļu nolietojums – Ls 5510.98 ~ Ls 5511.

5.2. Nekustamā īpašuma nodokļa summa (aprēķinātā faktiskā nodokļa summa) – Ls 616.

5.3. Nedrošiem parādiem paredzēto uzkrājumu samazinājuma summa salīdzinājumā ar iepriekšējo taksācijas periodu, ja šo uzkrājumu un rezervju veidošanas (palielinājuma) summas pirmstaksācijas periodā ir bijušas iekļautas apliekamajā ienākumā (6. panta 4.d. 6.p.): Ls 3462.93 – Ls 2763.20 = Ls 699.73 ~ Ls 700.

Iepriekšējā pārskata gadā bija aprēķināti uzkrājumi krājumu zudumiem (starpība starp krājumu pašizmaksu un paredzamo tirgus cenu), kuri iekļauti ieņēmumos, – Ls 1200.

Kopā uzkrājumu samazinājuma summa – Ls 1900.

5.4. Uzņēmuma līdzdalības daļas vērtības palielinājums meitas vai saistītā uzņēmuma pašu kapitālā (6. panta 5.[1]d.) – Ls 500.

5.5. Dividenžu summas, kas saņemamas no citiem maksātājiem (11. panta 1.d.), – Ls 1000.

5.6. Apliekamā ienākuma (zaudējumu) kopējā samazināšanas (palielināšanas) summa – Ls 10 027.

6. Apliekamais ienākums (3.+ 4.7. – 5.6.) – Ls 16 171.

7. Nodoklis no koriģētā apliekamā ienākuma (6. * 0.19) – Ls 3072.49.

8. Nodokļa atlaides:

8.1. 90% no ziedojuma summas, kas ziedotas Latvijas Bērnu fondam (20. panta 2.d.), – Ls 1000 * 0.9 = Ls 900, bet ne vairāk kā 20% no 7. punkta summas, t.i., Ls 3072.49 * 0.2 = Ls 614.50;

8.2. atlaide mazajam uzņēmumam (17. pants).

Uzņēmums atbilst mazā uzņēmuma nosacījumiem, jo vidējais strādājošo skaits – 5 cilvēki, pamatlīdzekļu bilances vērtība – mazāka par Ls 70 000.

Šo atlaidi aprēķina: 7. punkta summa * 0.2, t.i., Ls 3072.49 * 0.2 = Ls 614.50.

9. Nodokļa summa saskaņā ar likuma III nodaļas normām (7. – 8.1. – 8.2.) = Ls 3072.49 – Ls 614.50 – Ls 614.50 = Ls 1843.49.

9.1. Taksācijas gadā samaksātā nodokļa avansa summa – Ls 1543.

9.2. Piemaksa – Ls 300.49, šo summu grāmato: D 8811 K 571.

Slēguma operācijas 2003. gadā

Nr. p.k.	Bilances posteņa nosaukums un tā atšifrējums	Datums	Debets	Kredīts	Summa
	Ilgtermiņa ieguldījumi			1	
1.	Ieguldījuma korekcija pēc pašu kapitāla metodes	31.12.2003.			
1.1.	Asociētā uzņēmuma peļņa				6000.00
1.2.	Saņemamās dividendes		234	133	1000.00
1.3.	Aprēķinātas līdzdalības daļas vērtības izmaiņas (6000 * 25%)		133	811	1500.00
	Ieņēmumu pārsniegums pār dividendēm ieskaitīts rezervē		811	336	500.00
2.	Nekustamā īpašuma nodokļa piemaksa		883	576	203.00
3.	Aprēķināta UIN piemaksa		8811	571	300.49
4.	Slēgti ieņēmumu konti				
4.1.	611		611	861	264 563.00
4.2.	6491		861	6491	3649.00
4.3.	65 grupas konti; 653 un 656		65x	861	2400.00
4.4.	Aprēķināta peļņa no PL pārdošanas		655	753	8005.50
	Slēgts 655 konts		655	861	1994.50
4.5.	663		861	663	1596.00
4.6.	811		811	861	500.00
4.7.	812		812	861	436.00
5.	Slēgti izdevumu konti				
5.1.	711		861	711	198 316.37
5.2.	719		861	719	255.00
5.3.	721		861	721	11 640.00
5.4.	722		861	722	4680.00
5.5.	724		861	724	150.00
5.6.	7311		861	7311	2517.72

Nr. p.k.	Bilances posteņa nosaukums un tā atšifrējums	Datums	Debets	Kredīts	Summa
5.7.	7312		861	7312	1127.40
5.8.	732		861	732	45.00
5.9.	741		861	741	2150.00
5.10.	742		861	742	3969.51
5.11.	743		861	743	1347.90.
5.12.	7443		861	7443	2763.20
5.13.	7444		861	7444	1236.00
5.14.	755		861	755	2563.00
5.15.	756		861	756	250.00
5.16.	757		861	757	1502.00
5.17.	769		861	769	1215.00
5.18.	771		861	771	1508.10
5.19.	772		861	772	1501.23
5.20.	773		861	773	360.00
5.21.	774		861	774	500.00
5.22.	775		861	775	579.67
5.23.	777		861	777	1811.00
5.24.	829		861	829	2500.00
5.25.	Slēgts 8811 konts		861	8811	1843.49
5.26.	Slēgts 883 konts		861	883	616.00
6.	Slēgts peļņas vai zaudējumu konts		861	341	17 700.91

Bilances sastādīšana

Uzņēmuma bilance tiks sastādīta, izmantojot grāmatas 307. lpp. aprakstīto bilances sastādīšanas shēmu.

Vispirms bilance ir jāsastāda ar precizitāti līdz santīmam, un tikai pēc tam tā tiek noapaļota līdz mērvienībai, kādā šis pārskats tiek iesniegts attiecīgajām iestādēm vai publicēts, piemēram, mērvienība var būt Ls vai tūkst. Ls.

Bilance uz 2003. gada 31. decembri

AKTĪVS	Piezīmes nr.	Rindas kods	Pārskata perioda beigās	Gada sākumā
1. ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMI				
I Nemateriālie ieguldījumi				
1. Pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas		010		
2. Koncesijas, patenti, licences, preču zīmes un tamlīdzīgas tiesības		020	7816.67	4966.67
3. Citi nemateriālie ieguldījumi		021		
4. Uzņēmuma nemateriālā vērtība		030		
5. Avansa maksājumi par nemateriālajiem ieguldījumiem		040		5000.00
6. Nemateriālo ieguldījumu izveidošanas izdevumi		041		
I KOPĀ		050	7816.67	9966.67
II Pamatlīdzekļi				
1. Zemes gabali, ēkas, būves un ilggadīgie stādījumi		060	31 356.88	25 227.50
2. Ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos		070	3286.67	
3. Iekārtas un mašīnas		080	442.50	1732.50
4. Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs		090	512.51	1013.57
5. Pamatlīdzekļu izveidošanas izmaksas		100		
6. Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem		110		
II KOPĀ		120	35 598.56	27 973.57
III Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi				
1. Līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā		130		
2. Aizdevumi radniecīgajiem uzņēmumiem		140		
3. Līdzdalība asociēto uzņēmumu kapitālā		150	2000.00	1500.00
4. Aizdevumi asociētajiem uzņēmumiem		160		
5. Pārējie vērtspapīri un ieguldījumi		170		

AKTĪVS	Piezīmes nr.	Rindas kods	Pārskata perioda beigās	Gada sākumā
6. Pārējie aizdevumi		180		
7. Pašu akcijas un daļas		190		
8. Aizdevumi uzņēmuma līdzīpašniekiem un vadībai		200		
III KOPĀ		210	2000.00	1500.00
1. IEDAĻAS KOPSUMMA		220	45 415.23	39 440.24
2. APGROZĀMIE LĪDZEKĻI				
I Krājumi				
1. Izejvielas, pamatmateriāli un palīgmateriāli		230	10 319.53	2995.67
2. Nepabeigtie ražojumi		240		
3. Gatavie ražojumi un preces pārdošanai		250		
4. Nepabeigtie pasūtījumi		260		1596.00
5. Avansa maksājumi par precēm		270	743.40	590.00
6. Darba dzīvnieki un produktīvie dzīvnieki		280		
I KOPĀ		290	11 062.93	5181.67
II Debitori				
1. Pircēju un pasūtītāju parādi		300	29 226.22	35 123.60
2. Radniecīgo uzņēmumu parādi		310		
3. Asociēto uzņēmumu parādi		320	1000.00	
4. Citi debitori		330	3608.16	3290.16
5. Neiemaksātās daļas sabiedrības kapitālā		340		
6. Īstermiņa aizdevumi uzņēmuma līdzīpašniekiem un vadībai		350		
7. Nākamo periodu izmaksas		360	236.00	120.00
8. Uzkrātie ieņēmumi		361		
II KOPĀ		370	34 070.38	38 533.76
III Vērtspapīri un līdzdalība kapitālos				
1. Līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā		380		
2. Asociēto uzņēmumu akcijas un daļas		381		
3. Pašu akcijas un daļas		390		
4. Pārējie vērtspapīri un līdzdalība kapitālos		400		
III KOPĀ		410	0.00	0.00
IV Naudas līdzekļi *IV KOPĀ*		420	15 382.11	5626.16
2. IEDAĻAS KOPSUMMA		430	60 515.42	49 341.59
BILANCE		440	**105 930.65**	**88 781.83**

Bilance uz 2003. gada 31. decembri

PASĪVS	Piezīmes nr.	Rindas kods	Pārskata perioda beigās	Gada sākumā
1. PAŠU KAPITĀLS				
1. Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)		450	15 000.00	15 000.00
2. Akciju emisijas uzcenojums		460		
3. Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve		470	16 200.00	
4. Rezerves:				
a) likumā noteiktās rezerves		480	2428.00	1690.00
b) rezerves pašu akcijām vai daļām		490		
c) sabiedrības statūtos noteiktās rezerves		500		
d) pārējās rezerves		510	500.00	
IV KOPĀ		520	2928.00	1690.00
5. Nesadalītā peļņa:				
a) iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa		530	23 056.65	18 840.45
b) pārskata gada nesadalītā peļņa		540	17 700.91	11 954.20
1. IEDAĻAS KOPSUMMA		550	74 885.56	47 484.65
2. UZKRĀJUMI				
1. Uzkrājumi pensijām un tamlīdzīgām saistībām		560		
2. Uzkrājumi paredzamajiem nodokļiem		570		
3. Citi uzkrājumi		580	2900.00	2600.00
2. IEDAĻAS KOPSUMMA		590	2900.00	2600.00
3. KREDITORI				
I Ilgtermiņa kreditori				
1. Aizņēmumi pret obligācijām		600		
2. Akcijās pārvēršamie aizņēmumi		610		
3. Aizņēmumi no kredītiestādēm		620		
4. Citi aizņēmumi		630		
5. No pircējiem saņemtie avansi		640		
6. Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem		650		
7. Maksājamie vekseļi		660		
8. Parādi radniecīgajiem uzņēmumiem		670		
9. Parādi asociētajiem uzņēmumiem		680		
10. Nodokļi un sociālās apdrošināšanas maksājumi		690		

PASĪVS	Piezīmes nr.	Rindas kods	Pārskata perioda beigās	Gada sākumā
11. Pārējie kreditori		700		
12. Nākamo periodu ieņēmumi		710		
13. Pārskata gada dividendes		720		
14. Neizmaksātās iepriekšējo gadu dividendes		730		
I KOPĀ		740	0.00	0.00
II Īstermiņa kreditori				
1. Aizņēmumi pret obligācijām		750		
2. Akcijās pārvēršamie aizņēmumi		760		
3. Aizņēmumi no kredītiestādēm		770		
4. Citi aizņēmumi		780		
5. No pircējiem saņemtie avansi		790	4248.00	2950.00
6. Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem		800	12 683.82	24 702.86
7. Maksājamie vekseļi		810		
8. Parādi radniecīgajiem uzņēmumiem		820		
9. Parādi asociētajiem uzņēmumiem		830		
10. Nodokļi un sociālās apdrošināšanas maksājumi		840	2653.66	4832.11
11. Pārējie kreditori		850	1099.19	895.79
12. Nākamo periodu ieņēmumi		860		
13. Pārskata gada dividendes		870		
14. Neizmaksātās iepriekšējo gadu dividendes		880	7000.00	5000.00
15. Uzkrātās saistības		881	460.42	316.42
II KOPĀ		890	28 145.09	38 697.18
3. IEDAĻAS KOPSUMMA		900	28 145.09	38 697.18
BILANCE		910	**105 930.65**	**88 781.83**

Bilances un peļņas vai zaudējumu aprēķina veidlapas nav apstiprinātas, tāpēc katrs uzņēmums var veidot savas, protams, ievērojot bilances un peļņas vai zaudējumu aprēķina sastādīšanas prasības.

Piemērā netiek doti pārējo gada pārskata sastāvdaļu - naudas plūsmas pārskata, pašu kapitāla izmaiņu pārskata un pielikuma - aizpildīšanas paraugi (tāpat piemērā nav dots atliktā uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķins).

Izmantotā literatūra

1. LR likums «Par grāmatvedību» ar grozījumiem, kas stājās spēkā 1.07.2003.
2. LR likums «Par uzņēmumu gada pārskatiem» ar grozījumiem, kas stājās spēkā 20.04.2001.
3. LR likums «Par konsolidētajiem gada pārskatiem», kas stājās spēkā 1.01.2000.
4. Komerclikums ar grozījumiem, kas stājās spēkā 15.03.2002.
5. Koncernu likums, kas stājās spēkā 27.04.2000.
6. MK noteikumi Nr. 585 «Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju», spēkā no 30.10.2003.
7. Vadības grāmatvedība. 1. daļa «Izmaksu uzskaite un pašizmaksas kalkulācija». LR Finansu ministrija, 1995.
8. *Nidlz E., Anderson H., Kolduell D.* «Principi buhgalterskogo učota». Maskava, «Finansi i statistika», 1994.
9. Starptautiskie grāmatvedības standarti, 2000.
10. Benze J. Finansu grāmatvedība. Rīga, 1995.
11. Grāmatvedība. Likumu «Par grāmatvedību» un «Par uzņēmumu gada pārskatiem» lietotāja rokasgrāmata, 1993.
12. Ieteikumi grāmatvežiem. Zvērinātu revidentu konsultāciju birojs, Rīga, 1996.
13. Latvijas Republikas Normatīvie dokumenti. «Nodokļu sistēma» 1. daļa. R.: Lietišķās informācijas dienests.

14. Latvijas Republikas Normatīvie dokumenti. «Nodokļu sistēma» 2. daļa. R.: Lietišķās informācijas dienests.

15. Latvijas Republikas Normatīvie dokumenti. «Nodokļu sistēma» 3. daļa. R.: Lietišķās informācijas dienests.

16. Garanča A. Inventarizācijas – gada pārskata sastāvdaļa. // Bilance, Nr. 22 (58), 11.2002., un Nr. 23 (59), 12.2002.

17. Garanča A. Ieteikumi nolikumiem par inventarizācijām. // Grāmatvedība un Revīzija, Nr. 2, 1998.

18. LR FM 1993. gada 6. septembra norādījumi Nr. 832 «Norādījumi par inventarizācijām».

19. Saksaganska I. Kā izprast gada pārskata sagatavošanas principus. // Bilance, Nr. 6 (42), 3.2002.

20. Liepiņa E. Finanšu pārskatu sagatavošanas un izklāsta vadlīnijas. // Bilance, Nr. 13 (73), 7.2003.

21. Andžāne V. Ilgtermiņa ieguldījumu uzskaite. // Bilance Nr. 14, 1.2001.

22. Dzerele S. Uzņēmuma radītie nemateriālie ieguldījumi. // Bilance Nr. 14, 1.2001.

23. Andžāne V. Intelektuālā īpašuma tiesību uzskaite. // Bilance, Nr. 9 (21), 5.2001.

24. Andžāne V. Uzņēmuma nemateriālā vērtība. // Bilance Nr. 10 (22), 5.2001.

25. Kalniņa G. Ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos – būtība un uzskaite. // Bilance, Nr. 23 (59), 12.2002.

26. LR FM 1994. gada 30. maija «Norādījumi par pamatlīdzekļu un to nolietojuma (amortizācijas) uzskaiti».

27. LR FM 1996. gada 17. janvāra norādījumi «Par uzņēmuma iegādes atspoguļošanu grāmatvedībā» (Finanšu ministrijas metodiskie norādījumi Nr. 23-03/8).

28. Kursīte A. Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu uzskaite pašvaldībās. // Bilance, Nr. 4 (64), 2.2003.

29. Kaire L. Apgrozāmo līdzekļu uzskaite. // Dienas Bizness, Grāmatvedības ABC, Nr. 30, 1994. g. 11. marts, un Grāmatvedības ABC Nr. 4, 1994. g. 22. aprīlis.

30. Kaire L. 2. LFGS «Krājumi» paplašina krājumu novērtēšanas iespējas. // Bilance, Nr. 23 (35), 12.2001.

31. Vadības grāmatvedība. 1. daļa «Izmaksu uzskaite un pašizmaksas kalkulācija, 1995.

32. Dziļuma V. Nocenot krājumus vai veidot uzkrājumus? // Bilance, Nr. 19 (31), 10.2001.

33. Kalniņa G. Katram uzņēmumam savi grāmatvedības noteikumi. // Grāmatvedība un Revīzija, Nr. 1, 2001.

34. Laufmanis J. Finansu pārskati – saimniecisko lēmumu pieņemšana. // Grāmatvedība un Revīzija, Nr. 1, 2001.

35. Kaire L. Nepabeigtā ražošana un ražošanas izmaksu uzskaite. // Bilance, Nr. 18 (54), 9.2002.

36. Ludboržs A. Krājumu uzskaite mazumtirdzniecībā. // Bilance Nr. 13, 1.2001.

37. Ludboržs A. Finanšu grāmatvedība tirdzniecībā. R.: Lietišķās informācijas dienests, 2003.

38. Lukstiņš J. Preču zudumi un iztrūkumi. // Bilance, Nr. 13, 1.2001.

39. Ludboržs A. Preču zudumi uzņēmumos. // Bilance, Nr. 19 (55), 10.2002.

40. Rutkovska I. Uzkrājumi un to veidošanas būtība. // Bilance, Nr. 22 (58), 11.2002.

41. Rutkovska I. Uzkrājumi garantijas remontiem, lēni apritošiem krājumiem un atvaļinājumiem. // Bilance, Nr. 23 (59), 12.2002.

42. Rutkovska I. Uzkrājumi atliktajam uzņēmumu ienākuma nodoklim. // Bilance, Nr. 6 (66), 3.2003.

43. Lipšāne I. Par saistītām personām un to darījumiem. // Bilance Nr. 3 (63), 2.2003.

44. Kļuškina D. Piemērojamās cenas darījumos starp saistītiem uzņēmumiem. // Bilance, Nr. 11 (47), 6.2002.

45. Strupišs A. Pamatkapitāla jēdziens Komerclikumā. // Bilance, Nr. 8, 8.2000.

46. Strupišs A. Kapitālsabiedrību pamatkapitāla palielināšana un samazināšana. // Bilance, Nr. 10, 10.2000.

47. Petkeviča J. Par kapitālsabiedrību finansēšanas iespējām. // Bilance, Nr. 12 (72), 6.2003.

48. Liepiņa E. Ieteikumi peļņas vai zaudējumu aprēķina sastādīšanai. // Bilance, Nr. 5 (65), 3.2003.

49. Vīndedze N. Celtniecības līgumu atspoguļošana grāmatvedībā. // Bilance, Nr. 7 (19), 4.2001.

50. Kalniņa G. Ar saimniecisko darbību tieši nesaistīto izdevumu uzskaite. // Bilance, Nr. 18 (54), 9.2002.

51. Kalniņa G. Gada pārskats – katram uzņēmumam unikāls. // Bilance, Nr. 3 (15), 2.2001.

52. Jansone I. Naudas plūsmas pārskats. // Bilance, Nr. 4 (16), 2.2001.

53. Deglava S. Starpposma finanšu pārskati. // Bilance, Nr. 14 (74), 7.2003.

54. Vainovskis M. Koncernu likums un atkarības pārskats. // Bilance, Nr. 23 (35), 12.2001.

55. Bahirs Ē. Atkarības pārskata sastādīšana. // Bilance, Nr. 24 (36), 12.2001.

56. Liščika I., Kusins J. Finanšu pārskatos pieļauto kļūdu ietekme un to labošana. // Bilance, Nr. 7, 7.2000.

57. Čapkeviča L. Uzņēmuma vadības pārziņā esošie gada pārskata sagatavošanas aspekti. // Bilance, Nr. 1 (61), 1.2003.

58. Lukašina O. Kas grāmatvedim jāzina par Komerclikumu. // Bilance, Nr. 19 (55), 10.2002.

4.

Inita Apsīte ir *Microlink Latvia SIA* Finanšu risinājumu daļas projektu vadītāja. Autore ar grāmatvedību ir saistīta kopš 1970. gada. Sākot ar astoņdesmito gadu beigām, vairākos uzņēmumos strādājusi galvenās grāmatvedes amatā, kā arī bijusi grāmatvedības pasniedzēja grāmatvedības kursos. No 1995. līdz 1998. gadam — revidenta palīdze Veltas Dziļumas individuālajā uzņēmumā *Dzilve*. Līdzdarbojusies vairākos projektos, piemēram, AS *Latvenergo* kontu plāna un apraksta izstrādāšanas projektā pārejai uz jauno grāmatvedības sistēmu.
1989. gadā iegūta augstākā izglītība Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas Ekonomikas fakultātē, lauksaimniecības ekonomikas un organizācijas specialitātē. Papildu izglītošanās: kursi Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas Izglītības centrā (Starptautiskie revīzijas standarti, Starptautiskie grāmatvedības standarti un to prasību salīdzinājums ar Latvijas grāmatvedības likumdošanu, uzņēmējdarbības tiesības, finanšu grāmatvedība, nodokļi un nodevas), kā arī SIA *PricewaterhouseCoopers* semināri par nodokļu un grāmatvedības uzskaites aktualitātēm.
Žurnālos *Grāmatvedība un Revīzija, Bilance* publicē analitiskus rakstus, galvenokārt par līzinga darījumiem.